

UNIWERSYTET OPOLSKI

Instytut Nauk o Polityce i Administracji

ROZPRAWA DOKTORSKA

Ksymena MATYSEK

**Relacje polsko-amerykańskie w latach 1989-2019 w polskim
dyskursie politycznym i prasowym.**

**Polish-American relations in the years 1989-2019 in Polish political and
press discourse.**

Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem:

prof. dr. hab. Krzysztofa Zuby

Opole 2024

Spis Treści

Wykaz tabel.	5
Wstęp.	7
Rozdział I Relacje bilateralne i multilateralne we współczesnych stosunkach międzynarodowych.	19
1.1 Bilateralizm w strukturze stosunków międzynarodowych.	19
1.2 Uwarunkowania polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych.	30
1.3 Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski po 1989 r.	46
1.4 Dyskurs polityczny.	57
Rozdział II Ewolucja relacji polsko-amerykańskich w latach 1919-2019.	69
2.1 Dwustronne relacje polityczne.	70
2.2 Polsko-amerykańskie relacje w zakresie bezpieczeństwa.	81
2.3 Polsko-amerykańskie relacje w zakresie gospodarki.	88
Rozdział III Relacje polsko-amerykańskie w programach polskich partii politycznych po 1989 r.	110
3.1 Partie polityczne jako kreator polskiej polityki zagranicznej.	112
3.2 Programy partii prawicowych.	121
3.3 Programy partii centrowych.	131
3.4 Programy partii lewicowych.	141
Rozdział IV Relacje polsko-amerykańskie w debatach parlamentarnych nad agendami rządów.	147
4.1 Rada Ministrów jako kreator polskiej polityki zagranicznej oraz parlamentarna kontrola rządu.	151
4.2 Debaty nad expose ministra spraw zagranicznych w rządach prawicowych.	163
4.3 Debaty nad expose ministra spraw zagranicznych w rządach centrowych. .	179

4.4	Debaty nad expose ministra spraw zagranicznych w rządach lewicowych.	197
Rozdział V Relacje polsko-amerykańskie w polskim dyskursie prasowym w latach 1989-2019, na podstawie „Gazety Wyborczej”, „Rzeczpospolitej” oraz „Polityki”.		210
5.1	Siatka pojęciowa i analityczna	210
5.2	Relacje polityczne.	216
5.3	Bezpieczeństwo oraz współpraca militarna w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi w dyskursie prasowym	224
5.4	Kwestie gospodarcze i naukowo-technologiczne w polskim dyskursie prasowym	231
Zakończenie.		239
Bibliografia.		243

Wykaz tabel

1.	Ambasadorowie Polski w Stanach Zjednoczonych oraz Stanów Zjednoczonych w Polsce w latach 1989-2019.	27
2.	Schemat uwarunkowań polityki zagranicznej państwa.	29
3.	Porównanie potencjałów Stanów Zjednoczonych i Polski.	56
4.	Ramy interpretacyjne stanowisk polskich prawicowych partii politycznych w kwestii relacji polsko-amerykańskich.	130
5.	Ramy interpretacyjne stanowisk polskich centrowych partii politycznych w kwestii relacji polsko-amerykańskich.	138
6.	Ramy interpretacyjne stanowisk polskich lewicowych partii politycznych w kwestii relacji polsko-amerykańskich.	146
7.	Kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie prawicowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych.	164
8.	Ramy interpretacyjne jakie zostały poruszone przez Ministra Spraw Zagranicznych podczas Informacji Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej z debatą, która ma miejsce po jego wystąpieniu.	177
9.	Kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie centrowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych.	180
10.	Kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie centrowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych.	186
11.	Ramy interpretacyjne jakie zostały poruszone przez Ministra Spraw Zagranicznych podczas Informacji Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej z debatą, która ma miejsce po jego wystąpieniu.	196
12.	Kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie lewicowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych.	198

13.	Kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie lewicowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych.	200
14.	Ramy interpretacyjne jakie zostały poruszone przez Ministra Spraw Zagranicznych podczas Informacji Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej z debatą, która ma miejsce po jego wystąpieniu.	208
15.	Rekordy wyszukiwania odnoszące się do relacji polsko-amerykańskich.	216

Wstęp

Tematem niniejszej rozprawy doktorskiej są „Relacje polsko-amerykańskie w latach 1989-2019 w polskim dyskursie politycznym i prasowym”. Temat ten został podjęty z dwóch zasadniczych powodów: jego wagi oraz istniejącej luki badawczej w tym zakresie. Relacje polsko-amerykańskie są kluczowym a nawet priorytetowym obszarem współpracy Polski w ramach polityki zagranicznej. Choć niemal nikt nie kwestionuje rangi tych relacji (szczególnie dla Polski) to już diagnoza ich stanu, ewolucji, a nade wszystko charakteru (czy są to relacje strategiczne, partnerskie, czy też klientelistyczne) pozostaje kwestią sporną, w dużej mierze warunkowaną pozycją ideologiczną lub sympatiami politycznymi. Celem niniejszej pracy nie jest określenie obiektywnego stanu tych relacji, a wskazanie głównych pozycji dyskursu politycznego, dominujących argumentów oraz ewolucji głównych wątków, wokół których toczyła się debata w całym analizowanym okresie. Dlatego też przyjęto perspektywę badawczą i metodologiczną odzwierciedlającą zróżnicowanie stanowisk w tej kwestii.

Cezury czasowe jakie zostały określone w dysertacji to okres 30 lat relacji polsko-amerykańskich od 1989 roku i przemian politycznych w Polsce do 2019 roku. Taki przedział czasowy pozwala na głębszą analizę relacji, wskazanie ciągłości i zmiany w relacjach w zależności od ugrupowania politycznego, które rządzi w Polsce oraz w Stanach Zjednoczonych. Pierwsza ze wskazanych dat nie wymaga pogłębionego uzasadnienia. Rok 1989 wraz z utworzeniem pierwszego niekomunistycznego rządu wyznaczają umownie początek nowej Polski – III Rzeczypospolitej¹. Cezura zamykająca została wyznaczona wyborami 2019 r. – to ostatnie wybory, które udało się objąć badaniem. Choć same w sobie nie stanowią one żadnej konkretnej daty znamionującej jakościową zmianę relacji polsko-amerykańskich, to można przewrotnie stwierdzić, żadne wcześniejsze wybory – z wyjątkiem 1989 r. – również nie miały takiego charakteru. Wynika to z istoty relacji polsko-amerykańskich, których strategiczny status nie był kwestionowany przez żadną z rządzących ekip po 1989 r. Zatem 2019 r. to naturalna data zamykająca cykl kadencji parlamentu, a jednocześnie wyłonionych na jego początku rządów prawicowych. Fakt, że cały badany okres zamyka się okrągłym okresem 30 lat może być potraktowany jedynie w wymiarze symbolicznym.

¹ Niezależnie od faktu, że określenie to uzyskało formalno-prawny status dopiero wraz z uchwaleniem Konstytucji 1997 r.

Polityka zagraniczna szczególnie w tak kluczowych obszarach jak relacje w zakresie bezpieczeństwa, które nie da się ukryć są jednym z filarów relacji Polski ze Stanami Zjednoczonymi, w zasadniczej mierze pozostawała – mimo zmian rządów – przedmiotem konsensusu. Nie oznacza to jednakże pełnej zgodności stanowisk w zakresie środków, celów, taktyki i strategii, jakie poszczególne partie i rządy w Polsce uznawały za podstawę swoich działań.

Źródła oraz opracowania wykorzystane do zgłębienia tematu podjętego w rozprawie doktorskiej to w dużej mierze akty prawne, dokumenty podpisane przez oba kraje, programy polskich partii politycznych oraz expose Ministrów Spraw Zagranicznych Polski w latach 1989 do 2019 r. Kolejnym źródłem wykorzystanym w rozdziale piątym są archiwa artykułów prasowych opublikowanych w latach 1989-2019 w gazetach: „Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita” oraz tygodniku „Polityka”, które dotyczyły relacji polsko-amerykańskich. Poza wyżej wymienionymi źródłami ważną część stanowiły pozycje dotyczące teorii stosunków międzynarodowych, relacji między państwami oraz wszelkie źródła dotyczące relacji polsko amerykańskich oraz polskiej polityki zagranicznej w latach 1989-2019.

Jak już wskazałam, celem niniejszej analizy jest zbadanie nie tyle relacji polsko-amerykańskich, ile określenie stron i diagnoza dominujących stanowisk reprezentowanych w polskim dyskursie politycznym po 1989 r. w odniesieniu do tych relacji. Choć u podstaw niniejszej pracy nie przyjęto konsekwentnie żadnej z dominującej orientacji badawczej, to czerpano z zasobów teoretycznych dwóch paradygmatów: interpretatywizmu (ang. *antipositivis*) oraz konstruktywizmu. Zgodnie z założeniami interpretatywizmu w określonych sytuacjach celem badacza jest nie tyle dążenie do odkrycia obiektywnej prawdy, ile odzwierciedlenie subiektywnych ujęć owej rzeczywistości reprezentowanej np. przez strony dyskursu². Konstruktywizm z kolei kładzie nacisk na te sfery działalności ludzkiej, które nie mają charakteru materialnego, a źródłem ich powstania jest człowiek. W tym sensie jest w niniejszej pracy rozumiany m.in. dyskurs. Nie jest ujęty jako prosta formuła komunikacyjna, ale jako konfrontacja złożonych konstruktów, których hermetyczność/responsywność w stosunku do innych konstruktów jest warunkowana m.in. kategorycznością głoszonych stanowisk³.

Stanowiącą podstawę pracy analiza stanu dyskursu politycznego przeprowadzona została na podstawie programów partii politycznych, realizowanie polityki zagranicznej, debaty

² N. Stockman, *Antipositivist Theories of the Sciences: Critical Rationalism, Critical Theory and Scientific Realism*, Springer – Science+Business Media, B.V., Dordrecht 1983, s. 233.

³ P. Roberts, *Political Constructivism*, Routledge, London 2007, 91-95.

publicznej oraz dyskursu prasowego (na podstawie wybranych dzienników i tygodnika „Polityka”). Kolejnym elementem badanym w rozprawie doktorskiej będą programy partii politycznych w odniesieniu do relacji polsko-amerykańskich oraz ich późniejsza relacja w czasie sprawowania przez nie władzy. Zasób danych, na których oparto niniejszą rozprawę, stanowią tzw. expose ministrów spraw zagranicznych (najczęściej pod nazwą: Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o stanie polityki zagranicznej) w okresie od 1989 r. do 2019 r., debata parlamentarna odbywająca się po expos oraz programy polskich partii politycznych, w których występowały treści związane z polityką zagraniczną Polski wobec Stanów Zjednoczonych. W ostatnim rozdziale dotyczącym dyskursu prasowego zasobem danych są artykuły odnoszące się do relacji polsko-amerykańskich z tygodnika „Polityka” gazet „Rzeczpospolita” i „Gazeta Wyborcza”. Główną metodą zastosowaną w dysertacji jest analiza treści. Dzięki niej możliwe stało się ustrukturyzowanie i interpretacja dominujących wątków debaty politycznej oraz dyskursu prasowego odnoszącego się do relacji polsko-amerykańskich. Szczególną uwagę zwrócono na dwa elementy:

- główne konteksty (tematy), w których pojawiają się w debacie relacje Polski ze Stanami Zjednoczonymi;
 - ewolucje na przestrzeni badanego okresu (od 1989 do 2019 r.).
- Podstawę opracowania stanowią trzy główne metody badawcze:
- krytyczna analiza dyskursu,
 - analiza ramowania,
 - analiza zawartości.

Krytyczna analiza dyskursu jako metoda badawcza, wymaga przeprowadzenia analizy składającej się z trzech etapów. Etap pierwszy dotyczy mówionego lub pisanego tekstu, będącego przedmiotem badań. Zadaniem badacza jest poznanie tematycznej struktury tekstu oraz jego lingwistyczna analiza. Drugi etap krytycznej analizy dyskursu obejmuje dyskursywne procesy społeczne i polega na analizie odbioru i interpretacji tekstu przez ludzi. I wreszcie ostatni etap krytycznej analizy dyskursu dotyczy socjo-kulturowych praktyk, czyli badania tego, jakie jest oddziaływanie dyskursu, jakie zmiany w strukturze życia społecznego nastąpiły pod wpływem badanego tekstu⁴. Krytyczna analiza dyskursu koncentruje swoją uwagę na problematyce społecznej. Analiza, opis czy formułowanie teorii jest tu również istotne, ale

⁴ J. Dobrołowicz, *Analiza dyskursu i jej zastosowanie w badaniach edukacyjnych*, Jakościowe badania pedagogiczne, nr 1/2016, s. 41-44.

czyni się to w kontekście rozumienia, wyjaśniania i krytyki podejmowanych problemów⁵. Problematyka jest tu kluczowa, bo osobom prowadzącym swoje badania w perspektywie krytycznej analizy dyskursu chodzi o ujawnianie ukrytych relacji władzy⁶, określonych interesów, „środków używanych do wywierania wpływu”⁷ o rekonstrukcję wiedzy i tożsamości tworzonych przez dyskurs, reprezentacji świata, relacji społecznych⁸.

Zamknięcie w ramach interpretacyjnych (*framing analysis*⁹) najważniejszych i najczęściej występujących tematów w odniesieniu do relacji polsko-amerykańskich pozwoliło na uporządkowanie i – jak sama nazwa wskazuje – zinterpretowanie treści znajdujących się w programach wyborczych partii politycznych, expose ministrów spraw zagranicznych oraz debacie parlamentarnej¹⁰.

Analiza zawartości jest metodą badawczą, która umożliwia szczegółowe badanie różnorodnych komunikatów i przekazów medialnych. Stosując tę technikę, badacz może eksplorować i interpretować poglądy, oceny, opinie oraz idee polityczne wyrażane w różnych mediach, w tym w tekstach, wypowiedziach, ilustracjach, plakatach, filmach i multimediami¹¹. Treści komunikatów - analiza tego, co jest mówione lub pisane, na przykład, co różne media mówią o danej partii politycznej. Badacz może identyfikować główne tematy, argumenty, narracje oraz stanowiska prezentowane w przekazach medialnych¹². Cechy komunikatów - ocena, jak mówione lub pisane jest na dany temat. Obejmuje to analizę tonu (pozytywnego, negatywnego, neutralnego) oraz innych cech charakterystycznych dla przekazów medialnych. Kanał komunikacyjny - badanie różnych środków przekazu, przez które komunikaty są dostarczane do odbiorców. Uwzględnia to analizę tradycyjnych mediów (prasa, telewizja, radio) oraz nowych mediów (internet, media społecznościowe). Charakterystyka i motywacje nadawcy i odbiorcy - zrozumienie, kto jest nadawcą komunikatu oraz jakie motywacje stoją za

⁵ T. A. Van Dijk, *Badania nad dyskursem*, [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*, red. T. A. van Dijk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 32.

⁶ M. Meyer, *Between theory, method and politics: positioning of the approaches to CDA*, [w:] red. M. Meyer, R. Wodak, *Methods of Critical Discourse Analysis*, Sage Publications, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2001, s. 15-16.

⁷ T. Szkudlarek, *Poststrukturalizm a metodologia pedagogiki*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Socjologia wychowania XIII – Nauki Humanistyczno—Społeczne”, 1997, z. 317, s. 167–199.

⁸ V. Kopińska, *Krytyczna analiza dyskursu – podstawowe założenia, implikacje, zastosowanie*, „Rocznik Androgogiczny”, 2016, nr 23, s. 315.

⁹ E. Goffman, Erving, *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*, Northeastern University Press, Boston 1974, s. 40-45. E. Nowak, *Koncepcja primingu w studiach nad komunikowaniem politycznym*, „Studia Medioznawcze” 2012, nr 2 (49), s. 117–128.

¹⁰ J. A., Kuypers, *Framing Analysis From a Rhetorical Perspective*, [w:] red. P. D'Angelo, J. A. Kuypers, *Doing News Framing Analysis*, Routledge, London 2010, s. 75-82, M. Czyżewski, *Wokół analizy ramowej jako perspektywy badawczej*, [w:] red. T. Gacowski, *Zawartość mediów czyli rozważania nad metodologią badań medioznawczych*, Warszawa 2011, s. 31–47.

¹¹ B. Dobek-Ostrowska, *Komunikowanie polityczne i publiczne. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2007, s. 32.

¹² R.D. Wimmer, J.R. Dominick, *Mass Media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 213–215.

jego przekazem, a także, kto jest odbiorcą i jakie mogą być jego reakcje. Taka struktura analizy zawartości odnosi się do modelu komunikacyjnego Harolda Lasswella, który definiuje komunikację przez pięć podstawowych pytań: kto, mówi co, komu, za pośrednictwem jakiego kanału i z jakim skutkiem. Model ten pomaga badaczom zrozumieć i zorganizować proces analizy komunikatów medialnych, umożliwiając wyciągnięcie wniosków na temat efektywności przekazu oraz jego wpływu na opinię publiczną¹³.

Wybór najczęściej występujących określeń dotyczących relacji polsko-amerykańskich ma na celu ukazanie podejścia partii politycznych, opozycji, partii rządzących oraz prasy do relacji polsko-amerykańskich, w tym zachowania ciągłości lub zmiany. Analiza ramowania pozwala na wyprowadzenie wniosków, które nie zawsze wynikają wprost z przekazu, zwłaszcza będącego emanacją politycznej debaty, a nawet politycznego sporu. W sposób neutralny skupiono się w pierwszej kolejności na wyprowadzeniu dominujących wątków przekazu zawartego w oficjalnych stanowiskach partii oraz (tworzonych/współtworzonych przez nie) rządów. Następnie wątki te ustrukturyzowano w określone ramy interpretacyjne, które w sposób syntetyczny pozwalają zdiagnozować dominujące cechy postrzegania i pojmowania relacji polsko-amerykańskich. Na tej podstawie analizowanego materiału możliwe stało się wyodrębnienie czterech głównych ram interpretacyjnych:

- Stany Zjednoczone jako gwarant bezpieczeństwa Polski oraz Europy [RAMA 1],
- współpraca ze Stanami Zjednoczonymi w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego [RAMA 2],
- współpraca bilateralna w kwestiach gospodarczych, wojskowych oraz naukowo-technologicznych [RAMA 3],
- kwestia procesu zniesienia wiz dla Polaków podróżujących do Stanów Zjednoczonych [RAMA 4].

Wybranie najczęściej występujących określeń dotyczących relacji polsko-amerykańskich ma na celu ukazanie stałości lub zmiany podejścia partii politycznych do relacji polsko-amerykańskich w swoich programach, kreowania polityki zagranicznej oraz pozostawania w opozycji parlamentarnej partii politycznych.

Rozprawa doktorska została oparta o dwie hipotezy badawcze:

H1: Wszystkie główne strony dyskursu politycznego w całym badanym okresie uznawały, że relacje polsko-amerykańskie w latach 1989-2019 mają charakter strategiczny.

¹³ H.D. Lasswell, *Propaganda technique in the world war*, Nowy Jork 1927.

H2: Asymetria potencjalów między Polską a Stanami Zjednoczonymi ma istotny wpływ na charakter relacji polsko-amerykańskich.

Pytania badawcze na które praca nad niniejszą dysertacją ma udzielić odpowiedzi to:

- Czy relacje polsko-amerykańskie wyczerpują znamiona partnerstwa strategicznego?
- Jaki jest charakter relacji polsko-amerykańskich?
- Czy w relacjach polsko-amerykańskich po 1989 r można zauważyć ciągłość w realizacji polityki wobec Stanów Zjednoczonych?
- Czy programy wyborcze partii politycznych w odniesieniu do relacji polsko-amerykańskich znajdują odzwierciedlenie w kreowanej przez te partie polityczne polityce zagranicznej po wygranych wyborach parlamentarnych?
- Jaki wpływ ma usytuowanie partii politycznych na polskiej scenie politycznej na postrzeganie i kreowanie polityki zagranicznej wobec Stanów Zjednoczonych?
- Jak przedstawiane są relacje polsko-amerykańskie w wybranych gazetach oraz tygodnikach w badanym okresie?

Dysertacja została podzielona na pięć rozdziałów. Poniżej autorka przedstawia zakres tematyczny oraz zawartość poszczególnych rozdziałów:

Pierwszy rozdział rozprawy doktorskiej pod tytułem „Relacje bilateralne i multilateralne we współczesnych stosunkach międzynarodowych” jest rozdziałem teoretycznym dotyczącym polityki zagranicznej stosunków między państwami. Rozdział ten opisuje również uwarunkowania polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych i Polski oraz wyjaśnia pojęcie dyskursu politycznego. Pierwszy rozdział został podzielony na cztery podrozdziały: „Bilateralizm w strukturze stosunków międzynarodowych”, „Uwarunkowania polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych”, „Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski po 1989 r.” oraz podrozdział: „Dyskurs polityczny”.

Drugi rozdział niniejszej rozprawy doktorskiej poświęcony został historii relacji Polski i Stanów Zjednoczonych jego tytuł to: „Ewolucja relacji polsko-amerykańskich od 1919-2019 r.” Rozdział ten opisuje ewolucje relacji polsko-amerykańskich od nawiązania relacji między państwami w 1919 r. do 2019 r. Rozdział drugi został podzielony na trzy podrozdziały pierwszy z nich zatytułowanym „Dwustronne relacje polityczne od 1919 r.” podrozdział drugi „Dwustronne relacje w okresie 1939 do 1989 roku”. Podrozdział trzeci rozdziału drugiego opisuje relacje między Polską a Stanami Zjednoczonymi w latach 1989 do 2019 r.: „Relacje polsko-amerykańskie w latach od 1989 do 2019 r.”. Rozdział ma na celu nakreślenie historii

relacji polsko-amerykańskich oraz wprowadzenie do właściwej analizy i tematyki zawartej w dysertacji.

Rozdział trzeci pod tytułem: „Relacje polsko-amerykańskie w agendach partii prawicowych po 1989 r.” ma na celu przedstawienie odniesień do relacji polsko-amerykańskich w programach polskich partii w okresie od 1989 do 2019 r. Rozdział został podzielony na cztery podrozdziały. Pierwszy podrozdział „Partie polityczne jako kreator polskiej polityki zagranicznej” jest podrozdziałem teoretycznym wprowadzającym do rozdziału trzeciego. Omawia znaczenie partii jako kreatora polityki zagranicznej na polskiej scenie politycznej oraz omawia podstawowe funkcje partii politycznych w Polsce. Podrozdział drugi „Programy partii prawicowych” omawia stosunek prawicowych partii politycznych do relacji polsko-amerykańskich, które zostały zawarte w programach tychże partii w okresie 1989 do 2019 r. Podrozdział trzeci „Programy partii centrowych” omawia stosunek centrowych partii politycznych do relacji polsko-amerykańskich, które zostały zawarte w programach tychże partii w badanym okresie. Podrozdział czwarty „Programy partii lewicowych” analizuje stosunek partii lewicowych do relacji polsko-amerykańskich, które zostały zawarte w programach tychże partii w badanym okresie.

Rozdział czwarty niniejszej dysertacji zatytułowany „Relacje polsko-amerykańskie w debatach parlamentarnych nad agendami rządów.” analizuje expose Ministrów Spraw Zagranicznych w latach 1989 do 2019 r. w zakresie wypowiedzi dotyczących relacji polsko-amerykańskich. Rozdział czwarty został podzielony na cztery podrozdziały. Pierwszy podrozdział „Rada Ministrów jako kreator polskiej polityki zagranicznej oraz parlamentarna kontrola rządu” ma charakter teoretyczny. Podrozdział opisuje rolę rządu a szczególnie ministra spraw zagranicznych w kreowaniu polskiej polityki zagranicznej. Podrozdział drugi zatytułowany: „Debaty nad expose rządów prawicowych” analizuje expose Ministrów Spraw Zagranicznych rządów prawicowych oraz debatę odbywającą się po expose. Podrozdział trzeci zatytułowany: „Agendy rządów centrowych” analizuje expose Ministrów Spraw Zagranicznych rządów centrowych oraz debatę odbywającą się po expose. Ostatni czwarty podrozdział zatytułowany: „Agendy rządów lewicowych” analizuje expose Ministrów Spraw Zagranicznych rządów lewicowych oraz debatę odbywającą się po expose.

Rozdział piąty zatytułowany: „Relacje polsko-amerykańskie w polskim dyskursie prasowym na podstawie gazet „Polityka” „Rzeczpospolita” oraz „Gazeta Wyborcza” w latach 1989 -2019” analizuje dyskurs prasowy w wybranych polskich gazetach w okresie przyjętym w rozprawie doktorskiej w odniesieniu do artykułów dotyczących relacji polsko-amerykańskich. Rozdział został podzielony na trzy podrozdziały. Pierwszy podrozdział

zatytułowany „Relacje polityczne w polskim dyskursie prasowym” dotyczy artykułów w wybranych gazetach dotyczących relacji politycznych. Drugi podrozdział zatytułowany „Bezpieczeństwo w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi w dyskursie prasowym” dotyczy artykułów w wybranych gazetach dotyczących relacji polsko-amerykańskich w zakresie bezpieczeństwa, obronności oraz zakupu sprzętu wojskowego. Trzeci podrozdział zatytułowany „Kwestie gospodarcze i naukowo-technologiczne w polskim dyskursie prasowym” dotyczy artykułów w wybranych gazetach dotyczących relacji polsko-amerykańskich w zakresie współpracy gospodarczej oraz naukowo-technologicznej.

Od nawiązania relacji dyplomatycznych między Polską a Stanami Zjednoczonymi w 1919 r. stanowią one dla Polski istotny kierunek polityki zagranicznej. Po okresie hibernacji tych stosunków w latach 1945-1989, wraz z odzyskaniem suwerenności, po 1989 roku weszły one na poziom priorytetowego kierunku polskiej polityki zagranicznej. Stany Zjednoczone jako światowy hegemon i niekwestionowane supermocarstwo są dla Polski (średniego państwa kontynentu Europejskiego oraz ważnego państwa Europy Środkowo-Wschodniej – wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego) gwarantem bezpieczeństwa. Od początku lat 90-tych XX wieku Stany Zjednoczone odgrywały fundamentalną rolę w wysiłkach na rzecz realizacji polskich interesów narodowych na arenie międzynarodowej. Dla Polski ten szczególny charakter relacji bilateralnych ze Stanami Zjednoczonymi był determinowany przez takie kwestie jak aspiracje Polski do integracji z międzynarodowymi strukturami zachodnimi (Sojusz Północnoatlantycki oraz Unia Europejska) także dążenie do uzyskania przez Polskę wsparcia od Stanów Zjednoczonych dla wewnętrznych reform demokratycznych oraz rynkowych. Polska po 1989 r. obawiała się również odrodzenia współpracy niemiecko-rosyjskiej w Europie Środkowej oraz prób odbudowy przez Federację Rosyjską dawnych stref wpływów. W związku z tymi czynnikami Polska po 1989 r. upatrywała w relacjach bilateralnych ze Stanami Zjednoczonymi skutecznego remedium na wymienione wyżej problemy na arenie międzynarodowej w okresie po zimnowojennym. Świadczyły o tym między innymi słowa Krzysztofa Skubiszewskiego, który w swoim expose w 1991 r. twierdził, iż, „polityczne i wojskowe zaangażowanie Stanów Zjednoczonych na kontynencie europejskim jest istotnym czynnikiem zachowania pokoju bezpieczeństwa i stabilności. Zmierzamy więc do zacieśnienia i tworzenia stałych form wzajemnego współdziałania na rzecz bezpieczeństwa i stabilności w Europie”¹⁴.

¹⁴ K. Skubiszewski, *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989-1993*, Wydawnictwo Interpress, Warszawa, 1997, s. 151.

Akcentował on także ważną rolę Stanów Zjednoczonych jako promotora polskich reform demokratycznych i rynkowych, które miały miejsce po 1989 r. Początkowo jednak zabiegi Warszawy, zmierzające w kolejnych latach do podniesienia relacji dwustronnych do rangi sojuszu, spotykały się z dość chłodną reakcją Waszyngtonu. Wielu polityków i intelektualistów amerykańskich postrzegało polskie aspiracje w kategoriach potencjalnych trudności w procesie reform Sojuszu Północnoatlantyckiego. Sytuacja ta zaczęła się stopniowo zmieniać dopiero od przełomu lat 1993 i 1994, kiedy coraz więcej przedstawicieli amerykańskiego establishmentu zaczęło dostrzegać potencjalne korzyści wynikające z pogłębionej współpracy z Polską: nie tylko ustabilizowanie Europy Środkowej poprzez likwidację „szarej strefy bezpieczeństwa”, lecz także ułatwienie realizacji innych interesów Stanów Zjednoczonych w Europie, dzięki poparciu ze strony Warszawy. Miało temu służyć m.in. wsparcie USA dla procesu integracji Polski z Unią Europejską¹⁵. W tym kontekście uzyskanie przez Polskę członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim w 1999 roku nie tylko, jak mówił Bronisław Geremek, oznaczało wejście w „nową epokę bezpieczeństwa narodowego”¹⁶ w związku z uzyskaniem gwarancji z art. 5 traktatu waszyngtońskiego, lecz także roztoczyło nowe perspektywy przed stosunkami polsko-amerykańskimi.

Nowy etap relacji polsko-amerykańskich otworzyła prezydentura George’a W. Busha oraz zamachy terrorystyczne na World Trade Center 11 września 2001 roku. Ze względu na rozpoczęcie przez Stany Zjednoczone tak zwanej „wojny z terroryzmem” doszło do zasadniczej intensyfikacji wzajemnych relacji między Polską a Stanami Zjednoczonymi w największym stopniu na płaszczyźnie wojskowej (czego wyrazem było m.in. wysłanie jednostki GROM do Afganistanu). Z drugiej strony, ze względu na bezkrytyczną postawę polskich elit politycznych wobec działań amerykańskich neokonserwatystów¹⁷, w stosunkach bilateralnych zaczęły się pojawiać pierwsze poważne kontrowersje. Związane były one przede wszystkim z szeroko pojętym wymiarem bezpieczeństwa, w tym takimi kwestiami jak zakup samolotów wielozadaniowych F-16, budowa w Polsce elementów amerykańskiej tarczy antyrakietowej, udział w interwencji w Iraku oraz Afganistanie czy wybór między Waszyngtonem a sojusznikami europejskimi podczas kryzysu w stosunkach transatlantyckich. Szczególnie poważne problemy wynikły z udziału polskich żołnierzy w operacji *Iraqi Freedom*. Doprowadziło to w efekcie do załamania stosunków z niektórymi państwami

¹⁵ R. Zięba, *Polityka w ramach NATO i wobec Unii Europejskiej*, [w:] *Polityka zagraniczna USA po zimnej wojnie*, red. J. Zając, Wydawnictwo dam Marszałek, Toruń, 2006, s. 33-57.

¹⁶ R. Kupiecki, *NATO u progu XXI wieku*, Wydawnictwo Akson, Warszawa, 2000, s. 248.

¹⁷ T. Paszewski, *Stosunki transatlantyckie z perspektywy amerykańskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” 2004, nr 4, s. 5-28.

zachodnioeuropejskimi, np. Francją oraz kluczowymi dla polskich interesów Niemcami. Wszystkie podejmowane po 2001 roku decyzje świadczyły o jednoznacznie proamerykańskiej polityce RP, co często przynosiło rezultaty o wątpliwej korzyści¹⁸.

Mając na uwadze kontrowersje, które narosły wówczas wokół stosunków polsko-amerykańskich, warto zastanowić się, jak ewoluowała oraz przed jakimi dylematami stanęła polska polityka amerykańska w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku.

Przełom pierwszej i drugiej dekady XXI wieku w relacjach Polski ze Stanami Zjednoczonymi zainteresowanie regionem Europy Środkowej i Wschodniej w polityce Stanów Zjednoczonych zdecydowanie zmalało a co za tym idzie także zainteresowanie Stanów Zjednoczonych relacjami bilateralnym, iż Polską. Ben Rhodes, jeden z najbliższych doradców prezydenta Baracka Obamy i zastępca doradcy prezydenta ds. bezpieczeństwa narodowego, określając na początku 2014 roku stan relacji polsko-amerykańskich, podkreślał, że Polska była i nadal jest bliskim partnerem USA w walce z terroryzmem, ale od zamachów z 11 września 2001 roku wiele się zmieniło¹⁹. Patrząc na perspektywę Warszawy mimo bezkrytycznego wpisywania się w amerykańską strategię światowej polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych przez Polskę wiele drażliwych kwestii we wzajemnych relacjach pozostawało nierozwiązanymi²⁰.

Stosunki polityczne pomiędzy Warszawą a Waszyngtonem zaczęły ulegać stopniowemu ochłodzeniu od połowy 2009 roku, gdy nowa administracja Baracka Obamy zlekceważyła obchody 70. rocznicy wybuchu drugiej wojny światowej. Strona polska wyraźnie sygnalizowała znaczenie tej uroczystości z politycznego i symbolicznego punktu widzenia, zapraszając na obchody prezydenta Stanów Zjednoczonych Baracka Obamy. Natomiast strona amerykańska zdawała się nieświadoma wagi tych wydarzeń dla Polski, co ostatecznie znalazło wyraz w wydelegowaniu na uroczystość jedynie doradcy prezydenta Obamy

¹⁸ Roman Kuźniar w 2007 roku pisał, że polityka wobec USA została zastąpiona „infantylnym proamerykanizmem”, który nie mógł się pochwalić „żadnym osiągnięciem”. Jego zdaniem, pogłębiało się „samouzależnienie w sferze bezpieczeństwa od Stanów Zjednoczonych”, czemu towarzyszyło pokładanie większego zaufania w gwarancjach USA niż Sojuzsu Północnoatlantyckiego. *Rocznik Strategiczny 2006/07*, red. B. Balcerowicz, E. Haliżak, R. Kuźniar, D. Popławski, H. Szlajfe, Warszawa 2007, s. 17.

¹⁹ R. Kuźniar, *Pozimnowojenne dwudziestolecie 1989-2010, Stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2011, s. 418-422.

²⁰ W tym kontekście można wskazać dwie grupy czynników wpływających na ochłodzenie relacji polsko-amerykańskich na płaszczyźnie politycznej na początku drugiej dekady XXI wieku: problem wizy dla Polaków oraz tajnych więzień CIA na terenie RP. Na jakość relacji na linii Warszawa—Waszyngton oddziałują zatem m.in. kwestia zniesienia wiz dla Polaków podróżujących do USA w celach biznesowych, naukowych i turystycznych. Problem ten wydaje się w bardzo dużym stopniu obciążać wzajemne stosunki zarówno na poziomie decydentów politycznych, jak i samych społeczeństw. Rozmowy dotyczące jego rozwiązania prowadzone są przez strony od kilku lat, jednak pozostają bezskuteczne. Według strony polskiej, USA jako najbliższy sojusznik RP, powinny znieść wizy, a Polska powinna zostać włączona do Visa Waiver Program (VWP).

ds. bezpieczeństwa narodowego Jamesa Jonesa. Zaistniała wówczas sytuację znawcy stosunków międzynarodowych zinterpretowali jako początek utraty wrażliwości Stanów Zjednoczonych na kwestie istotne dla państw Europy Środkowej. Okazało się to bardzo trafną prognozą dla całego okresu pozostawania Baracka Obamy na stanowisku prezydenta Stanów Zjednoczonych²¹.

W pierwszej dekadzie XXI wieku stosunki polsko-amerykańskie charakteryzowały się również ożywionymi kontaktami wojskowymi. Warszawa, upatrując w Stanach Zjednoczonych głównego sojusznika, a zarazem gwaranta bezpieczeństwa narodowego, posunęła się wówczas do wielu budzących wątpliwości lub kontrowersje działań. Z pewnością elementem determinującym relacje było uczestnictwo sił zbrojnych RP w dwóch interwencjach zagranicznych, które zainicjowali Amerykanie na początku XXI wieku: w Afganistanie oraz w Iraku²². Jakkolwiek część z tych zarzutów była sformułowana zdecydowanie na wyrost, to u ich podstaw leżały konstatacje, iż solidarność sojusznicza ze Stanami Zjednoczonymi nie służyła polskim interesom w takim stopniu, jak wydawało się to elitom politycznym na przełomie XX i XXI wieku. W pierwszej dekadzie XXI wieku polsko-amerykańska współpraca wojskowa, zdeterminowana udziałem w operacjach irackiej oraz afgańskiej, była jednak ożywiona również na innych płaszczyznach. Przede wszystkim Stany Zjednoczone w ograniczony sposób wspierały wysiłki na rzecz modernizacji Wojska Polskiego²³.

Relacje bilateralne Polski ze Stanami Zjednoczonymi stanowią jeden priorytetów polskiej polityki zagranicznej oraz polityki bezpieczeństwa. Polska od początku transformacji ustrojowej upatrywała w Waszyngtonie głównego sojusznika w drodze do demokracji, uzyskania gwarancji bezpieczeństwa oraz uniezależnienia się Polski od wpływów wschodnich. Przez badane w dysertacji 30 lat relacji między Polska a Stanami Zjednoczonymi żadna z partii rządzących w Polsce w tym okresie nie podważała zasadności zbliżenia ze Stanami Zjednoczonymi oraz podtrzymania bliskich relacji. W badanym okresie były nawet momenty, w których to Stany Zjednoczone były traktowane w kategoriach strategicznego sojusznika.

Polska w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi upatruje klucz do umocnienia swojej pozycji międzynarodowej oraz gwarancji bezpieczeństwa narodowego. To zaangażowanie

²¹ B. Wiśniewski, *Polityka Polski wobec Stanów Zjednoczonych*. [w:] *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2010*, Wydawnictwo PISM, Warszawa, 2010, s. 83-84.

²² M. Ogdowski, *Czas opuścić Afganistan*, <http://fakty.interia.pl/raport-polacy-w-afganistanie/polacy-w-afganistanie/news-czas-opuscic-afganistan,nId,882568> [dostęp: 10.02.2024].

²³ R. Grodzki, *Polsamerykańska współpraca wojskowa: stan i perspektywy*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2012, nr 114, K. Kołodnicki, *HMMVEE w Wojsku Polskim*, „Dziennik Zbrojny” 9.10.2012. Zob. <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,2512,armie-swiata,wojsko-polskie,hmmwv-w-wojsku-polskim>, [dostęp: 11.02.2024].

przejawiało się m.in. w aktywnym uczestnictwie Polski w NATO, gdzie USA odgrywają dominującą rolę, a także w licznych wspólnych inicjatywach wojskowych i politycznych. Szczególnie istotne były polsko-amerykańskie relacje w kontekście konfliktów zbrojnych, takich jak wojna w Iraku czy Afganistanie, gdzie Polska wspierała działania koalicji pod przewodnictwem USA.

Polska dążyła również do wzmocnienia relacji gospodarczych ze Stanami Zjednoczonymi, co znalazło odzwierciedlenie w rosnącej wymianie handlowej oraz inwestycjach amerykańskich w Polsce. Zniesienie wiz dla obywateli polskich przez Stany Zjednoczone w 2019 roku było znaczącym krokiem w kierunku pogłębienia wzajemnych relacji i świadczyło o zaufaniu między obydwoma krajami.

Polityka polska, niezależnie od rządzącej partii, konsekwentnie dążyła do utrzymania i rozwijania relacji ze Stanami Zjednoczonymi, co jest zrozumiałe w kontekście historycznych doświadczeń oraz geopolitycznych wyzwań stojących przed Polską. Bliskie relacje z Waszyngtonem były i pozostają jednym z fundamentów polskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Rozdział I

Relacje bilateralne i multilateralne we współczesnych stosunkach międzynarodowych

1.1 Bilateralizm w strukturze stosunków międzynarodowych

Rozwój stosunków międzynarodowych wyznaczony jest doskonaleniem mechanizmów, płaszczyzn i form relacji między państwami, skutkowało to nowymi formami kooperacji, współpracy jak i rywalizacji konfliktami między państwami. W pierwszych, idealistycznych koncepcjach stosunków międzynarodowych pogłębianie współpracy między państwami (a z czasem również innymi podmiotami polityki międzynarodowej) miało zapewniać dobrobyt, rozwój oraz bezpieczeństwo narodów. W rzeczywistości jednak na przestrzeni tysiącleci najbardziej znaczącym elementem stosunków między państwami i narodami okazała się wojna, zaś inne formy kooperacji stanowiły albo jej dopełnienie, albo „przedłużenie”. Początek stosunków międzynarodowych Torbjorn L. Knutsen datuje na 500 r p.n.e. Jako główne źródła ich rozwoju wskazuje ciekawość, zdobywanie nowych terenów, władzy oraz bogactw naturalnych²⁴. Mimo tak długiej historii współpracy i kontaktów między narodami i państwami za początek badań nad stosunkami międzynarodowymi możemy przyjąć okres po I wojnie światowej wtedy również rozpoczął się okres intensywnego tworzenia teoretycznych podstaw nauki o stosunkach międzynarodowych²⁵.

Najważniejsze terminy odnoszące się do kwestii relacji bilateralnych i multilateralnych to: państwo, stosunki międzynarodowe oraz polityka zagraniczna w dalszej kolejności: prawo międzynarodowe oraz uczestnicy stosunków międzynarodowych.

Państwo jest szczególnym, przez stulecia – jedynym, a wciąż – dominującym uczestnikiem stosunków międzynarodowych. Termin państwo jest wieloznaczny. Może się odnosić do struktury organizacyjnej społeczeństwa, porządkującej za pomocą aparatu administracyjnego działania jednostek i grup na podstawie norm przez siebie ustalonych²⁶. Kolejnym znaczeniem terminu państwo może być organizacja grupy społecznej, zajmującej

²⁴ T. L. Knutsen, *A history of International Relations Theory*, Manchester University Press, Manchester, 1992, s. 11-15.

²⁵ M. Banks, *The Inter-Paradigm Debate*, [w:] M. Light, A. J. Groom, *International Relations. A handbook of current theory*, Bloomsbury Academic, London, 1985, s. 10.

²⁶ J. Krukowski, *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, 2004, s. 14.

pewne terytorium, z suwerenną władzą na czele, która to władza ma możliwość legalnego korzystania ze środków panowania nad ludźmi, w tym z aparatu przymusu i przemocy²⁷. Inna definicja mówi, że jest to struktura powołana do ochrony uprawnień jednostek²⁸. Należy odróżnić państwo w rozumieniu prawa międzynarodowego od innych jego definicji. Spowodowane jest to tym, że w niektórych ujęciach termin „państwo” może być używany do jednostek terytorialnych, które stanowią ich części składowe. Są wtedy odpowiednikami niższych szczebli organizacyjnych państwa i nie są uczestnikami stosunków międzynarodowych²⁹. Tak jest dla przykładu ze „stanami”, stanowiącymi podmioty federacji w ramach Stanów Zjednoczonych Ameryki. „State” to anglojęzyczny synonim „państwa”, w literaturze często zastępowany kategoriami „rząd” (*government*) lub precyzyjniej „rząd federalny” (z uwagi, że „stany” też mają własne rządy)³⁰.

Państwem w sensie rozumienia tego terminu przez prawo międzynarodowe jest suwerenna jednostka geopolityczna. Suwerenna oznacza niepodporządkowana innym państwom, sama decydująca o prawach obowiązujących na jej terytorium. Państwo musi posiadać także zdolność utrzymywania stosunków z innymi państwami oraz efektywnie działający rząd³¹. Państwo w stosunkach międzynarodowych, mimo wielu podmiotów uczestniczących w relacjach międzynarodowych oraz postępującej globalizacji, odgrywa najważniejszą rolę³². Państwo jest zarazem najważniejszym uczestnikiem stosunków międzynarodowych oraz ma największy wpływ na ich rozwój i ewolucję. Wiodąca rola państwa w stosunkach międzynarodowych wynika z czterech cech ich istnienia i aktywności w tym obszarze³³. Po pierwsze, państwo jest jednostką polityczną najwyższego rzędu, składającą się z terytorium, ludności i władzy³⁴. Jego terytorium jest wyznaczone granicami. Granice te obramowują istotę wewnętrzną państwa oraz tworzą linie krzyżowania się procesów

²⁷ B. Szmulik, M. Żmigrodzki, *Pojęcie, sposoby definiowania oraz cechy państwa*, [w:] *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, Wolters Kluwer, Lublin 2007, s. 19.

²⁸ L. Dubel, *O pojęciu i istocie państwa*, [w:] *Elementy nauki o państwie i polityce*, red. L. Dubel, J. Kostrubc, G. Ławnikowicz, Z. Markwart, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 69.

²⁹ Nie wyklucza to określonych kompetencji w zakresie stosunków międzynarodowych – zob. P. Franowski, *Polityki zewnętrzne stanów amerykańskich w procesie kształtowania polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin, 2014.

³⁰ E. Cziomer, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2014, s. 13-15.

³¹ L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Wydawnictwo Prawnicze Państwowego Wydawnictwa Naukowego, Warszawa 1996, s.15.

³² E. Cziomer, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2008, s. 22-25.

³³ B. Moło, *Systemy, zasady i formy międzynarodowej współpracy politycznej*, [w:] *Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. E. Cziomer, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2008, s. 120-122.

³⁴ H. Łatkiewicz, *Zagadnienie podmiotowości prawnomiędzynarodowej EWG*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, s. 21.

internacjonalizacji i internalizacji życia społeczeństw. Tworząc najbardziej statyczny element podłoża stosunków międzynarodowych, granice stabilizują odróżniając cechy państwa ilościowe i jakościowe, ich tożsamości i współzależności³⁵. Po drugie, przynależność państwowa ma dla wszystkich jednostek i grup społecznych charakter absolutny (gdyż apatrydzi czy tzw. bezpaństwowcy są wyjątkami). Państwo jest także pośrednikiem udziału jednostek i grup społecznych w stosunkach międzynarodowych, które dzięki temu pośrednictwu stają się coraz bardziej pluralistyczne. Ponadto przynależność państwowa ma wpływ na życie i perspektywy rozwoju obywateli poprzez przyczynianie się do utrwalania lub podważania określonego ładu międzynarodowego oraz współtworzenia poczucia pewności (bezpieczeństwa) lub niepewności międzynarodowej. Po trzecie, państwo jest najbardziej zorganizowanym, dynamicznym i wpływowym podmiotem stosunków międzynarodowych. Jest ono zarazem promotorem rozwoju, funkcjonowania i ewolucji stosunków międzynarodowych. Ma też największy wpływ na ich regulowanie³⁶. Po czwarte, stosunki między państwami stanowią główną oś stosunków międzynarodowych, gdyż mają one prymat wśród stosunków między pozostałymi uczestnikami podmiotowymi życia międzynarodowego (organizacjami, ruchami, partiami, korporacjami)³⁷. Determinują bowiem charakter, kierunki, zakres i klimat polityczny, jak też określają ramy normatywne i uwarunkowania rzeczowe wszystkich pozostałych stosunków. Status jedynych suwerennych podmiotów stwarza państwom uprzywilejowaną pozycję w ich wzajemnych stosunkach na tle stosunków niepaństwowych czy pozapaństwowych³⁸. Dlatego w nauce o stosunkach międzynarodowych najwięcej miejsca zajmują stosunki międzypaństwowe, zaś badacze oraz praktycy (politycy, dyplomaci) nadają im zdecydowanie pierwszoplanową pozycję³⁹.

Udział oraz wpływ państwa⁴⁰ na stosunki międzynarodowe rozpoczyna się od momentu jego uznania przez inne państwa (po stwierdzeniu podjęcia i zaistnienia między nimi relacji dwustronnych). Uznanie międzynarodowe państwa jest normatywnym potwierdzeniem jego istnienia. Powszechność uznania danego państwa ma ogromny wpływ na jego

³⁵ C. Hill, *The changing politics of foreign policy*, Palgrave MacMillan, Basingstoke 2003, s. 54.

³⁶ D. J. Mierzejewski, *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 13-15.

³⁷ R. Zięba, S. Bieleń, J. Zajac, *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 10.

³⁸ M. Perkowski, *Podmiotowość prawa międzynarodowego współczesnego uniwersalizmu w złożonym modelu klasyfikacyjnym*, Agencja Wydawniczo-Edytorska EkoPress, Białystok 2008, s. 17-20.

³⁹ J. Kukułka, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Oficyna Wydawnicza Aspra, Warszawa 2003, s. 20-30.

⁴⁰ Dla zdefiniowania państwa w międzynarodowej praktyce największe znaczenie uzyskała sformułowana przez Georga Jellinka triada kryteriów obejmująca terytorium, ludność i władzę, zob. L. Antonowicz, *Państwa i terytoria*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988, s. 16-20.

uczestnictwo w stosunkach międzynarodowych⁴¹. Państwo uznane przez wszystkie lub prawie wszystkie podmioty stosunków międzynarodowych staje się pełnoprawnym ich uczestnikiem. Można stwierdzić, że liczba państw świata uznających dane państwo jest wprost proporcjonalna do swobody i zakresu, w jakim to państwo może wypełniać swoje funkcje w stosunkach międzynarodowych. Pamiętać przy tym jednak należy, że równie ważne, a często ważniejsze, niż kryterium powszechności uznania jest pozycja i potencjał państw uznających lub nieuznających dane państwo⁴².

Kolejnym kluczowym terminem dla zrozumienia bilateralizmu są stosunki międzynarodowe. Jako kategoria formalno-prawna zaczęły się kształtować po Pokoju Westfalskim w roku 1648. Można je określić jako interakcje między pojedynczymi lub zbiorowymi uczestnikami społeczności międzynarodowej lub też jako relacje pomiędzy różnymi grupami interesów wychodzących zasięgiem działań poza granice jednego państwa. Wraz z rozwojem systemu międzynarodowego uczestnikami tych relacji – oprócz państw – stawały się także podmioty pozapaństwowe, w szczególności organizacje międzynarodowe oraz korporacje transnarodowe⁴³. Według Józefa Kukułki: „istotą stosunków międzynarodowych jest wyrażanie na zewnątrz potrzeb i dążeń społeczności wewnątrzpaństwowych. Są one przejawem współdziałania, współzawodnictwa lub wręcz walki tych grup w środowisku międzynarodowym”⁴⁴. Ludwik Ehrlich stosunki międzynarodowe określa jako relacje między państwami będącymi podmiotem społeczności międzynarodowej. Takimi podmiotami społeczności międzynarodowej są państwa lub podmioty, które zostały uznane przez nie za uczestników relacji międzynarodowych⁴⁵. Stosunki międzynarodowe według Paula Wilkinsona są bardzo szerokim pojęciem, obejmującym współcześnie nie tylko relacje między państwami i organizacjami niepaństwowymi (kościół, organizacje pomocy humanitarnej, korporacje wielonarodowe) ale także między państwami a organizacjami międzynarodowymi takimi jak Organizacja Narodów Zjednoczonych, Unia Europejska czy Sojusz Północnoatlantycki⁴⁶.

⁴¹ Ł. Kułaga, *Uznanie państwa: między teorią a praktyką*, *Kwartalnik Prawa Publicznego*, nr 12/1, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012, s. 13-14.

⁴² J. Kukułka, *Wstęp do nauki ...*, s. 25-34.

⁴³ M. Rosińska-Bukowska, *Rola korporacji transnarodowych w procesach globalizacji. Kreowanie globalnej przestrzeni*, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/3188/Rola%20korporacji%20transnarodowych%20w%20procesach%20globalizacji%20%28ksi%C4%85%C5%BCka%202009%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, [dostęp: 22.02.2022], s. 5-8.

⁴⁴ J. Kukułka, *Wstęp do nauki ...*, s.19-21.

⁴⁵ L. Ehrlich, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Kraków 1947, s. 8-10.

⁴⁶ P. Wilkinson, *International relations*, Oxford, New York/London 2007, s. 2-10.

Pojęcie polityki zagranicznej, w zależności od środowiska naukowego, jest różnie definiowane. Neorealiści upatrują w polityce zagranicznej celowych działań państw, zmierzających – w ramach procesu ścierania się narodowych interesów – do poszerzania skali ich autonomii i wpływów (ich skuteczność zależy od siły państwa). Z kolei neoliberalowie postulują zredefiniowanie tak rozumianej polityki zagranicznej poprzez zwrócenie uwagi na pozostałych uczestników stosunków międzynarodowych, wolę współdziałania i kompromisu oraz gotowość do uznania racji innych państw w procesie jej konstruowania⁴⁷. Polityka zagraniczna, zdaniem Joshua S. Goldsteina i Jona C. Pevehousa, jest „*strategią działania państwa w środowisku międzynarodowym*”⁴⁸. Z kolei w opinii Ziemowita J. Pietrasia jest ona „*procesem formułowania i realizacji celów zewnątrz państwowych, odzwierciedlających interesy narodu i jego części składowych*”⁴⁹. J. Kukułka poszerza te ujęcia o komponent neorealistyczny, uznając, że polityka zagraniczna to „*działalność zmierzająca do obrony i maksymalizacji uznawanych, i preferowanych systemów wartości oraz interesów wewnątrz państwa, i w środowisku międzynarodowym*”⁵⁰. Syntezując powyższe ujęcia celem wypracowania definicji operacyjnej (obowiązującej w dalszej części niniejszej pracy) politykę zagraniczną można uznać za strategię i praktykę działania państwa realizowanych w przestrzeni międzynarodowej, służących osiągnięciu założonych celów narodowych przy użyciu odpowiednio dobranych narzędzi, w zależności od intencji, potrzeb i interesów⁵¹.

O stosunkach międzynarodowych i polityce zagranicznej możemy mówić wraz z powstaniem określonych reguł postępowania w miarę powszechnie akceptowanych i respektowanych przez państwa i innych uczestników tych relacji. Dlatego też pojęcia te są ściśle powiązane z powstaniem i rozwojem prawa międzynarodowego. Prawo międzynarodowe⁵² (publiczne) to zespół norm regulujących przede wszystkim stosunki zewnętrzne państw, jak również stosunki międzynarodowe z udziałem innych niż państwa podmiotów tego prawa (międzynarodowe organizacje międzyrządowe, Stolica Apostolska, niesuwerenne podmioty terytorialne, narody walczące o niepodległość). Relatywnie nową funkcją współczesnego prawa międzynarodowego publicznego jest oddziaływanie na stosunki

⁴⁷ *Encyklopedia politologii. Stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002, t. 5, s. 285.

⁴⁸ S. Szymborski, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wydawnictwo Wers, Bydgoszcz 2008, s. 229.

⁴⁹ Z.J. Pietraś, *Polityka zagraniczna państwa* [w:] *Współczesne stosunki międzynarodowe*, pod red. T. Łoś-Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1992, s. 52.

⁵⁰ J. Kukułka, *Polityka zagraniczna a polityka wewnętrzna*, [w:] *Polityka zagraniczna państwa*, red. J. Kukułka, R. Zięba, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992, s. 19.

⁵¹ M. Kumelska, *Globalne implikacje polityki zagranicznej George'a W. Busha*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2019, s. 10-12.

⁵² Dla odróżnienia od prawa prywatnego międzynarodowego zwane też prawem międzynarodowym publicznym.

wewnętrzne państw, na przykład przez ustalanie zasad postępowania państw w stosunku do ich własnych obywateli (ochrona praw człowieka, stosunki pracy)⁵³.

Do podstawowych cech prawa międzynarodowego publicznego, odróżniających je od prawa wewnętrznego, należą: brak nadrzędnego ustawodawcy międzynarodowego i związany z tym partykularyzm prawa międzynarodowego publicznego, specyficzny system sankcji związany z brakiem scentralizowanego i zorganizowanego aparatu przymusu oraz brak sądownictwa międzynarodowego, które byłoby oparte na obowiązkowej kompetencji. Normy prawa międzynarodowego publicznego są tworzone przez państwa, głównie w formie zwyczajów oraz umów międzynarodowych i wiążą tylko te podmioty, które je stworzyły lub uznały. Sankcje za naruszenie prawa międzynarodowego publicznego są stosowane przez państwa indywidualnie lub zbiorowo w postaci środków odwetowych, a tylko wyjątkowo w formie zorganizowanych środków przymusu (np. Rada Bezpieczeństwa ONZ ma uprawnienia do organizowania akcji w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju lub aktów agresji). Sądy międzynarodowe realizują swoje kompetencje za zgodą państw, które uznały ich jurysdykcję⁵⁴.

W polskiej literaturze przedmiotu z zakresu stosunków międzynarodowych najczęściej przyjmuje się typologię uczestników stosunków międzynarodowych zaproponowaną przez Józefa Kukułkę. W jego ujęciu uczestnikami tych stosunków są: narody, państwa, organizacje międzynarodowe (międzypaństwowe) oraz struktury i siły transnarodowe⁵⁵. Innymi wymienianymi uczestnikami stosunków międzynarodowych są organizacje międzyrządowe, grupy społeczne, partie polityczne, organizacje pozarządowe, korporacje transnarodowe oraz osoby fizyczne, których działania wykraczają poza granice kraju i które podejmują decyzje i realizują politykę zagraniczną jako samodzielny czynnik. Od uczestników należy odróżnić podmioty prawa międzynarodowego, gdyż nie każdemu uczestnikowi przysługują prawa podmiotu. Podmiot prawa międzynarodowego musi legitymować się zdolnością do czynności prawnych, możliwością zaciągania praw i obowiązków oraz zdolnością do występowania w stosunkach międzynarodowych. W myśl tej definicji podmiotami prawa międzynarodowego są tylko państwa, rządowe organizacje międzynarodowe oraz Stolica Apostolska⁵⁶. Tę ostatnią odróżnić należy od państwa Watykan

⁵³ Prawo międzynarodowe publiczne, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/prawo-miedzynarodowe-publiczne;3961880.html>, [dostęp: 20.01.2022].

⁵⁴ R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, LexisNexis, Warszawa 1994, s. 13-18.

⁵⁵ J. Kukułka, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Aspra-JR, Warszawa 2003, s. 99-115.

⁵⁶ *Prawo międzynarodowe publiczne*, red. R. Bierzanek, J. Symonides, LexisNexis Polska, Warszawa 1998, s. 140-141.

i trzeba ją rozumieć jako zespół centralnych organów Kościoła rzymskokatolickiego z papieżem na czele. Choć podmiot ten może występować pod oboma nazwami zamiennie, to przyjęło się, że nazwę Watykan stosuje się do spraw doczesnych, a Stolica Apostolska – do duchowych⁵⁷.

Istnieją wśród badaczy zróżnicowane opinie na temat tego, jakie miejsce powinny zajmować i do jakich celów powinny dążyć państwa w systemie międzynarodowym. Podejścia te zyskują kontury dwóch głównych, a przy tym przeciwstawnych sobie koncepcji. Pierwsza, nazywana realistyczną, mówi o tym, że państwa egoistycznie dbają tylko o własny interes, a z innymi państwami współpracują tylko w takim zakresie, w jakim jest to potrzebne do zapewnienia sobie bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo to jest w głównej mierze gwarantowane siłą militarną i bazuje na nieufności wobec wszystkich innych uczestników systemu⁵⁸. Ta koncepcja często sprowadzana jest do relacji gry o sumie zerowej (*zero-sum game*). Druga teoria – idealistyczna – opiera się na odwrotnych założeniach. Nie partykularne dobro i interesy danego państwa są najważniejsze, lecz dobro i interesy urzeczywistnione w ramach wspólnoty interesów wielu aktorów stosunków międzynarodowych. To podejście jest często syntezowane do ujęcia, gdy, w której wszyscy zwyciężają (*win-win game*)⁵⁹.

Współpraca międzynarodowa – stanowiąca podstawę koncepcji liberalnych i idealistycznych – zakłada prymat współpracy na rzecz wspólnych oraz indywidualnych interesów pomimo istniejących rozbieżności. Współpraca między państwami staje się możliwa, gdy dostosują one swoje zachowania do preferencji innych podmiotów. Współpraca nie opiera się na przymusie bądź potrzebie. Współpraca międzynarodowa może być realizowana na poziomie relacji bilateralnych (dwustronnych) oraz multilateralnych (wielostronnych). Jej przedmiot stanowią kwestie polityczne, gospodarcze, wojskowe, społeczne oraz kulturalne⁶⁰.

Jak już stwierdzono stosunki międzynarodowe, podobnie jak polityka zagraniczna, mogą być realizowane w układzie wielostronnym lub dwustronnym. Relacje bilateralne państwa mają na celu realizację potrzeb i interesów wynikających z wcześniej ustalonych

⁵⁷ L. Antonowicz, *Podręcznik prawa ...*, s.78-79.

⁵⁸ A. Wojciuk, J. Czaputowicz, *Realizm w polskiej nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych, red. E. Halizak, J. Czaputowicz, Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych, Warszawa 2014, s. 195-197.

⁵⁹ *Prawo międzynarodowe publiczne*, red. R. Bierzanka i J. Symonidesa, LexisNexis Polska, Warszawa 1998, s.136-138.

⁶⁰ T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 169-171.

celów⁶¹ polityki zagranicznej. Cele te mogą mieć charakter globalny lub multilateralny, jednakże ich realizacja skupia się na relacjach pomiędzy dwoma państwami. Treść i forma relacji bilateralnych obejmują zarówno kontakty (systematyczne lub sporadyczne) w ramach określonych dziedzin i zadań jak i więzi sojusznicze oparte na wrogości, naturalności lub partnerstwie. Realizacja stosunków dwustronnych odbywa się na płaszczyźnie formalnej (podstawa traktatowa) oraz nieformalnej (bez regulacji prawno-międzynarodowych). Relacje dwustronne opierające się na podstawie traktatowej⁶² (formalne) regulują najczęściej całokształt tych relacji; aspekty dotyczące współpracy gospodarczej, politycznej, militarnej, kulturalnej oraz edukacji. Taka forma relacji dwustronnych stanowi podstawę dla konsultacji na równych szczeblach w sprawach związanych z współpracą. Szczegółowe ustalenia dotyczące zakresu relacji dwustronnych również są przedmiotem wzajemnych umów⁶³.

W XX w. bardzo wyraźnie wzrosła liczba i ranga traktatów międzynarodowych jako normatywnej płaszczyzny regulowania współpracy między państwami. Zjawisko to wynikało z nasilenia kwestii wymagających wzajemnych uzgodnień, które były w tym okresie przedmiotem żywego zainteresowania państw na arenie międzynarodowej. Dynamiczny rozwój powiązań międzypaństwowych (zarówno dwu- jak i wielostronnych) skutkowało ukształtowaniem się społeczności międzynarodowej oraz ujawnieniem zjawisk globalizacji. Te zaś czynniki spowodowały zarówno rozszerzenie dziedzin współpracy międzynarodowej, wzrost współzależności jak i wzrost zaangażowania państw w budowanie multilateralnych sojuszy międzynarodowych w ramach organizacji międzynarodowych (takich jak Organizacja Narodów Zjednoczonych, Unia Europejska, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie)⁶⁴.

Jak już stwierdzono, w nauce o stosunkach międzynarodowych wyróżnia się dwa rodzaje relacji między ich uczestnikami: bilateralne oraz multilateralne. Relacje bilateralne są przeciwieństwem multilateralizmu oraz unilateralizmu, działań odpowiednio jednego

⁶¹ Cele polityki zagranicznej klasyfikuje się na podstawie następujących trzech kryteriów: - kryterium horyzontu czasowego – cele długo-, średnio- i krótkofalowe, - kryterium znaczenia – cele podstawowe (żywotne), główne (ważne w danym czasie) oraz drugorzędne, -kryterium treści – cele egzystencjalne (bezpieczeństwo, przetrwanie), koegzystencjalne (zaspokajające potrzeby państwa w zakresie jego roli, przynależności i współpracy międzynarodowej) oraz funkcjonalne (odnoszące się do różnych form regulacji, informacji, procedur decyzyjnych), które służą skuteczności osiągnięcia pierwszych dwóch typów celów.

⁶² Zgodnie z definicją uzgodnioną na Konwencji Wiedeńskiej w 1969 roku umowa międzynarodowa to porozumienie międzynarodowe zawarte w formie pisemnej między państwami i regulowane prawem międzynarodowym, ujęte w jednym dokumencie czy też w dwu lub więcej pozostających ze sobą w związku dokumentach, bez względu na jego szczególną nazwę.

⁶³ T. C. Salmon, *Issues in International Relations*, Routledge, London/New York 2000, s. 16-18.

⁶⁴ T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe, teorie...*, s. 305-307.

państwa lub wielu państw w ramach organizacji międzynarodowej lub wielostronnych umów międzynarodowych. Stosunki bilateralne są szczególnym aktem współpracy między dwoma państwami. Dwa zainteresowane państwa muszą zgodzić się na nawiązanie stosunków dyplomatycznych jako warunku wstępnego dalszych etapów i form współpracy. Zwykle odbywa się to w drodze podpisania specjalnej umowy o relacjach dwustronnych. Po ustaleniu prawnych aspektów relacji stosunki dyplomatyczne mogą odbywać się bezpośrednio poprzez wszelkiego rodzaju formy współpracy i spotkań między przedstawicielami obu państw. Relacje te są strukturyzowane zarówno według rangi jak i pól współpracy. To też decyduje, kto w danym momencie pełni rolę przedstawiciela państwa, czy są to prezydenci, premierzy czy ministrowie odpowiedzialni z poszczególne obszarów, których dotyczą relacje. Kontakty takie mogą dotyczyć wszystkich obszarów działalności państw, najczęściej jednak – współpracy w zakresie relacji gospodarczych, bezpieczeństwa i kwestii militarnych⁶⁵.

Bilateralizm to prowadzenie stosunków politycznych, gospodarczych lub kulturowych między dwoma suwerennymi państwami⁶⁶. Państwa uznając się wzajemnie za suwerenne tworzą stosunki dwustronne. Ważnym elementem relacji dwustronnych są wizyty dyplomatyczne, wielowymiarowa współpraca polityczna, gospodarcza, militarna oraz naukowo-technologiczna⁶⁷.

Państwa mające powiązania dwustronne będą wymieniać przedstawicieli dyplomatycznych w celu zinstytucjonalizowania relacji, ich praktycznej realizacji oraz stworzenia stałych kanałów dialogu i współpracy. W relacjach Polski ze Stanami Zjednoczonymi nieprzerwanie następuje wymiana ambasadorów relacje dwustronne nigdy nie zostały zerwane⁶⁸.

Tabela 1 Ambasadorowie Polski w Stanach Zjednoczonych oraz Stanów Zjednoczonych w Polsce w latach 1989-2019.

Lata urzędowania	Ambasador Polski w Stanach Zjednoczonych	Lata urzędowania	Ambasador Stanów Zjednoczonych w Polsce
1988–1990	Jan Kinast	1990-1993	Thomas W. Simons
1990–1993	Kazimierz Dziewanowski	1993-1997	Nicholas A. Rey

⁶⁵ T. C. Salmon, *Issues in International Relations*, Routledge, London - New York, 2000, s. 16-18.

⁶⁶ A. Thompson, *Multilateralism, Bilateralism and Regime Design*, <https://politicalscience.osu.edu/faculty/athompson/Lateralisms.pdf>, [dostęp: 13.03.2021].

⁶⁷ G. Blum, *Bilateralism, Multilateralism, and the Architecture of International Law*, nr. 49/2, Harvard Library, Harvard 2008, s. 324-326.

⁶⁸ *Stosunki dyplomatyczne Polski. Informator. Ameryka Północna i Południowa 1918–2007*, Wydawnictwo Askon, Warszawa 2007, s. 159–162.

1993–1994	Maciej Kozłowski	1997-2000	Daniel Fried
1994–2000	Jerzy Koźmiński	2000-2004	Christopher R. Hill
2000–2005	Przemysław Grudziński	2004-2009	Victor H. Ashe
2005–2008	Janusz Reiter	2009-2012	Lee A. Feinstein
2008–2012	Robert Kupiecki	2012-2015	Stephen D. Mull
2012–2016	Ryszard Schnepf	2015-2018	Paul W. Jones
2016–2021	Piotr Wilczek	2018-2021	Georgette Mosbacher

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych źródłowych: <https://pl.usembassy.gov/pl/embassy-consulate-pl/ambasada-usa-w-warszawie/ambasador/>, Stosunki dyplomatyczne Polski. Informator. Ameryka Północna i Południowa 1918–2007, Wydawnictwo Askon, Warszawa 2007, s. 159–161.

W Stanach Zjednoczonych Ameryki znajdują się Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej⁶⁹ w Waszyngtonie⁷⁰ oraz Konsulaty Generalne Rzeczypospolitej Polskiej w Chicago⁷¹, Houston⁷², Los Angeles⁷³ oraz Nowym Jorku⁷⁴.

W Polsce Ambasada Stanów Zjednoczonych znajduje się w Warszawie. Stany Zjednoczone posiadają w Polsce dwa konsulaty znajdujące się w Krakowie oraz Poznaniu⁷⁵.

Multilateralizm w politologii jest praktyką koordynowania polityki przez co najmniej trzy państwa. William Diebold wprowadził podział na multilateralizm formalny i faktyczny, a John G. Ruggie rozszerzył definicję o aspekt nominalny i jakościowy. Multilateralizm to pewne zasady o zasięgu międzynarodowym, natomiast organizacje multilateralne są to organizacje międzynarodowe skupiające więcej niż dwóch członków⁷⁶. Zasady systemu multilateralnego to; niepodzielność, rozszerzona wzajemność oraz ogólne zasady organizujące, w tym zasada niedyskryminacji. W sferze ekonomii przykładem multilateralizmu są umowy wielostronne oparte na klauzuli największego uprzywilejowania. W sferze obronności

⁶⁹ Placówki. Polska w USA, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/web/usa/placowki>, [dostęp: 08.04.2022].

⁷⁰ Okręg konsularny Wydziału Konsularnego i Polonii Ambasady RP w Waszyngtonie obejmuje Alabamę, Dystrykt Kolumbii, Florydę, Georgię, Kentucky, Maryland, Karolinę Północną, Karolinę Południową, Tennessee, Wirginię, Wirginię Zachodnią, Wyspy Dziewicze Stanów Zjednoczonych i pozostałe terytoria zamorskie Stanów Zjednoczonych oraz Portoryko i Bahamy.

⁷¹ Okręg konsularny Konsulatu Generalnego RP w Chicago obejmuje Illinois, Indianę, Iowa, Michigan, Minnesotę, Missouri, Nebraskę, Dakotę Północną, Dakotę Południową, Wisconsin.

⁷² Okręg konsularny Konsulatu Generalnego RP w Houston obejmuje Arkansas, Kansas, Luizjanę, Missisipi, Nowy Meksyk, Oklahomę, Teksas.

⁷³ Okręg konsularny Konsulatu Generalnego RP w Los Angeles obejmuje Alaskę, Arizone, Kalifornię, Kolorado, Hawaje, Idaho, Montanę, Nevadę, Oregon, Utah, Waszyngton, Wyoming.

⁷⁴ Okręg konsularny Konsulatu Generalnego RP w Nowym Jorku obejmuje Connecticut, Delaware, Maine, Massachusetts, New Hampshire, New Jersey, Nowy Jork, Ohio, Pensylwanię, Rhode Island, Vermont.

⁷⁵ <https://pl.usembassy.gov/pl/embassy-consulate-pl/>, [dostęp: 08.04.2022].

⁷⁶ M. Boas, D. McNeill, *Multilateral institutions. A critical introduction*, Pluto Press, London 2003, s. 5-6.

przykładem są sojusze wojskowe, jak Sojusz Północnoatlantycki, w którym obowiązuje zasada niepodzielności – atak na jednego z członków oznacza atak na cały sojusz⁷⁷.

Ostatnie lata XXI wieku każą zadać pytanie: „Czy dyplomacja wielostronna wyprzedziła dyplomację dwustronną?”. Takie pytania pojawiają się coraz częściej jednak każda z form współpracy między państwami, organizacjami i korporacjami w stosunkach międzynarodowych ma swoje wady oraz zalety. W zależności od omawianego zagadnienia w relacjach bardziej może sprawdzić się spotkanie między szefami dwóch państw natomiast w innym przypadku więcej korzyści może przynieść spotkanie wielostronne lub na forum organizacji międzynarodowej. Procesy zarówno dwu jak i wielostronne są częścią złożonego systemu międzynarodowego. Nie można tu również pomijać pojęcia dyplomacji regionalnej, która jest szczególną formą współpracy multilateralnej⁷⁸.

Podczas gdy państwa narodowe są głównymi aktorami współczesnego systemu państwowego, korporacje tworzą transnarodową gospodarkę rynkową. Konkurując i współpracując na zasadzie dwustronnej i wielostronnej. Transnarodowe korporacje zdobywały krok po kroku znaczną część władzy nad produkcją i finansami na poziomie globalnym. Ta alokacja produkcji i finansów jest w coraz większym stopniu determinowana przez podmioty prywatne. W ten sposób do gry na arenie międzynarodowej w XXI wieku zaczęły wchodzić międzynarodowe korporacje pełniąc ważną rolę w polityce światowej⁷⁹.

Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne; inaczej międzynarodowe. W ramach tych dwóch grup wyróżniamy uwarunkowania obiektywne i subiektywne polityki zagranicznej państwa⁸⁰.

Tabela 2 Schemat uwarunkowań polityki zagranicznej państwa.

Wewnętrzne	Zewnętrzne
Obiektywne <ul style="list-style-type: none"> • Środowisko geograficzne państwa • Potencjał ludnościowy • Potencjał gospodarczy i naukowo-technologiczny • System społeczno-polityczny 	Obiektywne <ul style="list-style-type: none"> • Trendy ewolucji najbliższego środowiska międzynarodowego • Pozycja państwa w systemie stosunków międzynarodowych i ról międzynarodowych • Struktura oraz zasięg powiązań międzynarodowych państwa oraz

⁷⁷ J. Czuputowicz: *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Polskie Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1998, s. 25-30.

⁷⁸ K. S. Rana, *21st Century Diplomacy A Practitioner's Guide*, Bloomsbury Academic, London 2011, s. 24-25.

⁷⁹ J. Friedrichs, *European approaches to international relations theory. A house with many mansions*, Routledge, London 2004, s. 139.

⁸⁰ R. Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej*, [w:] J. Kukułka, R. Zięba (red.), *Polityka zagraniczna państwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992, s. 35–51.

	obowiązujące prawo międzynarodowe
Subiektywne <ul style="list-style-type: none"> • Percepcja środowiska międzynarodowego poprzez własne społeczeństwo i państwo oraz postawy społeczne wobec innych państw i narodów • Koncepcje polityki zagranicznej • Jakość oraz aktywność służby zagranicznej oraz dyplomatycznej 	Subiektywne <ul style="list-style-type: none"> • Międzynarodowa percepcja danego państwa i narodu oraz oczekiwania i wymagania stawiane danemu państwu przez inne państwa • Koncepcje polityki zagranicznej innych państw • Jakość oraz aktywność służby zagranicznej i dyplomacji innych państw

Zródło: R. Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, red. R. Zięba, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2005, s. 20.

1.2 Uwarunkowania polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych

Stany Zjednoczone są mocarstwem światowym o największym potencjale niemal na wszystkich polach relacji międzynarodowych. Jak to ujął Zbigniew Brzeziński: „Światowy prymat Ameryki ma wyjątkowy zasięg i charakter. Jest to hegemonia nowego typu...”⁸¹. Stany Zjednoczone posiadają ekonomiczną, polityczną, militarną oraz kulturową siłę oddziaływania na całym świecie. We współczesnych stosunkach międzynarodowych są one jedynym państwem na arenie międzynarodowej, które posiada atrybuty supermocarstwa. Tym, co określa amerykańską potęgę na arenie międzynarodowej, to zdecydowana przewaga nad pozostałymi uczestnikami w zakresie potencjału militarnego, gospodarczego, politycznego, technologicznego oraz społeczno-kulturowego⁸².

Status supermocarstwa odnosi się do państw, które posiadają znaczną siłę militarną, ekonomiczną i polityczną oraz mają zdolność do wpływania na wydarzenia na skalę globalną. Współcześnie za supermocarstwa uznaje się przede wszystkim Stany Zjednoczone i Chiny, jednak istnieją inne państwa, które potencjalnie mogą osiągnąć taki status w przyszłości, wśród

⁸¹ Z. Brzeziński, *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 1997, s. 246.

⁸² M. Kumelska, *Globalne implikacje polityki zagranicznej George'a W. Busha*, Wydawnictwo Elipsa, Warszawa 2019, s. 9-12.

nich należy wymienić⁸³: Indie⁸⁴, Rosję⁸⁵, Brazylię⁸⁶, Japonię⁸⁷ oraz Niemcy⁸⁸. Każdy z tych kandydatów ma swoje unikalne atuty i wyzwania. Ostateczne osiągnięcie statusu supermocarstwa będzie zależało od wielu czynników, w tym stabilności politycznej, zdolności do współpracy międzynarodowej oraz zdolności do adaptacji do zmieniającego się środowiska globalnego⁸⁹.

Zmiany społeczno-gospodarcze jakie zaszły na przestrzeni XIX i XX wieku, uczyniły ze Stanów Zjednoczonych potęgę o charakterze globalnym, co najbardziej wyraźnie ujawniło się w stosunków międzynarodowych. Właśnie tam przekształcenia geopolityczne, rozwój ekonomiczny oraz przekształcenia społeczne, które można ująć w ramy rewolucji informacyjnej i przemian postindustrialnych miały bardzo często silniejszy oddźwięk niż w innych państwach. Dla Amerykanów wiara w dobroczynny charakter postępu jest jedną z najważniejszych o ile nie najważniejszą z wartości, a tam owa wiara poddana została ciężkiej próbie sprostania wyzwaniom nowego świata⁹⁰. Z drugiej strony, w polityce wewnętrznej przemiany te uwidoczniły nowe oblicze konserwatyizmu amerykańskiego, którego społeczna baza stanowią grupy społeczne niezdolne do adaptacji do nowych wyzwań, subiektywnie lub obiektywnie przez te zmiany pokrzywdzonych⁹¹. W konsekwencji doprowadziło to do ukształtowania bezprecedensowych podziałów o charakterze politycznym, które przeniosły się również na politykę zagraniczną Stanów Zjednoczonych.

Polityka zagraniczna jest funkcją całej gamy czynników o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym, spośród których za kluczowe analitycy uznają: geopolityczne, ekonomiczne, polityczne, społeczne i kulturowe.

⁸³ P. Khanna, *The Future Is Asian: Commerce, Conflict and Culture in the 21st Century*, Simon&Schuster Audio, New York 2019, s. 15-24.

⁸⁴ Indie mają drugą co do wielkości populację na świecie, która wkrótce może przewyższyć populację Chin. Indyjska gospodarka rozwija się dynamicznie, a kraj jest jednym z największych rynków na świecie. Indie inwestują w technologie informacyjne, kosmiczne oraz energetyczne. Indie odgrywają coraz większą rolę w organizacjach międzynarodowych i regionalnych.

⁸⁵ Rosja ma drugą co do wielkości armię na świecie oraz znaczący arsenał nuklearny.

Rosja jest jednym z największych producentów ropy i gazu na świecie. Aktywne działania na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w regionie postradzieckim i na Bliskim Wschodzie.

⁸⁶ Największa gospodarka Ameryki Łacińskiej z dużymi zasobami naturalnymi. Duża i rosnąca populacja. Jeden z największych producentów żywności i surowców na świecie.

⁸⁷ Lider w innowacjach technologicznych i przemysłowych. Trzecia największa gospodarka na świecie. Wzrost wydatków na obronność i rosnąca współpraca wojskowa z innymi państwami.

⁸⁸ Największa gospodarka w Europie. Silne sektory przemysłowe i technologiczne. Kluczowy gracz w UE i na arenie międzynarodowej.

⁸⁹ P. Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, Random House, New York 1989, s. 22-55.

⁹⁰ G. Ritzer, *McDonaldyzacja społeczeństwa*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 1997, s. 23-30.

⁹¹ L. Saad, *Americans More Divided on Social Than Economic Issues*, Gallup, <https://news.gallup.com/poll/351494/americans-divided-social-economic-issues.aspx> [dostęp: 15.12.2022].

Uwarunkowania geopolityczne

Pojęcie geopolityka ma wieloaspektowe znaczenie. Nie odnosi się jedynie do rdzenia etymologicznego, mającego pochodzenie w języku greckim od słów *geo*, czyli ziemia oraz *politikos*, czyli obywatelski. Poza atrybutami przestrzeni i narodu, geopolityka uwzględnia atrybuty takie jak:

- czas – w znaczeniu określonego odcinka, podczas którego dochodzi do zmian w danej przestrzeni geograficznej;
- proces – w odniesieniu do wydarzeń historycznych i złożoności zaistniałych zmian;
- asymetrię – uwzględniając konfigurację układu sił;
- bogactwa naturalne – jako instrumentu polityki zagranicznej i bezpieczeństwa;
- rodzaj uprawianej polityki – w odniesieniu do stanowczości rządu (w przypadku geopolityki jest nią częściej polityka realizmu, chociaż działania integracyjne w Europie mogą świadczyć o skuteczności zastosowania polityki neoliberalnej w geopolityce)⁹²;
- czynnik społeczno-kulturowy – jako potencjał relacji międzyludzkich, w tym międzyrządowych, w odniesieniu do korzyści, jakie te relacje mogą generować dla społeczeństwa w danej przestrzeni geograficznej; technologię – jako metodę najskuteczniejszego dostępu i przekazu informacji⁹³.

Istotnym uwarunkowaniem polityki zagranicznej państwa jest jego granica. Charakter geograficzny granic państwa nie ma większego znaczenia we współczesnych stosunkach międzynarodowych znacznie ważniejszy jest aspekt geopolityczny⁹⁴. Stany Zjednoczone posiadają granice uznane przez wszystkich sąsiadów. Całkowita długość granicy lądowej Stanów Zjednoczonych wynosi 12248 km (granica z Kanadą: 8893 km w tym 2477 km z Alaską, z Meksykiem: 3326 km)⁹⁵. Linia brzegowa wynosi 19924 km (bez wysp na Pacyfiku i Atlantyku). Całkowity obszar Stanów Zjednoczonych wynosi 9 373 967 km² co daje Stanom Zjednoczonym 4. miejsce pod względem powierzchni państwa. Obszar lądu to: 9,2 mln km², natomiast obszar wody to: 470 tys. km²⁹⁶. Większość granic Stanów Zjednoczonych to oceany co stanowi naturalna barierę. W mniejszym stopniu dotyczy to granic lądowych. O ile granica

⁹² Należy podkreślić, że ustalanie celów, mających na względzie zaspokajanie interesów państwa pociąga za sobą ewaluację stanu zagrożeń i ich eliminacji oraz analizę związków przyczynowo skutkowych i trendów rozwojowych bez względu na rodzaj uprawianej polityki.

⁹³ K. Dodds, *Geopolitics: A Very Short Introduction*, Oxford 2007, s. 11-17, 32-34, 83,87.

⁹⁴ C. Jean, *Geopolityka*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 2003, s. 60–97.

⁹⁵ The World Factbook, Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, [dostęp: 03.03.2022].

⁹⁶ Stany Zjednoczone. Polska w USA, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/web/usa/ie>, [dostęp: 15.02.2022].

Stanów Zjednoczonych z Kanadą stanowi ogromny wolumen handlu między krajami. Kanada jest jednym z największych partnerów handlowych Stanów Zjednoczonych. Granica jest stosunkowo spokojna i mniej strzeżona w porównaniu do granicy z Meksykiem, choć po atakach z 11 września 2001 roku zwiększono kontrole. Granica z Meksykiem natomiast jest zupełnym przeciwieństwem występują wysokie napięcia związane z nielegalną imigracją, handlem narkotykami i przestępczością zorganizowaną. Znaczna część granicy jest strzeżona i zabezpieczona murami oraz ogrodzeniami, a także patrolowana przez służby graniczne⁹⁷. Granice Stanów Zjednoczonych są złożonym i kluczowym elementem polityki wewnętrznej i zagranicznej kraju, mającym znaczący wpływ na handel, bezpieczeństwo oraz relacje międzynarodowe.

Siły zbrojne Stanów Zjednoczonych są powszechnie uznawane za najsilniejszą, najnowocześniejszą i najdroższą armię świata⁹⁸. Kraj ten wydaje na obronność i modernizację wojska 4% PKB⁹⁹. Według rankingu Global Firepower (2014) amerykańskie siły zbrojne stanowią pierwszą siłę militarną na świecie z rocznym budżetem na cele obronne w wysokości 612,5 mld dolarów (USD)¹⁰⁰. Żołnierze Stanów Zjednoczonych są rozlokowani w wielu krajach na świecie pełniąc misje pokojowe, stabilizacyjne oraz w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Według obowiązującej do 2010 roku doktryny, Stany Zjednoczone miały być w stanie prowadzić dwie konwencjonalne wojny jednocześnie w różnych miejscach świata co stawia ten kraj w pozycji absolutnego lidera na świecie w dziedzinie możliwości prowadzenia działań wojennych i obronności. W 2010 roku sekretarz obrony Robert Gates zapowiedział prace nad jej zmianą i położeniem większego nacisku na wojnę z terroryzmem i bezpieczeństwem cybernetycznym¹⁰¹.

W skład amerykańskich sił zbrojnych wchodzi następujące rodzaje sił zbrojnych, w których służy ogółem 1 326 836 żołnierzy służby czynnej (stan na 30 czerwca 2017 r.). Amerykańskie siły zbrojne składają się z Wojsk Lądowych (United States Army około 500 tys. żołnierzy), Sił Powietrznych (United States Air Force około 370 tys. żołnierzy), Marynarki Wojennej (United States Navy, około 370 tys. żołnierzy) i Korpusu Piechoty Morskiej (United States Marine Corps około 172 tys. żołnierzy). Straż Wybrzeża (United States Coast Guard

⁹⁷ Trends in International Migrant Stock: The 2015 Revision, United Nations, URL: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>, [dostęp: 26.05.2022].

⁹⁸ *5 Biggest & Most Expensive Armies in the World*, <https://web.archive.org/web/20180103174117/http://www.worldsrichpeople.com/most-expensive-and-biggest-armies-in-the-world.html>, [dostęp: 06.02.2022].

⁹⁹ J. Bender, S. Gould, *The 35 Most Powerful Militaries In The World*, <https://www.businessinsider.com/the-worlds-most-powerful-militaries-2014-12?IR=T>, [dostęp: 06.02.2022].

¹⁰⁰ *2021 United States Military Strength*, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=United-States-of-America, [dostęp: 06.02.2022].

¹⁰¹ Tamże.

około 39 tys. strażników) jest jednostką o celach cywilnych i ma ograniczone uprawnienia. Jest jednak zaliczana do sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych¹⁰².

Rozpad Związku Radzieckiego, Układu Warszawskiego oraz zakończenie zimnowojennej rywalizacji postawił Stany Zjednoczone na pozycji globalnego hegemonu. Dynamiczne procesy, które miały miejsce na początku lat 90., utwierdziły Stany Zjednoczone w pozycji państwa mającego stać na straży całego ładu światowego.

Koncepcja Nowego Ładu Światowego ogłoszona przez Georga Busha seniora w orędziu o stanie państwa z 29 stycznia 1991¹⁰³ zakładała nadejście nowej rzeczywistości, która miała przynieść współpracę państw i organizacji w celu osiągnięcia światowego pokoju, wolności i szeroko rozumianego bezpieczeństwa¹⁰⁴. Koncepcja ta zakładała, że głównym przywódcą w umacnianiu bezpieczeństwa i krzewieniu demokracji będą właśnie Stany Zjednoczone. Równie istotna wydaje się koncepcja mesjanizmu rozpowszechniona w okresie administracji G.W. Busha, która głosiła, iż kraj ten jest predystynowany do ochrony demokratycznego świata i ochrony go przed zagrożeniami, pochodzącymi z reżimów niedemokratycznych. Kreowanie nowego porządku musiało dokonywać się przy udziale innych państw. Należy wskazać na dwie koncepcje, które dopuszczały aktywność Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej polityki zagranicznej: multilateralizmu i unilateralizmu. Ta ostatnia zakłada, że zaangażowanie Stanów Zjednoczonych powinno odbywać się tylko na warunkach stawianych przez USA i w całkowitej zgodzie z jego interesami, bez współpracy z innymi. Multilateralizm opiera się na prowadzeniu przez Stany Zjednoczone polityki zagranicznej we współdziałaniu i współpracy z innymi krajami oraz organizacjami międzynarodowymi przy wzajemnym dostosowywaniu interesów i równym podziale różnic¹⁰⁵.

W swej polityce wobec państw byłego Związku Radzieckiego, Stany Zjednoczone ograniczyły się głównie do uważnej obserwacji posunięć rosyjskich w stosunku do pozostałych państw bloku wschodniego. Cele polityki Stanów Zjednoczonych wobec Europy Środkowo-Wschodniej zostały przedstawione w wystąpieniu sekretarza stanu ds. Europy i Kanady we wrześniu 1994 r. Zaliczono do nich:

¹⁰² J. Bender, S. Gould, *The 35 Most Powerful Militaries In The World*, <https://www.businessinsider.com/the-worlds-most-powerful-militaries-2014-12?IR=T>, [dostęp: 06.02.2022].

¹⁰³ J. Bernat, *Przyczyny amerykańskich interwencji po zakończeniu zimnej wojny*, <http://www.psz.pl/tekst16974/Joanna-Bernat-Przyczyny-amerykanskich-interwencji-po-zakonczeniu-zimnej-wojny> [dostęp: 20.01.2022].

¹⁰⁴ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Wydawnictwo Muza, Warszawa, 2007, s. 45-46.

¹⁰⁵ R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 54-56.

- popieranie rozwoju demokracji,
- pomoc w budowaniu gospodarki rynkowej,
- stabilizację bezpieczeństwa m.in. przez rozszerzenie działalności Sojuszu Północnoatlantyckiego na wschód¹⁰⁶.

Analizując cele polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych, należy odnieść się do założeń przedstawionych w Strategicznym Planie Departamentu Stanu na lata 2007-2012, który stanowi próbę podejścia Waszyngtonu do bezpieczeństwa międzynarodowego z poszanowaniem praw i wolności człowieka. Można wyróżnić siedem podstawowych kwestii, które miały być priorytetami wyznaczającymi kierunek polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych w tamtym czasie¹⁰⁷:

- działanie mające na celu osiągnięcie pokoju i stabilności na świecie, czyli szeroko rozumiana współpraca w dziedzinie bezpieczeństwa, zarówno w układach multilateralnych jak i w traktach dwustronnych. Zwrócona została tutaj uwaga na zapobieganie konfliktom oraz walkę z terroryzmem i przestępczością międzynarodową,
- demokratyzacja wyrażona w sprawiedliwym, opartym na wspólnej wizji społeczeństwa, sprawowaniu władzy oraz inwestowanie w człowieka,
- liberalne uwarunkowania amerykańskiej gospodarki oraz jej międzynarodowe znaczenie i powiązania z rynkami na całym świecie jest jednym z najważniejszych aspektów polityki Stanów Zjednoczonych,
- dbanie o wzrost gospodarczy, który ma wymiar szeroko wykraczający poza granice Stanów Zjednoczonych, skupiający się na transakcjach transatlantycznych, gdzie głównymi partnerami są państwa Europy Zachodniej, Kanada oraz dobrze rozwinięte kraje Dalekiego Wschodu,
- funkcjonowanie Stanów Zjednoczonych w szeregu międzynarodowych organizacji i agend, takich jak GATT czy WHO, mających na celu liberalizację handlu i rozwój gospodarek,
- wzmożenie działań na rzecz międzynarodowego zrozumienia oraz poszerzenia zakresu usług konsularnych¹⁰⁸.

¹⁰⁶ A. Szydłowski, *Europejska polityka bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa 1996, s. 34-36.

¹⁰⁷ P. Pacuła, *Główne kierunki polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Cele strategiczne, narzędzia ich realizacji*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 5-6/2007, Warszawa 2010, s. 32-34.

¹⁰⁸ <http://www.state.gov/s/d/rm/rls/dosstrat/2007/> [dostęp: 02.01.2022]

Niemożliwe jest jednak szczegółowe rozpatrywanie celów polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych jedynie pod kątem tematycznym, ponieważ względem każdego regionu implementacja politycznych priorytetów Stanów Zjednoczonych jest całkowicie inna. Stany Zjednoczone jako mocarstwo światowe realizuje swoją politykę na całym świecie. Strategiczny Plan Departamentu Stanu klasyfikuje wyzwania polityki zagranicznej także ze względu na cele regionalne, które skierowane zostały do poszczególnych zakątków globu. Zostało tutaj wyróżnionych sześć regionów¹⁰⁹, względem których Stany Zjednoczone mają prowadzić odpowiednio dostosowaną politykę, zaś siódmym „regionem” są organizacje międzynarodowe, w których także ma dochodzić do swoistej implementacji celów strategicznych Stanów Zjednoczonych¹¹⁰.

Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych jest zdefiniowana i ukierunkowana na aktywną politykę na rzecz dobra światowej wspólnoty i globalnego pokoju ze względu na mocarstwową pozycję Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej. Najlepiej urzeczywistnia to szeroki zakres celów skierowanych zarówno na poszczególne regiony świata, jak i na odzwierciedlenie partykularnych celów Waszyngtonu, implementowanych w różne ramy międzynarodowej działalności, również poprzez sojusze dwu i wielostronne oraz współpracę międzynarodową.

Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych przechodziła systematyczną ewolucję, w niektórych okresach, jednakże można mówić o zmianach wręcz rewolucyjnych. Do takich należały: udział w obu wojnach światowych, rozpad ZSRR, czy też wydarzenia 11 września 2001 roku. Atak terrorystyczny al. Kaidy zdecydował o przyjęciu przez administrację George'a W. Busha koncepcji bezpieczeństwa, wkrótce nazwanej doktryną Busha¹¹¹. Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych została odąd w istotnym stopniu podporządkowana walce z międzynarodowym terroryzmem oraz państwami, które terroryzm sponsorują. Składowymi amerykańskiej strategii bezpieczeństwa był prymat *hard power*¹¹², unilateralizm, mesjanizm

¹⁰⁹B. H. Obama, *The National Security Strategy of the United States of America*, Waszyngton, 2010, s. 3-4, https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/NSS2010.pdf?ver=Zt7IeSPX2uNQ00_7wq6Hg%3d%3d, [dostęp: 07.02.2022].

¹¹⁰ P. Pacuła, *Główne kierunki polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Cele strategiczne, narzędzia ich realizacji*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 5-6/2007, Warszawa 2010, s. 34-37.

¹¹¹ Przyjęta przez administrację prezydenta Stanów Zjednoczonych George'a W. Busha linia polityki zagranicznej. Jej głównym założeniem jest koncepcja "wyprzedzającego uderzenia", która stwierdza, że USA mają prawo do prewencyjnego ataku militarnego na każde państwo, które stanowi lub może stanowić zagrożenie dla Stanów Zjednoczonych. Doktryna Busha przewiduje, że USA mają wspierać rozprzestrzenianie instytucji i wartości zgodnych z ideami liberalizmu. Celem ma być osłabianie dyktatur i zastępowanie ich rządami wyłonionymi przez narody.

¹¹² Joseph Nye amerykański politolog i pracownik instytucji związanych z polityką międzynarodową rozróżnia między następującymi rodzajami siły państwa: "hard power" jest to potencjał danego państwa wynikający z

oraz doktryna wojny prewencyjnej¹¹³. Ten ostatnim element doktryny Busha budził najwięcej kontrowersji, szczególnie w relacjach transatlantyckich.

Pozycja Stanów Zjednoczonych w systemie stosunków międzynarodowych oraz ról międzynarodowych jest wyjątkowa z racji potęgi tego państwa i możliwości wpływania na stan stosunków międzynarodowych oraz możliwość kreowania rozmaitych zdarzeń na arenie międzynarodowej. Stany Zjednoczone są najsilniejszym państwem – uczestnikiem stosunków międzynarodowych. Ich polityka, interesy, cele i strategie w ogromnym stopniu wpływają na sytuację we wszystkich zakątkach świata. Wynika to z faktu, że po zakończeniu zimnej wojny i upadku ZSRR, nie istnieje na świecie żadne inne państwo mające zbliżony potencjał i mogące w związku z tym rzucić wyzwanie Ameryce. Żaden kraj nie ma możliwości globalnego oddziaływania we wszystkich dziedzinach stosunków międzynarodowych. Stany Zjednoczone dysponują natomiast wszystkimi atrybutami mocarstwowości, które mogą być zastosowane w planie ogólnoswiatowym. Oznacza to, że Stany Zjednoczone, ciesząc się statusem jedyne istniejącego mocarstwa uniwersalnego, są w historycznie unikatowej sytuacji¹¹⁴.

Struktura oraz zasięg powiązań międzynarodowych Stanów Zjednoczonych ze względu na supermocarstwowość tego państwa oraz jego potęgę jest ogromny. Stany Zjednoczone osiągnęły status lidera Zachodu po I wojnie światowej, a w dwóch ostatnich dekadach XX wieku stały się przywódcą globalnym, czemu towarzyszyło powstanie nowej koncepcji cywilizacji globalnej. Obie zmiany w układzie sił odbyły się bez akceptacji pozostałych uczestników stosunków międzynarodowych¹¹⁵. Spowodowało to szereg konsekwencji w grupie państw zaliczanych do świata Zachodu. Zakłada się, że tworzą one homogeniczną wspólnotę, co nie jest zgodne z prawdą. Wartości reprezentowane przez Europę i USA są podobne, ale nie identyczne, a spójność omawianego obszaru zależy w dużej mierze od zidentyfikowania i zdefiniowania tych różnic. Amerykanie dążą do podtrzymania odrębności, podkreślając w ten sposób własną wyjątkowość. I taka odrębność będzie się przejawiała w stosunku do kary śmierci, praw człowieka, tendencji do podejmowania działań jednostronnych ze strony Stanów Zjednoczonych i współpracy europejskiej, stawianiu prymatu

czynników geostrategicznych i ekonomicznych oraz "soft power" czyli zdolność państwa do pozyskiwania sojuszników i zdobywania wpływów dzięki atrakcyjności własnej kultury, polityki i ideologii

¹¹³ Wojna lub działania zbrojne podjęte w celu uprzedzenia ataku przeciwnika i zmuszeniu go do zaniechania agresywnych zamiarów lub zyskania dogodnych warunków do dalszego prowadzenia wojny (działań zbrojnych). W praktyce stanowi ona najczęściej pretekst do zrzucenia odpowiedzialności na napadniętego przeciwnika za wywołanie konfliktu zbrojnego, mimo że dzięki wykorzystaniu elementu zaskoczenia przynosi korzyść agresorowi.

¹¹⁴ M. Czajkowski, *Nowa pozycja i rola międzynarodowa USA*, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/65563/czajkowski_nowa_pozycja_i_rola_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y, [dostęp: 14.02.2022].

¹¹⁵ J. Kurth, *The United States as a Civilizational Leader*, [w:] *Civilizations in World, Politics. Plural and Pluralist Perspective*, P.J. Katzenstein (red.), Taylor and Francis, London, New York 2010, s. 43.

interesu jednostkowego czy wspólnego. Omawiane różnice mogą wynikać z pozycji poszczególnych państw: mocarstwo globalne będzie prezentować inne spojrzenie na stabilność porządku czy utrzymanie status quo niż mocarstwa regionalne i państwa średnie. Możliwości podejmowania działań unilateralnych też będą różne. Dla państw europejskich współpraca jest koniecznością, dlatego też kluczowe jest pogodzenie realizacji interesu narodowego na poziomie globalnym ze strony Stanów Zjednoczonych z ustalaniem i wprowadzaniem w życie interesu wspólnego¹¹⁶. Dla polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych charakterystyczna jest również konstrukcja *hub-and-spokes*¹¹⁷, w której centrum świata jest Zachód, a centrum Zachodu są Stany Zjednoczone¹¹⁸.

W Polsce od I wojny światowej ukształtował się mit braterstwa polsko-amerykańskiego. Stany Zjednoczone jako potęga militarna była przedstawiana jako jedyna skuteczna siła mogąca wyciągnąć Polskę spod wpływów sowieckich w okresie zimnej wojny. Po 1989 r. model świata oparty na dominacji militarnej Stanów Zjednoczonych w którym Polska chciała odgrywać ważną rolę.

Uwarunkowania ekonomiczne

Jednym z podstawowych celów polityki każdego państwa jest stworzenie warunków do zaspokajania potrzeb materialnych i cywilizacyjnych społeczeństwa. W tym wymiarze ważne znaczenie ma potencjał gospodarczy i naukowo-technologiczny kraju. Rosnące potrzeby ekonomiczne i cywilizacyjne tworzą przestrzeń do formułowania celów i zadań odnoszących się również do polityki zagranicznej państwa¹¹⁹. Potencjał gospodarczy jest jednocześnie bardzo ważnym elementem siły państwa na arenie międzynarodowej co ułatwia oddziaływanie państwa na arenie międzynarodowej. Im większy potencjał państwa tym większa siła oddziaływania na arenie międzynarodowej oraz możliwość współpracy z innymi państwami¹²⁰.

PKB Stanów Zjednoczonych 2019 r. wynosiło 21,38 tryliarda USD w przeliczeniu na osobę wyniosło 65 120,39 USD. Walutą w Stanach Zjednoczonych jest dolar amerykański¹²¹. Pozycja gospodarcza i naukowo-technologiczna Stanów Zjednoczonych na arenie

¹¹⁶ V. Herms Drath, *Toward a New Atlanticism*, „American Foreign Policy Interest”, 2006, nr 28, s. 427.

¹¹⁷ K. Gruszko, *Rola i miejsce Chin oraz USA w nowym ładzie globalnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2020, s. 161-162.

¹¹⁸ N. Barma, E. Ratner, S. Weber, *Welcome to the World without the West*, „The National Interest” 2014, nr 12, <https://nationalinterest.org/feature/welcome-the-world-without-the-west-11651>, [dostęp: 13.03.2022].

¹¹⁹ M. Dobroczyński, J. Stefanowicz, *Polityka zagraniczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984, s. 77-80.

¹²⁰ R. Bierzanek, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1980, s. 46-50.

¹²¹ Dane dotyczące PKB na podstawie szacunków Międzynarodowego Funduszu Walutowego w roku 2017, <https://www.imf.org/en/Countries/USA> [dostęp: 06.02.2022].

międzynarodowej jest bezprecedensowa. Stany Zjednoczone posiadają ogromne możliwości oddziaływania w świecie gospodarki oraz posiadają ogromne zaplecze naukowo-technologiczne co stawia to państwo również w tym obszarze w pozycji supermocarstwa światowego w XXI wieku. Okres koniunktury zaraz po II Wojnie Światowej spowodowany był zniszczeniem większości gospodarek światowych wywołany długotrwałym konfliktem zbrojnym. Zmniejszenie konkurencyjności gospodarki amerykańskiej było naturalnym efektem odbudowy potencjałów pozostałych krajów. Stopniowy upadek bloku wschodniego i zakończenie zimnej wojny spowodowało wyraźne uwidocznienie wewnętrznych problemów Stanów Zjednoczonych¹²².

Po 1989 r. zostały wyraźnie uwidocznione następujące problemy wewnętrzne Stanów Zjednoczonych: zadłużenie Stanów Zjednoczonych, zadłużenie konsumentów oraz korporacji, deficyt w bilansie płatniczym i handlowym oraz ogromny deficyt budżetowy, spadek produktywności, utrata przez Stany Zjednoczone konkurencyjności na rynkach światowych. Utrata znaczenia w tych sektorach gospodarki, w których Amerykanie przez lata wiodli prym (np.: półprzewodniki, elektronika konsumpcyjna czy samochody), przejmowanie przez zagranicznych inwestorów aktywów amerykańskich, takich jak akcje, przedsiębiorstwa przemysłowe czy media¹²³.

Recesja w Stanach Zjednoczonych była spowodowana wyścigiem zbrojeń jaki toczył się między Stanami Zjednoczonymi a Związkiem Radzieckim podczas zimnej wojny. Po 1994 roku zaczęły pojawiać się oznaki końca recesji w Stanach Zjednoczonych. Od tego roku nastąpiło znaczące odbicie amerykańskiej gospodarki. Kraj ten znów wziął na siebie ciężar motoru napędowego światowej gospodarki. Nastąpił znaczący wzrost wydajności oraz zwiększenia nakładów inwestycyjnych. Wzrost gospodarczy w tym okresie wyniósł średnio 2,5% kiedy większość państw notowała ujemny wzrost gospodarczy¹²⁴. Do tak dynamicznego wzrostu gospodarczego przyczyniła się między innymi realizacja polityki ekonomicznej ówczesnego prezydenta Stanów Zjednoczonych Billa Clintona, którą określił jako „inwestowanie w ludzi ich pracę i dochód”. Oznaczało to przesunięcie publicznych wydatków z konsumpcji na inwestycje oraz zachęcanie do tego samego przedsiębiorców. Ponadto do odbudowy potęgi ekonomicznej Stanów Zjednoczonych przyczyniła się modernizacja związana z rewolucją informatyczną. Rewolucja technologiczna ogarnęła Stany Zjednoczone o wiele szybciej niż inne kraje. Wykorzystanie potencjału sektora informatycznego,

¹²² P. Kennedy, *U progu XXI wieku (przemiarka do przyszłości)*, Wydawnictwo Puls, Londyn 1994, s. 334.

¹²³ S. Walczak, *Amerykanie eksportują*, „Rzeczpospolita” nr 77 z dn. 30/31, 1996, s. 10.

¹²⁴ T. Radziwińska, *Druga młodość gospodarki amerykańskiej*, „Zycie Gospodarcze” 1994, nr 46, s. 17-18.

nowoczesnych środków łączności bezprzewodowej i Internetu pozwala amerykańskim firmom obniżać koszty i efektywnie dostosowywać się do wymogów współczesności. W nowej sytuacji doskonale radzą sobie amerykańscy przemysłowcy, którzy zmienili sposób prowadzenia interesów¹²⁵. Obok występowania tych zdecydowanie pozytywnych procesów, istniały hamulce, które zwalniały tempo rozwoju gospodarki Stanów Zjednoczonych. Były to: zbyt wolny wzrost eksportu, spowodowany głównie przez wolniejsze tempo wychodzenia z recesji partnerów handlowych Stanów Zjednoczonych. Zwiększający się przez to deficyt handlowy, powiększany dodatkowo przez ogromne zapotrzebowanie na surowce i materiały do produkcji w Stanach Zjednoczonych oraz poprzez przyzwyczajenie amerykańskich konsumentów do kupna luksusowych zagranicznych dóbr. Poza pozytywnymi tendencjami związanymi z odbudową potęgi gospodarczej oraz przewagą technologiczną Stanów Zjednoczonych hamulcem w rozwoju i kształtowaniu się pozycji Stanów Zjednoczonych mają także tendencje społeczne oraz skład narodowo-etniczny kraju. Dokładne ich rozpoznanie oraz zrozumienie są istotne dlatego, że w przyszłości mogą one spowodować zmiany charakteru polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych¹²⁶.

Charakterystyczną cechą gospodarki Stanów Zjednoczonych jest jej uzależnienie od importu surowców energetycznych. Ponad połowa zużywanej ropy naftowej oraz znaczna ilość produktów ropopochodnych, a także około 1/5 zużywanego gazu ziemnego pochodzi z importu. Dane te należy porównać z poziomem zasobów, potwierdzonych zarówno w USA, jak i u głównych eksporterów aktualnym zużyciem. Zauważamy trzeba wyraźnie, że zasoby własne Stanów Zjednoczonych wraz z Kanadą, Meksykiem i zasobami europejskimi, bardzo wyraźnie się kurczą i nawet w przypadku ich zwiększenia dzięki nowym odkryciom lub zmianom technologicznym, najpóźniej w ciągu kilku dekad zostaną wyeksploatowane do poziomu przewyższającego ekonomiczną opłacalność wydobycia. Szczególnie wyraźnie widać to w przypadku gazu ziemnego, którego USA zużywają bardzo wiele. Znaczenie USA dla światowej gospodarki i ich potencjał technologiczny są zatem jednymi z głównych czynników kształtujących politykę zagraniczną, także w aspekcie metod i środków jej prowadzenia. To głównie dzięki gospodarce i technologii Ameryka ma tak wielkie możliwości oddziaływania¹²⁷.

¹²⁵ S. Walczak, *Amerykanie eksportują*, „Rzeczpospolita” nr 77 z dn. 30/31, 1996, s. 10-12.

¹²⁶ T. Radziwińska, *Druga młodość gospodarki amerykańskiej*, „Życie Gospodarcze” 1994, nr 46, s. 18-19.

¹²⁷ M. Czajkowski, *Nowa pozycja i rola międzynarodowa USA*, [w:] red. E. Cziomer, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne - Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2019, s. 285-307.

Uwarunkowania polityczne

Konstytucja Stanów Zjednoczonych (przyjęta 17 września 1787, weszła w życie 4 marca 1789) wprowadziła trójpodział władzy oraz system „hamulców i równowagi”, polegający na wzajemnym równoważeniu się władzy: ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej¹²⁸. Konstytucja Stanów Zjednoczonych była wzorem dla wielu innych konstytucji powstających na całym świecie. Jej siłą jest prostota i elastyczność. Konstytucja Stanów Zjednoczonych jest sztywna, choć wrażenie to może zachwiać fakt, iż należy do konstytucji otwartych. Wskutek tego jest bardzo ogólnikowa a prawa w niej zawarte można interpretować na wiele sposobów (interpretacji dokonują władze federalne) co czyni ją prostą i elastyczną. Jej sztywność polega zaś na ogromnie trudnej procedurze jej zmienienia. Odbyć się to bowiem może jedynie na wniosek 2/3 głosów obu izb Kongresu Stanów Zjednoczonych lub specjalnej Konwencji dla zaproponowania poprawek. Potem 3/4 stanów musi te zmiany w konstytucji zaakceptować¹²⁹. Stany Zjednoczone są uważane za jedną z najstarszych demokracji przedstawicielskich z najstarszą uchwaloną konstytucją jest zatem uznawana za swego rodzaju wzorzec demokracji dla innych państw świata.

Władzę wykonawczą sprawuje prezydent, który jest jednocześnie głową państwa i szefem rządu. Prezydent i wiceprezydent wybierani są w pośrednich wyborach na czteroletnią kadencję, może powtórnie sprawować urząd tylko raz. Prezydenta wybierają elektorzy przysługujący każdemu stanowi w liczbie równej członkom Kongresu z danego stanu. Choć dziś we wszystkich stanach elektorzy są wybierani w głosowaniu powszechnym, to stany nie mają obowiązku organizowania wyborów. Zgodnie z artykułem II Konstytucji Stanów Zjednoczonych o sposobie wyboru elektorów decyduje stanowa legislatura i jeśliby uznała to za stosowne może np. wybrać elektorów sama (taki sposób zresztą funkcjonował w wielu stanach przez wiele lat)¹³⁰. Wszystkie mandaty elektorskie przypadające danemu stanowi zdobywa kandydat, który wygrał w tym stanie wybory; system ten powoduje, że zdarza się, że kandydat, który uzyskał mniejszość w głosowaniu powszechnym uzyskuje przewagę w kolegium elektorskim i zostaje prezydentem. Rząd jest powoływany przez prezydenta po uzyskaniu aprobaty Senatu¹³¹.

Władzę ustawodawczą sprawuje Kongres, składający się z dwóch izb: Izby Reprezentantów (izba niższa) i Senatu (izba wyższa). Izba Reprezentantów ma kadencję 2-

¹²⁸ Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki, art. I, § 1-6.

¹²⁹ Tamże, art. V.

¹³⁰ Tamże, art. II.

¹³¹ A. Pułło, *System konstytucyjny Stanów Zjednoczonych*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, 1997, s. 10-22.

letnią, liczy 435 członków, jest wyłaniana w wyborach powszechnych i bezpośrednich; liczba reprezentantów poszczególnych stanów jest proporcjonalna do liczby ich mieszkańców (każdy stan musi mieć co najmniej 1 przedstawiciela). Senat jest organem bez kadencyjnym, liczy 100 członków, wszystkie stany mają równą reprezentację – po 2 senatorów (co 2 lata odnawia się 1/3 składu w wyborach częściowych); stołeczny Dystrykt Kolumbii również ma reprezentację w Kongresie, ale mniejszą. Na czele władzy sądowniczej stoi Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych¹³².

Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych jest kształtowana poprzez złożony proces, w którym uczestniczą różne instytucje rządowe, w tym prezydent, Kongres, Departament Stanu, oraz liczne agencje i instytucje doradcze. Prezydent Stanów Zjednoczonych jest głównym architektem polityki zagranicznej. Ma władzę do prowadzenia negocjacji z innymi krajami, zawierania traktatów (za zgodą Senatu) i wysyłania ambasadorów. Prezydent może wydawać rozporządzenia wykonawcze dotyczące polityki zagranicznej i ma

decydujący głos w sprawach bezpieczeństwa narodowego jako Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych. Departament Stanu kierowany przez Sekretarza Stanu, odpowiada za realizację polityki zagranicznej, negocjacje międzynarodowe, dyplomację i zarządzanie ambasadami Stanów Zjednoczonych na całym świecie. Monitoruje sytuacje międzynarodowe, doradza prezydentowi i współpracuje z innymi krajami w zakresie polityki zagranicznej. Kongres ma znaczną władzę nad polityką zagraniczną poprzez swoje uprawnienia legislacyjne i budżetowe. Może uchylać ustawy, które wpływają na politykę zagraniczną, kontrolować wydatki na cele zagraniczne i zatwierdzać traktaty oraz nominacje ambasadorów. Kluczowe komitety to Senacki Komitet Spraw Zagranicznych i Komisja Spraw Zagranicznych Izby Reprezentantów, które nadzorują działania w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa narodowego¹³³.

Stany Zjednoczone są krajem demokratycznym, w którym w najpełniejszym stopniu urzeczywistniona jest zasada podziału władz. Poszczególne jej segmenty są od siebie w znacznym stopniu niezależne, przy czym istnieją instytucje ustrojowe tworzące pewne mechanizmy wzajemnej zależności władzy wykonawczej, sądowniczej i ustawodawczej. W amerykańskim systemie politycznym niemałe znaczenie mają instrumenty pośredniego wpływu różnorodnych grup na działalność państwa. Z jednej strony są potężne grupy nacisku, związane z poszczególnymi grupami społecznymi czy branżami gospodarczymi, które w mniej

¹³² P. Sarnecki, *Ustroje konstytucyjne państw współczesnych*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Kraków 2003, s. 52-69.

¹³³ B. Sobczak, *Amerykański trójpodział władz a polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych*, „Bezpieczeństwo: Teoria i praktyka”, nr 2/2011, 2011, s. 41-58.

lub bardziej sformalizowany sposób starają się oddziaływać na władzę. Najsilniejszymi takimi grupami są lobby przemysłu wojskowego, paliwowo-energetyczne oraz różnorodne emeryckie, ekologiczne, społeczne i związkowe. Istnieją także grupy nacisku związane z poszczególnymi grupami narodowościowymi żyjącymi w USA, przy czym najbardziej wpływowe jest lobby żydowskie, ale wymienić można też i różnorodne grupy afroamerykańskie, kubańskie. Z drugiej strony natomiast działają potężne media, które zarówno wyrażają poglądy większości obywateli, jak i tworzą te poglądy, wpływając na społeczeństwo. Z tej swoistej interakcji społeczno-medialnej rodzą się silne naciski, jakim podlega system organów państwowych, zarówno jeśli chodzi o kształtowanie koncepcji polityki zagranicznej, jak i jej realizacji¹³⁴.

Z punktu widzenia realizacji polityki zagranicznej, największe znaczenie ma prezydent Stanów Zjednoczonych. Tylko on ma władzę wykonawczą na szczeblu federalnym i podlegają mu w związku z tym wszystkie departamenty i urzędy centralne. Jest więc szefem rządu, a legitymacją polityczną do sprawowania tego urzędu są wybory powszechne. Prezydent odpowiada zatem za realizację polityki zagranicznej i jest naczelnym dowódcą sił zbrojnych USA. Parlament ma bezpośredni wpływ na politykę zagraniczną, wyrażając zgodę na ratyfikacje głównych traktatów międzynarodowych zawieranych przez USA, oraz pośrednio, uchwalając budżet i egzekwując pewien wpływ na obsadę głównych stanowisk w rządzie.

Uwarunkowania społeczne i kulturowe

Kolejnym obiektywnym uwarunkowaniem wewnętrznym jest potencjał ludnościowy. Najważniejszymi cechami potencjału demograficznego kraju dla państwa są: liczba ludności kraju, gęstość zaludnienia, tempo przyrostu naturalnego, struktura wiekowa ludności, skład narodowościowy, wielkość emigracji oraz liczba migrantów¹³⁵. Całkowita liczba ludności wynosi 326 079 000 co plasuje Stany Zjednoczone na trzecim miejscu na świecie pod względem liczby ludności. Gęstość zaludnienia wynosi 35 osób/km². Grupy rasowe zamieszkujące na terytorium Stanów Zjednoczonych to: ludność biała 72,4% (w tym Latynosi, których populacja stanowi 16,3% całego społeczeństwa), ludność czarna 12,6%, Azjaci 4,8%, Indianie i rdzenni mieszkańcy Alaski (Aleuci, Inuit i Yupik) 0,9%, Hawajczycy i wyspiarze Pacyfiku 0,2%, inni 9,1%¹³⁷.

¹³⁴ Tamże s. 49-52.

¹³⁵ R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 17-18.

¹³⁷ <http://populacja.population.city/stany-zjednoczone/#1>, [dostęp: 22.02.2022].

Pierwszą tendencją, która jest spostrzegana w społeczeństwie amerykańskim to postępująca zmiana w składzie etnicznym. Dotychczasowy wzrost liczby imigrantów z Azji oraz z Ameryki Środkowej i Południowej, przy ciągłym zwiększaniu się ilości urodzeń wśród kolorowej ludności Stanów Zjednoczonych oraz starzeniu się białej części społeczeństwa może doprowadzić w przyszłości do stanu, gdzie rasa biała znajdzie się w mniejszości pod względem liczby w strukturze ludnościowej Stanów Zjednoczonych¹³⁹. Z tym dylematem bezpośrednio związana jest nielegalna imigracja do Stanów Zjednoczonych. Amerykanie są zaniepokojeni wzrostem imigracji oraz w 70% popierają zmiany w prawie zaostrzające możliwości napływu imigrantów do Stanów Zjednoczonych w celu spowolnienia tej tendencji¹⁴⁰.

Pierwszym problemem jaki zauważono jest fakt, że centra polityczne, ekonomiczne i kulturowe, które przez lata kształtowały opinię publiczną, przesunęły się ze wschodniego wybrzeża, na południe i zachód, gdzie zarysowuje się przewaga ludności pochodzenia latynoskiego oraz azjatyckiego¹⁴¹. Następnym utrudnieniem ludnościowo-etnicznym w Stanach Zjednoczonych jest proces bardziej konfliktogenny wewnętrznie; biała część społeczeństwa jest ciągle bardziej uprzywilejowana – posiada z reguły lepsze wykształcenie, zarabia więcej, posiada lepszy status społeczny i lepszą opiekę zdrowotną. Brak narodowego systemu opieki socjalnej powoduje, że większa część ludności Stanów Zjednoczonych nie ma ubezpieczeń socjalnych oraz zdrowotnych¹⁴². Pojawia się również problem coraz większej nierówności płac za tą samą pracę w różnych grupach etnicznych. Zarobki około 30% Afroamerykanów oraz 20% Latynosów wynoszą mniej niż oficjalna minimalna płaca obowiązująca w Stanach Zjednoczonych¹⁴³.

Stany Zjednoczone nie mają oficjalnej religii państwowej. Według United States Religious Landscape Survey, w 2008 r. 78,4% Amerykanów określiła się jako chrześcijanie. 51,3% Amerykanów należało do różnych Kościołów protestanckich¹⁴⁴. Amerykański protestantyzm jest bardzo różnorodny. W Stanach Zjednoczonych istnieją setki Kościołów oraz ruchów wyznaniowych, które działają lokalnie. W 2008 największymi grupami protestanckimi byli: baptyści (17,2%), a dalej: metodyści (6,3%), luteranie (4,6%), bezdenominacyjni (4,5%),

¹³⁹ Według niektórych - pesymistycznych - oszacowań ma to nastąpić już w 2050 roku. Tendencja ta może zostać jednak zahamowana wówczas, gdy styl życia białych - wyższe wykształcenie, związane z tym lepsze zarobki, mniejsza śmiertelność oraz ograniczanie liczby dzieci – zostanie przejęty przez pozostałą część społeczeństwa.

¹⁴⁰ D. Czerny, *Wewnętrzne uwarunkowania amerykańskiej polityki zagranicznej*, Pisma Humanistyczne, nr 1, 1999, s. 126-127.

¹⁴¹ M. Clough, *Grass-Roots Policymaking: Say Good-Bye to the 'Wise Men'*, "Foreign Affairs" styczeń/luty 1994, s. 3-6.

¹⁴² J. Muravchik, *Affording Foreign Policy*, "Foreign Affairs", marzec/kwiecień 1996, s. 9-11.

¹⁴³ P. Kennedy, *U progu XXI wieku (przemiarka do przyszłości)*, Wydawnictwo Puls, Londyn 1994, s. 344-345.

¹⁴⁴ *Religious Landscape Study* <https://www.pewresearch.org/religion/religious-landscape-study/>, [dostęp: 03.03.2022].

zielonoświątkowcy (4,4%), prezbiterianie (2,7%), restoracjoniści (2,1%) i anglikanie (1,5%). Do Kościoła katolickiego należało 23,9% społeczeństwa i jest to tym samym największa pojedyncza organizacja religijna w Stanach Zjednoczonych. Amerykańscy katolicy są przede wszystkim potomkami Włochów, Irlandczyków, Polaków i Niemców. Do wzrostu liczby katolików, w założonym przez protestantów kraju, przyczyniła się imigracja z krajów Ameryki Południowej. Inne religie w Stanach Zjednoczonych to: mormoni (1,7%), judaizm (1,7%), Świadkowie Jehowy (0,7%), buddyzm (0,7%), prawosławie (0,6%), islam (0,6%), hinduizm (0,4%). 16,1% Amerykanów nie należało do żadnej wspólnoty religijnej, spośród których najliczniejsi byli niesprecyzowani i wolnomyśliciele, rzadziej natomiast ateści¹⁴⁵.

Indywidualizm jest ważną wartością w kulturze amerykańskiej, która polega na przywiązaniu do wolności indywidualnej i prywatności oraz na dążeniu do realizacji własnych marzeń i celów. Równość jest również ważną wartością, która oznacza równe traktowanie i szanowanie różnorodności oraz prawa każdego do równych szans i możliwości. Te wartości przyciągają wielu imigrantów do Stanów Zjednoczonych, ponieważ dają im możliwość realizowania swoich marzeń i rozwijania swojego potencjału bez ograniczeń. Jednakże, indywidualizm może prowadzić do nieco mniejszego wsparcia społecznego i trudniejszych relacji międzyludzkich, kiedy to każdy skupia się na swoim indywidualnym sukcesie i interesie.

Indywidualizm ma zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki. Obywatele Stanów Zjednoczonych cieszą się wolnością i prywatnością, a także dumą z własnych osiągnięć. Występuje duża akceptacja różnorodności i brak osądzania innych. Jednakże, indywidualizm może prowadzić do mniejszego wsparcia społecznego, więcej przestępstw, samotności i nieprzewidywalności relacji międzyludzkich. Może także prowadzić do rozpadu tradycyjnych więzi społecznych i ciężaru odpowiedzialności za jakość własnego życia. Dlatego ważne jest, aby zachować równowagę między indywidualizmem a wsparciem społecznym i relacjami międzyludzkimi¹⁴⁶.

Amerykanie – tak elity, jak i społeczeństwo – charakteryzują się wysoką oceną własnego potencjału, siły i znaczenia własnego kraju. Ma to duże znaczenie dla swego rodzaju poczucia misji, które funkcjonuje w USA. Kwestia amerykańskich wartości i ich światowego eksportu jest istotnym czynnikiem ideologicznym wpływającym na politykę zagraniczną. Amerykanie generalnie postrzegają świat w sposób odpowiadający myśleniu imperialnemu,

¹⁴⁵ *America's Changing Religious Landscape*, <https://www.pewforum.org/2015/05/12/americas-changing-religious-landscape/>, [dostęp: 6.06.2021].

¹⁴⁶ M. Rodewald, *Indywidualizm amerykański na tle innych społeczeństw zachodnich*, „Język, Komunikacja, Informacja” 2009, nr 4 (95), s. 98.

uważając siebie za nosicieli najlepszych wartości, kultury i wzorców organizacyjnych. Szczególne znaczenie przywiązują do demokracji i indywidualnej wolności – wartości uznawanych za fundament Ameryki, uważając, że dla wszystkich ludów i kontynentów przyjęcie tychże wartości byłoby najlepszym rozwiązaniem. Uniwersalistyczne podejście do praw człowieka i rozwiązań demokracji oraz wolnego rynku nie jest tylko cynicznie wykorzystywanym instrumentem polityki zagranicznej, lecz także głęboko zakotwiczone w świadomości społeczeństwa i elit amerykańskich. Zwyciężywszy w zimnej wojnie, Amerykanie mają poczucie misji polegającej na dalszym szerzeniu wartości i wzorców, które w czasie zimnej wojny były bronione przed agresywną i antydemokratyczną ideologią prezentowaną przez ZSRR¹⁴⁷.

1.3 Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski po 1989 r.

Uwarunkowania geopolityczne

Istotnym uwarunkowaniem polityki zagranicznej państwa jest jego granica. Charakter geograficzny granic państwa nie ma większego znaczenia we współczesnych stosunkach międzynarodowych znacznie ważniejszy jest aspekt geopolityczny¹⁴⁸. Polska posiada granice uznane przez wszystkich sąsiadów. Po kilkunastu latach od przemian geopolitycznych granice tych krajów stały się granicami sojuszników Polski¹⁴⁹ w NATO i Unii Europejskiej¹⁵⁰. Polska położona jest w Europie Środkowej. Od północy graniczy z Rosją (obwód kaliningradzki), od wschodu z Białorusią i Ukrainą (granica ta jest jednocześnie granicą zewnętrzną Unii Europejskiej oraz Strefy Schengen), od południa z Czechami i Słowacją natomiast od zachodu z Niemcami. Powierzchnia całkowita Polski¹⁵¹ wynosi 312 696 km² co plasuje ją na 69. miejscu na liście państw świata według powierzchni¹⁵². Długość całkowita granicy państwa wynosi

¹⁴⁷ C. Jean, *Geopolityka*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 2003, s. 63-89.

¹⁴⁸ Tamże, s. 63-89.

¹⁴⁹ Z wyłączeniem Rosji, Ukrainy i Białorusi znajdujących się poza tymi organizacjami. Granica wschodnia Polski jest jednocześnie granicą Sojuszu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej oraz Strefy Schengen.

¹⁵⁰ R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 17.

¹⁵¹ Powierzchnia obszaru lądowego (łącznie z wodami śródlądowymi) – 311 888 km², powierzchnia obszaru morskich wód wewnętrznych – 2005 km² (łącznie: 313 893 km²), a morza terytorialnego – 8682 km² (łącznie 322 575 km²). Powierzchnia administracyjna Polski (312 679 km²) to powierzchnia w granicach administracyjnych województw, poza obszarem lądowym obejmująca część morskich wód wewnętrznych (Zalew Wiślany, Zalew Szczeciński, obszary wód portów).

¹⁵² *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2018 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018, s. 9. H. Dmochowska, *Mały rocznik statystyczny Polski 2015*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015, s. 17-18.

3511 km, z czego granica lądowa wynosi 3071 km¹⁵³, długość granicy morskiej wynosi 440 km¹⁵⁴. Położenie geograficzne Polski jest atutem zwiększającym szanse kraju na pełnienie roli państwa tranzytowego, pomostu między wschodem a zachodem kontynentu.

Posiadanie przez państwo potencjału militarnego dostarcza środków wojskowych do prowadzenia polityki zagranicznej a zwłaszcza polityki bezpieczeństwa i zapewnienia bezpieczeństwa państwu¹⁵⁵.

Polskie wydatki na obronność w 2018 r. wyniosły około 47 mld zł przeznaczając na ten cel 2% PKB¹⁵⁶. W 2021 r. wydatki na obronność wyniosą 51,8 mld zł, co stanowi 2,2% PKB¹⁵⁷. Liczebność łączna żołnierzy na rok 2018 wynosi 144 142, na co składa się: 107 704 żołnierzy zawodowych, 12 000 żołnierzy Narodowych Sił Rezerwowych, 5000 kandydatów na żołnierzy zawodowych, 24 000 żołnierzy Terytorialnej Służby Wojskowej. Ponadto wojsko ma do dyspozycji około 1,7 miliona rezerwistów¹⁵⁸.

Każde państwo należy i uczestniczy w systemie międzynarodowym podlegając adaptacji do reguł i zasad w nim panujących. Państwa muszą uwzględniać strukturę systemu i zachodzące w nim procesy, które wyłaniają trendy ewolucji sytuacji międzynarodowej¹⁵⁹. Najważniejsze dla funkcjonowania państw w strukturze międzynarodowej są trendy zachodzące w najbliższym otoczeniu (bliskość w znaczeniu powiązań państwa z innymi sojusznikami oraz bliskość w znaczeniu terytorialnym). Uzależnienie polityki zagranicznej państwa od trendów i ewolucji sytuacji międzynarodowej bywa różny i uzależniony jest od atrybutów i potęgi państwa. Na politykę zagraniczną Polski po 1989 r. miały wpływ następujące tendencje międzynarodowe¹⁶⁰:

- Zjednoczenie Niemiec w 1990 r. oraz wzrost roli międzynarodowej,

¹⁵³ Granica z Czechami – 796 km, ze Słowacją – 541 km, z Ukrainą – 535 km, z Niemcami – 467 km, z Białorusią – 418 km, z Rosją – 210 km, z Litwą – 104 km.

¹⁵⁴ H. Dmochowska, *Mały rocznik statystyczny Polski 2011*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011, s. 26.

¹⁵⁵ J. Zajac, *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] red. R. Zięba, *Wstęp do teorii polityki zagranicznej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2005, s. 88-90.

¹⁵⁶ P. Bednarz, *Polska wydaje na wojsko coraz więcej. W 2018 r. aż 12 mld dol.*, <https://businessinsider.com.pl/finanse/wydatki-na-wojsko-polskie-w-2019-r/sbs6ys6>, [dostęp: 14.03.2022].

¹⁵⁷ *Sejm uchwalił budżet na 2021 r. Utrzymano 2,2 proc. PKB dla MON*, <https://www.defence24.pl/sejm-uchwalil-budzet-na-2021-r-utrzymano-22-proc-pkb-dla>, [dostęp: 14.03.2022].

¹⁵⁸ *Podstawowe informacje o budżecie resortu obrony narodowej na 2018 r.*, <https://archiwum2019.mon.gov.pl/d/pliki/dokumenty/rozne/2018/02/budzet2018.pdf>, [dostęp: 14.03.2022].

¹⁵⁹ R. Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, *Stosunki Międzynarodowe*, nr 1-2 (t. 43) / 2011, Warszawa, s. 10-12.

¹⁶⁰ R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 33.

- Rozpad bloku wschodniego i Związku Radzieckiego w latach 1989-1991, konflikty na obszarze poradzieckim oraz próby podejmowane przez Rosję do ponownej integracji byłych republik radzieckich,
- Przyspieszenie integracji europejskiej oraz jej kolejne rozszerzenia,
- Transformacja i poszerzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego,
- Ewolucja polityki Stanów Zjednoczonych wobec Europy,
- Światowy kryzys finansowy rozpoczęty w 2008 r.,
- Wzmacniająca się rola państw BRICS (Brazylia, Indie Rosja, Chiny oraz Republika południowej Afryki) na arenie międzynarodowej.

Uwarunkowaniem zewnętrznym o charakterze obiektywnym polityki zagranicznej państwa jest jego pozycja w systemie stosunków i ról międzynarodowych. Pozycja państwa jest synonimem miejsca zajmowanego przez dane państwo w systemie międzynarodowym i może być określana wskaźnikami ilościowymi lub/i jakościowymi.

Po 1989 r. Polska zajmuje w systemie stosunków politycznych stosunkowo ważną pozycję jako państwo, które przeprowadziło skutecznie pokojową transformację ustrojową i społeczno-gospodarczą, nawiązując przy tym pokojowe relacje ze wszystkimi sąsiadami. Przystępując do polityczno-wojskowej organizacji międzynarodowej; Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz do najsilniejszej organizacji integracyjnej; Unii Europejskiej. Kolejnym ważnym elementem pozycji międzynarodowej Polski jest obecność i uczestnictwo w innych organizacjach międzynarodowych o celach zarówno ogólnych jak i zajmujących się sprawami współpracy politycznej (regionalnej i globalnej) lub zajmujących się sprawami współpracy politycznej i bezpieczeństwa (Organizacja Narodów Zjednoczonych, OBWE czy Rada Europy). Duże znaczenie w kręgu Europejskim i najbliższego sąsiedztwa Polski ma udział w Trójkącie Weimarskim oraz strukturach współpracy regionalnej (Grupa Wyszehradzka Inicjatywa Trójmorza, Rada Państw Morza Bałtyckiego czy Inicjatywie Środkowoeuropejskiej). Pozycja międzynarodowa Polski w dużej mierze jest wynikiem szczególnie bliskich relacji ze Stanami Zjednoczonymi, Niemcami i Francją. Naszą pozycję międzynarodową osłabia brak uregulowanych relacji z Rosją często zdarzające się napięcia i nieporozumienia¹⁶¹. Pozycja Polski w międzynarodowych stosunkach gospodarczych nie jest wysoka jednak dobre wyjście z międzynarodowego kryzysu gospodarczego z 2008 r. podreperowało pozycję międzynarodową Polski w kwestii gospodarczej. Potencjał kulturowy

¹⁶¹ R. Zięba, *Poszukiwanie roli dla Polski- konceptualizacja roli państwa „średniej rangi”*, [w:] *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i Unii Europejskiej. Problemy tożsamości i akceptacji*, red. S. Bieleń, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010, s. 52-70.

Polski za granicą jest niewykorzystywanym elementem. Wymiana kulturowa i współpraca dyplomatyczna Polski w tej kwestii byłaby pożądanym elementem budującym potencjał Polski na arenie międzynarodowej w aspekcie kulturowym¹⁶².

Wśród autorów piszących na temat megatrendów występuje zróżnicowanie stanowisk co do tego, jakie wielkie procesy współczesności do nich zaliczyć. Bolesław Balcerowicz wyodrębnił następujące megatrendy: globalizację, rewolucję informatyczną, skokowy postęp w dziedzinie technologii, narastanie problemów demograficznych, narastanie problemów ekologicznych, zderzenie cywilizacji¹⁶³. Adam Balcer i Kazimierz Wóycicki do takich procesów zaliczyli: globalizację; kwestie demograficzne w tym m.in. narastające problemy związane ze starzeniem się ludności w Europie i wysokim przyrostem naturalnym w krajach muzułmańskich oraz związanymi z tym migracjami; zmieniający się klimat; kwestie energetyczne, w tym dotyczące źródeł energii alternatywnej wobec ropy, gazu i węgla; zmiana globalnego układu sił¹⁶⁴.

Kolejnym istotnym uwarunkowaniem polityki zagranicznej państwa są jego powiązania umowne z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych oraz wiążące go prawo międzynarodowe. W tym aspekcie warto byłoby rozpatrzeć umowy dwustronne i wielostronne jakie Polska podpisała ze swoimi sojusznikami, partnerami i innymi państwami. Z podpisanych umów międzynarodowych wynikają określone możliwości regulowania stosunków między państwami¹⁶⁵.

Uwarunkowania ekonomiczne

Wśród jednych z podstawowych celów polityki każdego państwa jest stworzenie warunków do zaspokajania potrzeb materialnych i cywilizacyjnych społeczeństwa. W tym wymiarze ważne znaczenie ma potencjał gospodarczy i naukowo-technologiczny kraju. Rosnące potrzeby ekonomiczne i cywilizacyjne tworzą przestrzeń do formułowania celów i zadań odnoszących się również do polityki zagranicznej państwa¹⁶⁶. Posiadany potencjał

¹⁶² R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 33-36.

¹⁶³ B. Balcerowicz, *Megatrendy rozwojowe a bezpieczeństwo międzynarodowe*. [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Polska – Europa – Świat. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Ryszardowi Ziębie z okazji czterdziestolecia pracy naukowej*, red. J. Zając, A. Włodawska-Bagan, M. Kaczmarski, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 86.

¹⁶⁴ A. Balcer, K. Wóycicki, *Polska na globalnej szachownicy*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2014, s. 15-30.

¹⁶⁵ Wagę tego uwarunkowania podkreślają szczególnie przedstawiciele podejścia instytucjonalnego do teorii stosunków międzynarodowych, którzy wyjaśniają zachowanie aktorów stalunków międzynarodowych jako funkcję instytucji międzynarodowych i innych struktur, w których aktor się znajduje.

¹⁶⁶ M. Dobroczyński, J. Stefanowicz, *Polityka zagraniczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984, s. 77-80.

gospodarczy jest jednocześnie bardzo ważnym elementem siły państwa na arenie międzynarodowej¹⁶⁷.

Polska rozpoczynając proces transformacji ustrojowej w 1989 r. znajdowała się w stanie zapaści gospodarczej do 2012 roku PKB zostało podwojone¹⁶⁸. W 2019 r. całkowite PKB Polski wynosiło 593,2 mld USD, w przeliczeniu na osobę wynosiło 15 629 USD. PKB mierzone parytetem siły nabywczej w 2019 r. dla Polski wyniosło 1281,0 mld USD wynosząc w przeliczeniu na osobę 33 747 USD¹⁶⁹. Słabością Polski jest niewielki potencjał naukowo-technologiczny. Nakłady finansowe na działalność naukową, badawczą i rozwojową w relacji do PKB od początku transformacji są na bardzo niskim poziomie w 2011 roku wynosiły 0,77% PKB¹⁷⁰, w 2014 r. 0,94% PKB, w 2016 r. 0,96% PKB, natomiast w 2019 r. wyniosły 1,32% PKB. Trend nakładów przeznaczanych przez Polskę na naukę, badania i technologię na przestrzeni lat był stale rosnący jednak nadal stosunkowo niski¹⁷¹.

Uwarunkowania polityczne

Państwo jest podmiotem prowadzącym politykę zagraniczną ważne uwarunkowania dla tej polityki stwarza system społeczno-polityczny funkcjonujący w państwie. Znaczenie systemu społeczno-politycznego kraju na politykę zagraniczną podkreślają szczególnie przedstawiciele nurtu liberalnego. Demokratyczne systemy według tych badaczy korzystnie wpływają na politykę zagraniczną czyniąc ją przewidywalną i pokojową¹⁷².

Struktura organizacyjna państwa polskiego, określona Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej uchwaloną przez Zgromadzenie Narodowe 2 kwietnia 1997 roku. Zgodnie z jej treścią Rzeczpospolita Polska jest republiką parlamentarną i realizuje zasady suwerenności narodu, niepodległości i suwerenności państwa, demokratycznego państwa prawnego, społeczeństwa obywatelskiego, trójpodziału władzy, pluralizmu, praworządności, społecznej gospodarki rynkowej oraz przyrodzonej godności człowieka. Rzeczpospolita określona jest także jako

¹⁶⁷ R. Bierzanek, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1980, s. 46-50.

¹⁶⁸ R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 20.

¹⁶⁹ Szacowane wielkości dotyczące PKB Międzynarodowego Funduszu Walutowego za rok 2019, <https://web.archive.org/web/20200608075238/https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/weoprt.aspx?pr.x=27&pr.y=14&sy=2017&ey=2024&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=964&s=NGDPD,PPPGDP,NGDPDPC,PPPPC&grp=0&a=>, [dostęp: 14.03.2022].

¹⁷⁰ *Nauka i technika w 2011 r., Informacje i opracowania statystyczne*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012, s. 49.

¹⁷¹ *Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2019 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019, s. 20.

¹⁷² M. Dobroczyński, J. Stefanowicz, *Polityka zagraniczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984, s. 92-95.

państwo unitarne. Polska od ponad 30 lat jest państwem demokratycznym, w którym organy władzy wyłaniane są w wyborach powszechnych¹⁷³. Polski system polityczny nie jest jeszcze w pełni dojrzały co często przejawia się w niskiej kulturze politycznej poszczególnych partii rządzących oraz niskim zaangażowaniu społeczeństwa w życie polityczne¹⁷⁴. Po przystąpieniu Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego i w końcowej fazie rokowań akcesyjnych do Unii Europejskiej doszło do złamania istniejącego umownego konsensusu wszystkich ugrupowań politycznych dotyczącego polityki zagranicznej szczególnie wobec Unii Europejskiej oraz Rosji. Lekceważenie zdania opinii publicznej i ekspertów swój największy wyraz dało wiosną 2003 roku, kiedy rządzący decydowali się przystąpić do amerykańskiej interwencji w Iraku. Decyzje podejmowane w tamtym czasie na podstawie bieżących kalkulacji, nie długo fałowej strategii polityki zagranicznej Polski określane są w stosunku do relacji polsko-amerykańskich mianem bandwagoning¹⁷⁵, zjawisko to szczególnie widoczne podczas prezydentury George'a Busha w Stanach Zjednoczonych¹⁷⁶.

Na podstawie uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych państwa formułowana jest koncepcja polityki zagranicznej państwa. Rząd oraz upoważnione do tego instytucje realizują wypracowaną wcześniej koncepcję. Koncepcja polityki zagranicznej państwa stanowi przemyślany stan rzeczy i sprawy, który (zdaniem autorów koncepcji) powinien zostać wprowadzony w życie. Koncepcja polityki zagranicznej jest zatem kategorią subiektywną, wyrażająca interesy i wartości społeczeństwa, które mają być realizowane poprzez relacje danego państwa na arenie międzynarodowej¹⁷⁷.

Po 1989 r. w demokratyzującej się Europie i transformacji ustrojowej dokonującej się w Polsce konieczne było ustalenie nowych celów polityki zagranicznej. W pierwszych latach dokonała się reorientacja kierunków polityki zagranicznej Polski. Na podstawie expose premierów oraz Ministrów Spraw Zagranicznych z pierwszych lat transformacji ustrojowej w

¹⁷³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁷⁴ R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2013, s. 22.

¹⁷⁵ Bandwagoning - strategia polegająca na udzieleniu poparcia przez państwa mniejsze i słabsze silniejszej stronie sporu lub konfliktu międzynarodowego. Państwo wspierające może w ten sposób uzyskać konkretne korzyści: zapewnienie lub poprawę własnego bezpieczeństwa, korzyści materialne (np. terytorialne, gospodarcze) oraz polityczne (lepszą pozycję czy prestiż na arenie międzynarodowej). Strategia ta niesie ze sobą jednak również zagrożenia: możliwość uzależnienia się od mocarstwa, brak realnego wpływu na prowadzoną przez niego politykę i podejmowane decyzje, a także pogorszenie stosunków z innymi państwami.

¹⁷⁶ R. Kuźniar, *Polityka Zagraniczna III Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2012, s. 313, J. Zając, *Bandwagoning w polskiej polityce zagranicznej*, Przegląd Zachodni, nr 3, 2009, s. 170-172, R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 22-23.

¹⁷⁷ R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej...*, s. 25-26.

Polsce (1989-1992) najważniejsze cele polityki zagranicznej można przedstawić w trzech punktach:

- poszukiwanie przez Polskę nowego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, który miał być gwarantem bezpieczeństwa kraju,
- dyplomatyczne wspieranie realizowanych reform ustrojowych, przede wszystkim przestawienia mechanizmów gospodarki na rynkowe co miało skutkować wzrostem gospodarczym oraz umocnieniem Polskiej gospodarki,
- podniesienie międzynarodowego prestiżu Polski.

Czas poszukiwań nowej drogi polityki zagranicznej Polski w latach 1989-1990 pozwolił na wyznaczenie wyraźnego zachodniego kursu w polityce zagranicznej, który do dzisiaj przeważa nad pozostałymi kierunkami w międzynarodowej aktywności Polski¹⁷⁸. Zasadniczym celem było wstąpienie Polski do zachodnich organizacji międzynarodowych – Unii Europejskiej oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz nawiązanie partnerskich relacji z Niemcami i Stanami Zjednoczonymi¹⁷⁹. Ważnym elementem nowej polityki zagranicznej było stworzenie dobrych relacji z państwami, które podobnie jak Polska uległy transformacji ustrojowej po upadku Związku Radzieckiego. Współpraca Polski z tymi państwami zaowocowała powstaniem kilku ugrupowań subregionalnych (Grupa Wyszehradzka czy Inicjatywa Środkowoeuropejska¹⁸⁰.

Uwarunkowania społeczno-kulturowe

Najważniejszymi cechami potencjału demograficznego kraju dla państwa są: liczba ludności kraju, gęstość zaludnienia, tempo przyrostu naturalnego, struktura wiekowa ludności, skład narodowościowy, wielkość emigracji oraz liczba migrantów¹⁸¹.

Liczba ludności w Polsce w 2019 wyniosła 38 386 000¹⁸² co sytuuje Polskę na 36. miejscu na liście państw świata według liczby ludności¹⁸³. Według prognozy Głównego Urzędu Statystycznego liczba ludności Polski w latach 2008-2035 będzie się systematycznie

¹⁷⁸ A. Towpik, *Budowanie bezpieczeństwa Polski*, [w:] red. R. Kuźniar, *Krzysztof Skubiszewski – dyplomata i mąż stanu*, Wydawnictwo Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2011, s. 188-189.

¹⁷⁹ R. Zięba, *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 85-87.

¹⁸⁰ R. Zięba, *Nowy regionalizm w Europie a Polska*, *Sprawy Międzynarodowe*, Warszawa 1992, nr 1-2, s. 25-30.

¹⁸¹ R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 17-18.

¹⁸² W miastach mieszkało 23055 tys. osób (60% populacji), na wsi 15332 tys. W ogólnej liczbie ludności kobiety stanowią prawie 52%.

¹⁸³ *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2019 r. Stan w dniu 30 czerwca*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019, s. 8.

zmniejszać, osiągając w 2035 roku około 36,8 miliona mieszkańców¹⁸⁴. Gęstość zaludnienia w roku 2019 wyniosła 123 osób/km²¹⁸⁵. Niekorzystny trend demograficzny stanowi słabą stronę potencjału ludnościowego Polski jako uwarunkowania polityki zagranicznej. Oznacza rozpoczęcie stopniowego starzenia się społeczeństwa polskiego, a także dalszy spadek wielkości ludności w wieku produkcyjnym. Ten drugi trend mierzony wskaźnikiem zatrudnienia i miernikiem aktywności zawodowej społeczeństwa i tak jest niekorzystny. Wynosi odpowiednio 57% i 62,2%, podczas gdy w całej Unii Europejskiej dane te są znacznie wyższe (65,4% i 70,5%)¹⁸⁶. Jak podaje „Strategia rozwoju kraju 2007–2015” niski przyrost naturalny, spowoduje duży spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym do 22,6 mln w 2020 r. i 20,8 mln w 2030 r.¹⁸⁷

Struktura narodowo-etniczna w Polsce według spisu ludności z 2011 roku: Polacy 97,1%, Ślązacy 2,2%, Kaszubi 1,7%, Niemcy 0,38%, Ukraińcy 0,13%¹⁸⁸. Struktura wyznaniowa w Polsce kształtuje się w następujący sposób: należący do wyznania to 93,5% obywateli Polski. Przynależność do kościoła rzymskokatolickiego deklaruje 91,9%, kościół prawosławny 0,9%, kościoły protestanckie 0,3%, świadkowie Jehowy 0,2%, kościół greckokatolicki 0,1% oraz nienależący do żadnego wyznania 3,1%¹⁸⁹.

Posiadanie przez państwo potencjału militarnego dostarcza środków wojskowych do prowadzenia polityki zagranicznej a zwłaszcza polityki bezpieczeństwa i zapewnienia bezpieczeństwa państwu¹⁹⁰.

Polskie wydatki na obronność w 2018 r. wyniosły około 47 mld zł przeznaczając na ten cel 2% PKB¹⁹¹. W 2021 r. wydatki na obronność wyniosą 51,8 mld zł, co stanowi 2,2% PKB¹⁹². Liczebność łączna żołnierzy na rok 2018 wynosi 144 142, na co składa się: 107 704 żołnierzy zawodowych, 12 000 żołnierzy Narodowych Sił Rezerwowych, 5000 kandydatów na

¹⁸⁴ *Prognoza ludności na lata 2008-2035*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2009, s. 188.

¹⁸⁵ *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2019*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019, s. 41.

¹⁸⁶ *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, GUS, Warszawa 2009, s. 188.

¹⁸⁷ *Strategia rozwoju kraju 2007–2015*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, listopad 2006 r., s. 123.

¹⁸⁸ *Przynależność narodowo-etniczna ludności – wyniki spisu ludności i mieszkań 2011*, https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/Przynaloznosc_narodowo-etniczna_w_2011_NSP.pdf [dostęp: 14.03.2021], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011, s. 2-3.

¹⁸⁹ *Życie religijne w Polsce. Wyniki badania spójności społecznej 2018*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018, s. 1.

¹⁹⁰ J. Zajac, *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii polityki zagranicznej*, red. R. Zięba, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, s. 88-90.

¹⁹¹ P. Bednarz, *Polska wydaje na wojsko coraz więcej. W 2018 r. aż 12 mld dol.*, <https://businessinsider.com.pl/finanse/wydatki-na-wojsko-polskie-w-2019-r/sbs6ys6>, [dostęp: 14.03.2022].

¹⁹² *Sejm uchwalił budżet na 2021 r. Utrzymano 2,2 proc. PKB dla MON*, <https://www.defence24.pl/sejm-uchwalil-budzet-na-2021-r-utrzymano-22-proc-pkb-dla>, [dostęp: 14.03.2022].

żołnierzy zawodowych, 24 000 żołnierzy Terytorialnej Służby Wojskowej. Ponadto wojsko ma do dyspozycji około 1,7 miliona rezerwistów¹⁹³.

Subiektywne wewnętrzne uwarunkowania polityki zagranicznej to między innymi percepcja środowiska międzynarodowego przez własne społeczeństwo, media, kręgi rządzące oraz postawy społeczne wobec innych państw i narodów¹⁹⁴.

Postrzeganie środowiska międzynarodowego przez społeczeństwo oraz postawy wobec innych państw i narodów są zależne od kultury politycznej, systemu wartości, kultury, poziomu wykształcenia czy też przekonań religijnych dominujących w społeczeństwie. Percepcja stanowi wstępny krok do zdobywania wiedzy na temat środowiska międzynarodowego innych krajów, społeczeństw oraz postaw wobec nich wyrażanych. Rzeczywistość międzynarodowa jest złożona a do jej obserwatora docierają różne informacje i treści (prawdziwe, nie w pełni prawdziwe lub fałszywe) zgodnie z tym percepcja rzeczywistości może być adekwatna lub stanowić jedynie mispercepcje¹⁹⁵. Ważnym czynnikiem wpływającym na percepcje środowiska międzynarodowego mają doświadczenia historyczne, które rzutują pozytywnie lub negatywnie na postrzeganie danego państwa lub narodu przez społeczeństwo. Historyczne motywacje współkształtują bieżące postawy społeczne wobec krajów sąsiadujących oraz innych narodów¹⁹⁶.

Stosunek do innych narodów kształtowany jest przez stereotypy narodowościowe, zaszczości historyczne, bieżące wydarzenia społeczno-polityczne, osobiste doświadczenia i wiele innych czynników. Niezmiennie od lat obserwujemy, że Polacy na ogół większą sympatią darzą narody mieszkające na zachód oraz na północ od naszego kraju niż na wschód. Uczucia do narodów mieszkających na południu są mniej jednoznaczne. Taki rozkład sympatii i antypatii wiąże się ze stereotypowym wyobrażeniem bogatego i rozwiniętego „Zachodu” i biednego, mniej rozwiniętego „Wschodu”. Znajduje on odzwierciedlenie w obiektywnych miarach rozwoju społeczno-ekonomicznego, takich jak np. wskaźnik rozwoju społecznego¹⁹⁷.

Najbardziej lubiani przez Polaków są Czesi i Słowacy, do których pozytywny stosunek wyraża niemal trzy piąte badanych (58% i 57%). Niewiele rzadziej sympatią darzeni są Włosi

¹⁹³ *Podstawowe informacje o budżecie resortu obrony narodowej na 2018 r.*, <https://archiwum2019.mon.gov.pl/d/pliki/dokumenty/rozne/2018/02/budzet2018.pdf>, [dostęp: 14.03.2022].

¹⁹⁴ R. Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa*, [w:] red. R. Zięba, *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2005, s. 20.

¹⁹⁵ J. Kukułka, *Postrzeganie międzynarodowe*, *Stosunki Międzynarodowe - International Relations*, t. 16, Warszawa, 1992, s. 93-94.

¹⁹⁶ M. Stolarczyk, *Czynnik narodowy w polityce zagranicznej państw*, *Studia Nauk Politycznych*, nr 1, Warszawa 1985, s. 95-99, A. Wolff-Powęska, *Polskie spory o historię i pamięć. Polityka historyczna*, *Przegląd Zachodni*, nr 1, Poznań 2007, s. 3-7.

¹⁹⁷ *Human Development Index*, <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>, [dostęp: 20.02.2022].

(55%), Anglicy (54%), Hiszpanie, Francuzi (po 53%), Norwegowie, Szwajcarzy, Węgrzy (po 52%), Szwedzi oraz Amerykanie (po 51%). W stosunku do kolejnych pięciu narodów – Turków, Libijczyków, Rumunów, Romów i Arabów – przeważa niechęć, przy czym wobec Romów i Arabów jest ona wyrażana dwukrotnie częściej niż sympatia. W porównaniu z badaniami z ubiegłych lat można zauważyć wzrost sympatii do dwudziestu ośmiu narodów, na co wskazują średnie ocen. W większości przypadków zmiany są jednak niewielkie. Relatywnie największa poprawa nastawienia nastąpiła w stosunku do Norwegów, Słowaków, Anglików i Szwedów¹⁹⁸.

Uwarunkowania te związane są z postrzeganiem Polski i Polaków przez otoczenie międzynarodowe, polityki zagraniczne innych państw odnoszące się do Polski oraz jakość i aktywność służby zagranicznej i dyplomacji państw, z którymi Polska utrzymuje relacje. Na postrzeganie Polski i Polaków przez otoczenie międzynarodowe zasługują na szczególną uwagę wypaczone obrazy i negatywne stereotypy dotyczące Polski i narodu polskiego. W tym kontekście długa i niesprawiedliwa historia dotyczy błędnego nazewnictwa obozów koncentracyjnych znajdujących się na terenie Polski w okresie II Wojny Światowej, były one błędnie określane mianem polskich obozów koncentracyjnych i eksterminacji Żydów. Kolejnym elementem polskiego wizerunku są antyniemieckie i antyrosyjskie (rusofobia) resentymenty¹⁹⁹.

Ekspertów poproszono, aby wymienili trzy najsilniejsze ich zdaniem skojarzenia z Polską. Wśród odpowiedzi pojawiały się przede wszystkim: papież Jan Paweł II i katolicyzm, konserwatyzm, biurokracja oraz rodzina, co może świadczyć o tym, że za granicą wciąż jesteśmy postrzegani jako konserwatywny kraj z tradycyjnymi wartościami. Z kolei wskazanie takich wydarzeń jak koniec komunizmu i strajki w 1980 roku sugeruje, że Polska jest również odbierana jako kraj o bogatej przeszłości historycznej i tradycjach wolnościowych. Zdaniem badanych ekspertów typowy Polak jest pracowity i przyjaźnie nastawiony do otoczenia. Kraj nad Wisłą jest postrzegany jako miejsce taniej siły roboczej, w którym mieszkają mili i inteligentni ludzie, dzięki czemu łatwo można pozyskać tu pracownika. Polska ma więc potencjał, aby stać się dobrym miejscem na lokowanie inwestycji opartych na kapitale ludzkim. W gronie najlepiej rozpoznawalnych polskich miast zdecydowanie dominuje Warszawa. Drugi w kolejności Kraków jest również ważną wizytówką naszego kraju. Podium zamyka Poznań, który dzięki intensywnym działaniom promocyjnym związanym z organizacją wielu

¹⁹⁸ *Stosunek Polaków do innych narodów*, Komunikat z badań CBOS, nr BS/12/2013, luty 2013.

¹⁹⁹ R. Zięba, *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 36-37.

konferencji oraz imprez sportowych o międzynarodowym charakterze, powoli zyskuje status europejskiej metropolii²⁰⁰.

Prawie co trzeci ankietowany nie miał żadnych skojarzeń na temat Polski, co wskazuje, że promocja kraju za granicą jest wciąż mało skuteczna i brakuje w niej silnych wyróżników. Według badanych ekspertów Best Place, wizerunek Polski nie jest ani silny, ani słaby a raczej mieszany, choć bliżej mu do pozytywnych konotacji. Nasz kraj dość dobrze wypada w zakresie kultury, tradycji oraz kuchni, ale jest gorzej postrzegany pod względem poziomu rozwoju ekonomicznego. Całkiem pozytywnie została natomiast oceniona atrakcyjność inwestycyjna Polski, nie jest jednak ona uważana za pożądane miejsce do przeprowadzki na stałe lub w celach zarobkowych²⁰¹.

Tabela 3 Porównanie potencjałów Stanów Zjednoczonych i Polski.

	Stany Zjednoczone	Polska
Powierzchnia	9 834 000 km ²	312 679 km ²
Liczba ludności	329 500 000	37 950 000
Gęstość zaludnienia	34 osób/km	123 osoby/km
Waluta	Dolar (USD)	Złoty (PLN)
PKB	20,94 tryliarda USD	594,2 miliarda USD
PKB na osobę	68,3 tyś USD	16,74 tyś USD
Typ państwa	Federalne	Unitarne

Źródło: Opracowanie własne.

1.4 Dyskurs polityczny

Pojęcie dyskursu wywodzi się z językoznawstwa oznacza formę organizacji języka²⁰². Należy traktować je jako uogólnienie pojęcia konwersacji. Do dyskursu zalicza się zarówno komunikaty pisane oraz mówione. W uproszczeniu, dyskurs odnosi się do użycia języka, mającego na celu umożliwienie komunikacji na dane tematy w konkretnej dziedzinie życia²⁰³. W ostatnich latach popularność pojęcia doprowadziła do rozmycia jego definicji. Polskie

²⁰⁰ M. Jankowska, *Wizerunek Polski stoi w miejscu*, <https://magazynterazpolska.pl/pl/a/wizerunek-polski-stoi-w-miejscu>, [dostęp: 15.02.2022].

²⁰¹ Tamże.

²⁰² M. M. Brzezińska, P. Burgoński, M. Gierycz, *Analiza dyskursu politycznego. Teoria, zastosowanie, granice naukowości*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2018, s. 13.

²⁰³ E. Sławkowa, *Dyskursywnie o dyskursie*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2006, nr 6, s. 89-95.

znaczenie słownikowe, według którego dyskurs to „dyskusja na tematy naukowe” lub „wywód przeprowadzony na zasadzie ściśle logicznego wnioskowania”²⁰⁴, różni się mocno ze znaczeniem naukowym.

Źródła teorii dyskursu należy szukać nie tylko w lingwistyce, ale także w takich dyscyplinach jak: filozofia, socjologia, psychologia społeczna oraz psychoanaliza. W okresie lat 60-tych oraz 70-tych w tych dziedzinach nauki były dokonywane odkrycia mające w późniejszym czasie wpływ na pojęcie dyskursu, analizy dyskursu oraz jego obecną formę²⁰⁵.

Inaczej definicje dyskursu oddaje słownik języka angielskiego, według którego jest: „komunikowaniem myśli za pomocą słów” bądź „formalną dyskusją na jakiś temat w mowie lub piśmie”²⁰⁶. W najszerszym ujęciu zaproponowanym przez Roberta Fasolda dyskurs to „każde użycie języka wychodzące poza zdanie”²⁰⁷ lub „aspekt praktycznego użycia języka”²⁰⁸. Pełniejsza definicja pojęcia dyskursu może brzmieć tak: „odnosi się do języka w użyciu rozumianego jako społecznie usytuowany proces. (...) konstruktywną i dynamiczną rolę (...) w porządkowaniu obszarów wiedzy i powiązanych z nimi społecznych oraz instytucjonalnych praktyk. W tym sensie dyskurs jest sposobem mówienia o światach, pisania o światach i oddziaływania na światy, praktykami społecznymi zachodzącymi wewnątrz tychże światów”²⁰⁹. Piotr Śpiewak uznaje nawet dyskurs za najważniejsze słowo we współczesnej humanistyce: „Dyskurs prowadzi się nie tylko za pomocą słów, ale i za pomocą strojów, konstruując wystawy w muzeach, urządzając polityczne manifestacje, wypisując recepty w przychodni, zamykając więznia. Nie sposób wskazać takiej sytuacji, w której dyskurs milknie”²¹⁰. Przez pojęcie dyskursu rozumie się także: „konfiguracje idei, które dostarczają nici z których utkane są ideologie”²¹¹.

W języku naukowym pojęcie dyskursu akcentuje szczególnie wpływ na kształtowanie się interakcji w społeczeństwie co dało wyraz w koncepcji dyskursu Jurgena Habermasa. Według tego badacza dyskurs jest bardziej założeniem niż rzeczywistym faktem społecznym, który odnosi się do funkcjonowania społeczeństwa²¹². Małgorzata Lisowska-Magdżiarz

²⁰⁴ Dyskurs, Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dyskurs.html>, [dostęp: 10.04.2022].

²⁰⁵ A. Horalets, *Obrazy Europy w polskim dyskursie publicznym*, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2006, s. 48.

²⁰⁶ Discourse, <https://www.dictionary.com/browse/discourse>, [dostęp: 10.04.2022].

²⁰⁷ M. Stubbs, *Discourse Analysis*, Blackwell, Oxford 1981, s. 1.

²⁰⁸ R. Fasold, *Sociolinguistics of Language*, Blackwell, Oxford 1990, s. 65.

²⁰⁹ C.N. Candlin, *General editor's preface*, [w:] *The Construction of Professional Discourse*, B.L. Gunnarsson, P. Linell, B. Nordberg (red.), Longman, London 1997, s. 62-65.

²¹⁰ P. Śpiewak, *Słowa modne i niemodne (słownik)*, „Res Publica Nowa”, 2002, nr 10, s. 18.

²¹¹ C. Shore, S. Wright, *Policy. A new field of anthropology*, [w:] *Anthropology of policy. Critical perspectives on governance and power*, red. C. Shore, S. Wright, Routledge Home, London-New York 2005, s. 15.

²¹² L. Morawski, *Argumentacje, racjonalność praw i postępowanie dowodowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, 1988, s. 94-95.

inspirując się twórczością na temat dyskursu Michela Foucalta zaproponowała zdefiniowanie dyskursu jako: „przekazywanie idei i oddziaływanie na ludzi za pomocą języka, mocno uwarunkowane usytuowaniem społecznym nadawców i odbiorców, celami i potrzebami, stanem wiedzy, zestawieniem i hierarchią wartości a także społecznym kontekstem komunikowania oraz swoistością komunikacji za pośrednictwem mediów masowych”²¹³.

Dyskurs w ujęciu lingwistyki dyskursu określić można jako „zbiór habitualnych praktyk komunikacyjnych, realizowanych przez różne podmioty w formie seryjnych wypowiedzi (tekstów), które w procesie interakcji kształtują określone wizje świata według przyjętych reguł kulturowych”²¹⁴. W praktyce jednak każdy badacz od nowa projektuje pojęcie dyskursu zgodnie ze swoimi celami badawczymi i wskazuje, do której z wielu szkół rozumienia pojęcia będzie się odwoływał i jakie metody będzie stosował w odniesieniu do dyskursu.

Współczesne rozumienie dyskursu odwołuje się do wypowiedzi ustnych jak i pisemnych. Jak zauważa w swoich badaniach nad dyskursem Teun van Dijk istnieje wiele podobieństw między sposobami mówienia i pisania jakie są stosowane w celu wyrażenia swoich przekonań. Teksty podobnie jak wypowiedzi mają swoich odbiorców, można zatem mówić o tak zwanej komunikacji pisanej. Jej uczestnicy nie kontaktują się ze sobą, jednak tworzą pewien rodzaj komunikacji niewerbalnej. Czytelnicy nie mają możliwości bezpośredniej polemiki z autorem. Nie znaczy to jednak, że nie rozumieją tekstu lub są mniej aktywni niż uczestnicy komunikacji ustnej²¹⁵. Tekst pisany podobnie jak wypowiedz usna zawierają w sobie dialog, który z pozoru może być niewidoczny. W konsekwencji takiego podejścia terminem „tekst” zaczęto określać każdą manifestację dyskursu, która może przejawiać różne formy (wypowiedzi, tekstu, obrazów symboli oraz artefaktów)²¹⁶.

Współcześnie aktorzy polityczni częściej niż w przeszłości wykorzystują język oraz gesty nie jako środek komunikacji, lecz jako narzędzie rywalizacji politycznej. Politycy mają przy tym świadomość, że muszą pokazać się społeczeństwu, konkurentom politycznym oraz partnerom politycznym jako osoby wiarygodne oraz kompetentne. Polityka stała się miejscem aktywności społecznej, w której w dużej mierze w ostatnich latach zaczynają dogrywać słowa,

²¹³ M. Listowska-Magdżiarz, *Analiza tekstu w dyskursie medialnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2006, s. 9-11, P. Jachemek, *Analiza dyskursu publicznego. Zastosowanie metod ilościowych i jakościowych analizy dyskursu w mediach na podstawie doniesień prasowych „Gazety Wyborczej” o procesie ratyfikacji traktatu lizbońskiego w okresie od 13.03.2008 do 2.04.2008*, Olsztyn 2008.

²¹⁴ W. Czachur, *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław 2020, s. 144.

²¹⁵ T.A. van Dijk, *Badania nad dyskursem*, [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 9-11.

²¹⁶ N. Phillips, C. Hardy, *Discourse Analysis. Investigating processes of social construction*, Sage, Thousand Oaks 2002, s.4.

sposób ich artykułowania oraz gesty używane podczas mówienia i rozmowy. Dla polityków proces komunikowania oraz jego sposób odgrywa ważną rolę i wpływa na ich wizerunek²¹⁷.

Dyskurs może występować w wielu odmianach: potocznej, naukowej, publicznej²¹⁸, politycznej. Jednak zauważalne jest w ostatnich czasach wymieszanie cech językowych dyskursu potocznego z dyskursem publicznym²¹⁹. Podobne tendencje można zauważyć w innych odmianach dyskursu na przykład dyskursie politycznych kreowanym i prowadzonym przez aktorów politycznych. Marek Czyżewski wyróżnia trzy odmiany dyskursu: publiczny, polityki oraz polityczny. Nadrzędny w tej klasyfikacji jest dyskurs publiczny, do którego zalicza autor wszelkie przekazy dostępne publicznie: dyskurs instytucjonalny²²⁰, dyskurs związany z określonymi grupami społecznymi, oraz dyskurs medialny. Dyskurs polityki to część dyskursu publicznego odnoszącego się do wypowiedzi osób należących do szeroko rozumianej władzy, jest on związany z pełnionymi przez nich funkcjami politycznymi²²¹. Dyskurs polityczny definiowany jest przez Czyżewskiego jako proces komunikacji elit symbolicznych, czyli grup i osób, które sprawują władzę nad środkami komunikowania masowego – dziennikarzy i polityków. Mianem dyskursu politycznego Czyżewski określa również wszelkie zdarzenia komunikacyjne rozpoczęte i rozwijane w ramach dyskursu elit symbolicznych, które swoim obszarem tematycznym dotyczą zagadnień związanych z polityką. Dyskurs polityczny spełnia szczególną rolę w kształtowaniu rzeczywistości społecznej oraz ingerowaniu w praktyki komunikacyjne w niej zachodzące²²².

W XXI wieku ze względu na popularność i duże zainteresowanie dyskursem pojawiło się kilka teoretycznych orientacji zajmujących się tym pojęciem oraz sposobami jego badania. Należy wskazać cztery podejścia w badaniu dyskursu²²³:

²¹⁷ A. Balczyńska-Kosman, *Język dyskursu publicznego w polskim systemie politycznym*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 2/2013, 2013, s. 144-145.

²¹⁸ Pojęcie „dyskursu publicznego” należy do kluczowych terminów w naukach humanistycznych. Używane jest na wiele sposobów i czasem coraz mniej precyzyjnie stosowane do określania dowolnej wypowiedzi lub tekstu. W języku naukowym akcentuje się jego wpływ na kształtowanie się interakcji w społeczeństwie, co szczególnie znalazło odzwierciedlenie w koncepcji Jurgena Habermasa, według którego dyskurs jest bardziej założeniem niż rzeczywistym faktem społecznym odnoszącym się do sposobu funkcjonowania jakiegoś konkretnego społeczeństwa.

²¹⁹ A. Balczyńska-Kosman, *Język dyskursu publicznego...*, s. 144-145

²²⁰ Dyskursy prowadzone przez wszelkiego rodzaju instytucje, które pełnią usługi publiczne (urzędy, szkoły czy też sądy).

²²¹ *Rytualny chaos. Studium dyskursu publicznego*, red. M. Czyżewski, S. Kowalski, A. Piotrowski, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Wrocław 2004, s. 21-30.

²²² B. Jabłońska, *Władza i wiedza w krytycznych studiach nad dyskursem – szkic teoretyczny*, „Studia Socjologiczne” 2012, nr 1 ((204), s. 75-92.

²²³ M. Czyżewski, *Teoria dyskursu i dyskurs teorii*, Kultura i społeczeństw, nr 2/2013, Wydawnictwo Versita, Łódź 2013, s. 8-10.

- Analiza konwersacyjna – jest to sposób analizy rozmów stosowanym także przy analizie tekstów. Przedstawiciele tego podejścia do dyskursu dystansują się od analizy dyskursu a także od teorii dyskursu;
- Krytyczna analiza dyskursu – jest największym nurtem w ramach współczesnej analizy dyskursu. Jest to nurt na tyle znany, że bywa utożsamiany błędnie z analizą dyskursu w ogóle;
- Psychologia dyskursywna – głównym przedmiotem tego nurtu analizy dyskursu jest ujęcie tematów zazwyczaj traktowanych w psychologii jako reprezentacje poznawcze (postawy, procesy, emocje, motywy, procesy poznawcze) w kategoriach praktyk dyskursywnych (przypasowanie komuś określonej postawy czy też definiowanie własnych lub cudzych motywów postępowania). Psychologów dyskursywnych w swych badaniach interesują sposoby, za pomocą których ludzie rozmawiają o różnych aspektach życia psychologicznego, konstruując je w toku rozmów;
- Koncepcja dyskursu (teoria dyskursu) – podstawowymi cechami wyróżniającymi tej koncepcji są programowy antyesencjonalizm oraz agonistyczne spojrzenie na sferę publiczną (przekonanie o niebywale konfliktowym charakterze współczesnej demokracji). Wszelkie praktyki społeczne mają miejsce w relacji wobec historycznie ukształtowanych dyskursów, kształtują się one w toku walki o hegemonie w obrębie dyskursu.

Wymienione orientacje w ramach analizy dyskursu kształtowały się poprzez powstawanie ich własnych języków naukowych natomiast z drugiej strony za sprawą ostrych polemik między coraz bardziej odróżniającymi się od siebie orientacjami²²⁴.

Analiza dyskursu pozwala poznać zawartość treściową przekazu oraz jego społeczne funkcje wyrażone w języku rozpatruje ona językoznawcze elementy dyskursu. Jej celem nie jest dostarczanie obiektywnych wyjaśnień, tylko zrozumienie i interpretacja społecznie wytworzonych znaczeń oraz poznanie procesu kształtowania się tożsamości partnerów interakcji. Zadaniem analizy dyskursu jest dostarczenie zintegrowanego opisu następujących wymiarów komunikacji: jak dane użycie języka wpływa na wyobrażenia człowieka o świecie i na przebieg interakcji oraz jak różne aspekty interakcji warunkują formę wypowiedzi²²⁵. Badacze dyskursu zgodnie twierdzą, że nie istnieje jedna metoda prowadzenia analizy dyskursu. Wybór odpowiedniej strategii badawczej uzależniony być powinien od przyjętych

²²⁴ M. Czyżewski, *Teoria dyskursu i dyskurs teorii*, „Kultura i Społeczeństwo”, 2013, nr 2, s. 10-11.

²²⁵ J. P. Gee, *How to do discourse analysis: A toolkit*, Routledge, London 2004, s. 12-15.

przez badacza założeń ontologicznych i od obszaru badań, na którym skupia się jego uwaga. Hanna Grzmil-Tylutki wskazuje we współczesnej analizie dyskursu dwa nurty, czy raczej dwie szkoły: francuską szkołę analizy dyskursu i anglosaską szkołę analizy dyskursu. Podstawą tej klasyfikacji są odmienne tradycje badawcze, rozwijające się na kontynencie europejskim i amerykańskim²²⁶.

Francuska koncepcja analizy dyskursu rozwija się od 1983 roku. Koncentruje swoją uwagę na analizach językoznawczych. Odeszła ona od koncepcji dyskursu Foucaulta, jak i innych przedstawicieli francuskiej ponowoczesności. Wywodzi się głównie z nauk filologicznych i z badań tekstów. Przedmiotem jej zainteresowania są dyskursy pisane, konstruowane na potrzeby badań, głównie ich warstwa językowa. Francuski nurt analizy dyskursu sytuuje się w szeroko rozumianej lingwistyce²²⁷.

Anglosaska szkoła analizy dyskursu mieści się w nurcie socjolingwistycznym i koncentruje swoje zainteresowania na aktualnych problemach społecznych. Celem jej jest rozpoznanie struktury społecznej i politycznej, które odbijają się w dyskursie. Przedmiotem jej analiz są dyskursy naturalne, często codzienna, ustna konwersacja. Głównym przedstawicielem anglosaskiej analizy dyskursu jest Teun van Dijk²²⁸.

W innych klasyfikacjach uwzględnia się trzy odmiany współczesnej analizy dyskursu, a mianowicie: lingwistycznie zorientowana analiza dyskursu, socjologicznie zorientowana analiza dyskursu i krytyczna analiza dyskursu²²⁹. W podejściu lingwistycznym badania skoncentrowane są na strukturze językowej tekstów pisanych. Badania takie mają charakter formalistyczny i odnoszą się głównie do wewnętrznej struktury tekstu oraz charakterystyki nadawcy i odbiorcy²³⁰.

Socjologicznie zorientowana analiza dyskursu, znacznie bardziej niż na cechach strukturalnych tekstu, skupia się na rzeczywistości pozajęzykowej, która stanowi kontekst badanych wypowiedzi. Od kontekstu zależy bowiem, jaki dyskurs jest wytwarzany i jak jest on

²²⁶ H. Grzmil-Tylutki, *Francuska lingwistyczna teoria dyskursu*, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2010, s. 20-22.

²²⁷ C. Czech, *Krytyczna Analiza Dyskursu i jej zastosowanie na gruncie pedagogiki porównawczej*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2010, nr 4, s. 46.

²²⁸ T. van Dijk, *Dyskurs jako struktura i proces*, [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*, red. T. van Dijk, PWN, Warszawa 2001, s. 12.

²²⁹ A. Grzymała-Kazłowska, *Socjologicznie zorientowana analiza dyskursu na tle współczesnych badań nad dyskursem*, „Kultura i Społeczeństwo”, 2004, nr 1, s. 13-34.

²³⁰ J. Dobrołowicz, *Analiza dyskursu i jej zastosowanie w badaniach edukacyjnych*, „Jakościowe Badania Pedagogiczne” 2016, t. 1, nr 1, s. 39-40.

odbierany. Socjologicznie zorientowana analiza dyskursu zakłada, że dyskurs to uwarunkowany kulturowo sposób używania języka²³¹.

Orientacja empiryczna w analizie dyskursu opiera się na danych tekstowych. Zajmuje się przede wszystkim budową oraz funkcjonowaniem tekstów, które wchodzą w skład konkretnych dyskursów. Szczególnie znaczące dla analizy dyskursu jest opracowanie statystyczne dużych fragmentów tekstu. Przedmiotem analizy dyskursu mogą być²³²:

- Relacje pomiędzy poszczególnymi wypowiedziami uczestników rozmowy;
- Funkcje wypowiedzi;
- Strategie komunikacyjne podczas zmiany tematu rozmowy;
- Role uczestników komunikacji;
- Środki odpowiadające za spójność tekstu oraz środki językowe odpowiadające za strukturę fragmentów tekstu.

Podstawa ontologiczna analizy dyskursu ma dwa charaktery. Pierwszy stanowi idealizm uznający za podstawowe fakty życia społecznego strukturę świadomości oraz idee. Drugi to antynaturalizm dyskursu głoszący, że rzeczywistość jest konstruowana społecznie. Przejawem myślenia w kategoriach idealizmu w dyskursie jest założenie, że jego uczestnicy posiadają idee, które przekazują. Ponadto przywiązują wagę do nadawania znaczeń proces ten zachodzi w ludzkich umysłach²³³. Wyrazem przekonań antynaturalistycznych jest stwierdzenie, że ludzie swoje obserwacje dotyczące rzeczywistości społecznej interpretują subiektywnie. Wpływ na interpretacje mają wartości, które determinują postrzeganie rzeczywistości. Biorąc udział w procesie komunikacji ludzie konfrontują swoje interpretacje (nadając im znaczenie) z interpretacjami innych ludzi (dokonywanie negocjacji znaczeń). W wyniku tego zderzenia równych interpretacji danego zjawiska przez różne osoby dochodzi do powstania nowego intersubiektywnego rozumienia²³⁴.

Szczególną pozycję w ogólnym ujęciu dyskursu odgrywa krytyczna analiza dyskursu (Critical Discourse Analysis – CDA). To nie tylko ujęcie dyskursu, ale również metoda badań naukowych. Powstała ona w wyniku porozumienia między grupą badaczy poszukujących sposobu badania ukrytych relacji przyczynowości i determinowania, zachodzących pomiędzy

²³¹ P. Pawliszak, D. Rancew-Sikora, *Wprowadzenie do socjologicznej analizy dyskursu*, „Studia Socjologiczne”, 2012, nr 1 (204), s. 7-8.

²³² Analiza dyskursu, encenc.pl/analiza-dyskursu/, [dostęp: 15.06.2022].

²³³ F. Fischer, *Reframing public policy*, Oxford University Press, Oxford, 2003, s. 124.

²³⁴ M. M. Brzezińska, P. Burgoński, M. Gierycz, *Analiza dyskursu politycznego. Teoria, zastosowanie, granice naukowości*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2018, s. 20-23.

tekstami a strukturami, procesami i relacjami społecznymi²³⁵. Badacze ci, wśród których znaleźli się tacy znawcy dyskursu, jak: Teun van Dijk, Ruth Wodak, Norman Fairclough, opracowali krytyczną analizę dyskursu jako metodę pozwalającą przezwyciężyć ograniczenia lingwistyki krytycznej i badać, w jaki sposób teksty, praktyki i zdarzenia są kształtowane przez relacje władzy. Umożliwia ona nie tylko opisanie i interpretowanie funkcji języka w świecie społecznym, ale – co ważniejsze – pozwala określić sposoby, w jakie język, traktowany jako element władzy, dokonuje przemian tego społecznego świata.

„Language and Power” z 1989 roku uznaje się za pierwszą publikacją dotyczącą krytycznej analizy dyskursu. Norman Fairclough, poddał w niej szczegółowej analizie retorykę polityczną thatcheryzmu²³⁶ i reklamę, a także zaproponował syntezę metody językowej, przedmiotów analizy i politycznego zaangażowania, które stały się znakiem rozpoznawczym krytycznej analizy dyskursu²³⁷. Podejście to interesuje przede wszystkim to, w jaki sposób poprzez język realizowana jest władza o charakterze politycznym, ale zainteresowanie tego nurtu reklamą, promocją i dyskursem medialnym wskazuje też na to, że pole to postrzegane jest szerzej, co znajduje odbicie w nazywaniu władzą symboliczną oddziaływania, które im towarzyszy. Ta wersja analizy dyskursu ujmuje „tekst” szeroko, włączywszy w to między innymi rozmowę, multimedia, znaki i wypowiedzi graficzne, a także innego rodzaju szeroko rozumianą ekspresję niewerbalną, w tym również „mowę ciała”²³⁸. „Krytyczność” w krytycznej analizie dyskursu można wyjaśnić w następujący sposób: „krytyczne podejście różni się od podejścia niekrytycznego nie tylko sposobem opisu dyskursywnych procesów społecznych, ale także sposobem przedstawiania wpływu czynników zewnętrznych na dyskurs, zwłaszcza władzy i ideologii, oraz konstruktywnego wpływu dyskursu na społeczną tożsamość,

²³⁵ N. Fairclough, *Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities*, „Discourse & Society” 1993, nr 4.

²³⁶ Thatcheryzm - pogląd i będąca jej wynikiem działalność Margaret Thatcher, która z ramienia Partii Konserwatywnej pełniła urząd premiera Wielkiej Brytanii w latach 1979–1990. Termin ten został po raz pierwszy wykorzystany przez przedstawicieli opozycyjnej, lewicowej Partii Pracy. Thatcheryzm oznacza połączenie elementów konserwatyzmu, neoliberalizmu i monetaryzmu. Był jednym z nurtów tzw. neokonserwatyzmu (obok tzw. reaganomiki prezydenta Stanów Zjednoczonych Ronalda Reagana), który łączył nowoczesny liberalizm gospodarczy z konserwatywnym systemem wartości. Najważniejszym elementem thatcheryzmu było ograniczenie interwencjonizmu państwowego i tzw. keynesowskiego państwa dobrobytu. Według Thatcher państwo opiekuńcze prowadzi do demoralizacji obywateli, utraty motywacji i chęci do działania.

²³⁷ N. Fairclough, *Language and Power*, Routledge Home, London, 1989; O historii KAD zob. np. J. Blommaert, C. Bulcaen, *Critical Discourse Analysis*, „Annual Review of Anthropology” 2000, nr 29, s. 453–455.

²³⁸ N. Fairclough, *Critical discourse analysis in transdisciplinary research [w:] A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis: Theory, Methodology and Interdisciplinarity*, red. R. Wodak, P. Chilton, Amsterdam, 2005, s. 53-70.

relacje społeczne i system wiedzy oraz przekonań, który to wpływ nie pojawił się we wcześniejszych badaniach nad uczestnikami dyskursu”²³⁹.

W celu zastosowania krytycznej analizy dyskursu jako metody badawczej należy przeprowadzić analizy składające się z trzech etapów. Etap pierwszy dotyczy mówionego lub pisanego tekstu, będącego przedmiotem badań. Zadaniem badacza jest poznanie tematycznej struktury tekstu oraz jego lingwistyczna analiza. Drugi etap krytycznej analizy dyskursu obejmuje dyskursywne procesy społeczne i polega na analizie odbioru i interpretacji tekstu przez ludzi. I wreszcie ostatni etap krytycznej analizy dyskursu dotyczy socjo-kulturowych praktyk, czyli badania tego, jakie jest oddziaływanie dyskursu, jakie zmiany w strukturze życia społecznego nastąpiły pod wpływem badanego tekstu²⁴⁰.

Krytyczna analiza dyskursu koncentruje swoją uwagę na problematyce społecznej. Nie oznacza to jednak, że bagatelizuje inne dyscypliny, w obrębie których jest stosowana, oraz ich teorie i paradygmaty. Analiza, opis czy formułowanie teorii jest tu również istotne, ale czyni się to w kontekście rozumienia, wyjaśniania i krytyki podejmowanych problemów²⁴¹. Problematyka jest tu kluczowa, bo osobom prowadzącym swoje badania w perspektywie krytycznej analizy dyskursu chodzi o ujawnianie ukrytych relacji władzy²⁴², określonych interesów, „środków używanych do wywierania wpływu”²⁴³ o rekonstrukcję wiedzy i tożsamości tworzonych przez dyskurs, reprezentacji świata, relacji społecznych²⁴⁴.

W obrębie analizy dyskursu wyróżnia się trzy główne nurty: analizę zorientowaną socjologicznie, lingwistycznie oraz krytycznie. Lingwistyczna analiza dyskursu koncentruje się jedynie na badaniu tekstu oraz opisem strukturalnym dyskursu²⁴⁵. Wspólnymi cechami dla socjologicznie oraz krytycznie zorientowanej analizy dyskursu, które odróżniają je od lingwistycznej jest pojmowanie dyskursu nie tylko jako tekstu, ale także wypowiedzi, przywiązywanie w procesie badawczym wagi do kontekstu. W krytycznej analizie dyskursu

²³⁹ C. Czech, *Krytyczna Analiza Dyskursu i jej zastosowanie na gruncie pedagogiki porównawczej*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2010, nr 4, s. 46.

²⁴⁰ J. Dobrołowicz, *Analiza dyskursu i jej zastosowanie w badaniach edukacyjnych*, Jakościowe badania pedagogiczne, nr 1/2016, s. 41-44.

²⁴¹ T. A. Van Dijk, *Badania nad dyskursem*, [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*. red. T. A. van Dijk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 32.

²⁴² M. Meyer, *Between theory, method and politics: positioning of the approaches to CDA*, [w:] red. M. Meyer, R. Wodak, *Methods of Critical Discourse Analysis*, Sage Publications, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2001, s. 15-16.

²⁴³ T. Szkuclarek, *Poststrukturalizm a metodologia pedagogiki*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Socjologia wychowania XIII – Nauki Humanistyczno—Społeczne”, 1997, z. 317, s. 167–199.

²⁴⁴ V. Kopińska, *Krytyczna analiza dyskursu – podstawowe założenia, implikacje, zastosowanie*, „Rocznik Androgogiczny”, 2016, nr 23, s. 315.

²⁴⁵ A. Grzymała-Kozłowska, *Socjologicznie zorientowana analiza dyskursu na tle współczesnych badań nad dyskursem*, „Kultura i Społeczeństwo”, 2004, nr 48(1), s. 22.

poza płaszczyznę badań skupiającą się na warstwie opisowo-wyjaśniającej mamy także płaszczyznę normatywną²⁴⁶.

Omówione perspektywy analizowania dyskursu: lingwistyczna i socjologiczna, lokują się w deskryptywno-eksploatacyjnym nurcie badawczym, umożliwiają bowiem opis i wyjaśnienie analizowanej rzeczywistości. Odmianą perspektywą badawczą jest krytyczna analiza dyskursu. Dla zrozumienia istoty tej metody badawczej konieczne jest uznanie, że każde zjawisko społeczne oddziałuje na język, język zaś ma wpływ na sferę społeczną. Krytyczna analiza dyskursu ma ponadto na celu uświadomienie, że język nie jest tylko naturalnym i neutralnym narzędziem, ale raczej nośnikiem systemu przekonań i wartości wyznawanych przez jednostki. Zwolennicy metody krytycznej są zainteresowani rozwiązaniem istotnych problemów społecznych i to właśnie te problemy, a nie naukowe teorie są dla nich ważne²⁴⁷.

Krytyczna analiza dyskursu często zajmuje się dyskursem politycznym. Polityczność w krytycznej analizie dyskursu może być rozumiana zarówno w szerokim kontekście wtedy dyskurs dotyczy dystrybucji dóbr społecznych oraz kulturowych. Dyskurs polityczny w węższym rozumieniu dla krytycznej analizy dyskursu to tylko te jego elementy, w których uczestniczy zawodowy polityk. Krytyczna analiza dyskursu politycznego zwraca szczególną uwagę na jego wymiar ideologiczny, ponieważ ideologie przekształcają znaczenie powszechnie używanych słów. Krytyczna analiza dyskursu w sensie politycznym szuka, poza tym odpowiedzi na pytanie: Jakie instytucje kontrolują dostęp do forum publicznego? Jak na forum politycznym reprezentowane są poszczególne grupy interesu? W jakich ramach mieszczą się wypowiedzi uznawane za politycznie dopuszczalne. Przedmiotem tego typu badań będzie także pojęcie poprawności politycznej²⁴⁸.

Wszystkie powyższe ustalenia są niezbędne, aby zrozumieć całościowe ujęcie dyskursu. Kluczowe dla analizy w naukach politycznych pozostaje jednak kategoria dyskursu politycznego. Termin dyskurs polityczny wywołuje dyskusje co do prawidłowości zastosowania takiej nazwy oraz pytanie o zasadność jego używania. Autorzy „Słownika polszczyzny politycznej po roku 1989” podkreślają, że w związku wyrazowym dyskurs polityczny „określenie dyskurs wprowadza wieloznaczność i nieostrość, a zasadność użycia przymiotnika polityczny budzi u części badaczy wątpliwości”²⁴⁹. Dyskurs polityczny można

²⁴⁶ Tamże, s. 31.

²⁴⁷ J. Dobrołowicz, *Analiza dyskursu i jej zastosowanie w badaniach edukacyjnych*, „Jakościowe Badania Pedagogiczne” 2016, t. 1, nr 1, 2016, s. 40.

²⁴⁸ J. Wilson, *Political Discourse*, [w:] *The Handbook of Discourse Analysis*, red. D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton, Blackwell Publishers, Oxford 2001, s. 398-415.

²⁴⁹ R. Zimny, P. Nowak, *Słownik polszczyzny politycznej po roku 1989*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 314-316.

uważać za szerokie pojęcie obejmujące każdą wypowiedź dotyczącą polityki można również podważać zasadność istnienia dyskursu politycznego jako takiego. Literatura dotycząca dyskursu politycznego daje podstawy do wyróżnienia oraz zidentyfikowania jego podstawowych cech. Badacz van Dijk zaproponował identyfikowanie dyskursu politycznego z jego aktorami lub autorami zwanymi inaczej politykami. Podkreśla on, że ogromna część badań dyskursu politycznego jest właśnie oparta na tekstach i wypowiedziach polityków zawodowych lub komunikatów politycznych instytucji takich jak na przykład premier, prezydent, kanclerz, prezes partii politycznej czy też polityk na poziomie lokalnym, krajowym oraz międzynarodowym²⁵⁰.

Dyskurs polityczny według badaczy wyznacza każda rozmowa o polityce, dyskusja poświęcona lub związana z tematyką polityczną, oraz dowolna wypowiedź związana z tematami politycznymi. Przy takim podejściu należy zaznaczyć, że dyskursem politycznym jest ogół tekstów dotyczących zdobycia, prowadzenia oraz utrzymania władzy. Kolejne wyjaśnienie terminu dyskursu politycznego obejmuje wszystkie wypowiedzi formułowane przez polityków oraz teksty wygłaszane przez nich w miejscach w których uprawia się politykę (Sejm, Senat, Kancelaria Prezydenta)²⁵¹.

W najszerszym rozumieniu na dyskurs polityczny składa się każda wypowiedź podejmująca ważne dla społeczeństwa tematy mająca funkcje informacyjną, integracyjną oraz społeczną. Ostatnim elementem składającym się na pojęcie dyskursu politycznego jest prowadzenie kampanii wyborczej. Teksty powstające w tym celu powinny być zaliczane do dyskursu politycznego jednak istnieje kilka argumentów zaprzeczających temu podejściu. Zarzutem dla tego podejścia jest fakt, że tekst tworzony na potrzeby kampanii wyborczej jest całkowicie pisany przez osoby trzecie nie związane z polityką. Ten fakt dyskredytuje teksty z kampanii wyborczych jako element, który można włączyć do dyskursu politycznego²⁵².

Nad właściwym definiowaniem pojęcia dyskursu politycznego zastanawiał się między innymi van Dijk odwołując się przy tym do prac Fairclough'a pisząc o krytyczno-politycznej analizie dyskursu. Analiza ta ma zajmować się w dużej mierze władzą polityczną, nadużywaniem władzy czy też dominacją władzy, opisując różne rodzaje walki i oporu z tymi

²⁵⁰ T. A. van Dijk, *What is Political Discourse Analysis?*, "Belgian Journal of Linguistics" 1997, nr 11, s. 12-13.

²⁵¹ R. Zimny, P. Nowak, *Słownik polszczyzny...*, s. 314.

²⁵² P. Jachemek, *Analiza dyskursu publicznego. Zastosowanie metod ilościowych i jakościowych analizy dyskursu w mediach na podstawie doniesień prasowych „Gazety Wyborczej” o procesie ratyfikacji traktatu lizbońskiego w okresie od 13.03.2008 do 2.04.2008*, Olsztyn, 2008, www.pl.scribd.com, [dostęp: 05.07.2022].

zjawiskami²⁵³. Termin dyskursu politycznego wywołuje debaty na temat prawidłowości stosowania takiej nazwy dla tego zjawiska oraz pyta o zasadność jego używania²⁵⁴.

Język polityki i polityków zwany szerzej dyskursem politycznym, który składa się na teksty pisane oraz wypowiedzi ustne zwraca on szczególną uwagę naukowców co potwierdza duża w ostatnich latach liczba opracowań naukowych analizująca go na różne sposoby. Dyskurs polityczny w dużej mierze jest powiązany z mediami i dyskursem medialnym. W komunikowaniu polityków ze społeczeństwem media stanowią kluczową rolę w dotarciu polityków do swych wyborców. W mediach kreowane są wizerunki polityków niekiedy bardzo zniekształcone poprzez to jak dziennikarze informują odbiorców o danym polityku²⁵⁵.

Pojęcie dyskursu politycznego bywa często podważane oraz jest uważane przez badaczy za pojęcie zbyt rozległe, jednak literatura daje możliwości wyróżnienia jego najbardziej typowych cech. Na przykład wspomniany wcześniej van Dijk identyfikuje dyskurs polityczny z jego aktorami oraz autorami, czyli politykami. Badacz podkreśla, że większość badań nad dyskursem politycznym oparta jest na tekstach i wypowiedziach polityków zawodowych lub na komunikatach instytucji politycznych (prezydent, premier, członkowie rządu, posłowie, senatorowie oraz politycy szczebla lokalnego, krajowego i międzynarodowego)²⁵⁶.

Odwołując się do przytoczonych definicji oraz określeń dyskursu politycznego przytoczę stwierdzenia, które składają się na ogólne rozmiernia dyskursu politycznego, są to²⁵⁷:

- Dyskurs polityczny wyznacza każda rozmowa o polityce, dyskusja z nią związana oraz dowolna wypowiedź poświęcona temata politycznym,
- Dyskurs polityczny to także każdy tekst dotyczący polityki, zdobycia lub utrzymania władzy.

W najszerszym rozumieniu na pojęcie dyskursu politycznego składa się każda wypowiedź podejmująca ważny dla społeczeństwa temat, mająca funkcje społeczną, informacyjną lub integrującą (obniżenie wieku emerytalnego, eutanazja czy też likwidacja zakładu pracy). Do pojęcia dyskursu politycznego i jego elementów składowych można zaliczyć również wszystkie materiały kampanii wyborczych. Teksty, które powstały w celu

²⁵³ T. A. van Dijk, *What is Political Discourse Analysis?...*, s. 11

²⁵⁴ H. Grzmil-Tylutki, *Francuska lingwistyczna teoria dyskursu. Historia, tendencje, perspektywy*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 2010, s. 18-22.

²⁵⁵ R. Wodak, *Dyskurs populistyczny: retoryka wykluczenia a gatunki języka pisanego*, [w:] *Krytyczna analiza dyskursu: Interdyscyplinarne Podejście do Komunikacji Społecznej*, Wydawnictwo Universitas, Kraków, 2008, s. 189-190.

²⁵⁶ T. A. van Dijk, *What is Political Discourse Analysis?...*, s. 12-13.

²⁵⁷ Tamże, s. 13-16.

prowadzenia kampanii wyborczej powinny być zliczane do dyskursu politycznego jednak istnieją pewne przesłanki, które dyskredytują tego typu materiały. Teksty wygłaszane podczas kampanii wyborczej oraz materiały wyborcze (ulotki, spoty telewizyjne, bilbordy) są maksymalnie modyfikowane lub pisane przez osobę trzecią, która nie jest politykiem. Ten fakty dyskredytuje materiały kampanii wyborczych jako jednego z elementów dyskursu politycznego²⁵⁸.

²⁵⁸ R. Zimny, P. Nowak, *Słownik polszczyzny...*, s. 314.

Rozdział II

Ewolucja relacji polsko-amerykańskich w latach 1919-2019

Dla Polski, państwa o średniej wielkości, znaczeniu i potencjale, sojusznicze relacje z supermocarstwem jakim pozostają Stany Zjednoczone miały i mają pierwszorzędne znaczenie. Dla Stanów Zjednoczonych polityka wobec Polski zawsze była częścią szerszej strategii i polityki wobec Europy, w mniejszym stopniu funkcją polityki wewnętrznej. Od momentu nawiązania relacji dwustronnych – ponad sto lat temu – można wyróżnić kilka głównych etapów stosunków polsko-amerykańskich. Począwszy od triumfu odzyskanej niepodległości, przez apatię okresu międzywojennego, aż po skutki konferencji w Teheranie i Jałcie. Po II wojnie światowej możemy wyróżnić dwa główne okresy i kilka sub-okresów. Owe dwa okresy wyznaczone są zimnowojennym statusem relacji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) i Stanów Zjednoczonych oraz okresem po 1989 r. – odzyskaną suwerennością i dołączenia Polski do rodziny państw demokratycznych.

Historię ostatnich stu lat można porównać do dynamicznej sinusoidy. Niektóre procesy historyczne mają tendencję do powtarzania się niezależnie od zmieniających się warunków geopolitycznych. Pewne analogie do debaty politycznej z lat 1917-1918 można dostrzec w szczególnie tragicznych okolicznościach II wojny światowej i udanej kampanii politycznej poprzedzającej wstąpienie Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego w latach 90. XX wieku.

Polska percepcja Stanów Zjednoczonych była bardziej jednorodna i generalnie wahała się od entuzjazmu i nadziei na bliski sojusz do zastrzeżeń i braku wiary w realną możliwość grania tak zwaną „amerykańską kartą”. Ta perspektywa nie dotyczy okresu komunistycznego, w którym polska polityka zagraniczna dyktowana była zależnością od Związku Sowieckiego. Z perspektywy amerykańskiej sytuacja wydaje się znacznie bardziej złożona. Polska była zbyt mała i słaba gospodarczo, by odgrywać istotną rolę w amerykańskiej polityce zagranicznej. W zależności od okresu było to pochodną relacji amerykańsko-niemieckich czy amerykańsko-rosyjskich, a także globalnej wizji świata, która w danym momencie panowała wśród administracji w Waszyngtonie. Znaczącą rolę w kształtowaniu stosunków polsko-amerykańskich odegrała społeczność polska i żydowska zamieszkująca Stany Zjednoczone. Istnieje wiele mitów i nieporozumień dotyczących ich wpływu i oddziaływania. W okresie międzywojennym zarówno kolejne administracje w Waszyngtonie, jak i rządy w Warszawie próbowały podjąć aktywne działania dyplomatyczne ukierunkowane na te społeczności, licząc na wymierny sukces polityczny.

Najważniejsze w stosunkach między państwami są interesy. W stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi Polska ma interesy wielopłaszczyznowe. W relacjach polsko-amerykańskich możemy wyróżnić cztery główne płaszczyzny współpracy²⁵⁹:

- płaszczyzna polityczna – Stany Zjednoczone są gwarantem stabilizacji na naszym kontynencie, a także poprzez Sojusz Północnoatlantycki gwarantem bezpieczeństwa Polski. Stany Zjednoczone są zainteresowane dostarczeniem na polski rynek sprzętu wojskowego. Poprzez dwustronną współpracę wojskową polskie siły zbrojne szybciej osiągną interoperacyjność, czyli efektywną możliwość współdziałania z siłami Sojuszu Północnoatlantyckiego;
- płaszczyzna gospodarcza – w interesie Polski leży stworzenie maksymalnie stabilnych warunków gospodarczej współpracy polsko-amerykańskiej. Polska w relacjach gospodarczych ze Stanami Zjednoczonymi powinna zabiegać o dostęp do kredytów, technologii, kapitału i towarów na rynku amerykańskim i traktować to jako jedną z dróg rozwoju gospodarczego. Departament Handlu Stanów Zjednoczonych w 1995 r. zaliczył Polskę do 10 państw, które w przyszłości będą miały znaczący potencjał i będą stanowiły dla Stanów Zjednoczonych miejsce atrakcyjnych lokat kapitałowych;

Historia relacji polsko-amerykańskich jest bogata i obejmuje wiele ważnych wydarzeń i interakcji pomiędzy tymi dwoma państwami na przestrzeni lat. Pierwsze znaczące kontakty pomiędzy Polakami a Amerykanami miały miejsce w XVIII wieku, głównie poprzez udział Polaków w wojnie o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Polscy żołnierze, tak jak Kazimierz Pułaski i Tadeusz Kościuszko, odegrali znaczącą rolę w amerykańskiej walce o niepodległość. W drugiej połowie XIX wieku, pod wpływem trudnych warunków gospodarczych i politycznych na obszarze Polski, wielu Polaków zdecydowało się emigrować do Stanów Zjednoczonych w poszukiwaniu lepszych warunków życia. Wielu z nich osiedliło się w Stanach Nowej Anglii, Illinois i Pensylwanii.

2.1. Stosunki polsko-amerykańskie w okresie międzywojennym

Polska była również jednym z głównych teatrów działań II wojny światowej. Wielu Polaków walczyło w alianckich siłach zbrojnych, a polska podziemna armia, Armia Krajowa, odegrała kluczową rolę w walce z potęgą hitlerowskich Niemiec. Amerykańska pomoc dla Polski była ważna zarówno w czasie wojny, jak i po jej zakończeniu. Podczas zimnej wojny

²⁵⁹ T. Judt, *Po wojnie. Historia Europy od roku 1945*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2008, J. Holzer, *Europa zimnej wojny*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Wydawnictwo Znak, Kraków 2012.

Polska znalazła się w komunistycznym bloku wschodnim pod wpływem Związku Radzieckiego po II wojnie światowej. Stany Zjednoczone były jednym z głównych sojuszników i obrońców wolności w okresie zimnej wojny. Polacy w Stanach Zjednoczonych, zwłaszcza polska diaspora, odgrywali istotną rolę w popieraniu demokratycznej opozycji w Polsce i promowaniu wartości demokratycznych.

Relacje polityczne

Stosunki dyplomatyczne między Polską a Stanami Zjednoczonymi zostały nawiązane 2 maja 1919 r. Stany Zjednoczone odegrały ważną rolę w procesie odzyskania przez Polskę niepodległości po I wojnie światowej, a w 1919 były pierwszym mocarstwem, które uznało odrodzone państwo polskie²⁶⁰.

Dwustronne relacje polsko-amerykańskie kształtowane były na przestrzeni historycznej przez dwie grupy czynników²⁶¹: interesy i czynniki natury sentymentalno-historycznej. Interesy polityczne, gospodarcze, naukowo-kulturalne i polonijne są najważniejsze dla Polski w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi. Sentymenty w relacjach bilateralnych są pomocne i mogą oddziaływać dynamizująco na stosunki między państwami, gdy interesy są zbieżne. Jednak, kiedy interesy są sprzeczne, powoływanie się na sentymenty niewiele pomaga w utrzymaniu dobrych stosunków²⁶².

Pierwszym niezwykle ważnym dla Polski okresem stosunków ze Stanami Zjednoczonymi była I wojna światowa i walka o niepodległość. Sprawa polska była wzbudzała wówczas niewielkie zainteresowanie wśród amerykańskich elit politycznych. Miasta Wschodniego Wybrzeża i Środkowego Zachodu zamieszkiwało kilka milionów emigrantów z terenu Polski, ale większość Amerykanów miała o nich raczej negatywną opinię. Symptomatyczne jest, że nawet przyszły prezydent Woodrow Wilson w swoich wczesnych pracach naukowych wyrażał o nich krytyczne opinie²⁶³. W miarę upływu kolejnych miesięcy wojny w Europie – a zwłaszcza po doniesieniach o cierpieniach ludności cywilnej – sympatia rosła, a sytuacja polityczna zaczęła się zmieniać. Do przełomu przyczynił się Ignacy Jan

²⁶⁰ W. Biliński, *Uznanie międzynarodowe Polski a ustanowienie przez nią stosunków dyplomatycznych w 1919 r.*, *Studia Prawno-Ekonomiczne*, t. 108/2018, Łódź 2018, s. 17-19.

²⁶¹ L. Pastusiak, *Mitologia a realia amerykańskie*, <https://przegladziennikarski.pl/mitologia-a-realiamerykanskic/>, [dostęp: 05.07.2022].

²⁶² K. Adamska-Płocic, *Sentyment antyamerykański w stosunkach międzynarodowych*, *Studia Politologica* 21/2018, https://www.researchgate.net/publication/351011345_Sentyment_antyamerykanski_w_stosunkach_miedzynarodowych, [dostęp: 22.08.2022].

²⁶³ W. Wilson, *A History of the American People*, 5 t., Harper & Bros., New York–London 1902.

Paderewski, który był postacią na tyle rozpoznawalną wśród amerykańskiej opinii publicznej, iż był w stanie przyczynić się do pozyskania jej dla spray Polski i Polaków²⁶⁴.

W czasie I wojny światowej idea samostanowienia narodów Wilsona szła w parze z polskim interesem narodowym i dążeniami niepodległościowymi. Przemówienia wygłoszone przez Wilsona w 1917 r. i jego słynny punkt XIII w przemówieniu w Kongresie z 8 stycznia 1918 r. wprowadzały kwestię Polski na scenę światowej dyplomacji²⁶⁵.

Po ponad wieku zaborów dzięki korzystnemu układowi sił w Europie po I wojnie światowej Polska mogła wrócić na mapę Europy. Podczas I wojny światowej, znane polskie osobistości takie jak Ignacy Jan Paderewski czy Henryk Sienkiewicz podróżowały do Stanów Zjednoczonych, aby promować ideę niepodległej Polski. Wielu Amerykanów polskiego pochodzenia przyjechało ze Stanów Zjednoczonych do Europy, aby walczyć o niepodległą Polskę, czego najbardziej znanym przykładem jest Błękitna Armia Hallera zrzeszała ponad 20 tys. Amerykanów polskiego pochodzenia²⁶⁶.

Prezydent Stanów Zjednoczonych Woodrow Wilson był za powrotem państwa polskiego na mapy Europy²⁶⁷. W swoim przemówieniu do Kongresu 22 stycznia 1917 roku Wilson przedstawił niepodległość Polski jako uzasadniony cel wojenny. 8 stycznia 1918 roku prezydent Wilson ogłosił słynne „Czternaście Punktów”. Punkt 13 brzmiał: „Należy stworzyć niezależne państwo polskie, które winno obejmować terytoria zamieszkane przez ludność niezaprzeczalnie polską, któremu należy zapewnić swobodny i bezpieczny dostęp do morza i którego niezawisłość polityczną i gospodarczą oraz integralność terytorialną należy zagwarantować paktem międzynarodowym”²⁶⁸.

Polskie państwo zostało uznane przez Stany Zjednoczone *de iure* 22 stycznia 1919. W maju tego roku Polska i Stany Zjednoczone otworzyły swoje misje dyplomatyczne w Waszyngtonie i Warszawie. Datę złożenia listów uwierzytelniających przez pierwszego przedstawiciela Stanów Zjednoczonych w Warszawie, Hugh Gibsona (2 maja 1919 r.) uznaje się za formalną datę nawiązania relacji dyplomatycznych pomiędzy Polską i Stanami Zjednoczonymi²⁶⁹.

²⁶⁴ M.B.B. Biskupski, *The United States and the Rebirth of Poland, 1914–1918*, Republic of Letters Publishing, Dordrecht 2012.

²⁶⁵ J. Tęsirowski, *Oreǳie Wilsona. Plan dla świata, nadzieja dla Polski*, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/niepodleglosc/60720,Oredzie-Wilsona-Plan-dla-swiata-nadzieja-dla-Polski.html>, [dostęp: 11.07.2022].

²⁶⁶ M. Olczyk, *Mistrz tonów i gorący patriota polski*, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/ignacy-jan-paderewski/57825,Mistrz-tonow-i-goracy-patriota-polski.html>, [dostęp: 18.04.2022].

²⁶⁷ W. Wilson, *A History of the American People*, Vol. 1–5 vols, Harper & Bros, New York–London 1902.

²⁶⁸ A. Węglarz, *Idealista czy pragmatyk? Woodrow Wilson i jego plany urzędzenia powojennego świata w świetle „Czasu” z 1919 r.*, „Białostockie Teki Historyczne”, t. 5/2007, s. 147-155.

²⁶⁹ L. Antonowicz, *Status prawnomiędzynarodowy Polski (1918–2018)*, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2018, s. 10-14.

Od 1920 roku zostały wprowadzone zupełnie nowe kwestie stosunków między Stanami Zjednoczonymi a Europą, a co za tym idzie, do stosunków między Stanami Zjednoczonymi a Polską. Wielostronne aspekty dyplomacji zostały ograniczone przez odmowę ratyfikacji Traktatu Wersalskiego przez Senat Stanów Zjednoczonych. Nie oznaczało to jednak, że Stany Zjednoczone automatycznie wycofały się z Europy. Priorytetem stała się gospodarka, w szczególności spłata pożyczek wojennych²⁷⁰. Po I Wojnie Światowej wszystkie państwa europejskie były mocno zadłużone wobec Stanów Zjednoczonych. Gdyby nie pożyczki amerykańskie, wojna prawdopodobnie potoczyłaby się inaczej. Państwa europejskie, w szczególności Francja, uzależniały gotowość spłaty długów wobec Stanów Zjednoczonych od otrzymania od Niemiec reparacji wojennych przyznanych na mocy Traktatu Wersalskiego²⁷¹.

Wybór Herberta Hoovera na 31. prezydenta Stanów Zjednoczonych został bardzo optymistycznie przyjęty w Warszawie i wzbudził wielkie nadzieje. Zaopatrzenie żywnościowe i medyczne – a także wizyta Hoovera w Polsce w maju 1919 r. były nadal dobrze pamiętane. Niestety kryzys gospodarczy zepchnął sprawy zagraniczne na dalszy plan administracji nowego prezydenta Stanów Zjednoczonych. Należy jednak zauważyć, że Hoover szybko zaakceptował propozycję podniesienia rangi placówek dyplomatycznych z poselstw na ambasadę. Kongres USA zaakceptował tę zmianę w styczniu 1930 r. Pierwszym ambasadorem RP w Waszyngtonie był Tytus Filipowicz²⁷². Jako negatywne działanie administracji amerykańskiej władze polskie odebrały pomysł poparcia niemieckich propozycji zmian granic z Polską jako remedium na kryzys gospodarczy i rosnące zagrożenie faszystowskim lub komunistycznym zamachem stanu w Berlinie²⁷³.

W obliczu zbliżającej się wojny w Europie dyplomacja amerykańska poszła wczesniejszym torem, ilustrowanym wezwaniem prezydenta i Departamentu Stanu do dialogu, ich zdroworozsądkowym kompromisem, unikaniem prowokacji²⁷⁴. Informacja o ataku Niemiec na Polskę dotarła do Waszyngtonu rankiem 1 września 1939 r. Pierwszą osobą, która zadzwoniła do prezydenta był William Bullitt z Paryża²⁷⁵. 5 września Stany Zjednoczone zadeklarowały swoją oficjalną neutralność, a 7 października Sekretarz Stanu wydał

²⁷⁰ L.E. Gelfand, *The Inquiry. American Preparations for Peace 1917–1919*, Yale University Press, New Haven 1963.

²⁷¹ J. Kiwerska, *Spór Ameryki z Europą o długi wojenne i reparacje (1921-1932)*, "Dzieje Najnowsze" 2007, nr. 4, s. 17-34.

²⁷² N. Pease, *Poland, the United States and the Stabilization of Europe, 1919–1933*, Oxford University Press, New York 1986.

²⁷³ H. S. Gibson, *Amerykanin w Warszawie 1919–1924: niepodległa Rzeczpospolita oczami pierwszego ambasadora Stanów Zjednoczonych*, przeł. A. Ehrlich, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2018.

²⁷⁴ P.S. Wandycz, *The United States and Poland*, Harvard University Press, Cambridge, 1980, s. 155-169.

²⁷⁵ E. Cytowska-Siegrist, *Stany Zjednoczone i Polska 1939-1945*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2013, s. 11-13.

oświadczenie, w którym potwierdził, że Stany Zjednoczone uznały legalny polski rząd na uchodźstwie. Wypowiedź była jednak dość „miękką” i nie zawierała niczego, co sugerowałoby, że Stany Zjednoczone nie uznają nowych granic nazistowskich Niemiec i sowieckiej Rosji. Departament Stanu nie zareagował na sowiecką inwazję na wschodnią Polskę 17 września ani na rozmieszczenie armii sowieckiej na terytoriach państw bałtyckich²⁷⁶. Dopiero inwazja na Finlandię wywołała protest Stanów Zjednoczonych, ale w rezultacie nie podjęto żadnych konkretnych kroków²⁷⁷.

W pierwszym etapie wojny sprawa Polski jako ofiary brutalnej agresji była dla administracji Roosevelta dobrym tematem wewnętrznej kampanii politycznej, głoszącej konieczność przygotowania do wojny. Administracja chciała złagodzić lub uchylić ustawy o neutralności, które poważnie ograniczały jej możliwości podejmowania niezbędnych środków obronnych. Wobec wciąż silnych nastrojów izolacjonistycznych w Kongresie konieczne było kształtowanie postawy opinii publicznej w tym zakresie. Z tego powodu Polska była dobrą ilustracją niemieckiej brutalności i agresji, cierpienia ludności cywilnej itp. W latach 1939-1941 po raz pierwszy od wielu lat Polska mogła cieszyć się pozytywnym sentymentem amerykańskich mediów. Odwaga polskich pilotów podczas Bitwy o Anglię w 1940 roku doskonale wpisuje się w ten trend²⁷⁸. Druga połowa 1940 roku została zdominowana w Stanach Zjednoczonych przez wybory prezydenckie. Prezydent Roosevelt zdecydował się ubiegać się o prezydenturę po raz trzeci, co już wtedy wzbudziło kontrowersje. Kierując swoją kampanią pod hasłem trzymania się z dala od wojny i wykorzystując sprzyjającą sytuację gospodarczą, odniósł zdecydowane zwycięstwo. Ożywienie gospodarcze było w dużej mierze spowodowane masowymi zamówieniami na uzbrojenie i żywność, składanymi jako przygotowanie do nadchodzącego konfliktu. Tradycyjnie kandydat demokratów zyskał poparcie większości wyborców Polonii. W dużych miastach Wschodniego Wybrzeża i Środkowego Zachodu, gdzie mieszkała większość Polonii amerykańskiej, poprawa sytuacji gospodarczej była szczególnie widoczna. Z tego powodu demokraci zdobyli poparcie bez specjalnego wysiłku²⁷⁹.

W marcu 1940 r. Polska doświadczyła nieprzyjemnego incydentu dyplomatycznego, który miał miejsce w Waszyngtonie. Po zajęciu Warszawy Niemcy odnaleźli w Pałacu Bruhla siedzibie MSZ dużą część archiwum MSZ, która nie została ani zniszczona, ani ewakuowana.

²⁷⁶ J. T. Shotwell, *Poland and Russia, 1941–1945*, Carnegie Endowment, New York, 1945.

²⁷⁷ A. F. Upton, *Finland 1939–1940*, University of Delaware Press, Newark 1974.

²⁷⁸ B. Winid, *After the Colby Note: The Wilson administration and the Polish--Bolshevik war*, „Presidential Studies Quarterly” 1996, t. 26, s. 1165-1169.

²⁷⁹ E. Cytowska-Siegrist, *Stany Zjednoczone i Polska 1939-1945*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2013 s. 49-62.

Archiwum zostało przetransportowane do Berlina, gdzie przygotowano publikację wybranych dokumentów dyplomatycznych. Literatura sugerowała, że to Polska wraz ze swoimi zachodnimi sojusznikami sprowokowała wybuch wojny. Wśród opublikowanych depeš dyplomatycznych znalazły się trzy tajne raporty ambasadora Jerzego Potockiego z Waszyngtonu. Krytykował zarówno administrację, jak i osobiście prezydenta Roosevelta, organizacje żydowskie w Stanach Zjednoczonych itd. Działająca jeszcze w 1940 r. ambasada nazistowskich Niemiec w Waszyngtonie energicznie rozpowszechniała angielską wersję publikacji. Polska zapewniała, że to fałszerstwo i manipulacja, ale szkody zostały wyrządzone²⁸⁰. Wkrótce ambasador został odwołany. Jerzego Potockiego zastąpił Jan Ciechanowski. Wiele osób w Waszyngtonie zapamiętało go jako bardzo sprawnego posła RP w latach 1925-1929. W latach 30., będąc w opozycji wobec Piłsudskiego, a zwłaszcza Józefa Becka, Ciechanowski pozostawał poza rządem. Wrócił do służby wkrótce po objęciu funkcji premiera Władysława Sikorskiego i objęciu MSZ przez Augusta Zaleskiego. Przybywając do Waszyngtonu Ciechanowski był wyraźnie proamerykański. Musiał jednak z rozpaczą obserwować łańcuch decyzji amerykańskich, które zepchnęły Polskę w sowiecką strefę wpływów, nie mówiąc już o utracie połowy przedwojennego terytorium kraju. Wciąż dyplomatycznie swoimi słowami Ciechanowski próbował przekonać swoich partnerów do przyjęcia polskich argumentów. Niestety, stanął w obliczu muru łatwowierności, rusofilów – choć o tym nie wiedział – kryptokomunistów i agentów sowieckich działających na najwyższych stanowiskach w administracji. Można się spierać, na ile depeše dyplomatyczne z ostrzeżeniami ambasadora były traktowane w Londynie poważnie. W rzeczywistości już pod sam koniec wojny rząd polski w Londynie wierzył, że dzięki wsparciu amerykańskiemu uda się zmodyfikować i skompromitować uległe stanowisko Churchilla wobec Stalina, ograniczając wrogie działania sowieckie przez Brytyjczyków i Amerykanów. Oba założenia okazały się jednak błędne. Wiara władz polskich w Stany Zjednoczone była tak silna, że wszystkie retoryczne zapewnienia Roosevelta o przyjaźni, wsparciu i tworzeniu po wojnie nowego ładu demokratycznego – opartego na Karcie Atlantycznej i ONZ – zostały przyjęte jako dobry znak. Wspomnienia ambasadora Ciechanowskiego – o symptomatycznym tytule *Porażka w zwycięstwie* – wydane trzy lata po zakończeniu wojny, są lekturą wstrząsającą, mimo że zostały napisane w duchu poprawności dyplomatycznej²⁸¹.

²⁸⁰ *Ambasador Potocki o tym, kto na Zachodzie prze do wybuchu wojny*, <https://www.salon24.pl/u/nick/535748,ambasador-potocki-o-tym-kto-na-zachodzie-prze-do-wybuchu-wojny>, [dostęp: 08.08.2022].

²⁸¹ J. Ciechanowski, *Przegrani zwycięzcy. Wspomnienia ambasadora Polski w Stanach Zjednoczonych w czasie II wojny światowej*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2017, s. 20-35.

Pierwszy etap wojny nie wskazywał otwarcie na nadchodzącą klęskę dla Polski. W 1941 r. premier Władysław Sikorski złożył pierwszą w historii wizytę w Stanach Zjednoczonych. Atmosfera spotkania z prezydentem Rooseveltem była znakomita. Amerykanie zgodzili się objąć Polskę swoim programem Lend-Lease i rekrutować w Stanach Zjednoczonych ochotników do polskiej armii odtworzonej w Wielkiej Brytanii. Sikorski odwiedził także Chicago, gdzie wygłosił przemówienie do ponad 75 000 osób. Ponieważ przesłanie polityczne jego wizyty pokrywało się z antyizolacjonistyczną kampanią prasową prowadzoną przez administrację, Sikorski mógł liczyć na uwagę mediów, w większości pozytywnych komentarzy²⁸². Niemiecka inwazja na Rosję 22 czerwca 1941 r. otworzyła nowy rozdział dyplomacji wojennej. Mocarstwa zachodnie stanęły przed ważnym pytaniem, jaka powinna być ich reakcja. Oryginalnie były dwie opcje: udzielenie wsparcia bezwarunkowego, albo uzależnienie poparcia od ustaleń politycznych. To ostatnie rozwiązanie zalecił Ignacy Jan Paderewski w swoim ostatnim przed śmiercią wystąpieniu publicznym wygłoszonym w Nowym Jorku. Ostrożne podejście zalecili Białemu Domowi William Bullitt i Anthony Drexel Biddle, ostatni przedwojenny ambasador amerykański w Polsce. Byli jednak w mniejszości. Zarówno prezydent Roosevelt, jak i jego najbliżsi doradcy, czyli Harry Hopkins, ambasador Joseph Davies i zastępca sekretarza stanu Sumner Welles, opowiedzieli się za natychmiastowym rozpoczęciem dostaw broni i uzbrojenia, bez zwracania uwagi na warunki polityczne. Stalin umiejętnie wykorzystał ten fakt, wprowadzając własne warunki polityczne, zaczynając początkowo tylko terytorialnie: strefę wpływów wyznaczoną linią Mołotow-Ribbentrop. Po kilku miesiącach, wobec zauważalnej uległości lub braku zainteresowania zachodnich sojuszników, wprowadzono nowe warunki. Były to „przyjazne rządy” w Polsce i Rumunii, potem na Bałkanach, a ostatecznie na wszystkich terytoriach okupowanych przez Armię Czerwoną. Już pierwsza wizyta Harry'ego Hopkinsa w Moskwie w lipcu 1941 r. postawiła Amerykanów w sytuacji suplikantów, których pomoc Rosjanie mogli przyjąć. Stało się to bardziej niż jasne we wrześniu 1941 r., czyli podczas wizyty delegacji Averella Harrimana i lorda Beaverbrooka w Moskwie. Koniec 1941 r. to okres stabilizacji strategii politycznej w sprawach polskich w ramach Wielkiej Trójki. Ryzykując nadmierne uproszczenie, można stwierdzić, że Brytyjczycy zgodzili się na propozycję Moskwy przesunięcia wschodniej granicy Polski na linię Curzona, z zastrzeżeniami do miasta Lwowa i regionu Borysławia, w zamian za zgodę Kremla na zachowanie niezależności politycznej Polski i rządu demokratyczne. Polska miała też otrzymać rekompensatę terytorialną w postaci Śląska i Prus Wschodnich. Wydaje się,

²⁸² J. Lipski, E. Raczyński, S. Stroński, *Trzy podróże gen. Sikorskiego do Ameryki [Three Visits of the General Sikorski to America]*, Instytut Historyczny im. gen. Sikorskiego, London 1949.

że możliwość wyegzekwowania takiego rozwiązania była realna do 1942 r. pod warunkiem współpracy i silnego wsparcia ze strony Stanów Zjednoczonych. Administracja Roosevelta nigdy nie zaakceptowała tej strategii i często podważała wysiłki Churchilla²⁸³.

Kwestie bezpieczeństwa

W związku z napięciami społeczno-politycznymi w Polsce, licznymi strajkami, rząd amerykański przestrzegał władze polskie przed użyciem siły wobec opozycji. Zarówno administracja Cartera w 1980 roku, jak i administracja Reagana w 1981 roku wielokrotnie ostrzegały Związek Radziecki przez konsekwencjami ewentualnej zbrojnej interwencji Związku Radzieckiego lub wojsk Układu Warszawskiego w Polsce. Administracja Reagana zareagowała na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce 13 grudnia 1981 r. ogłoszeniem sankcji. 23 grudnia prezydent USA stwierdził, że w warunkach stanu wojennego Stany Zjednoczone nie mogą utrzymywać normalnych stosunków z Polską na zasadzie *business as usual* i zapowiedział, że „Polsce przyjdzie zapłacić wysoką cenę” w przyszłych stosunkach z Ameryką i z Zachodem²⁸⁴.

Dla podkreślenia swego „zasadniczego sprzeciwu” wobec decyzji władz o wprowadzeniu stanu wojennego wprowadził następujące sankcje²⁸⁵:

- zawiesił wszystkie wspierane i finansowane przez rząd Stanów Zjednoczonych dostawy produktów rolnych i mlecznych „do czasu uzyskania absolutnych gwarancji, że rozdział ich odbywa się pod nadzorem i za poręką niezależnych instytucji”;
- wstrzymał odnowienie rządowych zabezpieczeń kredytowych pochodzących z Banku Eksportowo-Importowego;
- zawiesił uprawnienia polskich linii lotniczych LOT do utrzymywania komunikacji lotniczej między Polską a USA;
- zawiesił prawa polskiej floty rybackiej do prowadzenia połowów na wodach amerykańskich;
- zapowiedział wystąpienie do sojuszników amerykańskich o dalsze ograniczenia eksportu do Polski nowoczesnej technologii.

²⁸³ T. Wituch, *Terytoria sporne w Europie po roku 1815*, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, Pułtusk 2001, s. 214-218.

²⁸⁴ J. Tyszkiewicz, *USA a stan wojenny w Polsce*, <https://histmag.org/USA-a-stan-wojenny-w-Polsce-12570>, [dostęp: 07.07.2022].

²⁸⁵ J. Tyszkiewicz, *USA a stan wojenny w Polsce*, <https://histmag.org/USA-a-stan-wojenny-w-Polsce-12570>, [dostęp: 07.07.2022].

Prezydent Reagan stwierdził, że decyzje te mają charakter akcji „natychmiastowej” i obejmują wszystkie „główne elementy stosunków gospodarczych polsko-amerykańskich”. Sankcje „nie są skierowane przeciwko narodowi polskiemu, a jedynie przeciw władzom”. W latach następnych Waszyngton rozszerzył sankcje. W miarę jak znoszone były restrykcje stanu wojennego w Polsce również rząd Stanów Zjednoczonych stopniowo odwoływał sankcje nałożone na Polskę. Stan wojenny został zniesiony 22 lipca 1983 r., sankcje amerykańskie natomiast 17 lutego 1987 r. Zewnętrznym wyrazem poprawy wzajemnych stosunków była wizyta w Polsce wiceprezydenta George’a Busha 26-29 września 1987 r. Przywrócone zostały również stosunki dyplomatyczne na szczeblu ambasadorów²⁸⁶.

Relacje gospodarcze

Kryzys gospodarczy, hiperinflacja i mniej lub bardziej realne ryzyko rewolucji komunistycznej amerykańskie były zmuszeni zaangażować się w sprawy europejskie, próbując przezwyciężyć kryzys. Z perspektywy Polski sytuacja była jeszcze bardziej złożona. Walka o niepodległość sprawiła, że kraj był mocno zadłużony wobec rządu Stanów Zjednoczonych. W 1924 r. ustalono, że należna kwota wynosiła 178,7 mln dolarów. Ponadto Rzeczpospolita Polska otrzymała znaczne bezzwrotne wsparcie w postaci dostaw żywności i środków medycznych od American Relief Administration, kierowanej przez Herberta Hoovera. Niemcy były nadal jednym z najważniejszych partnerów handlowych Polski, ale także agresywnym sąsiadem, który zabiegał o rewizję granic uzgodnionych w Wersalu. Odbudowa gospodarcza Niemiec, możliwa do osiągnięcia dzięki pożyczkom amerykańskim, przyniosła Polsce mieszane wyniki. Z jednej strony Polska mogłaby stymulować i odbudowywać własny rynek. Z drugiej jednak umocniło to – zarówno politycznie, jak i gospodarczo – jej najważniejszego przeciwnika na europejskiej scenie politycznej. Niezależnie od kwestii niemieckiej, Polska była również bardzo zainteresowana otrzymaniem nowych środków ze Stanów Zjednoczonych. W czasach pokoju takich środków nie można było otrzymać od rządu federalnego, ale poprzez emisję obligacji przez prywatne banki inwestycyjne. Brak kapitału wewnętrznego i ogólna niestabilność zarówno w kraju, jak i w Europie, zmusiły polski rząd do przyjmowania kolejnych pożyczek na mniej korzystnych warunkach w porównaniu do wielu innych krajów europejskich. Z tego powodu niektóre inwestycje gminne finansowane z pożyczek amerykańskich (tzw. pożyczki ulenowskie) nie były opłacalne ekonomicznie. Kolejnym celem pożyczek była stabilizacja waluty oraz stworzenie zrównoważonej i zrównoważonej

²⁸⁶ 35 lat temu USA wprowadziły sankcje gospodarcze wobec PRL, <https://dzieje.pl/aktualnosc/35-lat-temu-usa-wprowadzily-sankcje-gospodarcze-wobec-prl>, [dostęp: 05.07.2022].

gospodarki. Z biegiem czasu poprawiały się warunki polskich obligacji emitowanych na rynku amerykańskim i były one bardziej efektywnie wykorzystywane w Polsce. Kredyt stabilizacyjny z października 1927 r. w wysokości 71,7 mln dolarów, z 7 procent oprocentowaniem, zapewnił polskiej gospodarce niezbędne środki na inwestycje. Dodatkowo w ramach poręczenia dla wierzycieli przez trzy lata pracował w Warszawie amerykański doradca finansowy Charles Dewey. Jego współpraca z Bankiem Polskim i Ministerstwem Skarbu Państwa układała się bez zarzutu. Dewey został najlepszym ambasadorem Polski na amerykańskim rynku finansowym. Kiedy jednak w trakcie swojej misji zaczął odwoływać się do polskich problemów gospodarczych w swoich raportach jako do naszych, a nie do ich własnych, było to zaskoczeniem dla społeczności amerykańskich bankierów inwestycyjnych. Warto pamiętać, że do grudnia 1939 r. Polska sumiennie spłacała swoje długi wynikające z pożyczek prywatnych²⁸⁷.

W kolejnych latach na pierwszy plan wysunęła się kwestia spłaty długów wojennych. Do tego momentu Polska regularnie płaciła swoje zobowiązania wobec Stanów Zjednoczonych, określone w umowie z 14 listopada 1924 r.²⁸⁸ Kryzys gospodarczy sparaliżował jednak budżety praktycznie wszystkich państw europejskich. Podobnie jak inne kraje europejskie Warszawa spłaciła ratę kredytu 15 czerwca 1931 r., a następnie skorzystała z rocznego moratorium zaproponowanego przez administrację Hoovera jako koło ratunkowe dla pogrążonego w chaosie finansowym Starego Kontynentu. Kolejną wypłatę zaplanowano na 15 grudnia 1932 r. Nie sprawdziły się nadzieje, że do tego czasu uda się przezwyciężyć kryzys. Polska, jak każdy kraj europejski poza Finlandią, poinformował Departament Stanu o niemożności spłaty raty i zażądał podjęcia rozmów w celu renegocjacji umowy. Ani odchodząca administracja Hoovera, ani przyszli Demokraci z Franklinem Delano Rooseveltem nie przyjęli prośby. Sprawa długów wojennych została wstrzymana. Kongres wkrótce przyjął rezolucję zakazującą udzielania nowych pożyczek krajom zalegającym z długami sięgającymi Wielkiej Wojny. Dla Europy, która stanęła w obliczu agresji niemieckiej i sowieckiej, była to decyzja o poważnych konsekwencjach politycznych. Przejęcie władzy w Waszyngtonie przez demokratyczną administrację Franklina Delano Roosevelta oznaczało istotną choć początkowo trudno dostrzegalną zmianę w stosunkach między Stany Zjednoczone i Europa. Z pewnym uproszczeniem można argumentować, że w latach dwudziestych trzy kolejne republikańskie

²⁸⁷ Ch.S. Dewey, *As I Recall It*, Williams & Heintz Lithograph Corp., Washington DC 1957, pp. 148-200.

²⁸⁷ J. Kiwerska, *Spór Ameryki z Europą o długi wojenne i reparacje (1921–1932)*, „Dzieje Najnowsze” 2007, nr 4, s. 17–34.

²⁸⁸ J. Kiwerska, *Spór Ameryki z Europą o długi wojenne i reparacje (1921–1932)*, „Dzieje Najnowsze” 2007, nr 4, s. 17–34.

administracje Hardinga, Coolidge'a i Hoovera zamknęły epokę Wielkiej Wojny, podczas gdy Roosevelt był już preludium do nadchodzącej II wojny światowej²⁸⁹.

Pod koniec lat 30. polityka Polski wobec Stanów Zjednoczonych była raczej bierna. Wynikało to z przekonania, że w kontekście panujących trendów izolacjonistycznych, wprowadzenia przez Kongres Stanów Zjednoczonych trzech kolejnych ustaw o neutralności i blokady finansowej spowodowanej niespłaconymi długami wojennymi, niewiele da się osiągnąć. Działalność polityczna została przeorientowana na promocję handlu i budowanie nowych relacji ze społecznością polonijną. 15 czerwca 1931 r. w Waszyngtonie podpisano Traktat o Przyjaźni, Handlu i Stosunkach Konsularnych²⁹⁰. Trzy lata później stał się jednak częściowo nieaktualny po przyjęciu przez Kongres USA ustawy o wzajemnych umowach handlowych z 1934 r. Oznaczało to, że traktat z 1931 r. powinien zostać dostosowany do nowych przepisów. Bilans handlowy Polski ze Stanami Zjednoczonymi był ujemny przez cały okres międzywojenny. W przypadku ogólnego bilansu handlowego Polski eksport do Stanów Zjednoczonych stanowił kilka procent całości eksportu i nieco ponad dziesięć procent importu²⁹¹. W przypadku Waszyngtonu handel z Polską stanowił jeden milion całkowitej liczby obrotów handlowych. Niemniej z polskiej perspektywy koniec lat 30. przyniósł znaczny wzrost obrotów handlowych. W tym czasie zaczęto z powodzeniem sprzedawać polskie szynki, boczek i inne produkty mięsne w Stanach Zjednoczonych. Ważnym czynnikiem ułatwiającym wymianę handlową między obydwoma krajami było otwarcie bezpośredniego połączenia żeglugowego między Gdynią a Nowym Jorkiem. Było to możliwe po wybudowaniu portu w Gdyni oraz zakupie i rozbudowie przez Polskę małej duńskiej firmy żeglugowej Baltic-America Line²⁹². Po wprowadzeniu nowoczesnych motorowych liniowców oceanicznych Polska dołączyła do elitarnego klubu krajów europejskich mających bezpośrednie połączenie morskie ze Stanami Zjednoczonymi. Dało to liczne możliwości awansu, ale też spowodowało nieoczekiwany problem w rozmowach handlowych. Aby wesprzeć interes portu w Gdyni w konkurencji z portami niemieckimi, władze polskie ustaliły dla Gdyni preferencyjne taryfy celne na wywóz i przywóz, nakładając jednocześnie dodatkowe opłaty na produkty przywożone

²⁸⁹ N. Pease, *Poland, the United States and the Stabilization of Europe, 1919–1933*, Oxford University Press, New York 1986.

²⁹⁰ *Traktat o przyjaźni, handlowy i praw konsularnych między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki, podpisany w Waszyngtonie dnia 15 czerwca 1931 roku*, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/usa-polska-traktat-przyjazni-handlowy-i-praw-konsularnych-waszyngton-16837819>, [dostęp: 11.07.2022].

²⁹¹ M. Łapa, *Reglamentacja handlu zagranicznego w Polsce w latach trzydziestych XX wieku*, https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.hdl_11089_29714/c/zw_22_Malgorzata_Lapa_635_656.pdf, [dostęp: 07.08.2022].

²⁹² Gibbs, CR Vernon (1970). *Western Ocean Passenger Liners 1934–1969*. Glasgow: Brown, Son & Ferguson. p. 174.

przez Hamburg lub Bremę. Ponieważ większość amerykańskich produktów przybywających do Polski była wysyłana przez te centra handlowe, Amerykanie czuli się dyskryminowani. Dyskusje w tej sprawie prowadzono bez skutku przed wybuchem wojny i nie osiągnięto kompromisu. Jednak dynamiczny rozwój Gdyni i Gdynia-America Line sprawił, że Polska stała się ważnym regionalnym ośrodkiem handlu ze Stanami Zjednoczonymi. Linia Gdynia-America stała się symbolem i polskim znakiem towarowym w Stanach Zjednoczonych²⁹³.

2.2. Stosunki polsko-amerykańskie po II wojnie światowej

Relacje polityczne

Stosunki polsko-amerykańskie po II wojnie światowej przeszły istotną ewolucję od względnie poprawnych bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej, do napięć wynikających z zimnej wojny z okresami poprawy wzajemnych stosunków aż do przełomu spowodowanego transformacją systemu politycznego w Polsce w 1989 r.²⁹⁴ Okres Polski Ludowej 1945-1989 nie jest jednolity, jeżeli chodzi o temperaturę wzajemnych relacji. Stosunki między tymi państwami były w znacznym stopniu skorelowane ze stosunkami Stanów Zjednoczonych ze Związkiem Radzieckim to jednak to, co działo się na płaszczyźnie bilateralnej polsko-amerykańskiej niekoniecznie pokrywało się z atmosferą stosunków między blokami. Można nawet postawić tezę, że stosunki Polski ze Stanami Zjednoczonymi były w zasadzie zawsze nieco lepsze, nieco aktywniejsze aniżeli stosunki Stanów Zjednoczonych z innymi państwami ówczesnego bloku radzieckiego²⁹⁵.

W latach 1945-1989 w relacjach polsko-amerykańskich można wyróżnić następujące okresy charakterystyczne dla relacji bilateralnych²⁹⁶:

- 1945-1947 – duża aktywności i liczne wzajemne kontakty;
- 1948-1956 – okres największego niżu w stosunkach polsko-amerykańskich;
- 1957-1971 – okres relacji dość złożonych i niejednolite;
- 1972-1981 – okres w relacjach polsko-amerykańskich, który był skutkiem zmian w stosunkach wschód-zachód i zmian w stosunkach amerykańsko-radzieckich;

²⁹³ *The Fleets, The Sheeps List*, 15.08.2022-5.10.2022, <https://web.archive.org/web/20020815101241/http://www.theshipslist.com/ships/lines/balticam.htm>, [dostęp: 15.07.2022].

²⁹⁴ B. Winid, Robert F. Kelley. *Wokół amerykańskiej polityki wschodniej w okresie międzywojennym*, „Dzieje Najnowsze” 1996, nr 3, s. 47–63.

²⁹⁵ B. Winid, *After the Colby Note: The Wilson Administration and the Polish-Bolshevik War*, *Presidential Studies Quarterly*, 1996, nr. 26, s. 1165-1169.

²⁹⁶ L. Pastusiak, *Stosunki polsko-amerykańskie 1945-1955*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004, s. 11-16.

- 1981-1989 – okres, który obfitował w burzliwe wydarzenia w Polsce i w stosunkach polsko-amerykańskich.

Pierwszy z wyżej wymienionych okresów w relacjach dwustronnych polsko-amerykańskich po II Wojnie Światowej to lata 1945-1947. Charakteryzował się on stosunkowo dużą aktywnością i licznymi wzajemnymi kontaktami. Stosunki dyplomatyczne zostały ustanowione. Stany Zjednoczone brały udział w programie pomocy żywnościowej dla Polski²⁹⁷. 24 kwietnia 1946 roku Polska i Stany Zjednoczone zawarły porozumienie o współpracy gospodarczej i finansowej²⁹⁸. Na płaszczyźnie politycznej jednak niechętnie, potem wręcz wrogo odnosiły się do reform społeczno-politycznych rządu polskiego i do ścisłego sojuszu Polski ze Związkiem Radzieckim. Waszyngton nie miał wówczas złudzeń, że zdoła zapobiec nowym przemianom społeczno-politycznym w Polsce. Przejawem nacisku na Polskę było między innymi głośne przemówienie sekretarza stanu Jamesa Byrnesa z 6 września 1946 roku w Stuttgarcie, w którym oświadczył, że granice Niemiec nie są jeszcze ostatecznie ustalone i wystąpił z tezą, jakoby ziemie na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej zostały tylko czasowo oddane pod zarząd Polski i Związku Radzieckiego²⁹⁹.

W miarę rosnącego napięcia między Wschodem a Zachodem pogarszały się również stosunki polsko-amerykańskie. Stany Zjednoczone nalegały, aby w myśl decyzji poczdamskich w Polsce przeprowadzone zostały szybko wolne wybory. Wyborów do sejmu 9 stycznia 1947 r. rząd Stanów Zjednoczonych nie uznał za „wolne”. Stwierdził, że „nie może uznać, że warunki porozumienia z Jałty i Poczdamu zostały spełnione”, ponieważ wobec opozycji stosowano środki „zastraszania” i „przymusu”. Oświadczenie Departamentu Stanu wprowadziło rozróżnienie między rządem polskim a społeczeństwem polskim³⁰⁰.

Drugim okresem w relacjach polsko-amerykańskich w okresie zimnej wojny były lata 1948-1956. Był to okres największego niżu w stosunkach polsko-amerykańskich. Przyczyną tego niżu był ogólny kryzys w stosunkach zimnowojennych³⁰¹. Stosunki bilateralne były w tym wypadku tylko pochodną ogólnych sprzeczności między Stanami Zjednoczonymi a Związkiem Radzieckim³⁰².

²⁹⁷ K. Kersten, *Narodziny systemu władzy. Polska 1943–1948*, Kantor Wydawniczy SAWW, Poznań 1990, s. 206.

²⁹⁸ L. Pastusiak, *Stosunki polsko-amerykańskie 1945-1955...*, s. 10-12.

²⁹⁹ L. Pastusiak, *Roosevelt a sprawa polska*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa 1980, s. 252-260.

³⁰⁰ M.K. Kamiński, *W obliczu sowieckiego ekspansjonizmu. Polityka Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii wobec Polski i Czechosłowacji 1945–1948*, Instytut Historii PAN, Warszawa 2005, s. 176.

³⁰¹ L. Pastusiak, *Stosunki polsko-amerykańskie 1945-1955...*, s. 12-14.

³⁰² A. Mazurkiewicz, *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych wobec wyborów w Polsce w latach 1947 i 1989*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2007, s. 82–84 i 86–87.

Kolejnym okresem w relacjach dwustronnych były lata 1948-1956 odnotowano w tym czasie najwięcej wydarzeń o charakterze patologicznym w stosunkach polsko-amerykańskich. Odbiło się to ujemnie na wymianie handlowej. W 1949 roku udział Stanów Zjednoczonych w naszym imporcie wyniósł 2,3 procent, w eksporcie zaś – 0,7 procent. Wraz ze wzrostem napięcia w stosunkach międzynarodowych nasze obroty ze Stanami Zjednoczonymi uległy znacznemu osłabieniu. W 1951 roku Stany Zjednoczone wypowiedziały traktat z 1931 roku, w wyniku czego Polska pozbawiona została klauzuli największego uprzywilejowania. W 1952 roku nasz import z tego kraju spadł niemal do zera, po czym stopniowo podnosił się i osiągnął w 1956 roku wartość 2,5 mln dolarów. Od 1952 roku stopniowo wzrastał również polski eksport do Stanów Zjednoczonych i w 1956 roku wyniósł 24 mln dolarów, to jest 7,5 procent naszego wywozu do krajów kapitalistycznych³⁰³.

W latach 1957-1971 relacje polsko-amerykańskich były złożone oraz niejednolite. W tym czasie mamy bowiem do czynienia z czterema administracjami: Eisenhowera, Kennedy'ego, Johnsona i Nixona, ale również z okresem wyżów i niżów w stosunkach polsko-amerykańskich. W ciągu tych kilkunastu lat podlegały one dość istotnym fluktuacjom.

Ożywienie w stosunkach polsko-amerykańskich w drugiej połowie lat pięćdziesiątych i na początku lat sześćdziesiątych. W tym czasie Stany Zjednoczone umożliwiły Polsce zakup nadwyżek zbożowych w ramach ustawy zwanej PL-480. Był to kredyt długoterminowy, częściowo tylko spłacany w dolarach. W sumie kredyty te do 1964 roku wyniosły 538 mln dolarów. Porozumienia o zakupie nadwyżek rolnych miały znaczenie wykraczające poza gospodarkę. Stworzyły one bowiem fundusz, który częściowo przeznaczony był na inne cele. Wspólne polsko-amerykańskie badania naukowe, budowę szpitala dziecięcego w Krakowie. Porozumienie o kredytach zbożowych stymulowało więc rozwój stosunków i kontaktów między Polską i Stanami Zjednoczonymi w innych dziedzinach³⁰⁴.

W tym okresie Polska i Stany Zjednoczone podpisały wiele porozumień. W 1958 roku zawarte zostało porozumienie o kolportażu na terenie Polski pisma „Ameryka” informującego o Stanach Zjednoczonych. W lipcu 1960 roku podpisano porozumienie o odszkodowaniach dla obywateli amerykańskich z tytułu nacjonalizacji własności amerykańskiej w Polsce³⁰⁵.

³⁰³ A. Mazurkiewicz, *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych wobec wyborów w Polsce w latach 1947 i 1989*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2007, s. 82–84 i 86–87.

³⁰⁴ L. Pastusiak, *Październik 1956, a polityka USA wobec Polski*, <https://przepladdziennikarski.pl/pazdziernik-1956-a-polityka-usa-wobec-polski/>, [dostęp: 15.08.2022].

³⁰⁵ Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji - z upoważnienia ministra - na interpelację nr 23570 w sprawie tzw. umowy indemnizacyjnej zawartej w dniu 16 lipca 1960 r. między rządami Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Stanów Zjednoczonych Ameryki <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/3DB7E784>, [dostęp: 20.08.2022]

Wpłynęło to na ożywienie obrotów handlowych między państwami. Tak na przykład obroty polsko-amerykańskie w 1960 roku wynosiły (w mln złotych dewizowych) – 462, w 1961 roku – 625, w 1962 roku – 483, a w 1963 roku – 512³⁰⁶.

Kolejny okres relacji polsko-amerykańskich w czasie zimnej wojny to lata 1971-1981. Początek lat siedemdziesiątych to nowy okres w stosunkach polsko-amerykańskich. Okres ten wyklarował się jako pochodna zmian w stosunkach Wschód-Zachód i zmian w stosunkach amerykańsko-radzieckich. Począwszy od 1971 roku stosunki polsko-amerykańskie cechuje wyjątkowo wysoka aktywność. Wystarczy wymienić tu choćby niektóre z licznych porozumień, jakie obydwa kraje zawarły. 8 sierpnia 1971 roku zawarliśmy porozumienie o współpracy badawczej w dziedzinie transportu. W 1972 roku podpisano między innymi protokół o rozszerzeniu wymiany osobowej i współpracy między akademiami nauk PRL i USA (4 maja), konwencję konsularną (31 maja), protokół i współpracy naukowej (13 lipca), umowę o komunikacji lotniczej (19 lipca), umowę o współpracy w dziedzinie nauki i techniki (31 października), protokół o wymianie handlowej (8 listopada)³⁰⁷.

Okres relacji polsko-amerykańskich od 1980 do 1989 obfitował w burzliwe wydarzenia w Polsce i w stosunkach polsko-amerykańskich. Zbiegła się ona w Stanach Zjednoczonych z prezydenturą Ronalda Reagana (1981-1989). Nigdy dotąd żaden prezydent Stanów Zjednoczonych tak często, w tak krótkim okresie, nie wypowiadał się na temat sytuacji w Polsce i na temat stosunków polsko-amerykańskich. W ciągu ośmiu lat prezydentury Ronalda Reagana (1981-1989) stosunki polsko-amerykańskie przeszły od względnie poprawnych, przez głęboki kryzys, do tworzenia warunków ich normalizacji. Początek dekady, roku 1981 charakteryzował się ożywieniem stosunków bilateralnych. W Stanach Zjednoczonych wzrosło zainteresowanie sytuacją w Polsce, intensyfikacji uległy kontakty amerykańskich związków zawodowych z „Solidarnością”³⁰⁸.

Rok 1989 był rokiem faktycznego przełomu nie tylko w historii Polski, ale także w stosunkach polsko-amerykańskich. Transformacja ustrojowa Polski doprowadziła w efekcie do zmiany charakteru stosunków polsko-amerykańskich z koegzystencji na sojusz polityczno-militarny. Głównymi czynnikami wpływającymi na dynamikę współpracy polsko-amerykańskiej w ostatnich trzydziestu latach są, z jednej strony, przewartościowania w ramach polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony Stanów Zjednoczonych, a z drugiej – zmiany

³⁰⁶ MSZ opublikowało umowę z USA ws. rozszczeń z 1960 r., <https://dzieje.pl/aktualnosc/msz-opublikowalo-umowe-z-usa-ws-roszczen-z-1960-r>, [dostęp: 20.08.2022]

³⁰⁷ L. Pastusiak, *400 lat stosunków polsko-amerykańskich (1608-2008)*...

³⁰⁸ T. Ash, *Polska rewolucja. "Solidarność" 1980-1982*, Wydawnictwo Krąg, Warszawa 1989, s. 45-55.

sytuacji w zakresie bezpieczeństwa w Europie Środkowej i Wschodniej oraz wzrost pozycji Polski w Unii Europejskiej³⁰⁹. Stosunki Polski ze Stanami Zjednoczonymi będącymi dla naszego kraju kluczowym sojusznikiem w Sojuszu Północnoatlantyckim mają charakter kluczowy z punktu widzenia Polski. Z powodzeniem rozwija się dialog polityczny na wysokim szczeblu, czego ilustracją są liczne wizyty delegacji Polski w Stanach Zjednoczonych oraz delegacji Stanów Zjednoczonych w Polsce. Wizyty te odbywają się na najwyższym szczeblu relacji dwustronnych i odbywają się regularnie³¹⁰.

Po okresie fascynacji w Stanach Zjednoczonych i na Zachodzie zmianami w Polsce stosunki polsko-amerykańskie nabrały normalnego charakteru, w którym liczy się konkurencyjność, przedsiębiorczość i zdolność wykorzystania wszystkich atutów w obronie i promocji interesów narodowych. Radykalnemu zwrotowi w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi sprzyjał również fakt, że społeczeństwo polskie tradycyjnie odnosiło się do Ameryki z wielką sympatią³¹¹.

John Davis jr., który w latach 1973-1976 był zastępcą ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie, w latach 1983-1988 chargé d'affaires, w latach 1988-1990 ambasadorem Stanów Zjednoczonych w Polsce, przyznał, że „Stany Zjednoczone wspierały Solidarność przez całe lata osiemdziesiąte. Tajnymi kanałami, za pośrednictwem przedstawicieli Solidarności za granicą przekazywaliśmy pomoc materialną w postaci wydawnictw, papieru, urządzeń do łączności czy wreszcie pieniędzy. Radio Wolna Europa i Głos Ameryki informował o nagannych poczynaniach polskiego rządu. Wywieraliśmy nacisk polityczny i gospodarczy, domagając się uwolnienia więźniów politycznych i większego respektowania praw człowieka. Zawsze jednak bardzo się staraliśmy, aby nie wpływać na strategię Solidarności”³¹².

Relacje gospodarcze

Po II wojnie światowej Polska znalazła się pod wpływem Związku Radzieckiego, co miało istotny wpływ na jej relacje gospodarcze ze Stanami Zjednoczonymi. W tym okresie gospodarka Polski była centralnie planowana, a handel z krajami zachodnimi, w tym ze Stanami

³⁰⁹ Polacy o Stanach Zjednoczonych i stosunkach polsko-amerykańskich. Raport z badania opinii publicznej dla Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2022.

³¹⁰ M. Kowalska-Sendek, *Spotkanie prezydentów Polski i USA*, Polska Zbrojna, 26.03.2022, <http://polskazbrojna.pl/home/articleshow/36877?t=Spotkanie-prezydentow-Polski-i-USA>, [dostęp: 10.07.2022].

³¹¹ M. Habowski, *Stosunki polsko-amerykańskie po uzyskaniu przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo”, nr 1(2)/2014, Wrocław 2014, s. 137-140.

³¹² *Ku zwycięstwu „Solidarności”*. Korespondencja Ambasady USA w Warszawie z Departamentem Stanu, styczeń-wrzesień 1989, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2006, s. 8.

Zjednoczonymi, był ograniczony. W ramach Planu Marshalla, Stany Zjednoczone udzielały pomocy gospodarczej Europie Zachodniej, jednak Polska, będąca częścią bloku wschodniego, nie uczestniczyła w tym programie. Relacje handlowe były ograniczone z powodu embarga i sankcji nałożonych przez Stany Zjednoczone na kraje bloku wschodniego³¹³.

Relacje gospodarcze między Polską a Stanami Zjednoczonymi w okresie zimnej wojny były skomplikowane i ograniczone ze względu na kontekst polityczny i ideologiczny. Mimo tych ograniczeń, istniały pewne formy współpracy i kontaktów, które miały na celu łagodzenie napięć i wspieranie transformacji gospodarczej Polski. Zmiany, które zaszły w latach 70. i 80., przygotowały grunt pod intensyfikację relacji gospodarczych po upadku komunizmu w 1989 roku³¹⁴.

W dniach 31 maja – 1 czerwca 1972 roku złożył wizytę w Warszawie prezydent Richard Nixon. Była to pierwsza w historii naszych stosunków wizyta urzędującego prezydenta Stanów Zjednoczonych w Polsce. We wspólnym komunikacie końcowym stwierdzono, że „rozmowy były rzeczowe, szczerze i konstruktywne. Przebiegały one w atmosferze nacechowanej pragnieniem lepszego zrozumienia wzajemnych stanowisk oraz rozszerzenia i pogłębienia wzajemnych stosunków”³¹⁵. O pożytku tej wizyty świadczy znaczna liczba porozumień zawartych w drugiej połowie 1972 roku między naszymi krajami oraz porozumienia podpisane w 1973 roku. 5 lutego 1973 roku między innymi Polska i Stany Zjednoczone zawarły porozumienie o odroczeniu terminu zakupu przez Stany Zjednoczone dewiz dolarowych za złote polskie zdeponowane na rachunku Stanów Zjednoczonych tytułem zapłaty za zakupione produkty rolne w ramach ustawy PL-480. 15 marca resorty zdrowia obu krajów podpisały umowę o współpracy w dziedzinie nauk medycznych. 2 czerwca Polska i Stany Zjednoczone osiągnęły porozumienie w sprawie rybołówstwa w zachodniej części środkowego Oceanu Atlantyckiego. Wysokiemu tempu obrotów handlowych nie towarzyszyły tak szybkie zmiany w strukturze tego handlu. Dominowały produkty rolno-spożywcze, surowce i półfabrykaty. Pomyślnie rozwijała się współpraca naukowa polsko-amerykańska. Współpracy w dziedzinie nauki sprzyjały fundusze tzw. złotych zbożowych wykorzystywanych między innymi na ten właśnie cel. Prowadzono wspólne badania w rolnictwie, medycynie, górnictwie, ochronie środowiska. Od 8 do 13 października 1974 roku przebywał w Stanach Zjednoczonych

³¹³ A Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski 1939-1989*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996, s. 150-167.

³¹⁴ W. Borodziej, *Od Poczdamu do Szklarskiej Poręby: Polityka zagraniczna Polski na początku zimnej wojny*, Wydawnictwo Aneks, Warszawa 1990, s. 121-130.

³¹⁵ L. Pastusiak, *Prezydenci amerykańscy wobec spraw polskich*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2003, s. 412.

z wizytą I Sekretarz Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej – Edward Gierek. Podpisano wówczas następujące porozumienia³¹⁶:

- Wspólne oświadczenie o zasadach stosunków polsko-amerykańskich,
- Wspólne oświadczenie o rozwoju współpracy gospodarczej, przemysłowej i technologicznej,
- Porozumienie w sprawie finansowania współpracy naukowo-technicznej,
- Umowa o współpracy w dziedzinie zdrowia,
- Umowa o unikaniu podwójnego opodatkowania i zapobieganiu uchylania się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodów,
- Wspólne oświadczenie o rozwoju handlu artykułami rolnymi,
- Umowa o współpracy w dziedzinie górnictwa węglowego,
- Porozumienie między Ministrem Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska PRL a Agencją Ochrony Środowiska Stanów Zjednoczonych,
- Porozumienie między Polską Izbą Handlu Zagranicznego a Izbą Handlu Stanów Zjednoczonych.

Prezydent Gerald Ford oświadczył, że podpisane dokumenty polsko-amerykańskie „wnoszą wkład do atmosfery współpracy i wysiłków na rzecz pokoju na całym świecie”. Edward Gierek w pełni zgodził się z taką oceną dokumentów: „Rad jestem, Panie Prezydencie – dodał tow. Gierek – że zgadzamy się, i daliśmy temu wyraz we wspólnym oświadczeniu, co do potrzeby dalszego działania, by postęp w pokojowych stosunkach między państwami o różnych systemach społeczno-ekonomicznych uczynić nieodwracalnym”³¹⁷. Po wizycie Edwarda Gierka w Stanach Zjednoczonych stosunki polsko-amerykańskie rozwijały się na podstawie podpisanych porozumień.

Sprawą niezmiernie istotną dla Polski było uzyskanie odłożenia terminów spłat zaciągniętych w Stanach Zjednoczonych kredytów. Administracja Reagana zgodziła się na odłożenie niektórych spłat o kilka miesięcy, co jednak było środkiem doraźnym, nie rozwiązującym problemów naszego kraju w kategoriach długofalowych. Polska zabiegała również o pomoc żywnościową. Rząd amerykański zajął wówczas ostrożne stanowisko w tych sprawach. Wątpliwości amerykańskie odnośnie do udzielenia Polsce pomocy potwierdził rzecznik Departamentu Stanu, który 10 lutego 1981 roku na konferencji prasowej stwierdził,

³¹⁶ L. Pastusiak, *400 lat stosunków polsko-amerykańskich (1608-2008)*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, tom I i II, Warszawa 2010.

³¹⁷ A. Konefał, *Wizerunek I sekretarza Edwarda Gierka kreowany przez propagandę reżimu komunistycznego na łamach dziennika „Trybuna Ludu”*, Świat Idei i Polityki, t. 19, 2019, s. 311-313.

że administracja prezydenta Reagana podjęła decyzję o nieudzieleniu Polsce w najbliższym czasie pomocy ekonomicznej. Stwierdził on, że „to, co jest Polsce najbardziej potrzebne, to wewnętrzna reforma gospodarcza”. Jest ona bardziej potrzebna niż pomoc ekonomiczna lub nowe pożyczki dopisywane do pokaźnych polskich zadłużeń³¹⁸.

2.3. Relacje polsko-amerykańskie po 1989 roku

Relacje polityczne

Po upadku komunizmu w Polsce w 1989 roku Stany Zjednoczone odgrywały ważną rolę w procesie transformacji ustrojowej i gospodarczej Rzeczypospolitej. Polska stała się ważnym partnerem dla Stanów Zjednoczonych w Europie Środkowej. Polska przystąpiła do NATO w 1999 roku, co umocniło jej bezpieczeństwo i relacje z USA. Stany Zjednoczone jako główny interesariusz Paktu, będąc gwarantem siły NATO, stały się tym samym gwarantem militarnego bezpieczeństwa Rzeczypospolitej. W 2004 roku Polska została członkiem Unii Europejskiej. Oznaczało to zakotwiczenie w bloku polityczno-gospodarczym a jednocześnie swego rodzaju gwarancje stabilności instytucji demokratycznych (zasada warunkowości). Obecność w UE przyczyniło się do dalszego pogłębiania współpracy polsko-amerykańskiej. Współczesne relacje polsko-amerykańskie są silne i obejmują wiele dziedzin, takich jak bezpieczeństwo, gospodarka, kultura i nauka. Polska jest ważnym sojusznikiem Stanów Zjednoczonych w Europie, a Polacy jednym z najbardziej pro-amerykańsko nastawionych narodów.

Stany Zjednoczone z zadowoleniem powitały wyniki „okrągłego stołu” w Polsce, wyborów parlamentarnych 4 czerwca 1989 r. oraz utworzenie rządu na czele z premierem T. Mazowieckim. Stosunki dwustronne polsko-amerykańskie uzyskały nową dynamikę. Nie spełniły się oczekiwania Polski na znaczącą pomoc gospodarczą amerykańską. W stosunkach polsko-amerykańskich nie ma dziś problemów nierozwiązanych. Strona polska oczekuje zniesienia obowiązku wizowego, zwiększenia pomocy na modernizację sił zbrojnych, większego napływu nowoczesnych technologii amerykańskich³¹⁹.

Na przełomie 2002 oraz 2003 roku wśród państw Unii Europejskiej panował dylemat dotyczący chęci tworzenia w Unii Europejskiej komórki odpowiadającej za bezpieczeństwo

³¹⁸ J. Tyszkiewicz, *USA a stan wojenny w Polsce*, <https://histmag.org/USA-a-stan-wojenny-w-Polsce-12570>, [dostęp: 07.07.2022].

³¹⁹ *Ku zwycięstwu „Solidarności”*. Korespondencja Ambasady USA w Warszawie z Departamentem Stanu, styczeń-wrzesień 1989, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2006, s. 8-15.

państw członkowskich Unii Europejskiej. Polska w tym dylemacie nie uczestniczyła zawierając swoje bezpieczeństwo jednocześnie Sojuszowi Północnoatlantyckiemu, ścisłej współpracy ze Stanami Zjednoczonymi przy jednoczesnym poparciu ewentualnego projektu zapewnienia bezpieczeństwa na kolejnej płaszczyźnie w tym przypadku poprzez Unię Europejską. Po ogłoszeniu przez Stany Zjednoczone kolejnego etapu kampanii walki z terroryzmem (państwa tak zwanej osi zła Irak i Iran) dylematy związane z zapewnieniem bezpieczeństwa i współpracą ze Stanami Zjednoczonymi w ramach walki z terroryzmem nabierały krytycznych barw. Wielu przywódców Unii Europejskiej oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego sprzeciwiało się kolejnym krokiem podejmowanym przez Stany Zjednoczone w walce z terroryzmem po 11 września 2001 r. W sytuacji narastającej krytyki dla prezydenta Stanów Zjednoczonych Georga Busha wobec interwencji w Iraku Polska przyłączyła się do grupy siedmiu państw europejskich deklarujących pełne zrozumienie dla polityki Stanów Zjednoczonych³²⁰.

Zaangażowanie Polski po stronie Stanów Zjednoczonych w walce z terroryzmem na każdym jej etapie było logiczną konsekwencją zbliżenia, na które pracowano od kilku lat. Prezydenci Stanów Zjednoczonych Bill Clinton oraz George W. Bush uznali Polskę za cennego i wiernego sojusznika „nie mamy w Europie lepszego przyjaciela niż Polska” – usłyszał prezydent Polski Aleksander Kwaśniewski podczas wizyty w Waszyngtonie w styczniu 2003 r. Dla Polski w tym czasie stało się to przedmiotem satysfakcji jednak wkrótce okazało się że ten medal ma dwie strony³²¹. Specjalna pozycja Polski w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi była budowana przez kilka czynników. Pierwszym z nich był udział Polski w koalicji antyterrorystycznej (niewielki pod względem liczebności wojsk jednak zgłoszony zaakceptowany najwcześniej). W drugiej kolejności przyczynił się do tego wygrany przez Stany Zjednoczone przetarg na sprzedaż samolotu wielozadaniowego oraz rysująca się współpraca między Polską a Stanami Zjednoczonymi w dziedzinie obronności. Po trzecie sytuację Polski w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi poprawiał status rzecznika interesów Europy Środkowej i Wschodniej. Ostatecznie nie bez znaczenia był fakt, że polscy przywódcy pozyskiwali sobie sympatię i zaufanie prezydenta Stanów Zjednoczonych Georga Busha³²².

³²⁰ *Polska na arenie. Galop do Kopenhagi*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2002-2003*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 360-362.

³²¹ Interesująca i krytyczna analiza argumentów za i przeciw opowiedzenia się za Stanami Zjednoczonymi w kwestii Iraku przedstawia O. Osica w artykule: *Polska – banalny sojusznik*, *Tygodnik Powszechny*, 2003, nr 7

³²² *Polska na arenie. Galop do Kopenhagi*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2002-2003*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 360-362.

Świadczyły o tym częste w tym czasie kontakty osobiste i telefoniczne między przedstawicielami Polski i Stanów Zjednoczonych³²³.

W kolejnych latach (2004-2005) sprawdzianem relacji polsko-amerykańskich był udział polskiego kontyngentu wojskowego w sprawowaniu misji stabilizacyjnej w Iraku (rozpoczętej we wrześniu 2003 r.) W skład dowodzonej przez Polskę dywizji wielonarodowej wchodziło około 9 tysięcy żołnierzy z 28 krajów w tym około 2300 polskich³²⁴. Ze względu na brak powodzenia misji stabilizacyjnej w Iraku w społeczeństwie Polskim narastało niezadowolenie oraz sprzeciw udziałowi polskich żołnierzy w misji w Iraku, który w marcu 2005 r. osiągnął 80%³²⁵. Wzrastało również niezadowolenie wśród żołnierzy polskiego kontyngentu którzy nie posiadali odpowiedniego sprzętu mogącego zapewnić im ochronę podczas zamachów dokonywanych przez Irakijczyków. Wyposażenie żołnierzy amerykańskich było podczas misji w Iraku kilkukrotnie bardziej zaawansowane niż polskich. Powstały w 2004 r. rząd, którego premierem został Marek Belka zapowiedział ograniczenie obecności polskich wojsk w Iraku przy jednoczesnym aktywnym wspieraniu wysiłków na rzecz zwiększenia roli Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz zaangażowaniu Sojuszu Północnoatlantyckiego w realizacji przekazywania władzy w kraju Irakijczykom³²⁶. Omówieniem sprawy redukcji liczby żołnierzy polskich w kontyngencie w Iraku oraz problemom zwiększenia amerykańskiej pomocy finansowej na rzecz modernizacji armii polskiej była poświęcona wizyta premiera Marka Belki w Waszyngtonie 10 sierpnia 2004 r. W trakcie wizyty dokonano przeglądu umowy offsetowej związanej z zakupem przez stronę polską samolotów F16. W kwestii podnoszonej przez Polskę dotyczącej ułatwień wizowych dla obywateli Polski przyjeżdżających do Stanów Zjednoczonych nie odnotowano podczas wizyty premiera Marka Belki większych postępów. Politycy rządu Marka Belki między innymi Izabela Jaruga-Nowacka oraz Jerzy Szmajdziński³²⁷ postulowali ustalenie konkretnej daty wycofania się Polskich wojsk z tej misji³²⁸.

³²³ *Polska na arenie. Galop do Kopenhagi*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2002-2003*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 360-362.

³²⁴ R. Zięba, *Polska polityka zagraniczna – U.S. first, lecz także więcej Europy*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2004-2005*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 371.

³²⁵ *Spadek poparcia dla udziału Polskich żołnierzy w Iraku. Komunikat z badań.*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_086_04.PDF, [dostęp: 07.08.2022].

³²⁶ *Zestawienie najważniejszych zadań przewidzianych do realizacji w okresie kadencji rządu*, Rada Ministrów, Warszawa 2004, s. 15.

³²⁷ Wywiad jakiego udzielił 04.10.2004 r. ówczesny Minister Obrony Narodowej Jerzy Szmajdziński wywołał dyskusję wśród polskiej klasy politycznej dotyczącą wycofania polskich wojsk z Iraku. Minister w wywiadzie wyraził opinie, że polskie wojska powinny pozostać w Iraku nie dłużej niż do końca 2005 r. Wypowiedź ta spotkała się z krytyką polityków Prawa i Sprawiedliwości.

³²⁸ R. Zięba, *Polska polityka zagraniczna – U.S. first, lecz także więcej Europy*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2004-2005*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 371.

Kwestia iracka w zasadniczym stopniu zdominowała stosunki polsko-amerykańskie czyniąc w tym okresie z Polski zakładnika wcześniej podjętych decyzji o włączeniu się do wojny z Irakiem oraz do okupacji tego kraju. Sytuacja ta utrudniała Polsce kontakty z państwami, które miały krytyczne zdanie dotyczące tej operacji (przede wszystkim Niemcy oraz Francja), ale także utrudniała budowanie relacji dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi. Prezydent Stanów Zjednoczonych George W. Bush publicznie chwalił decyzje podjęte przez Polskę oraz działania Polskich żołnierzy w Iraku jednak nie wpłynęło to na zwiększenie amerykańskiego kapitału w Polsce czy też zniesienia wiz dla obywateli Polski. Strona amerykańska sprawę zniesienia wiz traktowała jako sprawę administracyjną³²⁹ natomiast strona Polska upatrywała to jako problem natury politycznej, który powinien zostać rozwiązany na korzyść Polski ze względu na pomoc i udział polskich żołnierzy w misji w Iraku³³⁰.

Rok 2005 w relacjach polsko-amerykańskich był okresem przejściowym, który nie obfitował w znaczące wydarzenia dla relacji dwustronnych. Tymczasowy charakter rządu Marka Belki nie sprzyjał zmianą ani podejmowaniu ważnych decyzji w relacjach między Polską a Stanami Zjednoczonymi. Kampania wyborcza oraz wybory w Polsce spowodowały, że również w drugiej połowie roku wszystkie inicjatywy ze strony Polski były ograniczone do minimum. Większość wizyt przedstawicieli Polski w Stanach Zjednoczonych miała charakter pożegnalny lub wprowadzający ze względu na zmiany w polityce wewnętrznej w Polsce. Pożegnalny charakter swojej wizyty w Stanach Zjednoczonych podkreślał Marek Belka 28 września 2005 r. Podobnie swoje wizyty w Stanach Zjednoczonych traktował Aleksander Kwaśniewski podczas drugiej wizyty w Waszyngtonie w 2005 r. w dniach 11-12 października podczas tej wizyty przedstawiciele obu krajów nie omawiali żadnych istotnych kwestii dla relacji dwustronnych³³¹. Wyniki wyborów parlamentarnych oraz prezydenckich w Polsce zostały przyjęte przez administrację amerykańską z optymizmem. Administracja amerykańska wyrażała przekonanie, że zmiany jakie dokonały się podczas wyborów prezydenckich i parlamentarnych w Polsce nie wpłyną znacząco na stan i dynamikę relacji dwustronnych. Stany Zjednoczone w relacjach z nowymi władzami w Polsce liczyły na współpracę z Polską w dwóch kluczowych dla Stanów Zjednoczonych obszarach. Pierwszy obszar to tak zwana granica

³²⁹ Administracja amerykańska traktowała problem wiz jako problem leżący w kompetencji Kongresu Stanów Zjednoczonych i zasłaniała się przepisami prawa imigracyjnego Stanów Zjednoczonych, które pozwala na zniesienie wiz jeżeli obywatele kraju ubiegającego się o wizy otrzymają mniej niż 3% odmów.

³³⁰ R. Zięba, *Polska polityka zagraniczna – U.S. first, lecz także więcej Europy*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2004-2005*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 371.

³³¹ *Działalność międzynarodowa Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego w latach 1996 – 2005*, <https://fae.pl/raport-nt.-dzialalnosci-miedzynarodowej-prezydenta-rp-aleksandra-kwasniewskiego-w-latach-1996-2005.pdf> [15.08.2022].

wolności, czyli wspieranie przez Polskę demokratycznych przemian na Ukrainie, Białorusi, Gruzji, Azerbejdżanie czy Armenii. Drugi to współpraca na rzecz wolności na Bliskim Wschodzie i w Iraku³³².

W 2005 r. najbardziej konkretny charakter przybrały rozmowy i ustalenia dwustronne z administracją Stanów Zjednoczonych dotyczące pomocy amerykańskiej dla wojska polskiego. Rozmowy w tej sprawie prowadził zarówno minister obrony Jerzy Szmajdziński podczas swojej wizyty w Stanach Zjednoczonych w dniach 18-19 lipca 2005 r. jak i jego zastępca Radosław Sikorski podczas wizyty w dniach 5-6 grudnia 2005 r. Również w grudniu z pierwszą wizytą w Stanach Zjednoczonych gościł Stefan Meller, rozmawiając z sekretarzem stanu Condoleezą Rice głównie na tematy dotyczące dalszej obecności Polski w Iraku. W 2005 roku temat uczestnictwa Polski w misji w Iraku nie był przedmiotem kontrowersji ani w polityce wewnętrznej Polski ani w kontaktach Polski z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych. Polska realizowała plan misji stabilizacyjnej w Iraku zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami dotyczącymi misji. Jedyną istotną kwestią, która spowodowała w 2005 r. burzliwą debatę polityczną była decyzja o przedłużeniu Polskiej misji w Iraku. Przeciwstawili się jej przedstawiciele wszystkich partii zasiadających w tym czasie w Polskim parlamencie. Mimo tego znaczącego sprzeciwu polskiej klasy politycznej ówczesny Polski premier Kazimierz Marcinkiewicz 28 grudnia 2005 r. ogłosił, że polscy żołnierze będą kontynuować misję stabilizacyjną w Iraku do końca 2006 r. Zmianie ma jednak ulec charakter misji ze stabilizacyjno-szkoleniowej na szkoleniowo-doradczy. W praktyce oznaczało, to że polscy żołnierze nie będą prowadzić działań o charakterze operacyjnym oraz zbrojnym na terenie Iraku³³³.

W 2006 r. przedstawiciele polskich władz odbyli wizyty zapoznawcze w Stanach Zjednoczonych Lech Kaczyński oraz Jarosław Kaczyński w lutym 2006 r. natomiast Anna Fotyga w czerwcu 2006 r. wszystkie wizyty miały charakter zapoznawczy, lecz podczas wizyty nowej Minister Spraw Zagranicznych i spotkaniu z sekretarzem Stanu Condoleezą Rice zostały podjęte ważne tematy³³⁴:

- wsparcie prozachodnich reform na Ukrainie,

³³² S. Dębski, J. Dołęga, *Polska polityka zagraniczna w 2005 r.*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2005-2006*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, s. 369-371.

³³³ S. Dębski, J. Dołęga, *Polska polityka zagraniczna w 2005 r.*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2005-2006*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, s. 369-371.

³³⁴ *Ukraina, bezpieczeństwo energetyczne i Irak - tematami rozmów min. Fotygi w USA*, depesza PAP, 20 czerwca 2006 r.

- konieczność przekonania ukraińskiego społeczeństwa o korzyściach płynących z przystąpienia do Unii Europejskiej oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego,
- sprawa kontynuacji udziału polskich wojsk w misji stabilizacyjnej w Iraku,
- problem bezpieczeństwa energetycznego i dywersyfikacji źródeł dostaw w celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski,
- dużo mniejszą wagę w tych rozmowach przykładano do zniesienia wiz dla obywateli Polski wyraźnie unikając eksponowania tego tematu w rozmowach dwustronnych między przedstawicielami Polski i Stanów Zjednoczonych.

We wrześniu w Stanach Zjednoczonych wizytę złożył premier Jarosław Kaczyński. Przeprowadził serie rozmów między innymi z sekretarzem stanu Condoleeą Rice, wiceprezydentem Dickiem Cheneyem, sekretarzem do spraw energii Samuelem Bodmanem oraz sekretarzem do spraw handlu Carlosem Gutierrezem. Podczas rozmów zostały poruszone tematy związane z misją w Iraku, kwestiami bezpieczeństwa energetycznego Polski, Sytuacją na Bliskim Wschodzie a także kwestie udziału polskich żołnierzy w operacji ISAF w Afganistanie³³⁵.

Rok 2009 w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi rozpoczął się od oczekiwań jaką politykę zagraniczną wobec Europy i Polski będzie realizował Nowy prezydent Barack Obama. Najważniejsza w tym momencie dla strony polskiej była przyszłość tarczy antyrakietowej. Jak było wspomniane wyżej w 2008 r. jeszcze kandydat na prezydenta Barack Obama uzależniał ustawienie tarczy antyrakietowej na terenie Polski od kilku czynników. Polska dyplomacja po wyborze Baracka Obamy zapowiadała gotowość do wsparcia i współpracy ze Stanami Zjednoczonymi wszędzie tam, gdzie zbiegają się interesy Polski i Stanów Zjednoczonych. Prezydent Polski Lech Kaczyński żywił nadzieje, że nowa administracja Stanów Zjednoczonych szybko podejmie decyzje, że projekt taki jak budowa tarczy antyrakietowej jest niezbędny dla zapewnienia bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych ale także dla Polski i regionu. Opozycja parlamentarna w 2009 r. podkreślała, że niezrealizowanie tego programu będzie świadczyć o braku skuteczności w polityce zagranicznej i relacjach ze Stanami Zjednoczonymi rządu Prawa i Sprawiedliwości³³⁶.

³³⁵ S. Dębski, *Polska polityka zagraniczna w 2006r.*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2006-2007*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 309-310.

³³⁶ A. Bieńczyk-Missala, *Rozpogodzenie w Polskiej polityce zagranicznej*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2008-2009*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009, s. 306-310.

Na początku 2018 r. stosunki Polski ze Stanami Zjednoczonymi pogorszyły się wskutek prac nad nowelizacją ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej³³⁷ i jej przyjęciem 26 stycznia 2018 r.³³⁸. Zaniepokojenie w tej sprawie wyrazili zarówno członkowie Kongresu jak i Departamentu Stanu w specjalnym oświadczeniu z dnia 31 stycznia 2018 r. Strona amerykańska stwierdziła, że ustawa ta może wpływać negatywnie na wolność słowa oraz badania w dziedzinie Holocaustu. Administracja Stanów Zjednoczonych posunęła się dalej używając groźby dotyczącej przyjęcia i podpisania przez prezydenta Andrzeja Dudę tej ustawy. Stwierdzono, że jej podpisanie może negatywnie wpłynąć na relacje strategiczne między Polska a Stanami Zjednoczonymi oraz na relacje Stanów Zjednoczonych z Izraelem. Dezaprobatę wyraził również Sekretarz Stanu Stanów Zjednoczonych Rex Tillerson, który bezskutecznie próbował skontaktować się w tej sprawie z prezydentem Polski Andrzejem Dudą³³⁹.

Kolejnym etapem pogorszenia się relacji polsko-amerykańskich w 2018 r. były informacje napływające ze Stanów Zjednoczonych o niedopuszczeniu do spotkań na wysokim szczeblu między stroną Polską a Amerykańską, dopóki nie zostanie rozwiązana sprawa Ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej. Władze Polski próbowały uspokoić nastroje próbując tłumaczyć, że ustawa ma na celu walkę z fałszowaniem historii³⁴⁰. Po groźbach osłabienia współpracy wojskowej między Polską a Stanami Zjednoczonymi³⁴¹ rząd Polski zmienił zdanie w sprawie Ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej. Ostatecznie 27 czerwca w ekspresowym tempie Sejm przegłosował poprawkę likwidującą zapis o penalizacji w przypadku przypisywania Narodowi Polskiemu lub Państwu Polskiemu odpowiedzialności lub współodpowiedzialności za popełnione przez III Rzeszę zbrodnie nazistowskie.

W 2018 r. po trzech latach starań prezydent Andrzej Duda odbył wizytę w Stanach Zjednoczonych w dniu 18 września 2018 r. prezydenci Polski i Stanów Zjednoczonych podpisali deklaracje o partnerstwie strategicznym. W podpisanym dokumencie nie odwołano się do współpracy odbywającej się podczas rządów koalicji Platformy Obywatelskiej i

³³⁷ *Komunikat z badań „O stosunkach polsko-amerykańskich i prezydenturze Donalda Trumpa”* https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_057_18.PDF, [dostęp: 22.09.2022].

³³⁸ *Legislation in Poland Regarding Crimes Committed During the Holocaust*, US Department of State, Press Statement, 31 January 2018, <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/01/277802.htm>, [dostęp: 22.08.2022].

³³⁹ *Recent Legislation in Poland*, U.S. Department of State, Statement by Secretary Tillerson, https://pl.usembassy.gov/legislation_poland/, [dostęp: 22.08.2022].

³⁴⁰ *Komunikat Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP dotyczący nowelizacji ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej z 27 stycznia 2018 r.*, https://www.msz.gov.pl/aktualnosci/wiadomosci/komunikat_ministerstwa_spraw_zagranicznych_rp_dotyczacy_nowelizacji_ustawy_o_instytucie_pamieci_narodowej, [dostęp: 22.08.2022].

³⁴¹ A. Hładij, *Baza w Redzikowie opóźniona o 2 lata. "Niesatysfakcjonujące tempo budowy"*, <https://defence24.pl/technologie/baza-w-redzikowie-opozniona-o-2-lata-niesatysfakcjonujace-tempo-budowy>, [dostęp: 22.08.2022].

Polskiego stronnictwa ludowego w latach 2008-2015 a do „Deklaracji w sprawie współpracy strategicznej” z 2008 r. podpisanej pod koniec kadencji Prawa i Sprawiedliwości. W ten sposób po raz pierwszy w historii nie zadbano o ciągłość dwustronnych inicjatyw. Podczas konferencji prasowej pop podpisaniu deklaracji prezydent Polski Andrzej Duda przekonywał, że sojusz między Polską a Stanami Zjednoczonymi nigdy nie był silniejszy³⁴².

Jak więc widać z powyższego stosunki polsko-amerykańskie od zakończenia II wojny światowej po dziś przeszły ogromną ewolucję od względnie dobrych stosunków bezpośrednio po wojnie, przez napięcia zimnowojenne do normalnych stosunków sojuszniczych z jakimi mamy do czynienia obecnie³⁴³.

Kwestie bezpieczeństwa

Współpraca w zakresie bezpieczeństwa między Polską a Stanami Zjednoczonymi od 1989 do 2000 roku rozwijała się dynamicznie, odzwierciedlając strategiczne zmiany w polityce międzynarodowej po zakończeniu zimnej wojny. Kluczowym momentem była transformacja polityczna i gospodarcza Polski oraz jej dążenie do integracji z Sojuszem Północnoatlantyckim i strukturami zachodnimi. W 1994 roku Polska przystąpiła do programu Partnerstwo dla Pokoju, który miał na celu zbliżenie krajów Europy Środkowo-Wschodniej do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Umożliwiło to Polsce uczestnictwo w ćwiczeniach wojskowych i programach szkoleniowych z państwami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Polska rozpoczęła reformę swoich sił zbrojnych, dążąc do modernizacji sprzętu i struktury zgodnie ze standardami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Stany Zjednoczone wspierały te reformy poprzez dostarczanie sprzętu wojskowego, szkolenia i doradztwo. Na szczycie Sojuszu Północnoatlantyckiego w Madrycie w 1997 roku Polska, Czechy i Węgry zostały zaproszone do przystąpienia do Sojuszu. Był to kluczowy krok w integracji Polski z zachodnimi strukturami bezpieczeństwa.

Polska w latach 1999 do 2000 nadal opowiadała się za liczącą się obecnością Stanów Zjednoczonych na kontynencie europejskim jednocześnie miało to na celu umocnienie pozycji Polski w Waszyngtonie. Ten cel był realizowany przez Polską dyplomację między innymi dzięki polsko-amerykańsko-ukraińskiej Inicjatywie Współpracy³⁴⁴ podobnego typu inicjatywa

³⁴² R. Kuźniar, „Duda w Waszyngtonie, czyli kolonialny kompleks PiS”, *Gazety Wyborcza* z 20 września 2018 r.

³⁴³ Longin Pastusiak, *Prezydenci amerykańscy wobec spraw polskich*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2003, s. 412.

³⁴⁴ Inicjatywa Współpracy Polsko-Amerykańsko-Ukraińskiej (PAUCI) jest programem grantodawczym utworzonym z inicjatywy trzech państw: Polski, Ukrainy i Stanów Zjednoczonych, z intencją umocnienia rodzącego się partnerstwa Polski i Ukrainy oraz wykorzystania polskich doświadczeń zdobytych w trakcie transformacji w kierunku gospodarki rynkowej. Celem PAUCI jest rozwijanie związków pomiędzy obydwoma krajami drogą wspólnie realizowanych programów. PAUCI przyznaje granty na projekty w ramach pięciu

powstała również z udziałem Kanady³⁴⁵. Polska starała się o przyciągnięcie amerykańskiego kapitału i technologii na swój rynek w celu wzrostu inwestycji oraz uzyskaniu lepszego dostępu do rynku amerykańskiego. Na początku marca 2000 roku rozpoczęła działalność Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności, która przejęła kapitał likwidowanego Funduszu Przedsiębiorczości³⁴⁶.

Sprawą, która w 2006 r. nabrała znaczenia w Polskiej polityce zagranicznej wobec Stanów Zjednoczonych był ewentualny udział Polski w budowie tarczy antyrakietowej. Do końca lata były prowadzone rozmowy oraz konsultacje wyjaśniające między stroną Polska a Amerykańską na stosunkowo niskim szczeblu dyplomatycznym. Podstawą stanowiska polskiego rządu w tej kwestii było podejście, że jeżeli ewentualne zbudowanie elementów tarczy antyrakietowej w Polsce ma zapewnić bezpieczeństwo jedynie Stanom Zjednoczonym to muszą one spełnić takie warunki strony Polskiej, które wpłyną na zwiększenie bezpieczeństwa Polski. Strona amerykańska wydawała się być zaskoczona takimi żądaniem a w Stanach Zjednoczonych zaczęły pojawiać się opinie o roszczeniowej polityce polskiego rządu. Podobne komentarze pojawiały się po prośbach polskich władz o zwiększenie funduszy amerykańskich przyznawanych Polsce na modernizację armii. W 2006 r. Stany Zjednoczone przeznaczyły na ten cel 30 milionów dolarów – kwota ta nie satysfakcjonowała strony polskiej³⁴⁷.

Na początku marca 2007 r. rozpoczęły się negocjacje w sprawie rozmieszczenia w Polsce elementów amerykańskiej tarczy antyrakietowej. Projekt ten wciąż wzbudzał duże kontrowersje zarówno wśród polityków jak i opinii publicznej między innymi dlatego, że nie była znana cała treść umowy w sprawie tarczy antyrakietowej. Nie ujawniono analizy korzyści ani zagrożeń wynikających z umieszczenia w Polsce tarczy. Z wypowiedzi polityków oraz ekspertów nie wynikało jasno jaki charakter ma mieć tarcza (ofensywny czy jedynie defensywny) a jeżeli charakter obronny to jakie terytorium dokładnie ta ochrona będzie obejmować³⁴⁸. Nie było również wiadomo czy sama tarcza będzie skutecznie działać³⁴⁹.

obszarów: polityka makroekonomiczna, rozwój małej przedsiębiorczości, reforma samorządowa, integracja europejska, informacja o HIV/AIDS.

³⁴⁵ PAUCI Inicjatywa Współpracy Polsko-Amerykańsko- Ukraińskiej, <https://www.eurodesk.pl/organizacje/pauci-inicjatywa-wspolpracy-polsko-amerykansko-ukrainskiej>, [dostęp: 10.07.2022].

³⁴⁶ <https://pafw.pl/wydarzenie/polsko-amerykansko-fundacja-wolnosci-2000-2020/>, [dostęp: 20.07.2022].

³⁴⁷ S. Dębski, *Polska polityka zagraniczna w 2006r.*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2006-2007*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 309-311.

³⁴⁸ S. Raabe, *Amerykańska tarcza antyrakietowa w Europie konieczność, warunki, akceptacja*, https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=4e9babd0-2f2f-cd40-11af-d5371a4dfcab&groupId=252038, [dostęp: 20.09.2022].

³⁴⁹ W tym czasie w największych amerykańskich gazetach codziennych pojawiały się serie artykułów krytykujących skuteczność systemu tarcz antyrakietowych. Wskazywano na możliwe liczne wady tego systemu.

Premier Jarosław Kaczyński jeszcze przed rozpoczęciem negocjacji wyraził poparcie dla umieszczenia w Polsce elementów tarczy. 20 lutego 2007 r. premier Polski Jarosław Kaczyński oraz premier Czech Mirek Topolánek stwierdzili, że „zbudowanie tarczy antyrakietowej na terenie Czech i Polski leży we wspólnym interesie³⁵⁰”. Poparcie dla budowy tarczy antyrakietowej w polskim społeczeństwie wahało się od 15% do 28% w zależności od czasu w jakim przeprowadzane było badanie³⁵¹. Rząd deklarował, że poprzez rozpieszczenie systemów tarczy antyrakietowej na terenie Polski dąży do zapewnienia większego bezpieczeństwa kraju³⁵². Sugerowano, że jeżeli Polska zgodzi się na umieszczenie elementów tarczy antyrakietowej na swoim terytorium uzyska bliżej nieokreślony sojusz wojskowy ze Stanami Zjednoczonymi oraz wsparcie wojskowe. Negocjacja między stroną Polska a Stanami Zjednoczonymi od początku towarzyszyły groźby ze strony Rosji, przedstawiciele najwyższych władz Rosji nie wierzyli w zapewnienia strony Amerykańskiej, że tarcza antyrakietowa ma jedynie chronić przed atakami rakietowymi ze strony Iranu uważali, że stwarza ona bezpośrednie zagrożenie dla ich bezpieczeństwa³⁵³.

Wiosną 2007 r. ze strony polskiej opozycji parlamentarnej zaczęły padać propozycje, aby tarcza antyrakietowa była zintegrowana z Sojuszem Północnoatlantyckim³⁵⁴. W podobnym tonie w tej kwestii wypowiadał się również sekretarz generalny Sojuszu Północnoatlantyckiego Jaap de Hoop Scheffer oraz kanclerz Niemiec Angela Merkel³⁵⁵. Po przerwie spowodowanej wyborami parlamentarnymi w Polsce odpowiedzialność za rozmowy dotyczące tarczy antyrakietowej przejęła koalicja Platformy Obywatelskiej oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego, która wygrała wybory. Po przejściu władzy przez nową koalicję można było spodziewać się kontynuacji obecnej polityki rządu wobec tarczy antyrakietowej i relacji ze Stanami Zjednoczonymi jednak tuż po wygranych wyborach przez Platformę Obywatelską i Polskie Stronnictwo Ludowe nastąpiła zmiana w prowadzeniu negocjacji ze Stanami Zjednoczonymi. Zapowiedziano przeprowadzenie konsultacji z państwami sąsiadującymi z Polską oraz konsultacji na szczeblu członków Sojuszu Północnoatlantyckiego³⁵⁶. Ponadto

³⁵⁰ Gazeta Wyborcza z 20 lutego 2007 r.

³⁵¹ Badanie CBOS z 19 lutego 2007 r., 23 kwietnia 2007 r., 17 lipca 2007 r., www.cbos.pl.

³⁵² S. Dębski, *Polska polityka zagraniczna w 2006r.*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2006-2007*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 310-312.

³⁵³ A. Bieńczyk-Missala, *Polska polityka zagraniczna: jeden rok dwie odłony*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2007-2008*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 313-315.

³⁵⁴ Sprzeciw wobec instalacji tarczy antyrakietowej był bezpośrednią przyczyną odwołania prof. Romana Kuźniara ze stanowiska dyrektora Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych przez minister Annę Fotygę. Sceptyczne stanowisko wyrażali również gen Bolesław Balcerowicz, Olaf Osica, Ryszard Bułgaj oraz Sławomir Sierakowski.

³⁵⁵ M. Wagrowska, *Polska z amerykańską tarczą? Ewentualność dyslokacji systemu MD a interes narodowy*, CSM, Warszawa, 2007.

³⁵⁶ Expose premiera Donalda Tuska z 23 listopada 2007 r., Warszawa.

nowy Minister Spraw Zagranicznych Radosław Sikorski wykazywał determinację, aby w zamian za zgodę na instalacje na terenie Polski elementów amerykańskiej tarczy antyrakietowej Polska otrzymała odpowiedniej wysokości kompensacje³⁵⁷. Nowy rząd Polski w negocjacjach postulował otrzymanie zabezpieczenia od strony amerykańskiej w postaci systemów obrony przeciwlotniczej średniego zasięgu typu Patriot 3, zwiększenie współpracy dwustronnej wywiadowczej i wojskowej, dodatkowe gwarancje bezpieczeństwa oraz wynegocjować ze stroną amerykańską podział kosztów wynikających z utrzymaniem bazy na terenie Polski³⁵⁸.

W styczniu 2008 r. stanowisko Polski w negocjacjach było określane jako sztywne a była minister Anna Fotyga skrytykowała rząd za stawianie stronie Amerykańskiej warunków niemożliwych do spełnienia. Podczas wizyty Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego w Waszyngtonie, którą minister odbył w dniach od 31 stycznia 2008 r. do 2 lutego 2008 r. sekretarz stanu Condoleezza Rice zadeklarowała ogólne poparcie dla wzmocnienia Polskiej obrony powierzanej oraz udział Stanów Zjednoczonych w modernizacji Polskiej armii³⁵⁹.

Rząd Donalda Tuska mimo pewnych zmian dotyczących negocjacji w sprawie tarczy antyrakietowej w kontynuował politykę poprzednich rządów wobec relacji dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi w których to relacjach należało utrzymywać specjalne stosunki. We wrześniu 2008 r. doprowadzono do wycofania się polskich sił zbrojnych z Iraku i przejścia od Amerykanów odpowiedzialności za prowincję Ghaza w Afganistanie od 1 listopada 2008 r. W okresie rządów koalicji Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa ludowego podkreśla się zdecydowanie twardsze podejście do negocjacji ze Stanami Zjednoczonymi w sprawie rozmieszczenia w Polsce elementów tarczy antyrakietowej. Jednak w utrzymaniu twardego stanowiska w negocjacjach nie sprzyjało zjawisko koabitacji³⁶⁰, które wystąpiło w Polsce po wyborach z 2007 r. W tym czasie minister Spraw Zagranicznych Radosław Sikorski otwarcie krytykował wizytę szefowej Kancelarii Prezydenta Anny Fotygi w Stanach Zjednoczonych w kluczowym momencie negocjacji w czerwcu 2008 r. Wizyta szefowej Kancelarii Prezydenta nie była ustalana z Ministerstwem Spraw Zagranicznych a jej cel i ustalenia pozostawały

³⁵⁷ Radosław Sikorski jeszcze będąc senatorem wyraził swój sprzeciw wobec instalacji tarczy antyrakietowej w Polsce w artykule: *Don't take Poland for granted*, Washington Post, 21 marca 2007 r.

³⁵⁸ A. Bieńczyk-Missala, *Polska polityka zagraniczna: jeden rok dwie odłony*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2007-2008*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 314-315.

³⁵⁹ Tamże, 315.

³⁶⁰ W polityce współlistnienie w obrębie władzy wykonawczej (rządu oraz prezydenta) osób wybranych z przeciwnych obozów politycznych. Sytuacja taka ma miejsce, kiedy w trakcie trwania kadencji prezydenta zostaje wybrany parlament, w którym większość zdobywa partia opozycyjna względem prezydenta. Wtedy prezydent powołuje na stanowisko premiera osobę, która jest popierana przez większość w parlamencie, następnie musi z nią oraz z rządem współpracować oraz dzielić kompetencje władzy wykonawczej.

niejasne. Finalizacja negocjacji w sprawie tarczy antyrakietowej przypadła na okres kampanii przedwyborczej w Stanach Zjednoczonych. Kandydat republikanów John McCain wyrażał poparcie dla rozmieszczenia tarczy na terenie Polski i Czech jednak kandydat demokratów Barack Obama uzależniał swoją decyzję w tej sprawie od potwierdzenia skuteczności tego systemu. Można było również przypuszczać, że dla kandydata na prezydenta Baracka Obamy istotne będą również porozumienia i stanowisko w tej sprawie Rosji. Finalizacja umowy dotyczącej tarczy antyrakietowej zbiegła się w czasie z wojną rosyjsko-gruzińską. Była ona wykorzystywana przez zwolenników tarczy antyrakietowej jako kolejny argument za nią. Wojna rosyjsko-gruzińska w znacznym stopniu wpłynęła na zmianę nastrojów społecznych³⁶¹. Na przełomie czerwca i lipca 2008 r. 28% respondentów opowiadało się za rozmieszczeniem w Polsce elementów tarczy antyrakietowej a 55% respondentów było przeciw³⁶². Po rozpoczęciu konfliktu między Rosją a Gruzją liczba respondentów będących za instalacją tarczy antyrakietowej wzrosła w sierpniu 2008 r. do 60% a liczba przeciwników spadła do 32%³⁶³.

17 września 2009 r. prezydent Barack Obama ogłosił decyzję o wycofaniu się Stanów Zjednoczonych z projektu w kształcie jaki miał obowiązywać oraz ogłosił zastąpienie tego projektu nowym. Media w Polsce nie poświęciły uwagi na zapowiedź nowego planu poprawy bezpieczeństwa skupiając swoją uwagę jedynie na wycofaniu się z obecnych założeń planu tarczy antyrakietowej. W mediach pojawiały się ostre słowa o zdradzie Polski przez Stany Zjednoczone i jej sprzedaży Rosji³⁶⁴. Reakcja rządu na decyzje Baracka Obamy była zdecydowanie bardziej dyplomatyczna. Minister Spraw Zagranicznych. Wydał komunikat, w którym „ze zrozumieniem” przyjęto decyzje nowej administracji Białego Domu³⁶⁵. Minister Spraw Zagranicznych zapowiedział również szerokie konsultacje dotyczące nowych form dwustronnej współpracy między Polską a Stanami Zjednoczonymi w zakresie nowego projektu Baracka Obamy. W polskiej opinii publicznej oraz naukowej nie brakowało również opinii, że zmiana planów administracji amerykańskiej jest tak naprawdę dla Polski korzystna. Pozwoli ona na bardziej racjonalne podejście do tego projektu oraz zrewidowanie wszystkich za i przeciw a przed wszystkim pozwoli spojrzeć racjonalnie na relację Polski ze Stanami

³⁶¹ A. Bieńczyk – Missala, *Kontynuacja w Polskiej polityce zagranicznej*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2009-2010*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010, s. 306-308.

³⁶² Badanie CBOS z 5 lipca 2008 r.

³⁶³ Sondaż PBS dla „Gazety Wyborczej” z 19 sierpnia 2008 r.

³⁶⁴ Podobne komentarze pojawiały się w prasie amerykańskiej w dziennikach „The Washington Post”, „The Wall Street Journal”

³⁶⁵ Komunikat Ministerstwa Spraw Zagranicznych nt. decyzji Stanów Zjednoczonych dotyczących przyszłości programu obrony antyrakietowej (MD), 17 września 2009 r., www.msz.gov.pl.

Zjednoczonymi oraz różnicę potencjałów dzielące oba państwa (opinia Zbigniewa Brzezińskiego oraz prof. Romana Kuźniara)³⁶⁶.

Kolejnym krokiem administracji Baracka Obamy w procesie zmiany decyzji w sprawie tarczy antyrakietowej było przedstawienie stronie Polskiej nowej czterofazowej koncepcji programu obrony przeciwrakietowej oraz zaproponowanie rozpieszczenia na terenie Polski rakiet SM-3³⁶⁷ do końca 2018 r. Podczas wizyty w Polsce wiceprezydent Joe Biden w październiku 2009 r. rząd polski wyraził zainteresowanie oraz akceptację dla uczestnictwa w programie. 8 lutego 2010 r. na zakończenie obrad Grupy Konsultacyjnej do spraw Współpracy Strategicznej powołanej na mocy deklaracji o współpracy strategicznej z sierpnia 2008 r. parafowano w Warszawie protokół umożliwiający w przyszłości realizację tego przedsięwzięcia.

Rozwój współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa nadal był priorytetem zarówno prezydenta Lecha Kaczyńskiego jak i rządu koalicji Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego. Z zamiarem rozwoju tejże współpracy z wizytą do Stanów Zjednoczonych udał się ówczesny Minister Spraw Zagranicznych Radosław Sikorski. Podczas wizyty w Waszyngtonie w dniach 1-4 listopada 2009 roku nie doszło do żadnych znaczących spotkań ani ustaleń między stroną Polską a Stanami Zjednoczonymi. Radosław Sikorski spotkał się jedynie z przedstawicielami rządu oraz przewodniczącym Komisji Spraw Zagranicznych Senatu Johnem Kerryem³⁶⁸.

Bez względu na sytuację związaną z tarczą antyrakietową konsultacje między Polską a Stanami zjednoczonymi w sprawie zakupu baterii rakiet Patriot były kontynuowane. 11 grudnia 2009 r. strona Polska i Amerykańską podpisały o statusie sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych na terytorium Rzeczypospolitej³⁶⁹. Dopracowane zostały w niej postanowienia umowy poprzedzającej zawartej przez stronę Polska w 1999 r. Umowa ta stwarzała podstawy prawne dla pobytu amerykańskich sił zbrojnych na terytorium Polski³⁷⁰.

³⁶⁶A. Bieńczyk – Missala, *Kontynuacja w Polskiej polityce zagranicznej*, w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2009-2010*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010, s. 306-308.

³⁶⁷Rakiety SM-3 to rodzina morskich, kinetycznych pocisków antybalistycznych, przeznaczonych do zwalczania pocisków balistycznych krótkiego i średniego zasięgu. Do wyeliminowania celu broń ta wykorzystuje energię kinetyczną, powstałą na skutek bezpośredniego, punktowego uderzenia głowicy w planowany obiekt z prędkością 3,2 km/s. SM-3 jest podstawą systemu antybalistycznego Stanów Zjednoczonych Aegis BMD, działającego w ramach Morskiego Teatru Działań.

³⁶⁸A. Bieńczyk – Missala, *Kontynuacja w Polskiej polityce zagranicznej*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2009-2010*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010, s. 304-307.

³⁶⁹Umowa między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządem Stanów Zjednoczonych o statusie sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych Ameryki na terytorium Polski z 11 grudnia 2009 r., internetowa baza traktatowa, www.msz.gov.pl.

³⁷⁰A. Bieńczyk – Missala, *Kontynuacja w Polskiej polityce zagranicznej*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2009-2010*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010, s. 305-306.

W listopadzie 2010 r. zaplanowany był szczyt Sojuszu Północnoatlantyckiego w Lizbonie, na którym członkowie Sojuszu mieli podjąć kluczowe decyzje dotyczące nowej koncepcji strategicznej Sojuszu Północnoatlantyckiego, podjąć decyzje dotyczące przyszłości operacji w Afganistanie, omówić relacje NATO-Rosja oraz rozpatrzyć plany rozwoju wspólnej obrony przeciwrakietowej. Polska była zainteresowana tym, aby nowa koncepcja Sojuszu odpowiadała w pełni jej oczekiwaniom. Sojusz Północnoatlantycki stanowił i stanowi dla Polski najważniejsze forum współpracy w zakresie bezpieczeństwa za priorytetowe polska uznawała twardą obronę państw członkowskich Sojuszu w razie agresji na którekolwiek z tych państw. Artykuł 5 traktatu waszyngtońskiego stanowiący o zobowiązaniu do wzajemnej obrony państw członkowskich Sojuszu był dla Polski kluczowy. Polska podkreślała także stałe powiększanie oraz budowanie zdolności obronnych Sojuszu Północnoatlantyckiego³⁷¹. Po zakończeniu szczytu prezydent Bronisław Komorowski, który reprezentował Polskę podczas szczytu wyraził zadowolenie z przyjętej strategii. W wypowiedziach podkreślał przede wszystkim, że obrona terytorialna pozostała najważniejszym zadaniem Sojuszu Północnoatlantyckiego o co mocno zabiegała Polska. Utrzymano politykę otwartych drzwi a w kwestii relacji Sojuszu Północnoatlantyckiego z Rosją postawiono na działania zgodne z poszanowaniem zasad demokracji, suwerenności i niepodległości. Nie ustalono podczas szczytu twardych zapisów dotyczących budowy infrastruktury obronnej na terytorium nowych państw Sojuszu Północnoatlantyckiego. Polsce zależało na poruszeniu oraz rozwiązaniu tego problemu podczas szczytu. Polska sugerował, że państwa będące częścią Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz graniczące z Rosją powinny dostać dodatkowe zabezpieczenia od sojuszu w razie agresji Rosji. Taki zabezpieczeniem przeciwna była Rosja. Problemy te były przedmiotem późniejszej wizyty prezydenta Polski w Stanach Zjednoczonych podczas rozmów z prezydentem Barackiem Obamą 8 grudnia 2010 r³⁷².

W związku z postanowieniami szczytu w Lizbonie o budowie wspólnej terytorialnej obrony przeciwrakietowej, której podstawą ma być amerykańska tacza potwierdzono, że częścią systemu będzie rozmieszczenie naziemnych rakiet przechwytyjących SM-3 zgodnie z propozycją administracji Bracka Obamy przedstawionej rok wcześniej³⁷³. 3 lipca w Krakowie

³⁷¹ Tygodnik BBN, Przegląd informacji o bezpieczeństwie narodowym wraz z komentarzem, nr 8, s. 19-25, listopad 2010 r.

³⁷² A. Bieńczyk-Missala, *Polityka zagraniczna Polski w trudnym roku 2010*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2010-2011*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011, s. 307-310.

³⁷³ <http://www.project-syndicate.org/commentary/sikorski1/english>, [dostęp: 10.07.2022].

został podpisany Protokół do umowy o rozmieszczeniu amerykańskiego systemu obrony przeciwrakietowej na terytorium Polski³⁷⁴.

W Lizbonie Polska zadeklarowała wycofanie swoich wojsk do końca 2014 r. a do końca 2012 r. przekształcenie charakteru misji z bojowej na szkoleniowy. Takie działanie będzie wiązać się z przekazaniem odpowiedzialności za prowincję Ghazni, odpowiedzialność polski za tą prowincję Polska sprawowała od 2008 r.³⁷⁵

W 2011 r kontynuowano dyskusje na temat implementacji postanowień ubiegłorocznego szczytu w Lizbonie. Dyskutowano również na temat budowy Natowskiej obrony przeciwrakietowej. Polska podtrzymywała deklaracje wycofania wojsk z Afganistanu do końca 2014 r. Polska nie wzięła udziału w operacji Sojuszu Północnoatlantyckiego w Libii. Zostało to zauważone w szczególności przez Francję i Stany Zjednoczone. Polska podczas wojny w Libii starała się tworzyć wokół swoich działań wizerunek państwa dbającego o problemy humanitarne i wspierającego przemiany demokratyczne³⁷⁶.

Zapowiedź z 2011 r. o zmniejszeniu obecności Stanów Zjednoczonych w Europie a zwiększeniu zainteresowania kierunkiem Azjatyckim skutkowało także mniejszym zainteresowaniem relacjami dwustronnymi z Polską. Stosunki dwustronne polsko-amerykańskie w roku 2011 oraz 2012 można uznać za znikome było to spowodowane między innymi kampanią wyborczą i wyborami prezydenckimi w Stanach Zjednoczonych. Do krótkiej rozmowy na szczeblu prezydenckim doszło jedynie podczas Zgromadzenia Ogólnego Organizacji narodów Zjednoczonych 24 września 2012 r. z kolei Minister Spraw Zagranicznych Radosław Sikorski spotkał się z Sekretarz Stanu Hillary Clinton w listopadzie 2012 r. Pomimo braku współpracy w obszarze politycznym relacje polsko-amerykańskie w zakresie bezpieczeństwa były kontynuowane. W listopadzie 2012 r. zapoczątkowano stałą obecność pododdziału wojsk amerykańskich w 32. Bazie Lotnictwa Taktycznego w Łasku na podstawie protokołu z 2010 r. do umowy podpisanej przez Polskę i Stany Zjednoczone o rozmieszczeniu systemu obrony przeciwrakietowej. Żołnierze amerykańscy mają zajmować się przede wszystkim szkoleniem oraz przygotowaniem wspólnych ćwiczeń żołnierzy amerykańskich oraz polskich. Raz na kwartał na dwa tygodnie będzie przybywać do Polskiej bazy w Łasku do 250 amerykańskich żołnierzy wraz z samolotami F-16 oraz Herkules. W ramach polskiej polityki bezpieczeństwa nadal stronie polskiej zależało na zachowaniu jak najściślejszej

³⁷⁴ Stany Zjednoczone ratyfikowały umowę 22 grudnia 2010 r. Rosja 25 stycznia 2011 r.

³⁷⁵ A. Bieńczyk-Missala, *Polityka zagraniczna Polski w trudnym roku 2010*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2010-2011*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011, s. 307-311.

³⁷⁶ A. Bieńczyk-Missala, *Polska prezydencja w Unii Europejskiej w cieniu kryzysu*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2010-2011*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011, s. 218-220.

współpracy transatlantyckiej w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz relacji dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi³⁷⁷.

Podczas kolejnego szczytu Sojuszu Północnoatlantyckiego w maju 2012 r. w Chicago Polska oczekiwała utrzymania terminu wycofania wojsk z Afganistanu, który został ustalony wcześniej (koniec 2014 r.). Podczas szczytu negocjowano możliwości ewakuacji wojsk Polskich a także przygotowywano program zaangażowania Polski w Afganistanie po 2014 r. Aby dokonać rozeznania w tej sprawie prezydent Bronisław Komorowski odbył wizytę w Afganistanie w marcu 2012 r. Rozmawiał z prezydentem Hamidem Karzajem podczas wizyty poruszono sprawy współpracy gospodarczej, handlowej oraz przemysłowej³⁷⁸.

W 2013 r. Polska w relacjach dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi kontynuowała współpracę w zakresie obronności, zwiększania bezpieczeństwa oraz modernizacji Polskiej armii przy wsparciu Stanów Zjednoczonych. Polska przeznaczyła na ten cel 140 miliardów złotych³⁷⁹ kluczową sprawą był projekt rozmieszczenia w Polsce elementów tarczy antyrakietowej, modyfikacja projektu tarczy w Europie, która została przedstawiona 15 marca 2013 r. przez Sekretarza Obrony Stanów Zjednoczonych Chucka Hagela nie uwzględniała rozmieszczenia tarczy na terenie Polski. Sprawy bezpieczeństwa oraz sprawy związane z dywersyfikacją źródeł dostaw Polski były przedmiotem rozmów Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego z sekretarzem stanu Johnem Kerrym w czerwcu oraz listopadzie 2013 r. Podczas wizyty w Polsce sekretarz stanu Stanów Zjednoczonych odwiedził 32. Bezę lotnictwa Taktycznego w Łasku, gdzie spotkał się ze stacjonującymi tam amerykańskimi oraz polskimi żołnierzami. Zacieśnianie dalszej współpracy bilateralnej ze Stanami Zjednoczonymi zapowiedział premier Donald Tusk po rozmowach z wiceprezydentem Stanów Zjednoczonych Joe Bidenem podczas jego wizyty w Polsce związanej z dramatycznymi wydarzeniami, które miały wtedy miejsce na Ukrainie³⁸⁰.

Ze względu na działania wojenne na Ukrainie kwestia zapewnienia bezpieczeństwa Polski była sprawą priorytetową dla rządu koalicji Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego w 2014 r. W związku z wydarzeniami na Ukrainie relacje dwustronne między Polską a Stanami Zjednoczonymi opierały się głównie na sprawach związanych z obronnością, Stany Zjednoczone były żywo zainteresowane planami Polski dotyczącymi

³⁷⁷ A. Gołąbek, A. Wrona, *Kolejna odsłona komponentu lotniczego*, <https://zbiam.pl/artykuly/kolejna-odslona-komponentu-lotniczego/>, [dostęp: 22.09.2022].

³⁷⁸ A. Bieńczyk-Missala, *Po prezydenturze nadal po pierwsze, Europa*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2011-2012*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 195-197.

³⁷⁹ *Informacja na temat polskiej polityki zagranicznej 2013 r.*

³⁸⁰ A. Bieńczyk-Missala, *Polska Polityka zagraniczna – Z Unią Europejską na Majdan*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2013-2014*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2014, s. 208-210.

modernizacji armii oraz zakupu nowego sprzętu. Ilość kontaktów wizyt i spotkań była bezprecedensowa w porównaniu z ostatnimi latami relacji dwustronnych. W 2014 r. w Polsce gościli między innymi sekretarz obrony Stanów Zjednoczonych Chuck Hagel, wiceprezydent Joe Biden, a także dowódca sztabu generalnego amerykańskich wojsk lądowych Raymond Odierno. 11 grudnia Polska podpisała ze Stanami Zjednoczonymi umowę na pozyskanie pocisku manewrującego AGM-158AJASSM³⁸¹ do samolotów wielozadaniowych F-16. Postępowały również prace dotyczące budowy amerykańskiej bazy obrony przeciwrakietowej w Redzikowie w ramach Etapowego Adaptacyjnego Systemu Obrony Przeciwrakietowej w Europie, której otwarcie zapowiedziano na 2018 r.³⁸².

17 kwietnia 2014 r. ministrowie obrony Polski oraz Stanów Zjednoczonych Tomasz Siemoniak i Chuck Hagel zainicjowali prace nad wspólnym Programem Solidarności i Partnerstwa w ramach, którego założono między innymi stałą rotacyjną obecność amerykańskich jednostek wojskowych w Polsce. W programie znalazły się też między innymi zintensyfikowane ćwiczenia i szkolenia oraz pogłębiona współpraca w ramach wszystkich sił zbrojnych Polski i Stanów Zjednoczonych. W 2014 r. Amerykanie zwiększyli liczbę myśliwców F-16 z 6 do 12 oraz systematycznie kierowali swoich żołnierzy na ćwiczenia z polskimi żołnierzami³⁸³.

W procesie wzmocnienia bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego postępowała coraz silniejsza współpraca w wymiarze wojskowym ze Stanami Zjednoczonymi. W ostatnim czasie współpraca była pozbawiona spotkań na najwyższym szczeblu a opierała się na realnych działaniach między siłami zbrojnymi krajów wschodniej Flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego a siłami zbrojnymi Stanów Zjednoczonych (ćwiczenia wojskowe, rotacyjna obecność wojsk amerykańskich czy też manewry z udziałem wojsk państw Sojuszu Północnoatlantyckiego). Zarówno Polska jak i Stany Zjednoczone potwierdziły plan rozpoczęcia budowy amerykańskiej bazy obrony przeciwrakietowej w Redzikowie w 2016 r. oraz osiągnięcie jej gotowości bojowej w 2018 r.³⁸⁴.

Podczas wizyty Ministra Obrony Narodowej Tomasza Siemoniaka w Waszyngtonie 19 maja rozpoczęły się negocjacje dotyczące zakupu zestawów obrony przeciwrakietowej

³⁸¹ J. Sabak, *Kontrakt na pociski JASSM dla Polski*, <https://defence24.pl/kontrakt-na-pociski-jassm-dla-polski>, [dostęp: 26.09.2022].

³⁸² J. Sabak, *JASSM dla Polski. Cena warta możliwości?*, <https://defence24.pl/sily-zbrojne/jassm-dla-polski-cena-warta-mozliwosci>, [dostęp: 26.09.2022].

³⁸³ A. Bieńczyk-Missala, *Polityka zagraniczna Polski – napływają czarne chmury*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2014-2015*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015, s. 307-310.

³⁸⁴ A. Bieńczyk-Missala, *Polityka zagraniczna Polski w roku wyborów*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2015-2016*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016, s. 311-314.

średniego zasięgu Patriot³⁸⁵ Polska planowała również pozyskanie ośmiu zestawów rakietowych obrony powietrznej Wisła do 2015 r.³⁸⁶.

Najważniejszym wydarzeniem pod względem bezpieczeństwa dla Polski w 2016 r. to szczyt Sojuszu Północnoatlantyckiego, który odbył się w Warszawie w dniach 8-9 lipca. Od kilku lat celem kolejnych rządów oraz prezydentów Polski było doprowadzenie do stałej obecności wojsk sojuszniczych na terytorium Polski co miało według strony polskiej pełnić funkcje odstraszającą. Pozytywna decyzja członków Sojuszu Północnoatlantyckiego w tej sprawie była możliwa dzięki przedłużającemu się zagrożeniu ze strony Ukrainiejskiej, gdzie nadal trwały działania zbrojne. Polska prezentowała się jako państwo mocno zaangażowane w zapewnienie bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego między innymi dzięki wieloletniej modernizacji armii oraz przeznaczaniu 2% PKB na obronność³⁸⁷.

Podczas szczytu Sojuszu Północnoatlantyckiego w Warszawie ostatecznie podjęto decyzje o rozmieszczeniu w Polsce oraz państwach Bałtyckich czterech wielonarodowych batalionów. Grupa stacjonująca w Polsce miała składać się głównie z żołnierzy amerykańskich, ale także brytyjskich oraz rumuńskich. W Polsce miało również być zlokalizowane główne dowództwo wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego. Podczas szczytu prezydent Stanów Zjednoczonych Barack Obama ogłosił wysłanie do Polski w 2017 r. pancernej brygady grupy bojowej (ABCT³⁸⁸). Członkowie Sojuszu podjęli również decyzje o zwiększeniu do 40 tysięcy sił tak zwanego szybkiego reagowania zwanych również szpicą³⁸⁹ oraz ogłosiło wstępną

³⁸⁵ Amerykański rakietowy system ziemia-powietrze na mobilnej platformie samochodowej. MIM-104 opracowany został jako system obrony teatru działań, którego zadaniem jest zapewnienie ochrony przeciwrakietowej i przeciwołowcowej w terminalnej fazie wrogiego ataku. System przeznaczony jest do zwalczania załogowych i bezzałogowych statków powietrznych, w tym samolotów i helikopterów, a także atmosferycznych pocisków rakietowych. W ograniczonym zakresie służy także do zwalczania taktycznych pocisków balistycznych krótkiego i średniego zasięgu. Mobilność systemu zapewnia łatwy transport zarówno drogowy, jak też powietrzny.

³⁸⁶ A. Bieńczyk-Missala, *Polityka zagraniczna Polski w roku wyborów*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2015-2016*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016, s. 311-314.

³⁸⁷ A. Bieńczyk-Missala, „Dobra zmiana” w polityce zagranicznej RP, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2016-2017*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017, s. 229-231.

³⁸⁸ Brygadowy zespół bojowy (ABCT) jest podstawową mobilną jednostką manewrową w armii amerykańskiej. Składa się z jednej brygady manewrowej oddziału broni bojowej oraz przydzielonych jej jednostek wsparcia i ognia. Brygada jest zwykle dowodzona przez pułkownika, chociaż w niektórych przypadkach dowództwo może przejść generał brygady. Brygadowy zespół bojowy składa się z jednostek wsparcia bojowego i wsparcia służby bojowej, niezbędnych do podtrzymania jego działań. ABCT zawierają szkolenia i wsparcie artylerii organicznej, otrzymane od artylerii macierzystej dywizji. Istnieją trzy rodzaje brygadowych zespołów bojowych: piechota, Stryker i pancerna.

³⁸⁹ Pozostające w stałej gotowości, zaawansowane technologicznie wydzielone oddziały sił zbrojnych Sojuszu Północnoatlantyckiego, których zadaniem jest szybka reakcja w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państw członkowskich Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, zwłaszcza zaś podejmowania działań w ramach operacji reagowania kryzysowego. Projekt powołania takiej formacji wojsk operacyjnych przedstawiono na szczycie Sojuszu Północnoatlantyckiego w Pradze w 2002 roku. Celem jej utworzenia było zwiększenie zdolności Sojuszu Północnoatlantyckiego do szybkiego i wspólnego reagowania na pojawiające się zagrożenia bezpieczeństwa, wprowadzenie interoperacyjności transatlantyckiej oraz przyspieszenie modernizacji i transformacji sił zbrojnych członków Organizacji.

gotowość operacyjną systemu obrony przeciwrakowej, przy czym budowa elementów tarczy Polsce rozpoczęła się w maju 2016 r.³⁹⁰.

W kolejnym roku relacje między Polską a Stanami Zjednoczonymi opierały się głównie na realizacji postanowień warszawskiego szczytu Sojuszu Północnoatlantyckiego, który był odpowiedzią na rosnące napięcie w relacjach z Rosją i jej agresywną politykę wobec Gruzji i Ukrainy w XXI wieku. W 2018 r. relacje bilateralne między Polską a Stanami Zjednoczonymi opierały się głównie na dziedzinie bezpieczeństwa. Ich wyrazem było między innymi stacjonowanie wojsk amerykańskich w Polsce, rząd Polski doceniał również wzmocnienie przez Stany Zjednoczone sankcji wobec Rosji oraz krytyczne stanowisko wobec Nord Stream II³⁹¹ potwierdzeniem dobrych relacji bilateralnych była krótka wizyta prezydenta Donalda Trumpa w Polsce 6 lipca 2018 r.³⁹². Wizyta prezydenta Donalda Trumpa nie stanowiła przełomu w żadnym aspekcie relacji bilateralnych między Polską a Stanami Zjednoczonymi, jednak wywołała duże zainteresowanie polskiej opinii publicznej oraz była wykorzystywana politycznie przez rządząca w tym czasie w Polsce partię (Prawo i Sprawiedliwość)³⁹³.

Wymiernym efektem wizyty Donalda Trumpa w Polsce było podpisanie memorandum o sprzedaży Polsce systemu Patriot. Polska prowadziła ze Stanami Zjednoczonymi negocjacje w tej sprawie od 2015 r. pod koniec 2017 r. zarówno Kongres Stanów Zjednoczonych jak i Departament Stanu wyraziły zgodę na sprzedaż Polsce czterech zestawów Patriot zintegrowanych z systemem zarządzania obroną powietrzną IBCS i dostosowanych do działania zintegrowanych systemów IAMD³⁹⁴.

Istotnym wydarzeniem dla relacji dwustronnych w 2018 r. było podpisanie 28 marca 2018 r. kontraktu na zakup i dostawę do Polski zestawów obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej Patriot, które mają być podstawą programu obrony Polski. Dokument został uzupełniony przez umowę offsetową dotyczącą transferu technologii i udziału polskiego przemysłu w dostawach i obsłudze zestawów Patriot dla polskich sił zbrojnych³⁹⁵.

³⁹⁰ A. Bieńczyk-Missala, „Dobra zmiana” w polityce zagranicznej RP, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2016-2017*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017, s. 229-231.

³⁹¹ 234-kilometrowy gazociąg z Rosji do Niemiec biegnący przez Morze Bałtyckie, finansowany przez Gazprom i kilka europejskich firm energetycznych. Gazociąg został ukończony (od 2021 r.), ale nie wszedł do użycia z powodów politycznych.

³⁹² A. Bieńczyk-Missala, *Polityka zagraniczna RP „w pułapce”*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2017-2018*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2018, s. 288-290.

³⁹³ A. Bieńczyk-Missala, *Poland's balancing act after Trump's visit*, *Europe in World 2017*, nr. 35, <http://friendsofeurope.org/publication/poland-balancing-act-after-trumps-visit>, [dostęp: 22.08.2022].

³⁹⁴ R. Lesiecki, *Amerykańska konfiguracja IBCS w Polskich patriotach*, <https://defence24.pl/polityka-obronna/amerykanska-konfiguracja-ibcs-w-polskich-patriotach>, [dostęp: 22.08.2022].

³⁹⁵ *Trzy lata polityki zagranicznej rządu Prawa i Sprawiedliwości*, <http://bronislawkomorowski.org/wp-content/uploads/2018/12/RAPORT-Trzy-lata-polityki-zagranicznej-rz%C4%85du-Prawa-i-Sprawiedliwi%C5%9Bci-3.pdf> [dostęp: 22.08.2022].

W 2019 r. główny wysiłek w relacjach dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi po raz kolejny był stawiany na bezpieczeństwo a dokładnie zwiększenie obecności żołnierzy amerykańskich w Polsce. Efektem wzmożonych działań Polski w tej kwestii było podpisanie wspólnej deklaracji między Polską a Stanami Zjednoczonymi w zakresie współpracy obronnej podpisanej przez prezydenta Polski Andrzeja Dudę oraz prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa 12 czerwca 2019 r. w Waszyngtonie. Przewidywała ona między innymi zwiększenie ilości żołnierzy amerykańskich w Polsce o 1000 (w sumie do 5500), a także stworzenie Wysuniętego Dowództwa Dywizyjnego Stanów Zjednoczonych Polsce. 23 września 2019 r. prezydenci podpisali wspólną deklarację o pogłębieniu współpracy obronnej, w której zostały złożone zapewnienia w chęci wzmacniania współpracy wojskowej między Polską a Stanami Zjednoczonymi oraz amerykańskich zdolności obronnych i odstraszania w Polsce.

Relacje gospodarcze

Relacje gospodarcze między Polską a Stanami Zjednoczonymi po 1989 roku charakteryzują się dynamicznym rozwojem i znacznym pogłębieniem współpracy w różnych dziedzinach. Po upadku komunizmu Polska przeszła transformację gospodarczą, która otworzyła nowe możliwości dla współpracy z USA. Po 1989 roku Polska rozpoczęła radykalne reformy gospodarcze, znane jako Plan Balcerowicza, mające na celu przejście od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej. USA wspierały te reformy finansowo i technicznie. Stany Zjednoczone udzieliły Polsce znacznej pomocy ekonomicznej, w tym kredytów i grantów, aby wspierać transformację gospodarczą i stabilizację finansową. Amerykańskie firmy zaczęły inwestować w Polsce w wielu sektorach, takich jak przemysł motoryzacyjny, telekomunikacyjny, finansowy, energetyczny i IT. Przykłady dużych inwestorów to General Motors, Ford, Citibank, McDonald's i Microsoft. Po 1989 roku handel między Polską a USA znacznie wzrósł. Polska eksportuje do USA głównie maszyny, sprzęt elektryczny, produkty rolnicze, a także wyroby chemiczne. USA eksportują do Polski maszyny, sprzęt transportowy, produkty farmaceutyczne oraz sprzęt elektroniczny.

Relacje gospodarcze między Polską a USA po 1989 roku ewoluowały od wsparcia dla transformacji gospodarczej do strategicznej współpracy w wielu kluczowych sektorach. Dynamiczny rozwój inwestycji, handel, współpraca w dziedzinie energetyki i technologii oraz wspólne projekty naukowe i edukacyjne są świadectwem silnych i wielopłaszczyznowych

więzi gospodarczych między oboma krajami. W miarę jak Polska umacnia swoją pozycję w Europie i na świecie, relacje te mają potencjał do dalszego pogłębiania i rozwijania³⁹⁶.

W czerwcu 2000 r. w Waszyngtonie odbyło się posiedzenie Grupy Partnerstwa Gospodarczego³⁹⁷. Polsko-amerykańska współpraca w zakresie wojskowym w okresie 1999-2000 była kontynuowana w ramach Dwustronnej Polsko-Amerykańskiej Grupy roboczej ds. Bezpieczeństwa, która w listopadzie 1999 r. omawiała realizację celów wyznaczonych Polsce w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. W polu uwagi polskiej dyplomacji pozostawały relacje z liczną Polonią Amerykańską oraz rozwiązanie trudnych spraw podnoszonych przez środowisko żydowskie w Stanach Zjednoczonych, chodziło tu między innymi o pozwy społeczności żydowskiej przeciwko Polsce złożone przed sądami amerykańskimi dotyczące zwrotu majątku. 23 grudnia 1999 r. Polska wniosła do sądu w Nowym Jorku wniosek o odrzucenie pozwu 11 żydów domagających się zwrotu majątku zagrabionego podczas II Wojny Światowej. We wcześniej w Stanach Zjednoczonych została uchwalona rezolucja wzywająca polski rząd do uchwalenia ustawy reprzywatyzyzacyjnej takiej, która pozwoli na pełny zwrot mienia żydowskiego zagrabionego przez Nazistów podczas II Wojny Światowej i znacjonalizowanego przez komunistyczne władze Polski³⁹⁸.

Podczas wizyty w Polsce amerykańskiego sekretarza do spraw handlu Carlosa Gutierrez w styczniu 2006 r. powstał polsko-amerykański zespół do spraw stosunków gospodarczych, którego zadaniem miało być stymulowanie współpracy handlowej oraz inwestycji. Na pograniczu współpracy gospodarczej i politycznej należy umieścić rozmowy polsko-amerykańskiego okrągłego stołu do spraw współpracy energetycznej, który obradował w Waszyngtonie 28 listopada 2006 r. Na spotkaniu omawiano konieczność dywersyfikacji źródeł energii oraz sposoby bardziej efektywnego wykorzystania istniejących technologii takich jak energia atomowa oraz biopaliwa³⁹⁹.

W obszarze współpracy naukowo-technologicznej w 2006 r. niewiele uległo zmianie w lutym Minister Spraw Zagranicznych Stefan Meller podpisał długo oczekiwaną umowę o współpracy naukowo-technologicznej⁴⁰⁰ umowa została podpisana przez Polskę i Stany

³⁹⁶ A. Fandrejewska, *Sukcesy i porażki okresu transformacji w Polsce*, <https://www.rp.pl/gospodarka/art38559431-sukcesy-i-porazki-okresu-transformacji-w-polsce>, [dostęp: 17.10.2022].

³⁹⁷ Forum omawiające problemy pojawiające się w stosunkach polsko-amerykańskich w związku z kandydowaniem Polski jako członka Unii Europejskiej.

³⁹⁸ *Polska polityka zagraniczna w 1999 r. i na początku 2000 r. beczka miodu...?*, Rocznik Strategiczny 1999-2000, red. R. Kuźniar, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000, s. 351-352.

³⁹⁹ *U.S. and Poland hold energy roundtable*, „US Embassy News”, <http://warsawusembassy.gov/poland/energy.html>, [dostęp: 15.07.2022].

⁴⁰⁰ Poprzednia taka umowa wygasła w 2002 r.

Zjednoczone jednak nie weszła w życie. Miała ona na celu regulację współpracy dwustronnej w zakresie badań naukowych oraz wspólnych przedsięwzięć naukowo-technologicznych. Ten rok wydawał się przynieść przełom w kwestii zniesienia wiz dla obywateli Polski. Równocześnie pojawiły się dwie inicjatywy (prezydenta oraz Kongresu Stanów Zjednoczonych) mające na celu zniesienie wiz dla państw tak zwanej nowej Unii Europejskiej. Obywatele objęci programem *Visa Waiver* mogą podróżować do Stanów Zjednoczonych biznesowo lub turystycznie bez konieczności ubiegania się o wizę w konsulacie amerykańskim⁴⁰¹.

Perspektywy rozwoju współpracy dwustronnej nakreśliła deklaracja „Obrona wolności i budowanie dobrobytu poprzez polsko-amerykańskie partnerstwo strategiczne” przyjęta we wrześniu 2018 r. przez prezydentów Polski i Stanów Zjednoczonych. Rozszerzyła ona możliwości wsparcia administracji Stanów Zjednoczonych dla realizacji polskich priorytetów w dziedzinie bezpieczeństwa, w tym wzmocnienia amerykańskiej obecności wojskowej w Polsce, współpracy w sektorze energetycznym oraz pogłębienia wymiany handlowej i wzajemnych inwestycji⁴⁰².

⁴⁰¹ S. Dębski, *Polska polityka zagraniczna w 2006r.*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2006-2007*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 309-311.

⁴⁰² P. Wilczek, *Współpraca polsko-amerykańska w latach 2016-2020 - Fakty i liczby* <https://warsawinstitute.org/pl/wspolpraca-polsko-amerykanska-w-latach-2016-2020-fakty-liczby/>, [dostęp: 10.07.2022].

Rozdział III Relacje polsko-amerykańskie w programach polskich partii politycznych po 1989 r.

Po 1989 r. polskie rządy oraz podlegająca im dyplomacja podjęły działania zmierzające do budowy jak najbliższych relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Stały się one priorytetem wśród kierunków polskiej polityki zagranicznej po 1989 r. Po osiągnięciu najważniejszego celu w dziedzinie bezpieczeństwa, jakim było przystąpienie do Sojuszu Północnoatlantyckiego (1999 r.), kolejne polskie rządy stawiały sobie za cel dalsze zacieśnianie wzajemnych relacji szczególnie w dziedzinie bezpieczeństwa, zarówno w ramach NATO, jak i za sprawą relacji dwustronnych⁴⁰³. Pogłębienie relacji polsko-amerykańskich w wyniku współpracy w ramach koalicji antyterrorystycznej⁴⁰⁴ powodowało zapoczątkowanie dialogu strategicznego między Polską a Stanami Zjednoczonymi⁴⁰⁵.

Analiza programów partii politycznych będących u władzy pozwala na zidentyfikowanie jednego z głównych czynników wpływających na kierunki i priorytety poszczególnych rządów. Prosta z pozoru sekwencja program partii – program rządu – realizowana polityka zagraniczna nie jest w praktyce tak oczywista. Wynika to głównie z dwóch uwarunkowań.

Po pierwsze, niemal wszystkie rządy w Polsce miały charakter koalicyjny. Rząd Jana Olszewskiego (1991-1992), wyłoniony głównie z Porozumienia Centrum, jednakże formalnie był rządem mniejszościowym wspieranym przez inne partie prawicowe bez formalnej koalicji. Rząd Jerzego Buzka (1997-2001), choć formalnie rząd ten był koalicyjny (AWS i UW), w praktyce w ostatnich latach jego rządów, Unia Wolności opuściła koalicję, pozostawiając AWS jako główną siłę rządzącą. Rząd PiS w latach 2015-2023 był koalicją partii startujących z jednej

⁴⁰³ M. Kleinowski, *Stany Zjednoczone i Kanada w polskiej polityce zagranicznej* [w:] J. Knopek, R. Willa (red.), *Polska polityka zagraniczna 1989–2014*, Difin, Warszawa, 2016, s. 75–76, 85–87.

⁴⁰⁴ Termin "koalicja antyterrorystyczna" odnosi się do międzynarodowego sojuszu państw, organizacji lub sił zbrojnych, które współpracują w celu zwalczania terroryzmu na globalną skalę. Tego rodzaju koalicje powstają w odpowiedzi na zagrożenia terrorystyczne i mają na celu skoordynowane działania mające na celu zwalczanie grup terrorystycznych, ich finansowania oraz zapobieganie atakom terrorystycznym. Przykłady takich koalicji obejmują międzynarodową koalicję antyterrorystyczną utworzoną po atakach z 11 września 2001 roku, gdzie wiele krajów zaangażowało się w działania przeciwko Al-Kaidzie i talibom. Inne inicjatywy antyterrorystyczne obejmują koalicję antiISIS (Państwo Islamskie), skupiającą się na zwalczaniu ekstremistycznej grupy w Iraku i Syrii. Współpraca w ramach koalicji antyterrorystycznej obejmuje zazwyczaj wymianę informacji wywiadowczych, logistyczne wsparcie, operacje militarno-policyjne oraz działania dyplomatyczne, a celem jest skuteczne przeciwdziałanie terroryzmowi na różnych płaszczyznach. Polska jako członek Sojuszu Północnoatlantyckiego, a następnie Unii Europejskiej, aktywnie włączyła się w koalicję antyterrorystyczną. Zobowiązała się do udziału w sojuszniczych operacjach militarnych wymierzonych przeciwko międzynarodowemu terroryzmowi: polscy żołnierze służą w rejonach działań wojennych w Iraku, Afganistanie i innych zapałnych miejscach świata.

⁴⁰⁵ R. Zięba, *Implikacje stosunków polsko-amerykańskich dla polityki zagranicznej Polski*, *Przegląd Politologiczny*, nr. 2, 2015, s. 7–20. DOI: 10.14746/pp.2015.20.2.1.

koalicyjnej listy wyborczej Prawa i Sprawiedliwości⁴⁰⁶. Szczególnie w II kadencji tego Rządu było widać znaczenie małych partii wchodzących w skład koalicji, ale dających większość Prawu i Sprawiedliwości.

Taki stan rzeczy powoduje, że już choćby „arytmetycznie” rzecz biorąc program rządu staje się wypadkową programów partii rządzących. W rządach koalicyjnych ważnym elementem będzie zarówno liczebność poszczególnych partii w koalicji rządzącej oraz to która z partii wchodzących w skład koalicji obejmie tekę Ministra Spraw Zagranicznych⁴⁰⁷.

Po drugie, istotnie na programy partii politycznych oddziałuje rywalizacja międzypartyjna, powodując, że są one nie tylko potencjalnym planem działania przyszłego rządu, ale są również ukierunkowane na wyborców oraz inne partie polityczne⁴⁰⁸. Dlatego też program polityczny (również wyborczy) partii politycznych należy również traktować jako element ogólnego dyskursu politycznego odbywającego się pomiędzy partiami politycznymi oraz pomiędzy partiami a opinią publiczną⁴⁰⁹. Partie polityczne dążąc do uzyskania władzy lub przedłużenia swoich rządów są gotowe tak formułować cele programowe, aby osiągnąć ten cel. Mancur Olson, w swoim ekonomicznym podejściu do polityki, uznawał, że partie nie po to idą do władzy, aby realizować programy, ale kreują programy, aby zdobyć władzę⁴¹⁰. Joseph Schlesinger poszedł jeszcze dalej, twierdząc, że partie mają tylko dwa cele: stanowiska i profity⁴¹¹. Nawet jeśli uznać, że ekonomiczne podejście nie odzwierciedla pełni celów partii politycznych, to należy uznać, że realizacja programu politycznego nigdy nie odzwierciedla wcześniejszych założeń.

Podstawowy zasób danych, na których oparto rozdział są programy partii politycznych analizowane w badanym okresie i odnoszące się do relacji polsko-amerykańskich. Wszystkie te wymiary zostały ze sobą skonfrontowane, szczególnie w aspekcie kontekstu, w jakim były formułowane określone treści. Główną metodą zastosowaną w artykule jest analiza treści, której celem jest ustrukturyzowanie i interpretacja dominujących wątków debaty politycznej

⁴⁰⁶ Partia Republikańska, Solidarna Polska, Porozumienie, Wolni i Sprawiedliwi, Kukiz 15’.

⁴⁰⁷ A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989-2015*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023, s. 9-14, 302-312.

⁴⁰⁸ A. Antoszewski, *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, s.25-40.

⁴⁰⁹ Aspekt ten – jak zauważa Teun A. van Dijk – został szczerkowo naświetlony w odniesieniu do programów partyjnych, sam van Dijk podjął się analizy programów ruchów społecznych jako formy dyskursu politycznego, T. A. van Dijk, *Manifestos as Social Movement Discourse*, [w:] *Text and Practices Revisited. Essential Readings in Critical Discourse Analysis*, red. C.-R. Caldas Coulthard, M. Coulthard, wyd. 2, Routledge, London 2023, s. 115.

⁴¹⁰ M. Olson, *The Logic of Collective Action*, Harvard University Press Cambridge 1965, s. 143.

⁴¹¹ J. A. Schlesinger, *The Primary Goals of Political parties: A Clarification of Positive Theory*, “The American Political Science Review” 1975, t. 69, nr 3, s. 843.

odnoszącej się do relacji polsko-amerykańskich. Szczególną uwagę zwrócono na dwa elementy:

- główne konteksty (tematy), w których pojawiają się w debacie relacje Polski ze Stanami Zjednoczonymi w wyżej wymienionych źródłach;
- ewolucja samej debaty na przestrzeni badanego okresu (od 1989 do 2019 r.).

Relewancja, czyli istotność partii politycznych w Polsce, które były brane pod uwagę w niniejszym rozdziale to kryterium progu wyborczego (5% od 1991 roku). Kolejne kryterium to kwestia zasadnicza dla treści rozdziału, czyli czy partia polityczna w swoim programie odnosiła się do swojej wizji polityki zagranicznej po ewentualnie wygranych wyborach jeżeli tak to czy odnosiła się do relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Większość partii, która w swoich programach odnosiła się do kwestii polityki zagranicznej poruszała relacje Polski ze Stanami Zjednoczonymi ze względu na wagę tych relacji dla Polski.

3.1 Partie polityczne jako kreator polskiej polityki zagranicznej

Ujęcie definicyjne terminu ‚partia polityczna’ nie jest jednoznaczne w literaturze przedmiotu. Przyjmuje się, że etymologicznie słowo ‚partia’ pochodzi od łacińskich słów: ‚pars’ oraz ‚partire’ co oznacza odpowiednio: ‚część’ i ‚dzielić’⁴¹². W kontekście współczesnej polityki, termin „partia polityczna” odnosi się zwykle do organizacji skupiającej ludzi o wspólnych przekonaniach politycznych i celach, które dążą do zdobycia władzy politycznej lub wpływu w ramach danego systemu politycznego. Partie polityczne mogą mieć różne cele, takie jak wprowadzenie konkretnej agendy politycznej, reprezentowanie określonych grup społecznych czy działanie na rzecz określonych zmian w prawie i społeczeństwie⁴¹³. W starożytnym Rzymie terminu „partia” używano na określenie „grupy politycznych sojuszników, ludzi rządzących państwem, polityków skupionych wokół przywódcy w senacie, jak również całego senatu”⁴¹⁴.

Partie polityczne są trwałym i niezbędnym elementem instytucjonalnej struktury systemu politycznego z demokratycznego oraz społecznego punktu widzenia. Przepisy

⁴¹² K. Wojtaszczyk, *Partie polityczne w państwie demokratycznym*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, s. 7

⁴¹³ *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, red. A. Antoszewski, R. Herbut. Wrocław 1998, s. 132

⁴¹⁴ J. Wiatr, *Spółeczeństwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1968, s. 322.

regulujące istnienie i funkcjonowanie partii oraz systemu partyjnego są jednym z najistotniejszych wymiarów mechanizmu demokratycznej instytucjonalizacji⁴¹⁵. Charakter oraz zakres przepisów regulujących tworzenie partii politycznych w danym kraju może odwoływać się do kreowania nowych wartości lub do próby stabilizacji określonych oraz istniejących w kraju wzorców zachowań. Normy prawne w jakich funkcjonują podmioty polityczne jest wyrazem intencji ustawodawcy w zakresie struktury oraz miejsca partii i podmiotów politycznych w otoczeniu politycznym, może także stanowić lub określać ich funkcje w systemie politycznym⁴¹⁶.

Systemy demokratyczne potrzebują w swoim instytucjonalnym kształcie czynników strukturyzujących i określających różne formy aktywności społecznej. W zakresie aktywności i rywalizacji politycznej są to partie polityczne, spełniają one także wiele innych systemowych funkcji w związku z czym przez wielu badaczy określane są mianem najważniejszych instytucji demokratycznych systemów politycznych zapewniających ciągłą adaptację⁴¹⁷. Z kolei przeciwnicy tego podejścia widzą w partiach politycznych relikty wstępnego stadium rozwoju systemów demokratycznych odmawiając współcześnie istniejącym partią i organizacją partyjnym funkcjonalnego związku z historycznymi pierwowzorami⁴¹⁸. Należy jednak zauważyć, że bez względu na podejście do funkcjonowania partii współcześnie są one niezbędnym elementem instytucjonalnej infrastruktury demokratycznych reżimów politycznych. Jako jeden z elementów instytucji państwa demokratycznego poddawane są wpływowi czynnika normatywnego regulującego ich miejsce i znaczenie w systemie politycznym każdego demokratycznego kraju. Zasady te są jednym z wymiarów procesu instytucjonalizacji sfery polityki, samych partii jak i systemów partyjnych⁴¹⁹. Instytucjonalizacja zakłada między innymi stabilizację oczekiwanych wzorców zachowań, która stanowi kluczowy warunek konsolidacji procedur demokratycznych wyznaczając w ten sposób jej dwie podstawowe fazy⁴²⁰:

- Formalno-polityczny: tworzący podstawy ustrojowe, inicjujący proces przekształceń i nadający mu oczekiwany kształt,

⁴¹⁵ K. Wojtaszczyk, *Partie polityczne w państwie demokratycznym*, Warszawa 1998, s. 8-9.

⁴¹⁶ C. Muddle, *The paradox of the anti-party party insights from the extreme right*, *Party Politics* no. 2 (2), s. 265-267.

⁴¹⁷ J. H. Aldrich, *Why parties? The origin and transformation of party politics in America*, vol 15, University of Chicago Press, Chicago 1995.

⁴¹⁸ P. Mair, *Ruling the void: The hollowing of Western democracy*, Verso Books, New York, 2013, s. 50-65.

⁴¹⁹ K. Sobolewska-Myślik, *Partie i systemy partyjne na świecie*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 42-56.

⁴²⁰ W. Morawski, *Zmiana instytucjonalna. Społeczeństwo, gospodarka, polityka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 202-203.

- Społeczno-kulturowy: umożliwiający społeczną adaptację przyjmowanych rozwiązań oraz tworzący powszechnie akceptowany katalog wartości.

Współcześnie pojęcie partii politycznej odnosi się do organizacji politycznej, która dąży do zdobycia władzy lub wpływu na rządy poprzez udział w wyborach. Partie polityczne są organizacjami społecznymi, które skupiają ludzi o podobnych przekonaniach politycznych i ideologicznych, działających w oparciu o określony program polityczny. Partie polityczne mają na celu reprezentowanie interesów swoich członków oraz realizację swoich politycznych celów poprzez aktywność na scenie politycznej. Mogą działać na różnych poziomach – lokalnym, regionalnym, krajowym lub międzynarodowym. Często angażują się w kampanie wyborcze, promują swoje programy, zgłaszają kandydatów do wyborów i prowadzą działania mające na celu zdobycie jak największego poparcia społecznego. Partie polityczne mogą różnić się w swoich ideologiach, celach i wartościach. Niektóre partie są skoncentrowane na konkretnych kwestiach, takich jak ochrona środowiska, prawa człowieka, równość społeczna czy polityka gospodarcza. Inne partie mogą mieć bardziej ogólne programy, które obejmują szeroki zakres politycznych zagadnień. W demokratycznym systemie partie polityczne pełnią ważną rolę jako pośrednicy między obywatelami a rządem. Zapewniają platformę dla społecznej debaty, reprezentują różnorodne interesy i przyczyniają się do formułowania i wdrażania polityk publicznych⁴²¹.

System partyjny natomiast to termin odnoszący się do ogółu partii politycznych, działających w danym państwie. System partyjny jest złożonym zespołem instytucji, reguł i norm, które regulują relacje między partiami politycznymi i ich wpływ na rządy oraz funkcjonowanie państwa. System partyjny ma wpływ na sposób, w jaki odbywają się wybory, na podział władzy oraz na kształtowanie polityki państwa. W zależności od liczby partii działających w systemie, ich siły i wpływów, system partyjny może przybierać różne formy, np. dwupartyjny, wielopartyjny, jednopartyjny, czy system zdominowany przez jedną partię. Warto zauważyć, że systemy partyjne mogą ewoluować i zmieniać się w czasie, w wyniku procesów politycznych, zmian społecznych i innych czynników⁴²².

Istnieje wiele różnych definicji partii politycznych, które są proponowane przez różnych autorów i badaczy. Konstanty Wojtaszczyk proponuje trzy zmienne, które definiują partię polityczną: program partii, strukturę organizacyjną oraz funkcje, czyli cele i zadania,

⁴²¹ G. Sartori, *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*, Cambridge University press, Cambridge 1976, s. 44.

⁴²² A. Stelmach, *System partyjny*, [w:] *Współczesne instytucje polityczne Polski*, red. A. Stelmach, S. Zyborowicz, Instytut Nauk Społecznych i Dziennikarstwa Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 1993, s. 58-59.

które partie stawia sobie do realizacji⁴²³. Według Edmunda Burke'a, partie polityczne to zespół ludzi, którzy wspólnie walczą o sprawy narodowe, czyli dążą do realizacji swojego programu politycznego i osiągnięcia określonych celów⁴²⁴. Natomiast dla Maurice Duvergera partie polityczne to wspólnota ludzi o określonej strukturze wewnętrznej, która skupia się na zdobyciu władzy i wpływu na rządy poprzez uczestnictwo w wyborach⁴²⁵.

Jerzy Wiatr uznaje, że głównym celem w działalności partii politycznych była walka o władzę lub sprawowanie władzy. Zgodnie tą koncepcją, partie polityczne są organizacjami, które skupiają obywateli dążących do realizacji określonych celów politycznych, ale przede wszystkim do zdobycia władzy lub wpływu na rządy. W jego ujęciu, partyjność wiąże się z celowością i zorganizowaniem działań zmierzających do osiągnięcia określonych celów, a walka o władzę jest jednym z najważniejszych zadań partii politycznych. Wiatr podkreśla, że partie polityczne są instytucjami społecznymi, które działają w oparciu o pewne zasady i reguły, a ich funkcjonowanie jest uwarunkowane przez przepisy prawne i normy społeczne⁴²⁶.

Wszystkie te definicje partii politycznych wskazują na fakt, że partie polityczne to organizacje polityczne, która skupia ludzi o podobnych przekonaniach i celach, mających na celu zdobycie władzy lub wpływu na rządy. Partie polityczne odgrywają ważną rolę w demokratycznym procesie decyzyjnym, reprezentując różne interesy i przekonania społeczne. Poprzez swoją działalność, partie mogą wpływać na kształtowanie polityki publicznej, promować swoje propozycje i zacieśniać więzi między obywatelami a władzą. Warto zauważyć, że definicje i charakter partii politycznych mogą różnić się w zależności od kontekstu kulturowego, historycznego i prawno-politycznego danego kraju.

Hubert Kitschelt skupia się na analizie roli partii politycznych w strukturalizacji preferencji politycznych. Jego teoria zakłada, że partie polityczne mają kluczowe znaczenie w organizowaniu interesów grupowych i reprezentowaniu różnych frakcji społecznych w systemie politycznym. Poprzez konkurowanie o poparcie wyborców, partie kształtują preferencje polityczne i wpływają na podział polityczny społeczeństwa. W ten sposób partie

⁴²³ K. Wojtaszczyk, *Partie polityczne w państwie demokratycznym*, Warszawa 1998, s. 7

⁴²⁴ A. Antoszewski, *Wybory parlamentarne i prezydenckie 2005 r. a instytucjonalizacja polskiego systemu partyjnego* [w:] T. Sasińska-Klas (red.), *Media w wyborach. Kampanie wyborcze. Media w polityce*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 59.

⁴²⁵ M. Barański, A. Czyż, R. Glajcar, S. Kubas, M. Migalski, R. Rajczyk, M. Tyrała, (red.), *Współczesne partie i systemy partyjne państw Grupy Wyszehradzkiej w procesie demokratyzacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2018, s. 13-14.

⁴²⁶ J. Wiatr, *Spoleczeństwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1968, s. 322.

polityczne przyczyniają się do kształtowania stabilnego systemu politycznego, w którym różne grupy mają możliwość reprezentacji i wyrażenia swoich interesów⁴²⁷.

Partie polityczne są złożonymi organizacjami o różnorodnych aspektach i funkcjach w systemach politycznych. Ze względu na owe funkcje partii politycznych możemy wyróżnić kilka definicji partii ze względu na jej funkcje w systemie politycznym. Partia uważana za organizację polityczną skupiają ludzi o podobnych przekonaniach politycznych i ideologicznych. Działają one na rzecz osiągnięcia celów politycznych poprzez udział w procesach wyborczych oraz kształtowanie polityki⁴²⁸. Partie jako aktorzy na scenie politycznej są ważnymi uczestnikami życia politycznego. Stanowią główne podmioty uczestniczące w wyborach, decyzjach politycznych i procesie tworzenia prawa⁴²⁹. Partie jako organizacje reprezentujące interesy mają na celu reprezentować różnorodne interesy społeczne, grupy zawodowe, etniczne czy ideologiczne. Stanowią platformy, na których obywatele mogą wyrażać swoje opinie i wpływać na kształtowanie polityki⁴³⁰. Partie polityczne mają również za zadanie kształtować politykę poprzez agendę polityczną, przedstawiając swoje pomysły, programy i rozwiązania w zakresie różnych kwestii społecznych, gospodarczych czy międzynarodowych⁴³¹. Partie polityczne posiadają formalne struktury wewnętrzne, takie jak organy decyzyjne, przywództwo i hierarchie, które pomagają w zarządzaniu działaniami i podejmowaniu decyzji⁴³². Partie polityczne konkurują ze sobą w wyborach i starają się zdobyć poparcie wyborców. Konkurencja ta sprzyja demokratycznemu procesowi wyborczemu i wpływa na jakość debaty politycznej. W systemach parlamentarnych partie polityczne, które zdobywają większość miejsc w parlamencie, mogą utworzyć rząd i wpływać na procesy ustawodawcze oraz zarządzanie państwem. Partie polityczne są ważnym elementem systemów demokratycznych, umożliwiając obywatelom wyrażanie swoich preferencji i wybór reprezentantów do władz⁴³³. Partie polityczne angażują się w różne aktywności społeczne, takie jak organizowanie kampanii wyborczych, spotkań z wyborcami, prezentowanie swoich

⁴²⁷ H. Kitschelt, *Linkages Between Citizens and Politicians In Democratic Polities*. "Comparative Political Studies" 2000, nr 33 (6/7), s. 845–879.

⁴²⁸ A. Stelmach, *System partyjny*, [w:] *Współczesne instytucje polityczne Polski*, red. A. Stelmach, S. Zyborowicz, Instytut Nauk Społecznych i Dziennikarstwa Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 1993, s. 59–63.

⁴²⁹ A. Turska – Kawa, *Determinanty chwiejności wyborczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 30–34.

⁴³⁰ K. Oświecimski, *Grupy interesu i lobbying w amerykańskim systemie politycznym*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012, s. 44.50.

⁴³¹ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych, [https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/partie-polityczne-16798734?unitId=roz\(2\)](https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/partie-polityczne-16798734?unitId=roz(2)), [dostęp: 26.08.2023].

⁴³² M. Hartliński, *Przywództwo polityczne – wprowadzenie*, Wydawnictwo Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2012, s. 16–23.

⁴³³ A. Turska – Kawa, *Determinanty chwiejności wyborczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 66–70, 85–88.

programów, działalność na rzecz społeczności lokalnych oraz wyrażanie opinii na różne tematy. Mają na celu wspieranie i utrzymanie stabilności politycznej, poprzez udział w procesie politycznym, tworzenie kompromisów i współpracę z innymi partiami czy frakcjami. Partie polityczne są kluczowymi uczestnikami procesu demokratycznego, reprezentującymi różnorodne interesy i wartości społeczne oraz wpływającymi na kształtowanie polityki i rządzenie w demokratycznych społeczeństwach⁴³⁴.

Powstawanie partii politycznych można śledzić w kontekście historycznym, społecznym i politycznym danego kraju. Kształtowanie się partii politycznych jest związane z ewolucją systemów rządów, rozwojem ideologii politycznych oraz reakcją na zmieniające się warunki społeczno-polityczne⁴³⁵.

Partie polityczne zaczęły się wykształcać w Europie Zachodniej w XVII i XVIII wieku. Pierwsze formacje polityczne często nie były jeszcze oficjalnie nazwanymi partiami, ale raczej grupami lub frakcjami, które reprezentowały określone interesy lub poglądy. Na przykład, w Wielkiej Brytanii w XVII wieku można dostrzec podziały między wigami a torysami, które z czasem przekształciły się w wczesne partie polityczne⁴³⁶. Rewolucje, takie jak Rewolucja Francuska i Amerykańska, przyczyniły się do kształtowania się nowych idei politycznych i mobilizacji społeczeństwa. W wyniku tych procesów narodziły się pierwsze partie polityczne, takie jak kluby jakobinów czy federalistów w Stanach Zjednoczonych. W miarę rozwoju demokracji i rozszerzania się praw wyborczych, partie polityczne stały się bardziej ustrukturyzowane i skoncentrowane na wyrażaniu politycznych programów. W XIX wieku wiele krajów europejskich doświadczyło powstawania partii narodowych, liberalnych, konserwatywnych i socjalistycznych. Partie polityczne wraz z rozwojem ideologii politycznych, takich jak liberalizm, konserwatyzm, socjalizm czy nacjonalizm, zaczęły bardziej jednoznacznie reprezentować określone wartości i cele. To prowadziło do powstawania partii o zróżnicowanych programach i filozofiach⁴³⁷. W drugiej połowie XIX wieku narodziły się partie robotnicze, związane z ruchem robotniczym i walką o prawa pracownicze. Socjaldemokraci, socjaliści i komuniści tworzyli partie, które dążyły do zmian społeczno-ekonomicznych w kierunku większej równości⁴³⁸.

⁴³⁴ M. Borowicz, *Kampania wyborcza – definicje i cech charakterystyczne*, „Atheneum”, nr 23/2010, s. 134-140.

⁴³⁵ M. Duverger, *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*, Wiley, New York 1959, s. 44-45.

⁴³⁶ A. Panebianco, *Political Parties: Organization and Power*, Cambridge University Press, London 1988, s. 20-36.

⁴³⁷ R.S. Katz, P. Mair, *Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party*, *Party Politics*, 1(1), 1995, s. 5-28.

⁴³⁸ T. Poguntke, P. Webb, *The Presidentialization of Politics: A Comparative Study of Modern Democracies*, Oxford University Press, 2005, s. 58-65.

Podział na ideologie⁴³⁹ lewicowe i prawicowe jest jednym z najstarszych i najbardziej rozpowszechnionych sposobów klasyfikacji poglądów politycznych. Jednak w czasach obecnych staje się coraz trudniejsze przypisanie określonych poglądów do jednego z tych dwóch wymiarów, ponieważ polityka i ideologie polityczne stają się bardziej złożone i różnorodne⁴⁴⁰.

Wielokrotnie dziejach nauki próbowano dokonywać kategoryzacji idei oraz ideologii politycznych, starano się również powiązać ze sobą⁴⁴¹. Najbardziej powszechną, ale także najstarszą klasyfikacją jest podział spektrum politycznego na lewicę i prawicę. Jest to liniowy podział, który umieszcza przekonania polityczne w punktach znajdujących się pomiędzy lewicą a prawicą⁴⁴². Pojęcia „lewicowy oraz „prawicowy” są powszechnie znane i stosowane do określania politycznych przekonań danej jednostki istnieje również powszechna zgoda, że poza lewicą i prawicą istnieje wiele idei i ideologii bardziej lub mniej zbliżonych do dwóch wymienionych powyżej⁴⁴³. Początki tego rozróżnienia sięgają jednak tego samego okresu, co początki samego słowa ideologia, a więc czasu Wielkiej Rewolucji Francuskiej. Związany jest on mianowicie z rozkładem foteli podczas pierwszego posiedzenia Stanów Generalnych w 1789 r. I tak, po prawicy króla siedzieli popierający go arystokraci, natomiast po lewicy usiedli radykałowie oraz przedstawiciele stanu trzeciego. Stąd też wzięło się późniejsze wiązanie prawicy z monarchią i reakcją, zaś lewicy z rewolucyjnością egalitarnymi wartościami⁴⁴⁴.

Rozwój ideologiczny partii politycznych obejmuje ewolucję poglądów, wartości i celów, które te partie reprezentują. Ideologie polityczne stanowią fundament dla działań i programów partii, wpływając na kształtowanie polityki i podejmowanie decyzji⁴⁴⁵.

⁴³⁹ Termin ideologia jest jednym z najmniej precyzyjnych terminów w naukach społecznych. Słowo to powstało w okresie Wielkiej Rewolucji Francuskiej, a jego twórcą jest Antoine Destruitt de Tracy. W swoim pierwotnym znaczeniu, jakie nadał mu jego autor, słowo to oznaczało naukę o ideach. Zdaniem de Tracy ideologia jest częścią zoologii, a jej celem jest odkrycie źródeł naszych aktów poznania, ich pewności i granic. Natomiast znaczenie bliższe współczesnemu nadał mu Karol Marks, to on tak- że wprowadził to pojęcie do obszaru polityki. K. Marks traktował ideologię jako system fałszywych idei, uwarunkowanych miejscem w społecznej i klasowej strukturze jej autorów. Stanowi ona swoiste usprawiedliwienie rządów klasy panującej, służy manipulowaniu i kontrolowaniu mas pracujących. Uciekając od sporów definicyjnych, w niniejszej pracy przyjęłam jako definicję operacyjną ujęcie Martina Seligera, według którego ideologia to „uporządkowany układ idei, za pośrednictwem których człowiek określa, wyjaśnia i osądza cele i środki zorganizowanych. Są to również specyficzne działania polityczne prowadzące do utrzymania, poprawienia, podważenia czy przebudowy istniejącego ładu społecznego”, M. Seliger, *Ideology and Politics*, Routledge, London 1976, s. 14.

⁴⁴⁰ *Koniec podziału lewica–prawica*, Dyskusja na łamach „Dziennika”, dodatek „Europa”, *Koniec podziału lewica–prawica*, 20 października 2007 oraz na łamach „Krytyka Polityczna”, 2002, nr 2, jesień, 2002.

⁴⁴¹ K. Kowalczyk, *Typologia polskich partii politycznych według kryterium programowego*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2014, nr 1, s. 75-94.

⁴⁴² A. Lipiński, *Podział lewica–prawica w perspektywie konstruktywistycznej*, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/ssp/article/view/9834/9441>, [dostęp: 09.05.2023].

⁴⁴³ A. Giddens, *Poza lewicą i prawicą*, Poznań 2001.

⁴⁴⁴ N. Bobbio, *Prawica i lewica*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1996, s. 20-26.

⁴⁴⁵ J. Rawls, *A Theory of Justice*, Harvard University Press, Harvard, 1971, s. 33-45.

Warto zauważyć, że partie polityczne różnią się w zależności od kraju i kultury politycznej. W jednym kraju mogą istnieć partie o podobnych ideologiach, ale różniące się w szczegółach programów politycznych. Ważne jest również zrozumienie, że obraz polityczny może się zmieniać w zależności od aktualnych wydarzeń i przekształceń społecznych⁴⁴⁶.

Stworzenie podstaw do funkcjonowania systemu partyjnego w Polsce było jednym z najważniejszych obszarów zmiany po 1989 r. Charakter tego procesu, mimo istniejącej w tamtym czasie politycznej żywołości wykazuje cechy ukierunkowanej zmiany, która wynikała przede wszystkim ze stopniowej konsolidacji reżimu demokratycznego oraz ewolucji systemowych funkcji partii politycznych w Polsce. Na polu normatywnym wymiar zmian dokonujących się w Polsce po 1989 r. można podzielić na trzy następujące płaszczyzny⁴⁴⁷:

- Tryb rejestracji partii politycznych,
- Model finansowania partii politycznych,
- Zakres instytucjonalnej kontroli nad partiami.

Reformy wyżej wymienionych obszarów zachodziły na poziomie najwyższych aktów normatywnych, przed wszystkim ustawodawstwa dotyczącego bezpośrednio funkcjonowania partii politycznych w Polsce. Najważniejsze zmiany w tym zakresie zostały ustanowione w latach 1990 r. oraz w 1997 r. Najważniejszym założeniem ustawy z 1990 r. było utworzenie ram prawnych niestanowiących bariery dla aktywności politycznej polskiego społeczeństwa. Przepisy ustawy z 1997 r. dotyczyły uporządkowania spontanicznego sposobu zakładania partii politycznych, który znajdował się w uchwalonej ustawie z 1990 r. weryfikacja mnogości bytów politycznych z tego okresu została zweryfikowana w nowej ustawie poprzez potrzebę ponownej rejestracji partii⁴⁴⁸. W miejsce modelu ewidencyjnego wprowadzono tryb rejestracyjny, który zakładał spełnienie wymogów proceduralnych przy nabywaniu osobowości prawnej przez partię polityczną. Sąd Okręgowy w Warszawie nie posiada kompetencji oceny woli tworzenia partii a jedynie ocenia spełnienie wszystkich wymogów proceduralnych potrzebnych do założenia partii i jej zarejestrowania. Po spełnieniu wszystkich wymogów partia musi zostać zarejestrowana a organ rejestracyjny nie ma możliwości odmowy jej zarejestrowania⁴⁴⁹. Zamiana modelu rejestracji i funkcjonowania partii w Polsce wynikała przed wszystkim z

⁴⁴⁶ M. Żmigrodzki, *Partie polityczne w systemie politycznym współczesnego państwa*, [w:] J. Tymanowski (red.), *Nauka o państwie i polityce*, Łódź 2003, s. 140-145.

⁴⁴⁷ W. Wojtasik, *Systemy partyjne i partie polityczne w procesach transformacji systemowej* [w:] *Transformacja systemowa w Polsce 1989-2009*, red. R. Głajcar, W. Wojtasik, Wydawnictwo Remar, Katowice 2009, s. 149-163.

⁴⁴⁸ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych, art. 11-23.

⁴⁴⁹ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych, art. 11-23.

ustabilizowania się struktury systemu partyjnego w ramach której nie było już potrzebne stosowanie uproszczonych procedur rejestracyjnych⁴⁵⁰.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej nie doprowadziła do zdefiniowania partii politycznej⁴⁵¹. Definicja taka znalazła się w ustawie z 1997 r., o której mowa wcześniej, określa ona partię polityczną jako: „dobrowolną organizację występującą pod określoną nazwą, stanowiącą sobie za cel udział w życiu publicznym przez wywieranie metodami demokratycznymi wpływu na kształtowanie polityki państwa oraz sprawowanie władzy publicznej⁴⁵²”. W konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej znalazły się jedynie dwa artykuły odnoszące się bezpośrednio do regulacji prawnej partii politycznych. Artykuł 11 konstytucji zapewniający wolność tworzenia i funkcjonowania partii politycznych oraz wpływania przez nie metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa⁴⁵³. Artykuł 13 konstytucji zakazuje działania partii odwołujących się do ideologii totalitarnych oraz aprobujących nienawiść narodową i rasową. Wyklucza również legalność istnienia ugrupowań dopuszczających przemoc w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa oraz przewidują utajnienie swoich struktur i członkostwa⁴⁵⁴.

Drugim równie istotnym wymiarem projektowania systemu partyjnego w Polsce po 1989 r. było stworzenie modelu finansowania partii politycznych. Finansowanie ze źródeł publicznych zapewnia stabilizację partii, gdyż zapewnia środki na funkcjonowanie realizacji swoich celów i funkcji. W reżimach demokratycznych można wyróżnić trzy typy finansowania partii politycznych: ze źródeł publicznych, hybrydowy (ze źródeł prywatnych oraz publicznych) oraz ze źródeł jedynie prywatnych⁴⁵⁵. Model finansowania partii politycznych podobnie jak rejestracji przeszedł ewolucję od roku 1990 i 1997 r.⁴⁵⁶. Na podstawie kierunku ewolucji zmian w systemie finansowania partii politycznych w Polsce można wyznaczyć pewną tendencję, która wskazuje na ograniczanie możliwości pozyskiwania przez partie środków finansowych ze źródeł prywatnych (ma to na celu ograniczenie patologicznych zjawisk oraz korupcji)⁴⁵⁷.

Partie polityczne w Polsce odgrywają istotną rolę w kształtowaniu polityki zagranicznej kraju. W demokracji, partie polityczne reprezentują różne grupy społeczne i ich

⁴⁵⁰ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych, art.

⁴⁵¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

⁴⁵² Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych, art. 11-15.

⁴⁵³ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych, art. 17-20.

⁴⁵⁴ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych, art. 20-23.

⁴⁵⁵ J. Kurek-Bąk, *Transformacja polskiego systemu partyjnego po 1989 r.*, Studia Politicae Universitatis Silesiensis nr 10/2013, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013, s. 53-56.

⁴⁵⁶ Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o partiach politycznych.

⁴⁵⁷ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych.

interesy, co wpływa na priorytety i kierunki polityki zagranicznej. Funkcje partii w tym zakresie to⁴⁵⁸:

- Artykulacyjna – partie polityczne są detektorem społecznych postaw, nastrojów wobec spraw dziejących się na arenie międzynarodowej. Partie nazywają po imieniu to co mówi społeczeństwo na temat polityki zagranicznej oraz sytuacji międzynarodowej. Partie polityczne artykułują, czyli wyrażają interesy, potrzeby i oczekiwania różnych grup społecznych. W kontekście polityki zagranicznej oznacza to reprezentowanie interesów swoich wyborców w kwestiach międzynarodowych.
- Koncepcyjna – partie opracowują i formułują koncepcje i strategie dotyczące polityki zagranicznej. Tworzą wizje i cele, które chcą realizować na arenie międzynarodowej.
- Dyskursywna – partie polityczne biorą udział w debatach publicznych, kształtując dyskurs na temat polityki zagranicznej. Poprzez swoje wypowiedzi i działania wpływają na opinię publiczną i narrację medialną.
- Programowa – partie polityczne tworzą programy wyborcze, które zawierają konkretne propozycje dotyczące polityki zagranicznej. Programy te są prezentowane wyborcom i stanowią podstawę działań w przypadku zdobycia władzy.
- Programowa – partie polityczne, które zdobędą władzę, mają możliwość realizacji swoich założeń programowych. Ich przedstawiciele obejmują kluczowe stanowiska w rządzie, takie jak premier, minister spraw zagranicznych, itp., i wprowadzają politykę zagraniczną w życie.

3.2. Programy partii prawicowych

Akcja Wyborcza Solidarność (AWS) była politycznym ugrupowaniem powstałym w 1996 roku w Polsce jako koalicja różnych ugrupowań o charakterze centroprawicowym, zwłaszcza chrześcijańsko-demokratycznym. AWS było założone przez Mariana Krzaklewskiego, byłego lidera Solidarności i przewodniczącego jej Klubu Parlamentarnego. Liga Polskich Rodzin (LPR) to polska prawicowa partia polityczna, założona w 2001 roku przez środowiska Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego i Stronnictwa Narodowego. Prawo i Sprawiedliwość (PiS) to polska partia polityczna założona w 2001 roku przez braci Lecha i Jarosława Kaczyńskich. Partia ta promuje konserwatywne i narodowe podejście do

⁴⁵⁸ R. Kuźniar, *Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 7-12.

polityki, solidaryzm i interwencjonizm oraz chrześcijańską demokrację. Często jest ona określana jako populistyczna i eurosceptyczna, chociaż opowiada się za członkostwem Polski w Unii Europejskiej i reformą UE.

W okresie 1989-2001 cały ciężar określania charakteru relacji polsko-amerykańskich spoczywał na ośrodkach rządowych, upublicznianych w formie tzw. expose ministrów spraw zagranicznych ze względu na stosunkowo małą wagę przywiązywaną do polityki zagranicznej (w tym relacji ze Stanami Zjednoczonymi) w programach polskich partii politycznych. polityka zagraniczna Polski w tym okresie była w dużej mierze reaktywna i kształtowana pod wpływem bieżących wydarzeń geopolitycznych. Wielu ekspertów uważa, że kluczowy wpływ na kształtowanie polskiej polityki zagranicznej miały środowiska dyplomatyczne, które miały duże doświadczenie w kontaktach międzynarodowych i były odpowiedzialne za prowadzenie negocjacji i współpracę z innymi krajami. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że polityka zagraniczna Polski w tym okresie była silnie ukierunkowana na włączenie Polski do struktur militarnych i gospodarczych demokratycznego świata Zachodu. W szczególności, Polska aktywnie dążyła do przyjęcia do Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej, co było uważane za kluczowe dla jej bezpieczeństwa i rozwoju gospodarczego. Warto również pamiętać, że polityka zagraniczna Polski była również ukierunkowana na rozwijanie współpracy z innymi krajami europejskimi i na wzmocnienie pozycji Polski na arenie międzynarodowej⁴⁵⁹.

Po 1989 r. dyplomacja suwerennej Polski starała się zbudować jak najbliższe relacje ze Stanami Zjednoczonymi co stało się priorytetem w polskiej polityce zagranicznej. Współpraca ze Stanami Zjednoczonymi była ważna zarówno z politycznego, jak i gospodarczego punktu widzenia. W okresie transformacji ustrojowej Polska otrzymała duże wsparcie ze strony Stanów Zjednoczonych, co przyczyniło się do jej rozwoju i integracji ze światem zachodnim. W kolejnych latach relacje polsko-amerykańskie rozwijały się dynamicznie, a współpraca obejmowała szeroki zakres dziedzin, takich jak polityka, bezpieczeństwo, gospodarka, nauka i kultura. Warto jednak zauważyć, że w programach partii politycznych odniesienia do relacji ze Stanami Zjednoczonymi były rzadkie, co może być spowodowane tym, że wiele partii skupiało się na kwestiach wewnętrznych i sprawach dotyczących krajowych problemów społecznych i gospodarczych. Niemniej jednak relacje polsko-amerykańskie były ważnym elementem polskiej polityki zagranicznej i nadal pozostają ważnym elementem współpracy między obydwojoma krajami.

⁴⁵⁹ K. Matysek, *Węzłowe elementy relacji polsko-amerykańskich w świetle analizy ramowania*, „Historia i Polityka” nr 35 (42)/2021, 2021, s. 80-83.

Pierwsze odniesienie do relacji polsko-amerykańskich w programie wyborczym partii prawicowej pojawia się w 1997 r. partia Akcja Wyborcza Solidarność⁴⁶⁰ partia ta odniosła się do członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim oraz Unii Europejskiej: „Zdecydowanie opowiadamy się za jak najszybszym uzyskaniem przez Polskę członkostwa w NATO. Integracja z Unią Europejską stworzy realną możliwość uzyskania przez nas – na równych prawach- bezpośredniego wpływu na kształtowanie nowego porządku Europy”⁴⁶¹. Partia Akcja Wyborcza Solidarność wiązała z przystąpieniem do tych organizacji możliwość wzrostu gospodarczego i poprawę pozycji Polski na arenie międzynarodowej: „Przystąpienie do NATO i Unii zdynamizuje wzrost gospodarczy i rozwój polski. Wspieranie reform demokratycznych i rynkowych będzie umacniać naszą pozycję na arenie międzynarodowej i sprzyjać stabilizacji Europy Środkowej.”⁴⁶²

Kolejny program polskiej partii o usytuowaniu ideologicznym prawicowym, w którym można odnaleźć odniesienia do relacji polsko-amerykańskich to program Ligii Polskich Rodzin⁴⁶³ z 2001 roku. Partia ta odnosi się w nim do zapewnienia bezpieczeństwa Polski w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego: „(...) fundamentem polskiej polityki zagranicznej musi być przynależność do NATO jak najściślejszy sojusz ze Stanami Zjednoczonymi”⁴⁶⁴. Partia ta postulowała, aby Polska w ramach Sojusz Północnoatlantyckiego pełniła kluczową rolę: „(...) nasza rola w ramach NATO musi wynikać nie tylko z naszej aktywności i dążenia do stania się jednym z państw, które są autorami jego polityki, ale także z wykonywania zobowiązań w sferze militarnej”⁴⁶⁵. Liga Polskich Rodzin ponownie odnosiła się do współpracy

⁴⁶⁰ Akcja Wyborcza Solidarność (AWS) była politycznym ugrupowaniem powstałym w 1996 roku w Polsce jako koalicja różnych ugrupowań o charakterze centroprawicowym, zwłaszcza chrześcijańsko-demokratycznym. AWS było założone przez Mariana Krzaklewskiego, byłego lidera Solidarności i przewodniczącego jej Klubu Parlamentarnego. AWS sprawowało władzę w Polsce w latach 1997-2001, najpierw w koalicji rządowej z Unią Wolności, a następnie jako rząd mniejszościowy po wystąpieniu UW z koalicji. Jerzy Buzek był premierem z ramienia AWS od 1997 roku. AWS było znane z tego, że skupiało wiele ugrupowań o różnych poglądach politycznych, co sprawiało, że było to ugrupowanie bardzo zróżnicowane ideowo.

⁴⁶¹ Program Akcji Wyborczej Solidarność z 1997 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/originals/92620_1997.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁶² Program partii Akcja Wyborcza Solidarność z 1997 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/originals/92620_1997.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁶³ Liga Polskich Rodzin (LPR) to polska prawicowa partia polityczna, założona w 2001 roku przez środowiska Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego i Stronnictwa Narodowego. W skład Komitetu Wyborczego LPR na wybory w 2001 roku weszły także inne ugrupowania prawicy, takie jak Ruch Odbudowy Polski, Ruch Katolicko-Narodowy, Porozumienie Polskie i Przymierze dla Polski. Od 2006 do 2007 roku LPR była członkiem koalicji rządowej z Prawem i Sprawiedliwością i Samoobroną RP, a jej wicepremierem był Roman Giertych. W latach 2001-2007 partia ta posiadała reprezentację w polskim parlamencie, a w latach 2004-2009 w Parlamencie Europejskim.

⁴⁶⁴ Program partii Liga Polskich Rodzin z 2001 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/coded_originals/92713_2001.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁶⁵ Program partii Liga Polskich Rodzin z 2001 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/coded_originals/92713_2001.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego ze Stanami Zjednoczonymi w programie wyborczym z 2005 r.: „Polska jako Członek NATO winna mieć profesjonalną silną armię o standardzie międzynarodowym, mobilną, wyposażoną w broń, amunicję i sprzęt wojskowy, maksymalnie produkcji polskiej, zgodnej z normami NATO. Odrzucamy koncepcję sprowadzania zużytego sprzętu wojskowego, doskonale znanego technologicznie innym armiom⁴⁶⁶”.

Prawo i Sprawiedliwość⁴⁶⁷ jest największą polską partią pravicową i w swoich programach od 2005 roku odnosi się do polityki zagranicznej oraz do relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Partia ta zwraca uwagę na wszystkie aspekty relacji dwustronnych, w szczególności na współpracę w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego i bilateralne relacje dotyczące bezpieczeństwa i obronności. W swoich programach Prawo i Sprawiedliwość podkreśla, że Polska i Stany Zjednoczone są sojusznikami i ważnymi partnerami w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Partia ta również zwraca uwagę na konieczność wzmocnienia współpracy gospodarczej i handlowej między obydwojoma krajami oraz na potrzebę rozwijania wymiany kulturalnej i naukowej. Warto również wspomnieć, że Prawo i Sprawiedliwość podkreśla rolę Polski jako ważnego partnera Stanów Zjednoczonych w regionie Europy Środkowej i Wschodniej oraz jej zaangażowanie w proces budowy bezpiecznej i stabilnej Europy.

Pierwszy raz Prawo i Sprawiedliwość odnosi się do relacji polsko-amerykańskich w programie wyborczym z 2005 r. W pierwszej kolejności porusza kwestię współpracy w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego: „W sferze stosunków sojuszniczych największą wagę przywiązujemy do NATO, skupiającego państwa europejskie obok największej potęgi militarnej świata i głównego militarnego sojusznika Polski – Stanów Zjednoczonych. Pakt Północnoatlantycki jest jedynym sojuszem o ukształtowanej przez dekady wiarygodności. NATO jako jedyne także dysponuje odpowiednią infrastrukturą i odpowiednimi, uzgodnionymi procedurami współdziałania⁴⁶⁸”. Kolejny fragment programu wyborczego tej partii dotyczy relacji Polski ze Stanami Zjednoczonymi: ”PiS będzie dążył również do ustanowienia bilateralnego, formalnego sojuszu wojskowego ze Stanami Zjednoczonymi, na wzór

⁴⁶⁶ Tamże.

⁴⁶⁷ Prawo i Sprawiedliwość (PiS) to polska partia polityczna założona w 2001 roku przez braci Lecha i Jarosława Kaczyńskich. Partia ta promuje konserwatywne i narodowe podejście do polityki, solidaryzm i interwencjonizm oraz chrześcijańską demokrację. Często jest ona określana jako populistyczna i eurosceptyczna, chociaż opowiada się za członkostwem Polski w Unii Europejskiej i reformą UE. W latach 2005-2007 PiS było w rządzie Kazimierza Marcinkiewicza i Jarosława Kaczyńskiego, a w latach 2015-2019 i od 2021 rządzi Polską razem z Solidarną Polską i od 2021 Partią Republikańską. W latach 2015-2021 w rządzie współtworzyło także Polskie Razem, a od 2022 w rządzie znajduje się także stowarzyszenie Polskie Sprawy. Prezydentami Rzeczypospolitej Polskiej z ramienia PiS byli Lech Kaczyński (2005-2010) i Andrzej Duda (od 2015).

⁴⁶⁸ Program Prawa i Sprawiedliwości z 2005 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/originals/92436_2005.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

stosunków, jakie USA posiada ze swymi niektórymi specjalnymi sojusznikami. Celem powyższego sojuszu nie jest osłabienie mechanizmu wspólnej obrony w ramach NATO, na rzecz wzmocnienia którego PiS zamierza aktywnie działać. Popieramy również zwiększenie zdolności do działań obronnych, antykrzysowych, a szczególnie antyterrorystycznych w ramach Unii Europejskiej. Uważamy jednak za zbędne działania, które dublowałyby zdolności i cele z powodzeniem realizowane w ramach NATO ⁴⁶⁹”. Partia chce po wygraniu wyborów stworzyć ze Stanami Zjednoczonymi sojusz o specjalnym charakterze opierający się na współpracy wojskowej obu państw.

Kolejny program partii Prawo i Sprawiedliwość został opublikowany w 2006 r. Po raz pierwszy w programie partii prawicowej zostało użyte określenie strategicznego partnerstwa⁴⁷⁰ między Polską a Stanami Zjednoczonymi: „Polska rozwija strategiczne partnerstwo z USA. Relacje dwustronne umocniły wizyty w Stanach Zjednoczonych prezydenta, obu premierów oraz ministra spraw zagranicznych. (...) ⁴⁷¹”.

W programie z 2006 r. Prawo i Sprawiedliwość również po raz pierwszy odniosło się w sposób kompleksowy do relacji ze Stanami Zjednoczonymi poruszając kwestie gospodarcze: „Ważnym aspektem wizyt była też współpraca ekonomiczna, która zaowocowała porozumieniem z takimi koncernami, jak DELL czy General Electric. Pozwalają one na transfer nowoczesnych technologii do Polski. Dzięki nim zwiększy się również liczba nowych miejsc pracy.⁴⁷²” Ze względu na ważny charakter współpracy wojskowej w relacjach dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi⁴⁷³ w programie Prawa i Sprawiedliwości pojawiły się również odniesienia do współpracy w tym zakresie: „Przez ostatni rok rozwinęła się także polsko-amerykańska współpraca wojskowa. Premier Jarosław Kaczyński podczas ostatniej wizyty w USA uczestniczył w uroczystości symbolicznego przekazania dla Sił Zbrojnych RP pierwszego z 48 myśliwców wielozadaniowych F-16.”⁴⁷⁴

Do 2019 r. kiedy to Polska ostatecznie znalazła się w systemie Wizowym Stanów Zjednoczonych⁴⁷⁵ sprawa ta również była ważnym elementem rozmów między stroną Polska a Amerykańską znalazło to odzwierciedlenie także w programie Prawa i Sprawiedliwości:

⁴⁶⁹ Program Prawa i Sprawiedliwości z 2005 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/92436_2005.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁷⁰ Partnerstwo strategiczne to relacja między dwoma krajami, zwykle sformalizowana jednym lub kilkoma umowami międzynarodowymi, w których kraje ustalają szczegóły wzajemnych relacji.

⁴⁷¹ Program Prawa i Sprawiedliwości z 2006 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/92436_2006.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁷² Tamże.

⁴⁷³ Tamże.

⁴⁷⁴ Tamże.

⁴⁷⁵ Włączenie Polski do Programu Ruchu Bezwizowego, <https://pl.usembassy.gov/pl/vwp-fact-pl/>, [dostęp: 14.01.2023].

„Trwają wysiłki na rzecz ułatwienia podróżowania obywateli RP w ramach programu uchylecia wymogu posiadania wizy Visa Waiver Program. Umożliwia on obywatelom krajów objętych programem pobyt turystyczny lub służbowy w Stanach Zjednoczonych, nie dłuższy niż 90 dni, bez potrzeby posiadania wizy amerykańskiej. Programem VWP kieruje prokurator generalny USA w porozumieniu z sekretarzem stanu.”⁴⁷⁶

Program wybroczy z 2007 r. Prawa i Sprawiedliwości przyjął podobną formułę do programu z 2006 r. odnosząc się do wszystkich najważniejszych tematów relacji dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi. W pierwszej kolejności opisuje relacje w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego: „Jesteśmy aktywnym i odpowiedzialnym członkiem NATO. Zwiększamy wpływy Polski w tej organizacji, łącznie z szansą na objęcie wkrótce przez Polaka stanowiska szefa najwyższych struktur wojskowych NATO. Udział polskich żołnierzy w misjach pokojowych, stabilizacyjnych i bojowych w ciągu ostatnich dwóch lat, w tym w Iraku i Afganistanie, konsekwentnie wzmacnia międzynarodową pozycję i bezpieczeństwo Polski.”⁴⁷⁷ Od 2007 roku Polska starała się o umiejscowienie w Polsce elementów tarczy antyrakietowej⁴⁷⁸ co również zostało uwzględnione jako ważny element relacji bilateralnych ze Stanami Zjednoczonymi w programie partii Prawo i Sprawiedliwość: „Polska jest jednym z najważniejszych państw wspierających militarne działania stabilizacyjne na świecie. Chcemy wzmocnienia NATO, przy jednoczesnej budowie wspólnej europejskiej polityki obronnej. Zainstalowanie w Polsce elementów systemu obrony przeciwrakietowej ma podwójne znaczenie: zwiększenie bezpieczeństwa Polski i zacieśnienie strategicznego partnerstwa ze Stanami Zjednoczonymi. Kwestia tarczy antyrakietowej nie przesłania szeroko rozumianego interesu narodowego. W sprawie warunków instalacji prowadzimy twarde negocjacje, które mają zagwarantować naszemu krajowi sukces polityczny i gospodarczy.”⁴⁷⁹

Z każdym kolejnym programem Prawa i Sprawiedliwości kwestie dotyczące polityki zagranicznej stanowią ważniejszą i większą jego część. Relacje bilateralne ze Stanami Zjednoczonymi również: „W dziedzinie stosunków bilateralnych priorytetowe znaczenie mają: partnerstwo ze Stanami Zjednoczonymi. (...) Do najważniejszych atutów międzynarodowej pozycji Polski, oprócz naszego członkostwa w NATO i naszych partnerskich relacji ze Stanami

⁴⁷⁶ Program Prawa i Sprawiedliwości z 2006 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/92436_2006.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁷⁷ Program Prawa i Sprawiedliwości z 2007 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/92436_2007.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁷⁸ Tamże.

⁴⁷⁹ Tamże.

Zjednoczonymi”⁴⁸⁰. Sprawy związane z zapewnieniem bezpieczeństwa Prawo i Sprawiedliwość łączy między członkostwo w Sojuszu Północnoatlantyckim a partnerstwo strategiczne ze Stanami Zjednoczonymi uzależniając bezpieczeństwo Polski od współlistnienia obu czynników: „Gdy chodzi o bezpieczeństwo definiowane w kategoriach militarnych, to zasadnicze znaczenie ma nasze członkostwo w NATO, zespolone z naszym strategicznym partnerstwem ze Stanami Zjednoczonymi. W naszym narodowym interesie leży rychle sfinalizowanie budowy amerykańskiej tarczy antyrakietowej w Polsce i Czechach. Stanowi ona dodatkową gwarancję bezpieczeństwa naszego kraju i stwarza sposobność do wyraźnego wzmocnienia dwustronnych stosunków ze Stanami Zjednoczonymi, opartych na udzieleniu sobie szczególnych gwarancji.”⁴⁸¹

Relacje bilateralne ze Stanami Zjednoczonymi określane są mianem partnerstwa strategicznego: „Nie uchybiając zobowiązaniom wynikającym z członkostwa w NATO ani strategicznemu partnerstwu ze Stanami Zjednoczonymi, Polska powinna sprzyjać europejskim inicjatywom zwiększającym nasze bezpieczeństwo militarne, a także brać pod uwagę nasz udział w komplementarnym kształtowaniu układu sił w naszym regionie geograficznym.”⁴⁸²

Polityka zagraniczna stając się ważną częścią programów Prawa i Sprawiedliwości pojawiła się również w programie z 2011 r. Partia w swoim programie odwoływała się do różnych wymiarów współpracy na arenie międzynarodowej omawiając przy tym kwestie bezpieczeństwa oraz relacji dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi. W kwestii bezpieczeństwa w programie przestawiła budowie trzech filarów bezpieczeństwa państwa: „Polityka bezpieczeństwa narodowego i obronności RP spoczywa na trzech głównych filarach: współpracy w ramach Unii Europejskiej, zobowiązaniach wynikających z członkostwa w NATO i strategicznego partnerstwa ze Stanami Zjednoczonymi oraz racjonalnej ocenie zagrożeń i uwarunkowań wynikających z układu sił w naszym regionie geograficznym.”⁴⁸³

Ponownie partia odnosi się do członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim oraz podkreśla strategiczny zdaniem partii stan relacji Polski ze światowym supermocarstwem: „Członkostwo w NATO i strategiczne partnerstwo ze Stanami Zjednoczonymi, główny spośród zewnętrznych filarów polityki bezpieczeństwa (...).”⁴⁸⁴

⁴⁸⁰ Program Prawa i Sprawiedliwości z 2007 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/originals/92436_2007.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁸¹ Tamże.

⁴⁸² Tamże.

⁴⁸³ Tamże.

⁴⁸⁴ Program Prawa i Sprawiedliwości z 2011 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/originals/92436_2011.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

Program partii z 2014 r. podkreślał ważną rolę relacji ze Stanami Zjednoczonymi dla zapewnienia bezpieczeństwa, jednak w tym programie kwestie dotyczące polityki zagranicznej i relacji bilateralnych z poszczególnymi państwami nie stanowiły tak obszernej części programu jak poprzednimi laty. „Dla międzynarodowych aspektów bezpieczeństwa Polski szczególną rolę będą odgrywać tradycyjnie stosunki Polski ze Stanami Zjednoczonymi. Należy podjąć działania, by przy sprzyjających okolicznościach doszło do szybkiej rewitalizacji tych stosunków w wymiarze dwustronnym, tak aby wspólnie wyciągnąć wnioski ze zmiany geopolitycznej konfiguracji interesów w naszej części Europy i podjąć wspólne działania na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa, stabilności i umocnienia demokratycznego ładu w regionie. Strategiczna zbieżność celów Polski i USA powinna doprowadzić do powrotu zaangażowania obu stron we wspólne przedsięwzięcia z zakresu bezpieczeństwa międzynarodowego, nawet przy obserwowanym zmniejszeniu amerykańskiej obecności w Europie.”⁴⁸⁵

Program wyborczy Prawa i Sprawiedliwości z 2015 r. podkreślał szczególną rolę Stanów Zjednoczonych w polskiej polityce zagranicznej oraz dla zapewnienia bezpieczeństwa. Partia ta podkreśla chęć rewitalizacji relacji ze Stanami Zjednoczonymi po wygraniu wyborów zarówno w zakresie współpracy w zakresie bezpieczeństwa jak i współpracy gospodarczej: „Dla międzynarodowych aspektów bezpieczeństwa Polski szczególną rolę będą odgrywać tradycyjnie stosunki Polski ze Stanami Zjednoczonymi. Należy podjąć działania, by przy sprzyjających okolicznościach doszło do szybkiej rewitalizacji tych stosunków w wymiarze dwustronnym, tak aby wspólnie wyciągnąć wnioski ze zmiany geopolitycznej konfiguracji interesów w naszej części Europy i podjąć wspólne działania na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa, stabilności i umocnienia demokratycznego ładu w regionie. Strategiczna zbieżność celów Polski i USA powinna doprowadzić do powrotu zaangażowania obu stron we wspólne przedsięwzięcia z zakresu bezpieczeństwa międzynarodowego, nawet przy obserwowanym zmniejszeniu amerykańskiej obecności w Europie.”⁴⁸⁶

Ostatnim programem wyborczym Prawa i Sprawiedliwości omawianym w ramach dysertacji jest program wyborczy z 2019 r. Omawiał on w dość obszerny sposób politykę zagraniczną niejako podsumowując ostatnie cztery lata rządów Prawa i Sprawiedliwości określając po raz kolejny relację ze Stanami Zjednoczonymi mianem partnerstwa

⁴⁸⁵ Program Prawa i Sprawiedliwości z 2012, https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/92436_2012.pdf r., [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁸⁶ Program Prawo i Sprawiedliwości z 2015 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/2020-1/92436_2015.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

strategicznego: „W interesie strategicznym Polski oraz całego regionu była rewitalizacja stosunków polsko-amerykańskich. Rząd Prawa i Sprawiedliwości dokonał takiej rewitalizacji, wzmacniając partnerstwo strategiczne między Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki.”⁴⁸⁷ Program był podsumowaniem stanu relacji po czterech latach rządów partii Prawo i Sprawiedliwość oraz planem na kolejne cztery lata rządów tej partii także w odniesieniu do polityki zagranicznej tej partii oraz relacji bilateralnych ze Stanami Zjednoczonymi: „Rząd utworzony przez Prawo i Sprawiedliwość (...) będzie rozbudowywał partnerstwo strategiczne między Polską a Stanami Zjednoczonymi, między innymi wykonywał dwie prezydenckie deklaracje polsko-amerykańskie Obrona wolności i budowanie dobrobytu poprzez polsko-amerykańskie partnerstwo strategiczne z 2018 roku oraz Deklarację o Współpracy Obronnej z 2019 roku, wzmacniające obecność wojsk Stanów Zjednoczonych w Polsce oraz nadające tej obecności charakter stały.”⁴⁸⁸

Prawo i Sprawiedliwość jako jedyna partia prawicowa na polskiej scenie politycznej porusza kwestię polityki zagranicznej i relacji bilateralnych w każdym ze swoich programów odnosząc się w sposób całościowy do możliwie realizowanych założeń polityki zagranicznej a także odnosząc się do relacji z poszczególnymi krajami. W relacjach z poszczególnymi krajami najważniejsze znaczenie w programach partii Prawo i Sprawiedliwość mają relacje bilateralne ze Stanami Zjednoczonymi. Programy tej partii bardzo szeroko odnoszą się do relacji z tym państwem a w programie z 2019 roku partia niejako podsumowuje w programie swoje ostatnie cztery lata rządów odnosząc się do wszystkich zrealizowanych aspektów relacji dwustronnych.

Partia Prawo i Sprawiedliwość jako pierwsza w swoim programie określiła relacje bilateralne łączące Polskę ze Stanami Zjednoczonymi mianem partnerstwa strategicznego.

Poniższa tabela przedstawia wszystkie odniesienia do relacji polsko-amerykańskich, które zostały zawarte w programach partii politycznych w okresie od 1989 r. do 2019 r. Wszystkie zostały przeanalizowane i przedstawione w postaci ram interpretacyjnych, do których się odnoszą.

⁴⁸⁷ Program Prawa i Sprawiedliwości z 2019 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/originals/2021-1/92436_2019.pdf, [dostęp: 08.01.2023].

⁴⁸⁸ Tamże.

Tabela 4 Ramy interpretacyjne stanowisk polskich prawicowych partii politycznych w kwestii relacji polsko-amerykańskich

Rok programu wyborczego	Partia	Rama interpretacyjna			
		I	II	III	IV
1997	Akcja Wyborcza Solidarność		X		
2001	Liga Polskich Rodzin		X		
2005	Prawo i Sprawiedliwość	X	X	X	
2006	Prawo i Sprawiedliwość			X	X
2007	Prawo i Sprawiedliwość		X		
2009	Prawo i Sprawiedliwość	X	X		
2011	Prawo i Sprawiedliwość		X	X	
2014	Prawo i Sprawiedliwość	X			
2015	Prawo i Sprawiedliwość	X		X	
2019	Prawo i Sprawiedliwość			X	

Zródło: Opracowanie własne na podstawie programów partii politycznych.

Programy partii politycznych od 1997 roku pozwalają na wyodrębnienie głównych ram interpretacyjnych dotyczących relacji polsko-amerykańskich. Widoczna jest reaktywność w określaniu cech tych relacji, która jest również widoczna przez pryzmat polityki wewnętrznej. Partie polityczne nie odnosiły się do relacji polsko-amerykańskich w swoich programach zbyt często to jednak z biegiem lat polityka zagraniczna stała się na tyle ważnym elementem polityki Polski, że jej uwzględnienie w programach politycznych stało się konieczne.

Partia Prawo i Sprawiedliwość (PiS) jest znana za swojego proamerykańskiego nastawienia i silnego akcentowania znaczenia dwustronnych relacji Polski ze Stanami Zjednoczonymi. W swoich programach i materiałach programowych oraz wypowiedziach polityków partii, PiS zawsze podkreślało znaczenie bliskiej współpracy z USA w zakresie bezpieczeństwa, gospodarki, polityki zagranicznej i obrony.

W okresie objęcia przez PiS władzy w Polsce w latach 2005-2007, partia ta rzeczywiście dążyła do budowy elementów tarczy antyrakietowej w Polsce, co spotkało się z krytyką ze strony opozycji oraz części opinii publicznej. Jednak PiS było przekonane, że tarcza antyrakietowa jest kluczowa dla bezpieczeństwa Polski i Europy, a także dla utrzymania silnej pozycji Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim.

PiS jest również zwolennikiem obecności Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim i dąży do pełnienia ważnej roli w nim, zarówno poprzez akcentowanie polepszania miejsca Polski w sojuszu, jak i poprzez postulowanie polityki otwartych drzwi wobec państw postsowieckich, szczególnie Ukrainy i Gruzji.

Podsumowując analizę programów wyborczych polskich partii politycznych usytuowanych na osi ideologicznej na prawicy oraz centroprawicy widzimy, że największą Polską partią pravicową Prawo i Sprawiedliwość odnosi się do relacji polsko-amerykańskich najczęściej i najbardziej kompleksowo. Jednak inne mniejsze partie również w swoich programach odnoszą się do relacji z supermocarstwem światowym jakim niewątpliwie są Stany Zjednoczone. Należy jednak zauważyć, że poziom konceptualizacji programów w kwestii polityki zagranicznej i odniesień do niej jest różny. Programy mniejszych i mniej znaczących partii; Ligii Polskich Rodzin oraz Akcji Wyborczej Solidarność poruszały w swoich programach jedynie kwestie związane z zacieśnianiem współpracy ze Stanami Zjednoczonymi w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego.

3.3. Programy partii centrowych

Kongres Liberalno-Demokratyczny był centroprawicową partią polityczną w Polsce o liberalnym charakterze, która działała w latach 1990-1994. Unia Demokratyczna powstała jako partia centrowa, skupiająca środowiska wspierające kandydaturę Tadeusza Mazowieckiego w wyborach prezydenckich w 1990 roku. W czasie swojego istnienia partia zajmowała pozycję centrową i była związana z ruchem "Solidarność". W swoim programie partia kładła nacisk na konieczność przezwyciężenia kryzysu gospodarczego i budowy bezpieczeństwa, a także na konieczność utrzymania dobrych relacji ze Stanami Zjednoczonymi jako ważnego partnera Polski. Platforma Obywatelska jest polską partią polityczną, założoną w 2001 roku. Partia ta skupia osoby o poglądach socjalliberalnych, chrześcijańsko-demokratycznych i liberalno-konserwatywnych, jednak w miarę upływu czasu, jej poglądy stopniowo przesunęły się w lewo. Platforma Obywatelska jest popierana głównie przez elektorat centrowy i lewicowy. Nowoczesna była polską partią polityczną o centrowo-liberalnym charakterze, założoną w 2015 roku przez Ryszarda Petru. W 2016 roku przystąpiła do Europejskiej Partii Porozumienia Liberalistów i Demokratów (ALDE). Do 25 listopada 2017 roku partia nazywała się "Nowoczesna Ryszarda Petru". Polskie Stronnictwo Ludowe to centroprawicowa i chadecka partia polityczna w Polsce, powstała w 1990 roku. Skupia w głównej mierze osoby o poglądach agrarnych,

centrowych i chadeckich. W przeszłości PSL brał udział w rządach koalicyjnych z SLD, Unią Pracy i Platformą Obywatelską.

Partie polityczne tak zwanego centrum to określenie stronnictw, których profil ideologiczno-programowy można uznać za umiarkowany, ułożony pomiędzy pozycjami lewicowymi i prawicowymi. W wielu systemach wielopartyjnych ugrupowania takie odgrywają istotną rolę. Dotyczy to zwłaszcza systemów mniej spolaryzowanych. Nierzadko pomiędzy lewicą a centrum lokują się dodatkowo partie centrolewicowe, podobnie jak pomiędzy centrum a prawicą ugrupowania centroprawicowe.

W Polsce największą partią usytuowaną w centrum⁴⁸⁹ jest Platforma Obywatelska inne to Nowoczesna, Unia Demokratyczna czy też Kongres liberalno-demokratyczny.

Kongres liberalno-demokratyczny⁴⁹⁰ w programie z 1991 roku zwrócił uwagę na konieczność budowania relacji polsko-amerykańskich na zasadzie współpracy i postrzegania USA jako ważnego partnera, a nie potencjalnego wroga: „stosunki polsko- amerykańskie powinny odbywać się na zasadzie współpracy i postrzegania USA jako ważnego partnera a nie potencjalnego wroga”⁴⁹¹.

W programie Unii Demokratycznej (UD)⁴⁹² z 1991 roku można zauważyć, że partia ta uważa Stany Zjednoczone za ważnego partnera w ważnych kwestiach dotyczących Polski, takich jak gospodarka i bezpieczeństwo. Partia zdawała sobie sprawę z kluczowej roli Stanów Zjednoczonych w kształtowaniu międzynarodowej polityki i uważała, że powinny one pełnić funkcję równoważącą pomiędzy Unią Europejską (UE) i Rosją. W ten sposób, Unia Demokratyczna ujmowała relacje ze Stanami Zjednoczonymi w kategoriach strategicznego partnerstwa i współpracy: „Stany Zjednoczone powinny być ważnym partnerem Polski, partnerem w przewyciężeniu kryzysu gospodarczego oraz kreatorem bezpieczeństwa. (...) Stany Zjednoczone powinny być balensem pomiędzy polityką z Unią”⁴⁹³.

⁴⁸⁹ Używając określenia centrum odnoszę się zarówno do partii centrowych jak i centroprawicowych oraz centrolewicowych.

⁴⁹⁰ Kongres Liberalno-Demokratyczny był centroprawicową partią polityczną w Polsce o liberalnym charakterze, która działała w latach 1990-1994.

⁴⁹¹ Program Kongresu Liberalno-Demokratycznego z 1991 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/coded_originals/92420_1991.pdf, [dostęp: 05.02.2023].

⁴⁹² Unia Demokratyczna powstała jako partia centrowa, skupiająca środowiska wspierające kandydaturę Tadeusza Mazowieckiego w wyborach prezydenckich w 1990 roku. W czasie swojego istnienia partia zajmowała pozycję centrową i była związana z ruchem "Solidarność". W swoim programie partia kładła nacisk na konieczność przewyciężenia kryzysu gospodarczego i budowy bezpieczeństwa, a także na konieczność utrzymania dobrych relacji ze Stanami Zjednoczonymi jako ważnego partnera Polski.

⁴⁹³ Program Unii Demokratycznej z 1991 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/coded_originals/92410_1991.pdf, [dostęp: 05.02.2023].

UD w swoim programie z 1993 roku również odniosła się do relacji ze Stanami Zjednoczonymi oraz polityki zagranicznej. Zwracała uwagę na potrzebę związania szans rozwoju i bezpieczeństwa Polski ze Wspólnotą Europejską oraz Sojuszem Północnoatlantyckim. W partii wierzono, że uczestnictwo w tych organizacjach jest kluczowe dla zapewnienia bezpieczeństwa Polski, zarówno w wymiarze jednostronnym jak i zbiorowym. W swoim programie Unia Demokratyczna wyraźnie opowiadała się za członkostwem w Sojuszu Północnoatlantyckim i UE, jako organizacjach, które w ocenie partii wykazywały swą skuteczność w poprzednich dekadach.: „Główny kierunek poszukiwań szansy rozwoju i bezpieczeństwa wiąże nas ze Wspólnotą Europejską i NATO. (...) Politycznym i wojskowym uzupełnieniem demokratycznych struktur europejskich jest Sojusz Atlantycki. Organizacja ta wykazała swą skuteczność w minionych dekadach i jest naszym zamiarem uczestnictwo zarówno w NATO jak i w Unii Zachodnio-Europejskiej. Naszą przynależność w tych organizacjach traktujemy w kategoriach bezpieczeństwa Polski wielostronnego i zbiorowego”⁴⁹⁴.

Można zatem powiedzieć, że Unia Demokratyczna w swoim programie z 1993 roku uważała Stany Zjednoczone za ważnego partnera i ważnego gwaranta bezpieczeństwa na kontynencie europejskim. W programie partii wyrażono przekonanie, że udział Stanów Zjednoczonych w Sojuszu Północnoatlantyckim jest niezbędny dla zapewnienia bezpieczeństwa politycznego i militarnego Europy: „W związku z tym, polska obecność w NATO i dobre stosunki z USA były traktowane jako ważne priorytety w polskiej polityce zagranicznej. Udział Stanów Zjednoczonych w NATO stanowi ważną gwarancję bezpieczeństwa politycznego i militarnego naszego kontynentu i obok ogólnościowej roli odgrywanej przez ten kraj właśnie amerykańska obecność w Europie jest przyczyną, dla której nasze stosunki dwustronne uważamy za jedne z ważnych priorytetów polskiej polityki zagranicznej.”⁴⁹⁵

Platforma Obywatelska (PO)⁴⁹⁶ w swoich programach partyjnych odnosiła się do polityki zagranicznej oraz relacji polsko-amerykańskich jednak nie tak obszernie i całościowo jak w przypadku partii Prawo i Sprawiedliwość. Platforma Obywatelska w swoich programach

⁴⁹⁴ Program Unii Demokratycznej z 1993 r., https://manifestoproject.wzb.eu/down/originals/92410_1993.pdf, [dostęp: 05.02.2023].

⁴⁹⁵ Tamże.

⁴⁹⁶ Platforma Obywatelska jest polską partią polityczną, założoną w 2001 roku. Partia ta skupia osoby o poglądach socjalliberalnych, chrześcijańsko-demokratycznych i liberalno-konserwatywnych, jednak w miarę upływu czasu, jej poglądy stopniowo przesuwają się w lewo. Platforma Obywatelska jest popierana głównie przez elektorat centrowy i lewicowy. W latach 2007-2015 PO była największą siłą polityczną w Sejmie i Senacie, a od 2015 roku jest największą siłą opozycyjną w polskim parlamencie. W latach 2004-2019 Platforma Obywatelska miała najliczniejszą reprezentację w Parlamencie Europejskim i należy do frakcji Europejskiej Partii Ludowej.

partyjnych uwzględniała potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa kraju jako najważniejsze zadanie rządzących. W ramach tego, partia podkreślała potrzebę dostosowania polskiej armii do nowej rzeczywistości i zwiększenia jej efektywności. W 2007 roku, po raz pierwszy, PO odniosła się do relacji polsko-amerykańskich, podkreślając konieczność uwzględniania różnych zagrożeń w polityce obronnej Polski i potrzebę wyposażenia armii w nowoczesny sprzęt. W ten sposób, partia ta uwzględniała potrzebę współpracy ze Stanami Zjednoczonymi jako pełnoprawnego członka NATO. „Zapewnienie bezpieczeństwa kraju to najważniejsze zadanie rządzących. Będąc pełnoprawnym członkiem najsilniejszego sojuszu wojskowego w historii – NATO – Polska musi w swej polityce obronnej uwzględnić różne zagrożenia. Stąd potrzeba dostosowania naszej armii do nowej rzeczywistości, zwiększenia jej efektywności, co rząd skutecznie realizuje poprzez program jej profesjonalizacji oraz wyposażenia w nowoczesny sprzęt”⁴⁹⁷.

W tym samym programie z 2007 roku partia uważała, że utrzymywanie bliskich i sojuszniczych związków ze Stanami Zjednoczonymi jest równie ważne jak aktywne działanie na rzecz wzmocnienia polskiej pozycji w UE. Partia ta dążyła do prowadzenia bardziej zrównoważonej i partnerskiej polityki wobec Stanów Zjednoczonych, uwzględniającej zarówno powiązania w sferze bezpieczeństwa, jak i rozwój kontaktów i współpracy w innych dziedzinach, zwłaszcza w sferze gospodarczej. W szczególności partia ta dążyła do wzrostu inwestycji amerykańskich w Polsce: ”Strategiczne partnerstwo ze Stanami Zjednoczonymi Równie ważnym zadaniem jak aktywne działanie na rzecz wzmocnienia polskiej pozycji w UE jest utrzymywanie możliwie bliskich i sojuszniczych związków ze Stanami Zjednoczonymi. Wymaga to z naszej strony trzeźwego podejścia i dbałości o realne korzyści. W naszym żywotnym interesie powinno leżeć utrzymanie amerykańskiej obecności w Europie i pielęgnowanie strategicznego partnerstwa polsko amerykańskiego. Polityka poprzednich rządów doprowadziła do radykalnego spadku polskiego proamerykanizmu. Platforma Obywatelska będzie prowadziła bardziej zrównoważoną i partnerską politykę wobec USA. Obok powiązań w sferze bezpieczeństwa, zapewnimy rozwój kontaktów i współpracy w innych dziedzinach, zwłaszcza w sferze gospodarczej. Szczególnie pożądany jest wzrost inwestycji amerykańskich w Polsce”⁴⁹⁸.

Fragment programu PO z 2011 roku dotyczący stosunków ze Stanami Zjednoczonymi zapowiadał, że partia ta będzie prowadziła politykę opartą na wzajemności w relacjach ze

⁴⁹⁷ Program Platformy Obywatelskiej z 2007 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/92435_2007.pdf, [05.02.2023].

⁴⁹⁸ Tamże.

Stanami Zjednoczonymi. Zdaniem PO, stosunki polsko-amerykańskie powinny opierać się także na większej obecności amerykańskiej inwestycji, technologii i intelektualistów w Polsce, co jest szczególnie ważne w kontekście poszukiwań gazu łupkowego, ponieważ Amerykanie dysponują odpowiednią technologią: „W relacjach z USA staramy się prezentować politykę opartą na zasadzie wzajemności. W jej ramach wynegocjowaliśmy dobre porozumienia o rozmieszczeniu elementów systemu obrony przeciwrakietowej i o statusie wojsk amerykańskich w Polsce, z zachowaniem pierwszeństwa polskiej jurysdykcji. - Stosunki polsko-amerykańskie powinny opierać się nie tylko na sprawach polityki bezpieczeństwa, lecz również na większej amerykańskiej obecności inwestycyjnej, technologicznej i intelektualnej w Polsce. Jest to szczególnie istotne w kontekście poszukiwań gazu łupkowego, bowiem to właśnie Amerykanie dysponują odpowiednią technologią”⁴⁹⁹.

Program PO z 2015 roku zakładał zacieśnianie relacji ze Stanami Zjednoczonymi jako elementu bezpieczeństwa nie tylko Polski, ale całej Europy. Partia chciała opartych na pełnym zaufaniu i wzajemności relacji euroatlantyckich i dążyć do zwiększenia obecności Stanów Zjednoczonych w Europie, głównie w kontekście bezpieczeństwa, ale nie tylko. Program zakładał kontynuację umacniania więzi transatlantyckich jako odpowiedzi na wyzwania stojące przed zachodnią cywilizacją: „Będziemy kontynuować zacieśnianie relacji ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej, w imię umacniania wartości transatlantyckich. (...) Sojusz polityczny, gospodarczy i militarny ze Stanami Zjednoczonymi i Kanadą jest kluczowym elementem bezpieczeństwa nie tylko Polski, ale całej Europy. Umocnienie więzi transatlantyckich jest najlepszą odpowiedzią na wyzwania, przed którymi stanęła dziś cała zachodnia cywilizacja. Chcemy relacji euroatlantyckich opartych na pełnym zaufaniu i wzajemności. Będziemy dążyć do zwiększenia obecności Stanów Zjednoczonych w naszej części Europy, przede wszystkim w wymiarze bezpieczeństwa, ale nie tylko”⁵⁰⁰.

W 2019 roku PO w swoim programie podkreślała ważną rolę przynależności Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego i była za wzmocnieniem i poszerzeniem obecności wojsk Stanów Zjednoczonych oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego na terytorium Polski. Partia uważała, że współpraca sojusznicza powinna wzmocniać pozycję Polski w regionie i wspierać każdą formę współpracy w Unii Europejskiej oraz Sojuszu Północnoatlantyckim, w tym unijne misje wojskowe, projekty Europejskiego Funduszu Obronnego i Europejskiej Agencji Obrony.

⁴⁹⁹ Program Platformy Obywatelskiej z 2011 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/92435_2011.pdf, [dostęp: 05.02.2023].

⁵⁰⁰ Program Platformy Obywatelskiej z 2015 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/2020-1/92435_2015.pdf, [dostęp: 05.02.2023].

Partia podkreślała także konieczność dokończenia budowy bazy antyrakietowej Stanów Zjednoczonych i Sojuszu Północnoatlantyckiego w Redzikowie i rozwoju infrastruktury państwa-gospodarza oraz magazynów sprzętu sojuszników: „Obok własnych zdolności obronnych kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa Polski ma przynależność do NATO. Koalicja Obywatelska jest za wzmocnieniem i poszerzeniem obecności wojsk USA i NATO na terytorium Polski. Szczególną wagę przykładamy do dokończenia podjętej przez rząd PO-PSL współpracy przy budowie bazy antyrakietowej USA i NATO w Redzikowie, budowy infrastruktury państwa-gospodarza i magazynów sprzętu ciężkiego sojuszników. W wymiarze politycznym współpraca sojusznicza musi wzmocniać regionalną rolę Polski. Szczególne znaczenie mają tu porozumienia takie jak Trójkąt Weimarski, Grupa Wyszehradzka i Format Bukareszteński. Będziemy wspierać każdą formę współpracy w ramach UE, która w spójności z NATO będzie rozwijać zdolności obronne państw członkowskich. Dotyczy to szczególnie unijnych misji wojskowych, projektów Europejskiego Funduszu Obronnego i Europejskiej Agencji Obrony”⁵⁰¹.

Program partii Nowoczesna⁵⁰² z 2015 roku opowiada się za budowaniem solidarności europejskiej i transatlantyckiej w celu zapewnienia bezpieczeństwa Polski i innych państw członkowskich. Partia uważa, że wspólne działanie USA i Europy w ramach NATO i z politycznym i ekonomicznym wsparciem Unii Europejskiej jest skuteczną odpowiedzią na zagrożenia. Nowoczesna w swoim programie proponuje zaangażowanie w działania na rzecz zwiększenia obecności rotacyjnej, a docelowo stałej, wojsk sojuszniczych w Polsce: „Jedyną skuteczną odpowiedzią na zagrożenia jest wspólne działanie USA i Europy w ramach NATO przy politycznym i ekonomicznym wsparciu Unii Europejskiej. Dlatego Polska będzie aktywnie budowała solidarność europejską i transatlantycką. Tylko wtedy nasze działania mogą mieć realny potencjał odstraszania i doprowadzić do zwiększenia liczebności i obecności rotacyjnej, a docelowo stałej, wojsk sojuszniczych w Polsce. Tym celom posłuży też budowa stałych instalacji wojsk NATO w Polsce”⁵⁰³.

Kolejny fragment programu Nowoczesnej z 2015 r. wyraża chęć ustanowienia Polski jako równoprawnego partnera USA w Europie. W tym celu proponuje zawarcie porozumienia handlowego (TTIP) jako filaru współpracy transatlantyckiej. Celem porozumienia jest

⁵⁰¹ Program Platformy Obywatelskiej z 2019 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/2021-1/92040_2019.pdf, [dostęp: 05.02.2023].

⁵⁰² Nowoczesna jest polską partią polityczną o centrowo-liberalnym charakterze, założoną w 2015 roku przez Ryszarda Petru. W 2016 roku przystąpiła do Europejskiej Partii Porozumienia Liberalistów i Demokratów (ALDE). Do 25 listopada 2017 roku partia nazywała się "Nowoczesna Ryszarda Petru".

⁵⁰³ Program Nowoczesnej z 2015 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/2020-1/92450_2015.pdf, [dostęp: 05.02.2023].

uwolnienie handlu po obu stronach Atlantyku i zmniejszenie barier regulacyjnych oraz umożliwienie swobodnego przepływu inwestycji: „Chcemy, by Polska stała się prawdziwym partnerem działań USA w Europie. Filarem współpracy transatlantyckiej powinno być także nowe porozumienie handlowe (TTIP). Zależy nam na kompleksowej umowie, która uwolni handel po obu stronach Atlantyku i doprowadzi do ograniczenia barier regulacyjnych i przepływu inwestycji”⁵⁰⁴.

W 2007 roku, program Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL)⁵⁰⁵ zawierał deklarację o wzmacnianiu znaczenia Polski w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi poprzez silną pozycję Polski w Europie: „Przez silną pozycję Polski w Europie będziemy wzmacniać znaczenie Polski w relacjach z USA”⁵⁰⁶.

Program PSL z 2015 roku zawiera odwołania do polityki zewnętrznej, w których podkreśla się chęć zwiększenia pozycji Polski w Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckim oraz dążenie do stworzenia większego współdziałania państw Europy Środkowo-Wschodniej. Nie ma jednak bezpośrednich odniesień do relacji polsko-amerykańskich: „W polityce zewnętrznej stajemy się krajem o pozycji adekwatnej do naszej wielkości i potencjału gospodarczego. Awansowaliśmy do grona podmiotów liczących się w UE i w NATO. Z drugiej jednak strony, nie udało nam się stworzyć większego współdziałania krajów Europy Środkowo-Wschodniej”⁵⁰⁷. W tym samym programie PSL znalazł się fragment mówiący o tym, że wzrost i utrzymanie nakładów na obronność są argumentami zachęcającymi do budowy infrastruktury Sojuszu Północnoatlantyckiego i zwiększenia zaangażowania Sojuszu w Polsce. Ma być ważne dla wzmocnienia obronności Polski: „Wzrost i utrzymanie nakładów na obronność są argumentami zachęcającymi do budowy infrastruktury NATO-wskiej i zwiększenia zaangażowania Sojuszu w naszym kraju. To wyjątkowo ważne dla wzmocnienia naszej obronności”⁵⁰⁸.

W kolejnym programie wyborczym PSL z 2019 roku partia uznała, że odpowiedzialne działania w dziedzinie stosunków międzynarodowych są niezbędne dla polskiej racji stanu. W

⁵⁰⁴ Program Nowoczesnej z 2015 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/2020-1/92450_2015.pdf, [dostęp: 05.02.2023].

⁵⁰⁵ Polskie Stronnictwo Ludowe to centroprawicowa i chadecka partia polityczna w Polsce, powstała w 1990 roku. Skupia w głównej mierze osoby o poglądach agrarnych, centrowych i chadeckich. W przeszłości PSL brał udział w rządach koalicyjnych z SLD, Unią Pracy i Platformą Obywatelską. W 1992 i w latach 1993-1995 były prezes PSL, Waldemar Pawlak, pełnił urząd premiera. PSL jest członkiem Europejskiej Partii Ludowej i od 2019 roku jest głównym podmiotem Koalicji Polskiej.

⁵⁰⁶ Program Polskiego Stronnictwa Ludowego z 2007 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/92811_2007.pdf, [05.02.2023].

⁵⁰⁷ Program Polskiego Stronnictwa Ludowego z 2015 r., https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/2020-1/92811_2015.pdf, [05.02.2023].

⁵⁰⁸ Tamże.

programie zaznacza się, że silne osadzenie w strukturach UE i Sojuszu Północnoatlantyckiego jest filarem bezpieczeństwa kraju. Polityka zagraniczna powinna opierać się na konsekwentnym budowaniu dobrych relacji z wszystkimi partnerami, z którymi Polska współpracuje w ramach Paktu Północnoatlantyckiego, UE i Organizacji Narodów Zjednoczonych. Obecność Polski w strukturach Sojuszu Północnoatlantyckiego od 1999 roku jest równie ważna dla bezpieczeństwa kraju, jak przystąpienie do Unii Europejskiej dla rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego. Stronnictwo zamierza zwiększyć poziom bezpieczeństwa poprzez wzmocnienie współpracy wojskowej i organizacyjnej ze wszystkimi sojusznikami: „Polska racja stanu wymaga odpowiedzialnych działań w dziedzinie stosunków międzynarodowych. Filarem naszego bezpieczeństwa jest silne osadzenie w strukturach UE i NATO. Nasza polityka zagraniczna nie może ograniczenie się do zabiegania o sympatie jednego kraju, a jej podstaw powinno być konsekwentne budowanie dobrych relacji ze wszystkimi partnerami, z którymi współpracujemy w ramach Paktu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej i Organizacji Narodów Zjednoczonych. (...) Tym, czym dla rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego Polski było przystąpienie do UE, tym dla naszego bezpieczeństwa jest nasza obecność od 1999 r. w strukturach NATO. Doprowadzimy do zwiększenia poziomu bezpieczeństwa Polski poprzez zacieśnienie współpracy wojskowej i organizacyjnej wszystkich sojuszników”⁵⁰⁹.

Poniższa tabela przedstawia ramy interpretacyjne, które zostały poruszone w programach partii centrowych w okresie od 1989 roku do 2019 roku i odnosiły się do relacji polsko-amerykańskich.

Tabela 5 Ramy interpretacyjne stanowisk polskich centrowych partii politycznych w kwestii relacji polsko-amerykańskich

Program wyborczy (rok)	Partia	Rama interpretacyjna			
		I	II	III	IV
1991	Kongres Liberalno-Demokratyczny			X	
1991	Unia Demokratyczna	X		X	
1993	Unia Demokratyczna	X	X		
2007	Platforma Obywatelska	X	X		
2011	Platforma Obywatelska	X		X	

⁵⁰⁹ Program partii Polskie Stronnictwo Ludowe z 2019 r., https://manifesto-project.wzb.eu/down/originals/2020-1/92811_2019.pdf, [05.02.2023].

2015	Platforma Obywatelska	X		X	
2019	Platforma Obywatelska	X	X	X	
2015	Nowoczesna	X	X		
2007	Polskie Stronnictwo Ludowe	X			
2015	Polskie Stronnictwo Ludowe		X		
2019	Polskie Stronnictwo Ludowe		X		

Zródło: Opracowanie własne na podstawie programów partii politycznych.

Odniesienia do relacji polsko-amerykańskich w programach politycznych partii centrowych (centroprawicowych oraz centrolewicowych) pojawiają się od roku 1991 jednak szczegółowe kwestie pojawiają się dopiero po powstaniu dużej polskiej partii centrum jaką jest Platforma Obywatelska. Od 2007 roku, kiedy partia ta po raz pierwszy odnosi się do relacji bilateralnych Polski ze Stanami Zjednoczonymi można zauważyć ciągłość poruszania kwestii polityki zagranicznej w programach polskich partii znajdujących się w centrum na osi ideologicznej.

Największa partia centrowa, PO na przestrzeni badanego okresu przeszła swego rodzaju rewolucję w kontekście wizji relacji między Polską a Stanami Zjednoczonymi. Od powstania partii do okresu objęcia przez tę partię po raz pierwszy władzy można było uważać ją za zdecydowanie proamerykańską. Jednak ta zdecydowanie proamerykańska postawa zaczęła zmieniać się po wygranych wyborach w 2007 r. Już w programie wyborczym z 2007 r. następuje zdecydowana zmiana postawy wobec relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Relacje ze Stanami Zjednoczonymi mają być według programu tej partii z 2007 r. zróżnicowane i odbywać się na partnerskim poziomie. Podkreślenie podmiotowości Polski w relacjach z supermocarstwem jakim są Stany Zjednoczone było dla tej partii nowym nieznanym wcześniej akcentem.

W programie wyborczym PO z 2007 r. można zauważyć pewną zmianą zmianę akcentów w kwestii relacji polsko-amerykańskich, zarówno w ujęciu multilateralnym jak bilateralnym. PO nie skupiała się jedynie na relacjach politycznych oraz prymatu kwestii bezpieczeństwa a zaczęła również podkreślać znaczenie relacji gospodarczych oraz napływ amerykańskiego kapitału i inwestycji do Polski. Taka zmiana była związana z redefinicją

polityki tej partii wobec Stanów Zjednoczonych, wcześniej skupiającą się jedynie na akcentowaniu kwestii związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa Polski oraz relacjami politycznymi. PO, jako centrowa partia polityczna, chciała uwzględnić zarówno aspekty bezpieczeństwa, polityczne, jak i gospodarcze w swoich działaniach i decyzjach dotyczących relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Wierzyła, że rozwijanie silnych relacji gospodarczych ze Stanami Zjednoczonymi będzie korzystne dla Polski, ponieważ może przynieść dodatkowe korzyści w postaci inwestycji amerykańskich i wzrostu gospodarczego. W ten sposób, PO chciała dostosować swoje stanowisko wobec Stanów Zjednoczonych do potrzeb i oczekiwań społeczeństwa, a jednocześnie zabezpieczyć bezpieczeństwo i interesy Polski.

Zmiana akcentów w zakresie polityki wobec Stanów Zjednoczonych przez PO mogła być spowodowana wzrostem antyamerykańskich nastrojów w społeczeństwie⁵¹⁰. Jednak politycy tej partii mogli również zauważyć, że dotychczasowe, nazbyt jednostronne, relacje na linii Warszawa – Waszyngton nie są korzystne dla Polski, a co za tym idzie ich redefinicja oraz ograniczenie jedynie kierunku proamerykańskiego może sprzyjać pozycji Polski na arenie międzynarodowej poprzez budowanie innych sojuszy bilateralnych z Państwami Europy Zachodniej. Platforma Obywatelska po objęciu władzy w 2007 roku miała inne podejście do relacji bilateralnych z Stanami Zjednoczonymi niż jej poprzednicy. Mogło to być wynikiem wzrostu antyamerykańskich nastrojów w społeczeństwie oraz uznania przez polityków tej partii, że dotychczasowe relacje nie były korzystne dla Polski. W efekcie, Platforma Obywatelska zdecydowała się na bardziej asertywną politykę wobec Stanów Zjednoczonych, krytykując poprzedników za ich ugodową postawę. Premier Donald Tusk, po wygranych wyborach, zapowiedział wycofanie wojsk polskich z Iraku, co można uznać za przykład bardziej asertywnego podejścia.

Kolejnym kontrowersyjnym elementem relacji polsko-amerykańskich po 2007 r. była instalacja elementów amerykańskiej tarczy antyrakietowej na terenie Polski. Platforma Obywatelska stawiała tu w opozycji do poprzedników z Prawa i Sprawiedliwości, którzy byli gorącymi zwolennikami rozmieszczenia elementów tejże tarczy w Polsce. Ochłodzenie relacji polsko-amerykańskich po wygraniu partii Platforma Obywatelska w 2007 r. między innymi z tego powodu stało się faktem.

Zmiana ta może być wynikiem wielu czynników, w tym wzrostu antyamerykańskich nastrojów w społeczeństwie, chęci uniezależnienia się od jednego kierunku polityki zagranicznej, a także potrzeby budowania różnorodnych sojuszy i partnerstw na arenie

⁵¹⁰ Stosunek do innych narodów, Komunikat CBOS, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_021_22.PDF, [dostęp: 10.05.2023]

międzynarodowej. Platforma Obywatelska stawiała również na rozwijanie relacji gospodarczych i handlowych ze Stanami Zjednoczonymi, co umożliwiłoby wzmocnienie pozycji Polski na arenie międzynarodowej. Takie podejście do polityki zagranicznej, opierające się na równowadze i równouprawnieniu w relacjach międzynarodowych, umożliwiło Polsce być bardziej samodzielnym i niezależnym aktorem na arenie międzynarodowej.

Polskie Stronictwo Ludowe równie często jak Platforma Obywatelska odnosi się do relacji polsko-amerykańskich w programach politycznych. Partia ta opowiada się za silnymi relacjami ze Stanami Zjednoczonymi jednak podobnie jak Platforma Obywatelska po 2007 r. nie kilentalistycznych i nie kosztem relacji z innymi państwami Unii Europejskiej oraz świata. Partia ta podobnie jak Platforma Obywatelska sprzeciwiała się wysłaniu Polskich żołnierzy na misje dowodzone przez Stany Zjednoczone. Dobre i partnerskie relacje z supermocarstwem jakim są Stany Zjednoczone nie powinny odbywać się kosztem polskiego wojska.

PSL jednocześnie jest zwolennikiem budowania silnych więzów bilateralnych między Polską a Stanami Zjednoczonymi przy jednoczesnej niechęci do współpracy i pomocy we wzajemnych relacjach z sojusznikiem.

Podsumowując odniesienia polskich partii centrowych do relacji polsko-amerykańskich można zauważyć ciągłość poruszania kwestii polityki zagranicznej, w tym relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Ostatecznie, w programach tych partii Polska racja stanu jest uznawana za kluczową. Relacje ze Stanami Zjednoczonymi i innymi partnerami międzynarodowymi powinny być budowane w oparciu o konsekwentne działania, które będą korzystne dla bezpieczeństwa kraju. W programach partii centrowych polska racja stanu jest uznawana za kluczową i relacje ze Stanami Zjednoczonymi oraz innymi partnerami międzynarodowymi powinny być budowane na bazie działań korzystnych dla bezpieczeństwa kraju.

3.4. Programy partii lewicowych

Unia Pracy (UP) jest jedną z głównych partii politycznych w Polsce o charakterze socjaldemokratycznym. Powstała w wyniku fuzji kilku organizacji lewicowych w 1992 roku. Od 2006 roku była częścią koalicji Lewica i Demokraci, a następnie do 2018 roku pozostawała sojusznikiem SLD, w tym w 2015 roku jako część koalicji Zjednoczona Lewica. Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD) to polska partia polityczna, założona w 1999 roku przez działaczy większości organizacji wchodzących w skład koalicji o tej samej nazwie. Wcześniej, w latach 90. XX wieku, koalicja SLD była skupiona wokół partii Socjaldemokracja Rzeczypospolitej

Polskiej, która wraz z Polskim Stronnictwem Ludowym tworzyła rząd większościowy w latach 1993-1997. Ruch Palikota polska lewicowo-liberalna partia polityczna założona przez Janusza Palikota, zarejestrowana 1 czerwca 2011. Ugrupowanie posiadało klub poselski w Sejmie VII kadencji. Partia wydawała gazetę „Po Prostu Polska”. W ugrupowaniu działały w większości osoby niezaangażowane dotychczas w działalność polityczną, jak również działacze związani wcześniej z innymi partiami.

Partie lewicowe dążą do zmian społeczno-politycznych. Politycy lewicowi w przeciwieństwie do partii komunistycznych są zwolennikami liberalnej koncepcji państwa i nie popierają stosowania przemocy w polityce. Przykładem partii lewicowych w Polsce są: Sojusz Lewicy Demokratycznej, Polska Partia Socjalistyczna, Polska Partia Pracy, Nowa Lewica, Partia Zielonych.

Partie lewicowe w swojej polityce często skupiają się na kwestiach społecznych, takich jak poprawa warunków pracy, edukacji, ochrony zdrowia czy mieszkalnictwa dla najuboższych. W swojej retoryce często podkreślają potrzebę walki z nierównościami społecznymi i gospodarczymi oraz ochrony praw pracowniczych. W polityce zagranicznej partie lewicowe często podkreślają potrzebę dialogu i współpracy międzynarodowej, a także dążenie do pokoju i rozwiązywania konfliktów dyplomatycznie.

Unia Pracy⁵¹¹ to partia polityczna, która powstała w 1990 roku z inicjatywy związków zawodowych. W swoim programie z 1993 roku, Unia Pracy zajęła stanowisko w sprawie polskiej polityki zagranicznej, sugerując, że Polska powinna być bardziej zorientowana na różne kraje i interesy, a także budować pozytywny obraz kraju.

Unia Pracy opowiadała się za integracją Polski z Unią Europejską i Sojuszem Północnoatlantyckim, jednakże partia podkreślała, że ta integracja powinna być korzystna dla Polski. Partia zwracała uwagę na to, że niektóre decyzje w sprawach międzynarodowych podejmowane przez kraje Zachodu nie uwzględniają polskich interesów gospodarczych i mogą mieć negatywny wpływ na polską gospodarkę. Partia w swoim programie z 1993 roku podkreślała, że Polska powinna prowadzić politykę zagraniczną, która będzie sprzyjać interesom kraju i jego obywateli. W tym celu partia proponowała m.in. rozwijanie kontaktów gospodarczych z innymi krajami oraz zwiększanie polskiej obecności na arenie

⁵¹¹ Unia pracy jest jedną z głównych partii politycznych w Polsce o charakterze socjaldemokratycznym. Powstała w wyniku fuzji kilku organizacji lewicowych w 1992 roku. Od 2006 roku była częścią koalicji Lewica i Demokraci, a następnie do 2018 roku pozostawała sojusznikiem SLD, w tym w 2015 roku jako część koalicji Zjednoczona Lewica. Wicepremierami z ramienia partii byli Marek Pol w latach 2001-2004 oraz Izabela Jaruga-Nowacka w latach 2004-2005. Unia Pracy jest członkiem Partii Europejskich Socjalistów i należała do Międzynarodówki Socjalistycznej do 2011 roku.

międzynarodowej poprzez udział w różnych organizacjach i instytucjach międzynarodowych: „Polska polityka zagraniczna powinna być bardziej zorientowana na różne kraje i interesy budując przy tym pozytywny obraz kraju. Integracja z Unią Europejską i Sojuszem Północnoatlantyckim może być jednostronna, ponieważ nie uwzględnia naszych interesów gospodarczych”⁵¹².

Sojusz Lewicy Demokratycznej⁵¹³ jest polską partią polityczną o charakterze lewicowym, która została założona w 1999 roku. W 2001 roku Sojusz Lewicy Demokratycznej stanowiąc rządzącą koalicję w Polsce. Wtedy Polska była już członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego, a Sojusz Lewicy Demokratycznej jako rządząca partia miał obowiązek przestrzegania zobowiązań wynikających z członkostwa w tej organizacji. Jednym z ważniejszych zobowiązań było utrzymanie sojuszniczej wiarygodności Polski poprzez pełne wypełnianie zobowiązań wynikających z przynależności do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Jednocześnie Sojusz Lewicy Demokratycznej jako partia lewicowa, dążyła do realizacji swoich programowych celów, takich jak poprawa sytuacji społecznej, zwiększenie bezpieczeństwa socjalnego, rozwój edukacji i ochrony zdrowia. Z tego powodu musiała równoważyć realizację tych celów z wymaganiami wynikającymi z członkostwa w NATO: „Dla zachowania naszej sojuszniczej wiarygodności musimy wypełniać zobowiązania członkowskie NATO”⁵¹⁴.

W programie Sojuszu Lewicy Demokratycznej z 2011 roku, strategiczne cele polskiej polityki zagranicznej opierały się na trzech filarach: polityce europejskiej, relacjach z sąsiadami oraz pozostałymi państwami regionu Europy Środkowej i Wschodniej oraz stosunkach euroatlantyckich. W ramach tych celów, Sojusz Lewicy Demokratycznej uważał, że utrzymanie ścisłego sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi oraz umacnianie Sojuszu Północnoatlantyckiego były żywotnymi interesami Polski, jako gwarantem bezpieczeństwa narodowego i

⁵¹² Program Unii Pracy z 1993 roku, https://manifesto-project.wzb.eu/down/coded_originals/92322_1993.pdf

⁵¹³ Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD) to polska partia polityczna, założona w 1999 roku przez działaczy większości organizacji wchodzących w skład koalicji o tej samej nazwie. Wcześniej, w latach 90. XX wieku, koalicja SLD była skupiona wokół partii Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej, która wraz z Polskim Stronnictwem Ludowym tworzyła rząd większościowy w latach 1993-1997. Premierami z ramienia SLD byli wówczas Józef Oleksy i Włodzimierz Cimoszewicz. W 2001 roku SLD zwyciężyła w wyborach parlamentarnych i przez kolejne cztery lata rządziła Polską. W rządzie Leszka Millera i Marka Belki SLD tworzyła koalicję z Polskim Stronnictwem Ludowym oraz Unią Pracy, a następnie rząd mniejszościowy z niektórymi ugrupowaniami lewicowymi. W latach 2005-2015 SLD znajdowała się w opozycji, by powrócić do parlamentu po wyborach w 2015 roku. W 2019 roku partia ponownie znalazła się poza parlamentem, jednak formalnie działa jako ugrupowanie pozaparlamentarne. SLD był członkiem m.in. Partii Europejskich Socjalistów oraz Międzynarodówki Socjalistycznej. W Parlamencie Europejskim należał do Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów. Ideologia partii wywodziła się z nurtu socjaldemokratycznego. W styczniu 2020 roku SLD formalnie przyjęła nazwę "Nowa Lewica", a w czerwcu tego samego roku doszło do faktycznego połączenia partii z ugrupowaniem Wiosna. Obecnie działalność partii jest kontynuowana przez Nową Lewicę.

⁵¹⁴ Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej z 2001 roku, https://manifesto-project.wzb.eu/down/coded_originals/92212_2001.pdf, [dostęp: 20.03.2023].

europejskiego: „Strategiczne cele polskiej polityki zagranicznej oparte są na trzech filarach: polityce europejskiej, relacjach z sąsiadami oraz pozostałymi państwami regionu Europy Środkowej i Wschodniej i wreszcie stosunkach euroatlantyckich”⁵¹⁵.

Jednocześnie, partia uważała, że Polska powinna utrwać swoją pozycję w Sojuszu Północno-Atlantyckim i pogłębiać współpracę wojskową, biorąc pod uwagę swoje realne możliwości i interesy bezpieczeństwa. Sojusz Lewicy Demokratycznej akcentował również potrzebę aktywnego udziału Polski w ewentualnych misjach zagranicznych, co miało być przejawem polskiego zaangażowania w sprawy międzynarodowe i solidarności z innymi krajami: „Do żywotnych interesów Polski należy kontynuowanie ścisłego sojuszu i wszechstronnej współpracy ze Stanami Zjednoczonymi oraz umacnianie NATO, jako – obok UE – gwaranta bezpieczeństwa narodowego i europejskiego. Wymaga to utrwalenia pozycji Polski w Sojuszu Północno-Atlantyckim oraz pogłębienia współpracy wojskowej – z uwzględnieniem realnych możliwości Polski i interesów jej bezpieczeństwa – włącznie z udziałem w ewentualnych misjach zagranicznych”⁵¹⁶.

W 2015 roku partia Sojusz Lewicy Demokratycznej w swoim programie odnosiła się do kwestii polityki zagranicznej oraz relacji ze Stanami Zjednoczonymi według tej partii, strategiczne cele polskiej polityki zagranicznej powinny opierać się na trzech filarach: polityce europejskiej, relacjach z sąsiadami oraz pozostałymi państwami regionu Europy Środkowo-Wschodniej oraz stosunkach euroatlantyckich. Partia zwracała również uwagę na potrzebę nawiązywania kontaktów z czołowymi państwami i ugrupowaniami integracyjnymi innych regionów świata oraz na udział Polski w rozwiązywaniu problemów globalnych. Oznaczało to, że dla Sojusz Lewicy Demokratycznej ważne było, aby Polska była aktywna na arenie międzynarodowej i odgrywała istotną rolę w rozwiązywaniu ważnych problemów globalnych, takich jak zmiana klimatu czy walka z terroryzmem: ”Strategiczne cele Polskiej polityki zagranicznej oparte są na trzech filarach: polityce europejskiej, relacjach z sąsiadami oraz pozostałymi państwami regionu Europy Środkowo Wschodniej i wreszcie stosunkach euroatlantyckich. Wielką uwagę przywiązujemy do kontaktów z czołowymi państwami i ugrupowaniami integracyjnymi innych regionów świata oraz udziału w rozwiązywaniu problemów globalnych”⁵¹⁷.

⁵¹⁵ Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej z 2011 roku, https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/92210_2011.pdf, [dostęp: 20.03.2023].

⁵¹⁶ Tamże.

⁵¹⁷ Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej z 2015 roku, https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/2020-1/92022_2015.pdf, [dostęp: 20.03.2023].

Partia lewicowa Ruch Palikota⁵¹⁸ w 2011 roku odniosła się w swoim programie do polityki zagranicznej. Według partii, należało zrezygnować z misji wojskowych w Iraku i Afganistanie, ponieważ według niej nie przynosiły one korzyści Polsce, a jedynie szkodziły jej międzynarodowej pozycji. Ruch Palikota podkreślał również, że wiele krajów członkowskich NATO nie bierze udziału w misjach wojskowych i mimo to nie tracą swojej pozycji międzynarodowej. Partia krytykowała także publiczne obietnice dotyczące korzyści z udziału Polski w misjach, takie jak tania ropa z Iraku czy inwestycje dla polskich firm przy odbudowie kraju, twierdząc, że te obietnice nie zostały spełnione: „Stop misjom wojskowym. Wiele krajów członkowskich NATO nie bierze udziału w misjach i nie odbija się to niekorzystnie na ich pozycji międzynarodowej. Co więcej, żadne publiczne obietnice dotyczące korzyści z udziału w misjach w Iraku i Afganistanie nie zostały spełnione – tania ropa z Iraku, inwestycje dla polskich firm przy odbudowie tego kraju, modernizacja polskiej armii, system rakiet Patriot i wiele innych.”⁵¹⁹

Polityka zagraniczna polskich partii lewicowych wobec Stanów Zjednoczonych może różnić się w zależności od konkretnych partii i ich programów politycznych. Partie lewicowe w Polsce często krytykują politykę zagraniczną Stanów Zjednoczonych, szczególnie w kontekście interwencjonizmu militarystycznego, agresywnych działań wobec innych państw oraz braku uwagi dla praw człowieka. Partie lewicowe w Polsce mogą dążyć do nawiązania bardziej partnerskich relacji ze Stanami Zjednoczonymi, ale w kontekście równych praw i traktowania, a także podkreślenia konieczności dialogu i negocjacji w rozwiązywaniu problemów międzynarodowych. Mogą również sprzeciwiać się polityce sankcji i izolacji jako narzędziu wpływu na innych, a zamiast tego dążyć do rozwijania dialogu i współpracy w oparciu o wzajemne zainteresowania i potrzeby. W przypadku, gdy partie lewicowe obejmą władzę w Polsce, ich polityka zagraniczna wobec Stanów Zjednoczonych będzie również zależeć od sytuacji międzynarodowej oraz od innych czynników, takich jak relacje z innymi państwami, sytuacja gospodarcza kraju czy rozwój sytuacji politycznej na arenie międzynarodowej.

⁵¹⁸ Ruch Palikota polska lewicowo-liberalna partia polityczna założona przez Janusza Palikota, zarejestrowana 1 czerwca 2011. Ugrupowanie posiadało klub poselski w Sejmie VII kadencji. Partia wydawała gazetę „Po Prostu Polska”. W ugrupowaniu działały w większości osoby niezaangażowane dotychczas w działalność polityczną, jak również działacze związani wcześniej z innymi partiami. Na kongresie w dniach 5–6 października 2013 Ruch Palikota przekształcił się w Twój Ruch. 5 marca 2015, po rozpadzie klubu poselskiego tej partii, posłowie TR powołali koło poselskie pod dawną nazwą „Ruch Palikota” (istniało ono do końca kadencji – 11 listopada 2015). Partia była określana jako ugrupowanie antyklerykalne i populistyczne.

⁵¹⁹ Program Ruchu Palikota z 2011 roku, https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/2015-1/92440_2011.pdf, [dostęp: 20.03.2023].

Tabela 6 Ramy interpretacyjne stanowisk polskich lewicowych partii politycznych w kwestii relacji polsko-amerykańskich

Program wyborczy (rok)	Partia	Rama interpretacyjna			
		I	II	III	IV
1993	Unia Pracy			X	
2001	Sojusz Lewicy Demokratycznej		X		
2011	Sojusz Lewicy Demokratycznej	X	X		
2011	Ruch Palikota			X	
2015	Sojusz Lewicy Demokratycznej		X		

Zródło: Opracowanie własne na podstawie programów partii politycznych.

Odniesienia partii lewicowych do polityki zagranicznej w programach tych partii zaczęły pojawiać się stosunkowo wcześnie, pierwsze odniesienie pojawiło się w programie Unii Pracy. Jednak stałe poruszanie tematu polityki zagranicznej oraz relacji bilateralnych ze Stanami Zjednoczonymi zaczęło pojawiać się dopiero od 2011 r.

Partie lewicowe w Polsce podkreślają znaczenie dialogu, współpracy międzynarodowej i rozwiązywania konfliktów drogą dyplomatyczną. Mają również różne perspektywy wobec Stanów Zjednoczonych, z krytyką niektórych aspektów ich polityki zagranicznej, zwłaszcza jeśli chodzi o interwencjonizm militarystyczny i brak wystarczającej uwagi dla praw człowieka.

Należy jednak pamiętać, że konkretne stanowisko partii lewicowych w Polsce wobec Stanów Zjednoczonych może się różnić w zależności od danej partii i aktualnej sytuacji politycznej. Jak w przypadku każdej partii politycznej, ich podejście do polityki zagranicznej może ulegać zmianie w odpowiedzi na rozwój wydarzeń międzynarodowych i krajowych.

Rozdział IV

Relacje polsko-amerykańskie w debatach parlamentarnych nad agendami rządów

Po 1989 r. władze suwerennej Polski, niezależnie od rządzącej opcji politycznej, starały się zbudować jak najbliższe relacje ze Stanami Zjednoczonymi. Stały się one priorytetem wśród kierunków polskiej polityki zagranicznej. Po osiągnięciu najważniejszego celu w dziedzinie bezpieczeństwa, jakim było przystąpienie w 1999 r. do Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO), kolejne polskie rządy stawiały sobie za cel ugruntowanie i dalsze zacieśnianie wzajemnych relacji szczególnie w dziedzinie bezpieczeństwa, zarówno w ramach NATO, innych organizacji międzynarodowych, jak i za sprawą relacji dwustronnych. Pogłębienie relacji polsko-amerykańskich w wyniku współpracy w ramach koalicji antyterrorystycznej⁵²⁰ zapoczątkowało dialog strategiczny⁵²¹ między Polską a Stanami Zjednoczonymi po 2001 r.⁵²²

Niniejszy rozdział ma na celu zidentyfikowanie i przeanalizowanie głównych koncepcji dotyczących relacji polsko-amerykańskich, które były tworzone w kręgach władzy wykonawczej (Rady Ministrów, a na szczegółowym poziomie - Ministerstwa Spraw Zagranicznych). Analiza relacji polsko-amerykańskich w okresie od 1989 do 2019 roku

⁵²⁰ Termin "koalicja antyterrorystyczna" odnosi się do międzynarodowego sojuszu państw, organizacji lub sił zbrojnych, które współpracują w celu zwalczania terroryzmu na globalną skalę. Tego rodzaju koalicje powstają w odpowiedzi na zagrożenia terrorystyczne i mają na celu skoordynowane działania mające na celu zwalczanie grup terrorystycznych, ich finansowania oraz zapobieganie atakom terrorystycznym. Przykłady takich koalicji obejmują międzynarodową koalicję antyterrorystyczną utworzoną po atakach z 11 września 2001 roku, gdzie wiele krajów zaangażowało się w działania przeciwko Al-Kaidzie i talibom. Inne inicjatywy antyterrorystyczne obejmują koalicję antyISIS (Państwo Islamskie), skupiającą się na zwalczaniu ekstremistycznej grupy w Iraku i Syrii. Współpraca w ramach koalicji antyterrorystycznej obejmuje zazwyczaj wymianę informacji wywiadowczych, logistyczne wsparcie, operacje militarno-policyjne oraz działania dyplomatyczne, a celem jest skuteczne przeciwdziałanie terroryzmowi na różnych płaszczyznach.

⁵²¹ Polsko-amerykański dialog strategiczny to proces rozmów i współpracy między Polską a Stanami Zjednoczonymi, mający na celu omówienie i współkształtowanie wspólnych interesów strategicznych obu państw. Dialog ten obejmuje różnorodne obszary, takie jak bezpieczeństwo międzynarodowe, polityka obronna, gospodarka, energetyka, innowacje, nauka, kultura i inne dziedziny, które mają istotne znaczenie dla obu stron. Elementy dialogu strategicznego mogą obejmować regularne spotkania na najwyższym szczeblu między przedstawicielami obu rządów, konsultacje międzyministerialne, wspólne ćwiczenia wojskowe oraz współpracę w obszarze bezpieczeństwa cybernetycznego. Celem jest budowanie trwałych relacji, zacieśnianie współpracy i identyfikowanie obszarów, w których obie strony mogą osiągnąć wspólne cele. Polsko-amerykański dialog strategiczny jest istotny zwłaszcza w kontekście wspólnego zaangażowania w sprawy międzynarodowe, takie jak bezpieczeństwo w Europie, NATO, walka z terroryzmem, rozwój demokracji czy też wzmocnianie współpracy gospodarczej. W miarę zmieniającej się sytuacji międzynarodowej, dialog ten umożliwi adaptację wspólnych działań obu krajów do nowych wyzwań i zagrożeń.

⁵²² R. Kupiecki, *Polsko-amerykańska współpraca strategiczna w XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, 2018 s. 20-30., A. Dąbrowski, *Polsko-amerykański dialog strategiczny a sytuacja bezpieczeństwa Europy Środkowej*, Rocznik Polsko-Amerykański, nr 2, Warszawa 2017, s. 45-62.

wymaga uwzględnienia różnych okresów i zmieniających się kontekstów politycznych. Można zidentyfikować kilka głównych koncepcji i podejść do tych relacji, które były kreowane i promowane przez władzę ustawodawczą i wykonawczą w Polsce.

Analiza realizowanej przez państwo polityki zagranicznej może pozwolić na wyodrębnienie ciągłości lub zmian w polityce realizowanej przez poszczególne rządy w ostatnich trzydziestu latach po 1989 roku. Dzięki tej analizie można również zidentyfikować główne kierunki polskiej polityki zagranicznej oraz określić, jakie były przyczyny zmian lub braku zmian w tej polityce.

W expose i parlamentarnych debatach nad expose wyraźnie dominowały dwie kwestie relacji polsko-amerykańskich: bezpieczeństwo i ekonomia. Szczegółowo te wymiary relacji zostały opisane i poddane analizie w poniższym rozdziale. To co z punktu widzenia niniejszej pracy jest kluczowe to zwrócenie uwagi na dyskursywny charakter samego expose, a zwłaszcza debaty nad nim. Należy zwrócić uwagę, że expose nie jest dokumentem formalno-prawnym, dlatego też nie sposób go utożsamiać w prosty sposób z oficjalnym stanowiskiem Rady Ministrów czy nawet ministerstwa spraw zagranicznych. Były one przygotowywane specjalnie na potrzeby debaty sejmowej stanowiąc tym samym jej integralną część. To samo można powiedzieć o stanowiskach klubów i kół parlamentarnych artykułowanych w trakcie tej debaty. Nie są one prostym przedłużeniem programów partyjnych (zob. rozdział III), choć bez wątpienia stanowią w pewnym sensie ich emanację.

Argumenty odgrywają kluczową rolę we wszystkich dziedzinach życia, od nauki po politykę. Hipotezy naukowe to rodzaj argumentów, które są badane i testowane w procesie naukowym. W polityce publicznej również opiera się na argumentacji, aby tworzyć, kształtować i kontynuować politykę, reprezentując interesy obywateli. W społeczeństwach demokratycznych debata jest kluczowym elementem procesu politycznego. Obywatele lub ich wybrani przedstawiciele angażują się w spory i argumentacje, aby wypracować najlepsze rozwiązania, które reprezentują interesy społeczeństwa jako całości.

Debata jest tak stara jak sam język i przybierała wiele form w całej historii ludzkości. W starożytnym Rzymie debata w Senacie miała kluczowe znaczenie dla postępowania społeczeństwa obywatelskiego i wymiaru sprawiedliwości. W Grecji opowiada się za zmiany polityki rutynowo przedstawialiby swoje sprawy obywatelskim ławom przysięgłych składającym się z setek Ateńczyków. W Indiach debatę wykorzystywano do rozstrzygnięcia kwestii religijnych budziło kontrowersje i było bardzo popularną formą rozrywki. Królowie indyjscy sponsorował wspaniałe konkursy dyskusyjne, oferując nagrody dla zwycięzców. Chiny tak własną, starożytną i wybitną tradycję debaty. Począwszy od II wieku n.e. uczeni

taoistyczni i konfucjańscy zajmowali się praktyką znaną jako „czysta rozmowa”, podczas której debatowali przed publicznością na tematy duchowe i filozoficzne w konkursach, które mogły trwać dzień i noc.

W średniowiecznej Europie debata miała kluczowe znaczenie dla nauczania, na uniwersytetach które powstały około XII wieku. W Oksfordzie w Anglii debata i argumentacja zajmowały całe lata edukacji przeciętnego ucznia. Mniej więcej w tym czasie debata stawała się coraz bardziej popularna w chrześcijaństwie klasztory, w których mnisi angażowali się w formalne debaty publiczne często trwają kilka dni. Współczesne debaty parlamentarne mają swoje korzenie we wszystkich tego typu debatach, a także w formalnych debatach parlamentarnych, które rozpoczęły się w Izbie Izby Gmin w XIV-wiecznym parlamencie brytyjskim. W miarę jak parlament zyskiwał większy wpływ na przebieg sprawowania rządów w Wielkiej Brytanii, zwiększały się także debaty co wydarzyło się wśród jej członków. Ten proces rządzenia poprzez debatę przedostał się do amerykańskich kolonii Anglii. W historii Stanów Zjednoczonych debaty odgrywały kluczową rolę w wielu ważnych kwestiach, takich jak niewolnictwo. Znane debaty pomiędzy Abrahamem Lincolnem a Stephenem Douglassem oraz działalność Fredericka Douglassa przyczyniły się do kształtowania polityki społecznej i polityki Stanów Zjednoczonych.

Argumentacja i debata odgrywają ważną rolę we wszystkich dziedzinach życia, od nauki po politykę, i mają bogatą historię wpływającą na kształtowanie społeczeństw i polityki na przestrzeni wieków.

Podstawowy zasób danych, na których oparto rozdział, stanowią tzw. expose ministrów spraw zagranicznych (najczęściej pod nazwą: Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o stanie polityki zagranicznej) w okresie od 1989 do 2019 r oraz debata parlamentarna odbywająca się po expose. Główną metodą zastosowaną w tym rozdziale jest analiza treści. Dzięki niej możliwe stało się ustrukturyzowanie i interpretacja dominujących wątków debaty politycznej odnoszących się do relacji polsko-amerykańskich. Szczególną uwagę zwrócono na dwa elementy:

- główne konteksty (tematy), w których pojawiają się w debacie relacje Polski ze Stanami Zjednoczonymi;
- ewolucja samej debaty na przestrzeni badanego okresu (od 1989 do 2019 r.).

Przyjęty do analizy okres uwzględnia expose ministrów spraw zagranicznych, w których występowały odniesienia do relacji polsko-amerykańskich. Wyodrębnione partie tekstu poddano analizie jakościowej. Szczególną uwagę zwrócono na poruszane tematy odnoszące się do relacji dwustronnych między Polską a Stanami Zjednoczonymi. Podstawę

metodologiczną tego opracowania stanowi analiza ramowania (*framing analysis*) danych i treści odnoszących się do relacji polsko-amerykańskich w badanym okresie. Zamknięcie w ramach interpretacyjnych najważniejszych i najczęściej występujących tematów w odniesieniu do relacji polsko-amerykańskich pozwoliło na uporządkowanie i – jak sama nazwa wskazuje – zinterpretowanie treści znajdujących się w programach wyborczych partii politycznych, expose ministrów spraw zagranicznych oraz debacie parlamentarnej.

Pomijając dwa pierwsze expose (z lat 1989, 1990), w których nie znalazły się treści dotyczące relacji polsko-amerykańskich, kolejne, prezentowane od 1991 r. pozwalają na wyodrębnienie głównych ram interpretacyjnych. Wspomniana reaktywność w określaniu cech relacji polsko-amerykańskich widoczna jest również przez pryzmat polityki wewnętrznej. O ile – jak już zostało stwierdzone – partie na ogół nie odnosiły się do relacji polsko-amerykańskich w swych programach politycznych, o tyle w debatach nad expose ministrów spraw zagranicznych formułowały określone stanowiska.

Expose Ministra Spraw Zagranicznych, jest corocznie prezentowanym przez ministra na forum Sejmu główne założenia dotyczące polityki zagranicznej realizowanej w danym roku oraz podsumowującego realizację polskiej polityki zagranicznej w poprzednim roku. Expose przedstawiane jest przez ministra zwyczajowo na początku roku kalendarzowego. Expose Ministra Spraw Zagranicznych ma na celu przedstawienie Sejmowi ogólnych kierunków i celów polskiej polityki zagranicznej oraz przedstawienie planów ministerstwa na najbliższy rok. Jest to ważne wystąpienie, które pozwala Sejmowi na zapoznanie się z planami ministerstwa oraz na dyskusję nad kierunkami i celami polskiej polityki zagranicznej. Po wystąpieniu ministra spraw zagranicznych ma miejsce debata nad przedstawionym expose. Po debacie – o ile taki wniosek zostanie zgłoszony – Sejm głosuje za jego odrzuceniem. Zwyczajowo nie głosuje się wniosków za przyjęciem expose – jeśli nie pojawi się kontrwniosek (za odrzuceniem) marszałek Sejmu proponuje przyjęcie wniosku bez głosowania (forma aklamacji).

Wystąpienie ministra spraw zagranicznych w Sejmie jest okazją do przedstawienia stanowiska rządu w kwestiach międzynarodowych oraz do odpowiedzi na pytania posłów dotyczące polityki zagranicznej. Po wystąpieniu ministra następuje debata, podczas której posłowie mogą wyrażać swoje opinie na temat polityki zagranicznej rządu oraz zadawać pytania ministrowi. Po zakończeniu debaty przeprowadzane jest głosowanie nad wnioskiem o odrzucenie informacji ministra. Jeśli wniosek zostanie odrzucony, oznacza to legitymizację opracowanej przez ministra strategii i daje podstawę do wdrożenia procedury egzekwowania

jego odpowiedzialności politycznej⁵²³. Jest to ważne, ponieważ parlament jest odpowiedzialny za kontrolowanie działań rządu i przedstawiciele narodu powinni mieć możliwość zadawania pytań i wyrażania swoich opinii na temat polityki zagranicznej. Opozycja parlamentarna może korzystać z tej okazji, by krytykować działania rządu i formułować swoje własne propozycje polityki zagranicznej. Głosowanie nad wnioskiem o odrzucenie informacji ministra jest ważnym elementem procesu demokratycznego, ponieważ pozwala na ocenę polityki zagranicznej przez parlament i legitymizuje strategię ministra.

4.1 Rada Ministrów jako kreator polskiej polityki zagranicznej oraz parlamentarna kontrola rządu

Władza to jedno z kluczowych pojęć analizowanych w socjologii i naukach politycznych. Jest ona zazwyczaj rozumiana jako stosunek społeczny zachodzący między dwiema jednostkami, jednostką a grupą lub między dwiema grupami⁵²⁴. W jej istocie tkwi zdolność jednej strony tego stosunku do wpływania na zachowanie lub decyzje drugiej strony w sposób trwały i zinstytucjonalizowany. W tym kontekście władza manifestuje się poprzez możliwość kierowania, rządzenia, wpływania na działania jednostek, a także zdolność narzucania swojej woli i kontrolowania ich zachowań⁵²⁵. Relacja oparta na władzy i podwładności jest charakterystyczna dla praktycznie każdej organizacji społecznej. Jej charakter i zakres są różne w zależności od specyfiki danej zbiorowości. Zakres władzy może obejmować szerokie spektrum, od sytuacji, w których opiera się ona na dobrowolnej akceptacji społecznej, aż po przypadki, gdzie wykorzystywane są różne formy przymusu czy nawet przemocy fizycznej. Wyróżnia się różne rodzaje władzy, między innymi⁵²⁶:

- Władza polityczna – władza wykonywana przez klasę panującą lub grupy sprawujące kontrolę nad państwem. Wyraża się ona w zdolności do podejmowania decyzji przez rząd lub inne instytucje państwowe oraz w egzekwowaniu ich wykonania przez

⁵²³ P. Pochyły, *Problematyka bliskowschodnia w „Informacjach” ministrów spraw zagranicznych RP o zadaniach polskiej polityki zagranicznej przed i po inwazji na Irak w 2003 roku – porównawcza analiza expose ministrów spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2014*, [w:] *Polityka zagraniczna Polski. 25 lat doświadczeń*, red. M. Pietrasiak, M. Stelmach, K. Żakowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, s. 184.

⁵²⁴ M. Wyrzykowski, *Zasada demokratycznego państwa prawnego*, [w:] *Zasady podstawowe polskiej Konstytucji*, Wydawnictwo ArsLege, Warszawa, 1998, s. 69-75.

⁵²⁵ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 60-66.

⁵²⁶ M. Wyrzykowski, *Legislacja – demokratyczne państwo prawne – radykalne reformy polityczne i gospodarcze*, [w:] *Tworzenie prawa w demokratycznym państwie prawnym*, red. H. Suchocka, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1992, s. 38–54.

odpowiednie organy. Władza polityczna jest kluczowym elementem systemów rządów i regulacji stosunków społeczno-ekonomicznych.

- Władza państwowa – władza suwerenna i obejmująca całe terytorium danego państwa. Jej celem jest utrzymanie porządku prawnego zgodnego z interesami panujących klas, warstw i grup społecznych. Aparat państwowy, wykorzystując różne środki przekonywania i ewentualnie przymusu społecznego, pełni różne funkcje zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne, służące utrzymaniu porządku i egzekwowaniu prawa.
- Władza ekonomiczna – odnosi się do zdolności podmiotu do kontrolowania i kierowania zasobami ekonomicznymi, czynnikami produkcji, instytucjami gospodarczymi czy grupami społecznymi. Władza ekonomiczna może być wywierana przez korporacje, przedsiębiorstwa, grupy inwestorów lub inne podmioty, które mają wpływ na procesy gospodarcze, decyzje związane z produkcją, dystrybucją i konsumpcją dóbr i usług.

Zrozumienie różnych rodzajów władzy i ich wzajemnych związków jest istotne w analizie społeczeństwa, polityki i gospodarki. Te różne formy władzy wpływają na kształtowanie relacji społecznych i decyzji podejmowanych w różnych obszarach życia społecznego.

Zasada podziału władzy jest jednym z fundamentów konstytucjonalizmu⁵²⁷ i stanowi kluczowy element rozważań na temat kształtu państwa, które respektuje godność człowieka. Ta zasada jest obecna w dyskursie politycznym od momentu, gdy władza stała się przedmiotem analiz i refleksji nad tym, jaki rząd powinien być godny człowieka⁵²⁸. Jest ona jednym z głównych nurtów konstytucjonalizmu od jego początków. Warto zaznaczyć, że zasada podziału władzy stanowi nieodzowny element skonstruowania dobrego państwa, które zapewnia równość, sprawiedliwość i poszanowanie praw jednostki. Jest to jeden z filarów, na których opiera się koncepcja rządów prawa i demokratycznego ustroju państwowego⁵²⁹.

System polityczny Polski po 1989 roku to system demokratyczny oparty na zasadach prawa, pluralizmie politycznym i gwarancjach obywatelskich. Polska stała się aktywnym uczestnikiem międzynarodowej wspólnoty i osiągnęła wiele postępów w dziedzinie rozwoju

⁵²⁷ A. Pułło, *Podział władzy. Aktualne problemy w doktrynie, prawie i współczesnej dyskusji konstytucyjnej w Polsce*, „Przegląd Sejmowy” 1993, nr 3, s. 25-35.

⁵²⁸ P. Winczorek, *Dobre państwo; kryteria i wskaźniki (spojrzenie prawnika)*, [w:] *Polska pod rządami Konstytucji z 1997 roku*, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2006, s. 75.

⁵²⁹ R. Małajny, *Trzy teorie podzielonej władzy*, Wydawnictwo Volumen, Warszawa 2001, s. 78

społecznego i gospodarczego. Jednakże, jak w przypadku każdego systemu politycznego, istnieją także wyzwania i kontrowersje, które wpływają na życie polityczne kraju⁵³⁰.

Transformacja ustrojowa w Polsce w latach 1989-1991 była kluczowym elementem procesu transformacji ustrojowej w Europie Środkowo-Wschodniej. Za początkowany w 1989 r. proces ukierunkowany na przejście od społeczeństwa socjalistycznego do demokratycznego oraz od gospodarki centralnie planowanej do kapitalistycznej. Przyjęty w Polsce plan modernizacji i przemian ustrojowych zakładał wykorzystanie klasycznego założenia modernizacji. Silna presja polskiego społeczeństwa oraz prowadzenie polityki tak zwanej „grubej kreski” oddzielającej wszystko co wiązało się lub kojarzyło z poprzednim ustrojem⁵³¹.

W początkowym okresie zmian ustrojowych w Polsce dominowało skupienie uwagi na skali makrosystemowej, ukierunkowanej na stabilne przejście gospodarki Polski z centralnie planowanej na kapitalistyczną bez większej jej destabilizacji. Logika przemian w zakresie politycznym polegała na przejściu od systemu monopartyjnego do systemu opartego na regułach demokratycznych natomiast w aspekcie społecznym na przejściu od społeczeństwa zamkniętego do społeczeństwa otwartego⁵³².

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, jest obecnie obowiązującą konstytucją Polski. Została przyjęta przez Zgromadzenie Narodowe (które składa się z Sejmu i Senatu) 2 kwietnia 1997 roku i oficjalnie ogłoszona 16 lipca 1997 roku. Konstytucja ta zastąpiła poprzednią Konstytucję z 1952 roku⁵³³. Konstytucja RP 1997 r. określa podstawowe zasady i struktury polskiego państwa oraz prawa i obowiązki obywateli. Jest to najwyższy akt prawa w Polsce, który stanowi fundament dla funkcjonowania instytucji państwowych, władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej. Zapewnia również prawa i wolności obywatelskie oraz określa zasady organizacji samorządów terytorialnych⁵³⁴.

Po 1989 roku, czyli po upadku systemu komunistycznego i transformacji Polski w kierunku demokracji, kształtował się system parlamentarny, który został spetryfikowany

⁵³⁰ M. Chmaj, W. Skrzydło, *System wyborczy w Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Zakamycze, Warszawa 2005, s. 84.

⁵³¹ E. Dąbrowska-Prokopowska, *Krytyczna analiza teorii zmian ustrojowych w Polsce w aspekcie rozwoju lokalnego i regionalnego w odniesieniu do teorii systemów złożonych*, [w:], *Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców*, red. E. Gruszewska, K. Karpińska, A. Protasiewicz, Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Białystok 2018, s. 25-27.

⁵³² P. Sarnecki, *Prawo konstytucyjne RP*, Warszawa 2004, s. 38-45.

⁵³³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r.

⁵³⁴ K. Prokop, *Podstawowe zasady ustrojowe*, [w:] red. S. Bożyk, *Prawo konstytucyjne*, Wydawnictwo Temida2, Białystok, 2014, s. 73-88; A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989–2012*. Kraków Znak, 2013, s. 358

postanowieniami Konstytucji 1997 r.⁵³⁵ Polska przyjęła trójpodział władzy, co oznacza, że władza jest dzielona między trzy odrębne gałęzie: władzę ustawodawczą (Sejm i Senat), władzę wykonawczą (prezydent i rząd) oraz władzę sądowniczą (sądy). Konstytucja, formułując zasadę podziału i równowagi władz w art. 10, nawiązuje w swojej formule do klasycznego ujęcia tej zasady. Artykuł ten składa się z dwóch części, ust. 1 podkreśla, że ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się nie tylko na podziale władz (ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza), ale także na równowadze ich wszystkich, natomiast ust. 2 tego artykułu wskazuje organy piastujące poszczególne władze: władzę ustawodawczą sprawuje Sejm i Senat, władzę wykonawczą – Prezydent RP i Rada Ministrów, władzę sądowniczą – sądy i trybunały. Z treści art. 10 należy wywodzić regułę potrzeby współdziałania i współpracy władzy ustawodawczej z wykonawczą i władzy sądowniczej, z zachowaniem niezależności tej ostatniej. Zasada podziału władzy zakłada szczególnie sposób określenia stosunków między władzą sądowniczą a pozostałymi władzami. W stosunkach między władzą ustawodawczą a wykonawczą możliwe są różne formy wzajemnych oddziaływań i współpracy, dopuszcza się również istnienie obszaru, w którym kompetencje organów należących do obu władz przecinają się lub nakładają, natomiast relacje między władzą sądowniczą a pozostałymi muszą opierać się na zasadzie separacji⁵³⁶. Koniecznym elementem zasady podziału władzy jest niezależność sądów i niezawisłość sędziów⁵³⁷.

W Polsce istnieją dwie izby parlamentu – Sejm i Senat. Sejm jest izbą pierwszą i składa się z 460 posłów wybieranych na pięcioletnią kadencję. Senat jest izbą drugą i składa się z 100 senatorów wybieranych na czteroletnią kadencję. Parlament jest organem ustawodawczym, który tworzy i uchwała prawa oraz nadzoruje działalność rządu. Rząd jest kierowany przez premiera, który jest wybierany przez prezydenta spośród członków Sejmu, rekomendowanych przez większość parlamentarną⁵³⁸. Rząd jest odpowiedzialny przed parlamentem i może być odwołany przez Sejm w głosowaniu wotum nieufności⁵³⁹. Prezydent jest głową państwa i ma pewne uprawnienia wykonawcze, ale głównie pełni rolę reprezentacyjną. Jest wybierany w wyborach powszechnych na pięcioletnią kadencję. Prezydent ma uprawnienia do m.in. promulgacji ustaw, wydawania aktów prawnych oraz

⁵³⁵ R. Małajny, *Trzy teorie podzielonej władzy*, Wydawnictwo Volumen, Warszawa 2001, s. 78-84.

⁵³⁶ Orzeczenie TK z 21 listopada 1994 r., sygn. K. 6/94, 1994, cz. 2, s. 91

⁵³⁷ A. Wasilewski, *Władza sądownicza w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Państwo i Prawo” 1998, nr 8, s. 4.

⁵³⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej rozdział IV, art. 95-101.

⁵³⁹ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 188-200.

sprawowania roli dowódcy zwierzchniego sił zbrojnych⁵⁴⁰. Polska ma wielopartyjny system polityczny, w którym partie polityczne odgrywają kluczową rolę w życiu politycznym. Partie te konkurują w wyborach parlamentarnych, prezydenckich i samorządowych⁵⁴¹. Rząd musi cieszyć się poparciem większości parlamentarnej, tj. większości w Sejmie. Partia lub koalicja partii, która uzyskuje większość, może wyznaczyć premiera i tworzyć rząd. Polska ma rozwinięty system samorządu terytorialnego, który obejmuje gminy, powiaty i województwa. Samorządy mają autonomię w pewnych dziedzinach i zarządzają lokalnymi sprawami⁵⁴².

Wielopartyjność w Polsce po 1989 roku jest jedną z kluczowych cech systemu politycznego. Polska stała się krajem z pluralistycznym i rozwiniętym systemem partyjnym⁵⁴³. Polska ma rozwinięty system wielu partii politycznych, z których wiele ma reprezentację w parlamencie i na poziomie samorządowym⁵⁴⁴. Partie różnią się ideologicznie, programowo i społecznie. W Polsce istnieją partie uważane za główne, które mają największe poparcie i wpływ. W latach po 1989 roku były to m.in. Platforma Obywatelska (PO), Prawo i Sprawiedliwość (PiS), Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD) oraz Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL). Polski system partyjny jest dynamiczny, a partie polityczne mogą ewoluować i zmieniać swoją pozycję na scenie politycznej w wyniku różnych czynników, takich jak wybory, zmiany liderów lub ewolucja programów⁵⁴⁵. Polska przeprowadza wybory powszechne na różnych szczeblach, w tym wybory parlamentarne (do Sejmu i Senatu), wybory prezydenckie, wybory samorządowe (do rad gmin, powiatów i województw), a także wybory do Parlamentu Europejskiego. To daje obywatelom szeroki zakres możliwości wyrażenia swojego poparcia dla różnych partii i kandydatów⁵⁴⁶. Wielopartyjność często prowadzi do konieczności tworzenia koalicji lub sojuszy po wyborach. Partie muszą współpracować, aby uzyskać większość parlamentarną i utworzyć rząd. Przykładem jest koalicja rządząca PO i PSL w latach 2007-2015 oraz rządząca PiS od 2015 roku. Oprócz partii głównych istnieją także partie niszowe, które skupiają się na konkretnych ideologiach, grupach społecznych lub kwestiach. Niektóre z nich zdobywają mandaty w parlamencie i wpływają na debatę publiczną. Wielopartyjność jest kluczowym elementem demokracji parlamentarnej, umożliwiając wyborcom szeroki zakres

⁵⁴⁰ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa, 2013, s.116-125.

⁵⁴¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej rozdział IV, art. 96.

⁵⁴² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej rozdział IV, art. 95-97.

⁵⁴³ Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2000, s. 34-35.

⁵⁴⁴ S. Gebeth, *Sejm rozczłonkowany: wytwór ordynacji wyborczej czy polaryzacji na polskiej scenie politycznej?* [w:] *Polska scena polityczna a wybory*, red. S. Gebeth, Wydawnictwo Tezeusz, Warszawa, 1993, s. 170.

⁵⁴⁵ S. Gebeth, *Sejm rozczłonkowany: wytwór ordynacji wyborczej...*

⁵⁴⁶ M. Migalski, *Typologie systemów partyjnych — przypadek Polski*. [w:] *Polski system partyjny*, red. M. Migalski, W. Wojtasik, M. Mazur, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2006, s. 132.

wyboru i reprezentację różnorodnych interesów społecznych i politycznych. Jednakże, tak jak w innych krajach, może prowadzić także do wyzwań związanych z negocjacjami koalicyjnymi i stabilnością rządu⁵⁴⁷.

Uprawnienia rządu w zakresie prowadzenia polityki zagranicznej różnią się w zależności od systemu politycznego danego kraju. W Polsce, które jest republiką parlamentarną, główne uprawnienia w zakresie prowadzenia polityki zagranicznej należą do rządu, ale pewne decyzje i umowy wymagają także zaakceptowania przez parlament i prezydenta⁵⁴⁸. Uprawnienia Rady Ministrów (RM) w Polsce w zakresie prowadzenia polityki zagranicznej są regulowane przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej oraz akty prawne. Do głównych uprawnień rządu w zakresie prowadzenia polityki zagranicznej należy: podejmowanie decyzji w zakresie polityki zagranicznej, negocjowanie i zawieranie umów międzynarodowych, reprezentowanie Polski na arenie międzynarodowej, zarządzanie placówkami dyplomatycznymi, współpraca z organizacjami międzynarodowymi, podejmowanie działań dyplomatycznych oraz kontrola nad służbami specjalnymi i wywiadem⁵⁴⁹.

W Polsce uprawnienia RM w zakresie podejmowania decyzji w polityce zagranicznej są regulowane przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej oraz inne akty prawne. RM ma kompetencję do określania celów i priorytetów polityki zagranicznej Polski. To oznacza, że to rząd, zwłaszcza minister spraw zagranicznych, ma prawo określać główne kierunki i cele, jakie Polska dąży osiągnąć na arenie międzynarodowej. Ma prawo do negocjowania i zawierania umów międzynarodowych w imieniu Polski. Umowy te mogą dotyczyć różnych dziedzin, takich jak handel, współpraca gospodarcza, obronność, ochrona środowiska czy prawa człowieka. Po negocjacjach, rząd przedstawia wyniki umów do akceptacji prezydentowi⁵⁵⁰. Rząd jest odpowiedzialny za ustanawianie ambasad i konsulatów Polski za granicą oraz za wyznaczanie ambasadorów i konsulów. Rząd także nadzoruje i kieruje pracą tych placówek⁵⁵¹. Rząd ma kompetencję do zarządzania polityką bezpieczeństwa kraju i współpracą z

⁵⁴⁷ R. Rajczyk, *Partia i system partyjny: założenia teoretyczne*, [w:] red. M. Barański, A. Czyż, R. Głajcar, S. Kubas, M. Migalski, R. Rajczyk, M. Tyrała, *Współczesne partie i systemy partyjne państw Grupy Wyszehradzkiej w procesie demokratyzacji*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2018, s. 17-20.

⁵⁴⁸ M. Habowski, *Kompetencje wewnętrznych organów władzy Rzeczypospolitej Polskiej w stosunkach międzynarodowych*, [w:] red. M. S. Wolański, *Uwarunkowania i kierunki polskiej polityki zagranicznej w pierwszej dekadzie XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wrocław 2004, s. 59-69.

⁵⁴⁹ J. Czaputowicz, *The Civil Service in Poland – Between Politicization and Professionalization*, „The Polish Yearbook of Civil Service 2005”, s. 44–45, [w:] S. James (red.), *Political Advisors and Civil Servants in European Countries*, „SIGMA Papers” nr 38, Paris 2007, s. 34–41.

⁵⁵⁰ M. Habowski, *Kompetencje wewnętrznych organów...* s. 60-63.

⁵⁵¹ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne. Prawo konsularne. Dziennik Ustaw, Dz.U.2023.1329 t.j.

sojusznikami, zwłaszcza w ramach NATO. Decyzje dotyczące polityki obronnej, modernizacji wojska i innych kwestii związanych z bezpieczeństwem są podejmowane przez rząd. Członkowie rządu, zwłaszcza premier oraz minister spraw zagranicznych, reprezentują Polskę na międzynarodowych spotkaniach, konferencjach i negocjacjach. Premier może także uczestniczyć w posiedzeniach Rady Europejskiej. Rząd przeprowadza działania dyplomatyczne w celu promowania interesów Polski na świecie, utrzymania dobrych stosunków z innymi państwami i rozwiązywania sporów międzynarodowych⁵⁵².

Powyższe uprawnienia rządu w polityce zagranicznej mają na celu zapewnienie spójności i efektywności działań państwa na arenie międzynarodowej oraz reprezentowanie interesów narodowych. Jednak warto zaznaczyć, że decyzje w zakresie polityki zagranicznej są często podejmowane w ścisłej współpracy z prezydentem i wymagają czasem zatwierdzenia przez parlament.

Uprawnienia RM w zakresie negocjowania i zawierania umów międzynarodowych są określone w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Rząd, a dokładniej Minister Spraw Zagranicznych lub inny minister odpowiedzialny za daną dziedzinę, ma prawo do prowadzenia negocjacji z przedstawicielami innych państw lub organizacji międzynarodowych w celu uzgodnienia treści umowy międzynarodowej. Upoważniony jest do określania treści umowy międzynarodowej, w tym jej postanowień, warunków, zobowiązań i terminów. Jednak treść umowy musi być zgodna z interesami narodowymi Polski oraz z prawem międzynarodowym⁵⁵³. Rząd przygotowuje projekty umów międzynarodowych, które są następnie przedmiotem negocjacji. Projekty te mogą dotyczyć różnych dziedzin, takich jak handel, współpraca gospodarcza, kwestie obronności, ochrona środowiska czy prawa człowieka. Po zakończeniu negocjacji i osiągnięciu porozumienia, umowa międzynarodowa jest podpisywana przez przedstawiciela rządu. W zależności od umowy, podpisanie może odbywać się na różnych szczeblach: przez premiera, ministra spraw zagranicznych lub innego ministra. Po podpisaniu umowy, w przypadku wielu umów międzynarodowych, konieczna jest procedura akceptacji i ratyfikacji przez polski parlament (Sejm i Senat). To oznacza, że umowa musi zostać zaakceptowana przez parlament i przegłosowana zgodnie z procedurami ustawowymi przed jej ostatecznym ratyfikowaniem. Po ratyfikacji umowy przez parlament, rząd jest odpowiedzialny za jej publikację i promulgację w Dzienniku Ustaw, co jest niezbędne

⁵⁵² E. Ura, *Prawne zagadnienia bezpieczeństwa państwa*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Rzeszów 1988, s. 124-130.

⁵⁵³ Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych, Dziennik Ustaw, Dz.U.2020.127 t.j.

do nadania jej mocy prawa⁵⁵⁴. Rząd jest także odpowiedzialny za wdrożenie postanowień umowy i jej egzekwowanie wewnętrznie. To oznacza, że rząd musi zapewnić, aby polskie przepisy i praktyka były zgodne z umową międzynarodową. Rząd jest odpowiedzialny za monitorowanie przestrzegania umów międzynarodowych i podejmowanie działań w przypadku naruszeń lub sporów. W niektórych przypadkach, naruszenia umowy mogą prowadzić do wycofania się z umowy lub podjęcia działań w ramach mechanizmów rozwiązywania sporów przewidzianych w umowie⁵⁵⁵.

Proces negocjowania i zawierania umów międzynarodowych jest kompleksowy i wymaga współpracy wielu instytucji państwowych, w tym rządu, parlamentu oraz prezydenta. Decyzje dotyczące umów międzynarodowych są zawsze podejmowane z uwzględnieniem interesów narodowych i zgodnie z prawem międzynarodowym.

Uprawnienia RM w zakresie zarządzania polityką bezpieczeństwa i obrony są kluczowe ze względu na zapewnienie bezpieczeństwa narodowego. Rada Ministrów i premier, mają uprawnienia do określania i ustalania polityki bezpieczeństwa i obrony narodowej. To obejmuje określanie celów, strategii i priorytetów w dziedzinie bezpieczeństwa kraju. Polska jest członkiem Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, co oznacza, że rząd współpracuje z innymi państwami członkowskimi w zakresie wspólnej obrony i bezpieczeństwa. Rząd uczestniczy w posiedzeniach Rady Północnoatlantyckiej i podejmuje decyzje dotyczące zaangażowania Polski w działania Sojuszu Północnoatlantyckiego. Rząd jest odpowiedzialny za planowanie obronności kraju, w tym rozwijanie koncepcji obronności, identyfikację zagrożeń oraz określanie potrzeb w zakresie sił zbrojnych i infrastruktury obronnej. Zarządza Polskimi Siłami Zbrojnymi, w tym Wojskiem Polskim i innymi formacjami wojskowymi. To obejmuje wyznaczanie zadań, organizację, wyposażenie i szkolenie sił zbrojnych⁵⁵⁶. Rząd, zgodnie z Konstytucją, ma prawo do podejmowania decyzji o użyciu sił zbrojnych w celu obrony kraju oraz w przypadku zobowiązań wynikających z umów międzynarodowych. Jednak ostateczna decyzja o użyciu sił zbrojnych musi być zatwierdzona przez Prezydenta RP i podlega kontroli parlamentarnej⁵⁵⁷. Rząd jest odpowiedzialny za wdrażanie polityki obronnej, co obejmuje modernizację i rozwijanie zdolności obronnych, zakup uzbrojenia i sprzętu militarnego oraz organizację ćwiczeń i szkoleń. RM współpracuje z sojusznikami i partnerami

⁵⁵⁴ Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych, Dziennik Ustaw, Dz.U.2020.127 t.j.

⁵⁵⁵ J. Szymanek, *Ratyfikacja umów międzynarodowych w prawie polskim*, Kwartalnik Prawa Międzynarodowego 2022, nr II (II), DOI: 10.5604/01.3001.0015.9968, s. 36-50.

⁵⁵⁶ W. Kitler, *System bezpieczeństwa narodowego RP – aspekty prawno-organizacyjne*, Wiedza Obronna, nr. 268/3, DOI: <https://doi.org/10.34752/gy7c-tk94>, s. 12-19.

⁵⁵⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej art. 126 ust. 2.

w zakresie bezpieczeństwa i obrony, nie tylko w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, ale także w ramach innych międzynarodowych inicjatyw i porozumień. Rząd jest odpowiedzialny za monitorowanie sytuacji międzynarodowej i ocenę zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski. To obejmuje analizę wydarzeń na świecie oraz ocenę potencjalnych zagrożeń⁵⁵⁸.

Zarządzanie polityką bezpieczeństwa i obrony jest kluczowym zadaniem rządu, mającym na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego i obronę terytorium kraju. Jest to również obszar współpracy z sojusznikami i partnerami międzynarodowymi w celu zapewnienia wspólnej obrony i bezpieczeństwa w regionie i na świecie.

Uprawnienia Rady Ministrów w zakresie reprezentowania Polski na arenie międzynarodowej są kluczowe dla ochrony interesów kraju i budowania stosunków z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi. Członkowie rządu, zwłaszcza premier i minister spraw zagranicznych, reprezentują Polskę na międzynarodowych spotkaniach, konferencjach, szczytach i negocjacjach. Mogą to być spotkania na szczeblu bilateralnym, regionalnym lub globalnym.

Rada Ministrów ma prawo do podpisywania umów międzynarodowych w imieniu Polski. Umowy te mogą dotyczyć różnych dziedzin, takich jak handel, współpraca gospodarcza, obronność, ochrona środowiska czy prawa człowieka. Jednak umowy te muszą być później zaakceptowane i ratyfikowane przez parlament. Rząd współpracuje z różnymi organizacjami międzynarodowymi, takimi jak ONZ, Unia Europejska, NATO czy inne, w celu realizacji wspólnych celów i wartości. Polska jest członkiem tych organizacji i działa w ich ramach⁵⁵⁹. Rząd przeprowadza działania dyplomatyczne w celu promowania interesów Polski na świecie, utrzymania dobrych stosunków z innymi państwami i rozwiązywania sporów międzynarodowych. Może to obejmować negocjacje dyplomatyczne, udział w międzynarodowych inicjatywach i interwencje dyplomatyczne. Rząd może angażować się w rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych, zarówno poprzez dyplomację, jak i poprzez wspieranie procesów pokojowych i misje międzynarodowe. Członkowie rządu, na przykład minister spraw zagranicznych, reprezentują Polskę w organizacjach międzynarodowych, w których Polska jest członkiem. W ramach tych organizacji podejmują działania na rzecz ochrony interesów kraju i realizacji wspólnych celów⁵⁶⁰. Rząd współpracuje z innymi

⁵⁵⁸ S. Meiklejohn Terry, *Poland's Foreign Policy since 1989: The Challenges for Independence*, „Communist and Post-Communist Studies” 2000, Vol. 33, s. 35-39.

⁵⁵⁹ A. Jackiewicz, *Miejsce umów międzynarodowych w polskim porządku prawnym*, [w:] (red.) J. Matwiejuk *Konstytucyjno-ustawowa regulacja stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś*, Wydawnictwo Temida, Białystok 2009, s. 255-260.

⁵⁶⁰ S. Keukeleire, J. MacNaughtan, *The Foreign Policy of the European Union*, Basingstoke 2008, s. 198.

państwami i organizacjami w zakresie bezpieczeństwa i obrony, zwłaszcza w ramach NATO. Polska uczestniczy w działaniach wspólnoty międzynarodowej mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa regionu i świata. Rząd jest odpowiedzialny za monitorowanie i analizę sytuacji międzynarodowej oraz ocenę zagrożeń i możliwości. To pomaga w podejmowaniu decyzji i dostosowywaniu polityki zagranicznej Polski do zmieniającej się sytuacji⁵⁶¹.

Reprezentowanie Polski na arenie międzynarodowej jest kluczowym zadaniem rządu, mającym na celu ochronę interesów narodowych, promowanie wartości Polski oraz budowanie współpracy z innymi krajami i organizacjami na świecie. Współdziałanie z sojusznikami i partnerami międzynarodowymi stanowi istotny element polityki zagranicznej Polski.

Uprawnienia RM w zakresie podejmowania działań dyplomatycznych są kluczowe dla promowania interesów kraju, utrzymania stosunków międzynarodowych i rozwiązywania problemów międzynarodowych. Rząd, zwłaszcza minister spraw zagranicznych, ma prawo do prowadzenia negocjacji dyplomatycznych z przedstawicielami innych państw lub organizacji międzynarodowych. Negocjacje te mogą dotyczyć różnych kwestii, takich jak umowy handlowe, współpraca gospodarcza, polityka bezpieczeństwa, prawa człowieka czy ochrona środowiska. Rząd podejmuje działania dyplomatyczne w celu promowania interesów Polski na arenie międzynarodowej. To obejmuje działania na rzecz zwiększenia eksportu, pozyskania inwestycji zagranicznych, wsparcia dla polskiego biznesu oraz ochrony praw i interesów polskich obywateli za granicą. Członkowie rządu, w tym premier i minister spraw zagranicznych, reprezentują Polskę na międzynarodowych konferencjach, spotkaniach i negocjacjach. To umożliwia Polsce aktywne uczestnictwo w międzynarodowym dialogu⁵⁶². Rząd prowadzi dyplomację publiczną, która ma na celu budowanie pozytywnego wizerunku Polski za granicą oraz informowanie społeczności międzynarodowej o polskiej kulturze, historii, osiągnięciach i inicjatywach. Rząd może angażować się w rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych i sporów dyplomatycznych. Może to obejmować mediację, negocjacje pokojowe lub współpracę z organizacjami międzynarodowymi w celu rozwiązania konfliktów⁵⁶³. Rząd prowadzi działania dyplomatyczne w obszarze kultury, nauki i edukacji, promując wymianę kulturalną, naukową i edukacyjną między Polską a innymi krajami. Rząd

⁵⁶¹ J. Osiński, B. Pytlik, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] J. Osiński (red.), *Prezydent w państwach współczesnych*, Warszawa 2009, s. 499–500.

⁵⁶² M. Leszczyński, *Międzynarodowe public relations jako narzędzie konkurencyjności gospodarki na przykładzie Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2018, s. 209-214.

⁵⁶³ M. Łakota-Mickner, *Instrumentarium przyszłego dyplomaty*, Legens. Publishing Workshops, Londyn 2016, s. 51-53.

podejmuje działania dyplomatyczne w celu wspierania rozwoju handlu i inwestycji międzynarodowych oraz promowania polskich produktów i usług na rynkach zagranicznych⁵⁶⁴.

Podejmowanie działań dyplomatycznych jest integralną częścią polityki zagranicznej Polski i służy ochronie interesów narodowych, utrzymaniu pokoju i bezpieczeństwa oraz promowaniu wartości, kultury i osiągnięć kraju na świecie. Działania dyplomatyczne są realizowane w ścisłej współpracy z innymi instytucjami państwowymi, w tym z prezydentem i parlamentem.

W Polsce, kontrola nad służbami specjalnymi i wywiadem w zakresie polityki zagranicznej jest ściśle powiązana z interesami narodowymi i bezpieczeństwem kraju. Rząd jest odpowiedzialny za ogólny nadzór nad działalnością służb specjalnych, takimi jak Agencja Wywiadu, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) oraz Służba Kontrwywiadu Wojskowego (SKW). Nadzór ten ma na celu zapewnienie legalności i zgodności działań tych służb z polskim prawem oraz interesami narodowymi. Rząd współpracuje z służbami specjalnymi w zakresie monitorowania i analizy zagrożeń dla bezpieczeństwa kraju oraz w celu pozyskiwania informacji dotyczących sytuacji międzynarodowej. Te informacje są istotne dla kształtowania polityki zagranicznej⁵⁶⁵. Rząd ma prawo do kontroli budżetu służb specjalnych i wywiadu. To obejmuje zatwierdzanie środków finansowych na działalność tych służb oraz monitorowanie czy wydatki są zgodne z przepisami i priorytetami narodowymi. Rząd ma kompetencje do podejmowania decyzji o działaniach wywiadowczych za granicą, które są związane z interesami polskiej polityki zagranicznej. Działania te mogą mieć na celu pozyskiwanie informacji strategicznych, monitorowanie działań państw obcych oraz zapobieganie potencjalnym zagrożeniom⁵⁶⁶. Rząd ma obowiązek przeciwdziałania działaniom wywiadowczym obcych państw na terytorium Polski. Współpracuje w tym zakresie zarówno z służbami specjalnymi, jak i z organami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne. Rząd współpracuje z partnerami międzynarodowymi, zwłaszcza z sojusznikami i państwami członkowskimi NATO, w zakresie wymiany informacji wywiadowczych oraz wspólnego monitorowania zagrożeń bezpieczeństwa. Rząd ma obowiązek zachowywania tajemnicy

⁵⁶⁴ B. Stelmach, *Rola dyplomacji publicznej w kształtowaniu wizerunku kraju*, <https://magazynterazpolska.pl/pl/a/rola-dyplomacji-publicznej-w-ksztaltowaniu-wizerunku-kraju>, [dostęp: 20.07.2023].

⁵⁶⁵ K. Chochołowski, *Służby specjalne w Polsce*, Publishing Bulgarian Academy of Science, Sofia 2021, s. 114-120.

⁵⁶⁶ Tamże, s. 118-126.

państwowej i przestrzegania zasad bezpieczeństwa informacyjnego w kontekście działań służb specjalnych i wywiadowczych⁵⁶⁷.

W Rzeczypospolitej spory kompetencyjne między organami władzy państwowej pojawiają, po pierwsze, w związku z istniejącą prawną niejasnością dotyczącą tego, co jest polityką zagraniczną (w rozumieniu działu administracji zastrzeżonego do właściwości ministra spraw zagranicznych oraz innych konstytucyjnych organów państwa), a co już nią nie jest. Inną, pojawiającą się niezależnie, przyczyną konfliktów kompetencyjnych jest również – w niektórych przypadkach – niejasność odnosząca się do podziałów kompetencyjnych w sferze polityki zagranicznej, jak również w zakresie określanym jako integracja europejska.

Konflikty kompetencyjne wynikają często z braku precyzyjnej definicji, co należy rozumieć przez politykę zagraniczną. Istnieje niejasność co do zakresu kompetencji ministra spraw zagranicznych i innych organów konstytucyjnych państwa w tej kwestii. Dotyczą one zarówno administracji rządowej, która jest odpowiedzialna za kształtowanie polityki zagranicznej, jak i administracji samorządowej. Organizacje samorządowe, w warunkach otwartości na współpracę międzynarodową, mogą nawiązywać relacje z partnerami zagranicznymi, co może wpływać na ogólną wizję polityki zagranicznej kraju.

Konflikty kompetencyjne mogą występować między różnymi centralnymi organami państwa, na przykład pomiędzy różnymi ministerstwami lub instytucjami o zbliżonych kompetencjach w zakresie polityki zagranicznej. Najbardziej wyraziste konflikty kompetencyjne pojawiają się w kontekście wykonywania prerogatyw rządu i prezydenta, zwłaszcza w odniesieniu do udziału w procesie podejmowania decyzji w Unii Europejskiej. Ten konflikt instytucjonalny między Radą Ministrów i prezydentem jest szczególnie wyraźny i może dotyczyć zarówno polityki zagranicznej w tradycyjnym sensie, jak i integracji europejskiej.

Konflikty kompetencyjne są naturalną częścią funkcjonowania systemu demokratycznego, ale ich rozwiązanie wymaga dialogu, jasności w zakresie kompetencji oraz przestrzegania prawa. Działania organów państwa powinny służyć interesom narodowym i ostatecznemu dobru obywateli.

⁵⁶⁷ M. Kamiński, *Prawne aspekty współpracy międzynarodowej służb specjalnych*, [w:] red. P. Burczaniuk, *Prawne aspekty funkcjonowania służb specjalnych na przykładzie Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2021, s. 177- 202.

4.2 Debaty nad expose ministra spraw zagranicznych w rządach prawicowych

Stanowisko rządu

Expose Ministra Spraw Zagranicznych jest jednym z najważniejszych wystąpień politycznych w Polsce. To nie tylko okazja do przedstawienia planów i celów polskiej polityki zagranicznej, ale również do dyskusji nad aktualnymi wyzwaniami i problemami, jakie stoją przed Polską na arenie międzynarodowej. W czasie wystąpienia Minister Spraw Zagranicznych przedstawia między innymi cele, jakie Polska stawia sobie w stosunkach z innymi państwami, kierunki rozwoju współpracy międzynarodowej, a także problemy i wyzwania, które Polska musi stawić czoła w swojej polityce zagranicznej. Ważnym elementem wystąpienia jest również omówienie planów na najbliższy rok oraz prezentacja osiągnięć i dokonań Ministerstwa w mijającym roku.

Debata, która odbywa się po expose, umożliwia posłom Sejmu wyrażenie swoich opinii na temat polityki zagranicznej oraz zgłoszenie ewentualnych pytań i uwag. Dzięki temu politycy mogą w pełni wykorzystać swoje uprawnienia i wpłynąć na kształt polskiej polityki zagranicznej. Expose Ministra Spraw Zagranicznych jest zatem ważnym elementem demokratycznego funkcjonowania państwa i umożliwia kontrolę nad działaniami Ministerstwa oraz wpływanie na kształt polityki zagranicznej Polski.

Tabela 4.1. przedstawia kadencje Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w trakcie, których rządziły partie centrowe, centro-prawicowe oraz centro-lewicowe. Zostały uwzględnione również obsadzone stanowiska Premierów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych. W Polsce partie prawicowe rządziły w X kadencji Sejmu, III kadencji Sejmu, V kadencji Sejmu oraz VIII kadencji Sejmu⁵⁶⁸.

Tabela 6 przedstawia kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie prawicowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych. W Polsce partie prawicowe sprawowały władzę lub współrządziły w trakcie III, V oraz VIII kadencji Sejmu. W trakcie V oraz VIII kadencji władzę pełniła największa partia prawicowa Prawo i Sprawiedliwość.

⁵⁶⁸ <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/page.xsp/archiwum>, [dostęp: 05.05.2023].

Tabela 7 Kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie prawicowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych

Kadencja Sejmu	Partia/koalicja partyjna	Premier (partia)	Minister Spraw Zagranicznych (partia)	Usytuowanie na osi ideologicznej
III kadencja (1997-2001)	AWS - UW	Jerzy Buzek	Władysław Bartoszewski (bezpartyjny)	Centro-prawica; Prawica
V kadencja (2005-2007)	Prawo i Sprawiedliwość, pod koniec także Samoobrona RP i Liga Polskich Rodzin	Kazimierz Marcinkiewicz	Stefan Meller (bezpartyjny)	Prawica
	Prawo i Sprawiedliwość (przez cały okres), Samoobrona RP, Liga Polskich Rodzin	Jarosław Kaczyński (Prawo i Sprawiedliwość)	Anna Fotyga (Prawo i Sprawiedliwość)	Prawica
VIII Kadencji (2015-2019)	Prawo i Sprawiedliwość, Polska Razem/Porozumienie, Solidarna Polska	Beata Szydło (Prawo i Sprawiedliwość)	Witold Waszczykowski (Prawo i Sprawiedliwość)	Prawica
	Prawo i Sprawiedliwość, Polska Razem/Porozumienie, Solidarna Polska	Mateusz Morawiecki (Prawo i Sprawiedliwość)	Witold Waszczykowski (Prawo i Sprawiedliwość)	Prawica

Źródło: sejm.gov.pl

Jak wynika z tabel 6 partie prawicowe uczestniczyły w tworzeniu pięciu rządów w okresie trzech kadencji Sejmu. Przekładało się to na expose ministrów spraw zagranicznych i tyłuż debat nad nimi. Poszczególne debaty zostaną omówione w „pakietach” obejmujących expose tych samych rządów.

Pierwsze expose Ministra Spraw Zagranicznych w rządzie partii prawicowej miało miejsce w 1997 r. Ministrem Spraw Zagranicznych był wtedy Władysław Geremek a w swoim expose odniósł się krótko do relacji ze Stanami Zjednoczonymi w kontekście członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim: „Naszym podstawowym zadaniem w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi jest kształtowanie ich w taki sposób, by wraz z przystąpieniem Polski do NATO stały się one w pełni, faktycznie i formalnie, stosunkami sojuszniczymi i, w skali regionu, uprzywilejowanymi. Zasadnicze znaczenie ma tu aktywność w sferze stosunków politycznych.⁵⁶⁹”

Kolejne expose Władysława Bartoszewskiego jako Ministra Spraw Zagranicznych miało miejsce rok później. W 1998 r. jednak w zakresie relacji polsko-amerykańskich minister odniósł się jedynie do współpracy gospodarczej oraz przyciągania do Polski amerykańskiego kapitału w celu polepszenia kondycji Polskiej gospodarki: „W dziedzinie współpracy gospodarczej kwestią pierwszoplanową jest przyciąganie do Polski kapitału amerykańskiego, zwłaszcza inwestycji bezpośrednich, zwiększenie również polskiego eksportu na rynek amerykański.⁵⁷⁰”

Bronisław Geremek w 1999 r. ponownie w kontekście relacji dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi podkreślał wagę współpracy gospodarczej między Polską a Stanami Zjednoczonymi: „W stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi naszym zasadniczym celem jest doprowadzenie do silniejszego niż do tych czas związania interesów amerykańskich z Polską i całą Europą Środkową. Jednocześnie pragniemy umocnić pozycję Polski jako głównego i w pełni niezależnego partnera Stanów Zjednoczonych w regionie.⁵⁷¹”

Expose Ministra Spraw Zagranicznych z 2000 r. skupiło się na wielu aspektach relacji dwustronnych. Minister Spraw Zagranicznych odniósł się zarówno do współpracy wolnych demokratycznych narodów na rzecz przemian, jak i do ważnego acz często pomijanego tematu relacji ze środowiskami żydowskimi: „Rozwijając stosunki dwustronne z USA, będziemy

⁵⁶⁹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 1998 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 13. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 5 marca 1997 r.

⁵⁷⁰ Tamże.

⁵⁷¹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 1999 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 41. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 8 kwietnia 1999 r.

jednocześnie ukierunkowywać współpracę polsko-amerykańską na wspieranie demokratycznych i wolnorynkowych przemian w innych, zwłaszcza kluczowych z naszego punktu widzenia, państwach regionu. Ogromne nadzieje wiążemy w związku z tym z uruchomioną kilka tygodni temu Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności. (...) Ważnym fragmentem naszych stosunków dwustronnych będą kontakty i współpraca ze środowiskami żydowskimi w USA i na świecie.”⁵⁷²

Kolejne expose ministra Spraw Zagranicznych w rządzie prawicowym miało miejsce po przerwie i zostało przedstawione w 2006 r. przez Stefana Mellera będącego Ministrem w rządzie Kazimierza Marcinkiewicza z ramienia partii Prawo i Sprawiedliwość. W tejże corocznej Informacji Ministra Spraw Zagranicznych po raz pierwszy pada określenie partnerstwa strategicznego w odniesieniu do relacji jakie łączą Polskę ze Stanami Zjednoczonymi: „Przede wszystkim chciałbym oświadczyć, że będziemy nadal zacieśniać partnerstwo strategiczne ze Stanami Zjednoczonymi, stanowiące istotny czynnik naszego bezpieczeństwa, a ponadto służące umacnianiu więzi transatlantyckich. Ważnymi elementami tego partnerstwa są kontakty dwustronne na wysokim i najwyższym szczeblu, wśród których warto zwłaszcza wspomnieć ostatnią wizytę pana prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Stanach Zjednoczonych, wizyty członków rządu, w tym moją, w Waszyngtonie, a także przeprowadzoną ostatnio kolejną rundę polsko-amerykańskiego dialogu strategicznego.”⁵⁷³

Rok później podczas expose Anny Fatygi będącej ministrem Spraw Zagranicznych z ramienia Prawa i Sprawiedliwości relacje polsko-amerykańskie zostały opisane w następujący sposób: „Będziemy dążyć do utrzymania intensyfikacji polsko-amerykańskiego dialogu strategicznego. Rząd pana premiera Jarosława Kaczyńskiego wyraził zainteresowanie propozycją rządu amerykańskiego podjęcia rokowań w sprawie rozmieszczenia elementów systemu obrony raketowej na terytorium Polski. Kładziemy nacisk i damy temu wyraz w negocjacjach, na konieczność uwzględnienia przez amerykańskiego partnera naszych postulatów dotyczących ochrony przed możliwymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa Polski.”⁵⁷⁴

Podczas Informacji Ministra Spraw Zagranicznych w 2016 r. Minister Witold Waszczykowski pełniący ten urząd z ramienia partii Prawo i Sprawiedliwość dwukrotnie w expose poruszył kwestie relacji bilateralnych ze Stanami Zjednoczonymi: „Naszym celem jest

⁵⁷² Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2000 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 9 maja 2000 r.

⁵⁷³ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 10. Posiedzenia Sejmu RP V kadencji dnia 15 lutego 2006 r.

⁵⁷⁴ Tamże.

dalszy rozwój współpracy w sferze bezpieczeństwa ze Stanami Zjednoczonymi. Zarówno współpracy dwustronnej, jak też na forach wielostronnych, a przede wszystkim na forum NATO.⁵⁷⁵”

W kolejnej części expose Minister poruszył kwestie związane ze współpracą Polski i Stanów Zjednoczonych w kwestiach gospodarczych: ”W relacjach ze Stanami Zjednoczonymi, nasze partnerstwo w coraz większym stopniu obejmuje wymiar gospodarczy, współpracę energetyczną, a także obiecujący obszar innowacji i rozwoju wysokich technologii. Polsko-amerykańskie relacje gospodarcze są elementem partnerstwa ekonomicznego Unii Europejskiej ze Stanami Zjednoczonymi, które mamy zamiar rozwinąć z korzyścią dla wszystkich stron w ramach Transatlantyckiego Partnerstwa na rzecz Handlu i Inwestycji.⁵⁷⁶”

W 2018 r. Minister Spraw Zagranicznych Jacek Czaputowicz odnosił się jedynie w kwestii relacji polsko-amerykańskich do współpracy w ramach zapewnienia bezpieczeństwa oraz aspektu współpracy militarnej między państwami „Wojskowa obecność Stanów Zjednoczonych w Europie, ich silna pozycja w NATO ma fundamentalne znaczenie dla bezpieczeństwa militarnego Polski i całego regionu. W interesie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej jest trwale zaangażowanie Stanów Zjednoczonych i Sojuszu Północnoatlantyckiego w tej części świata. Polska jest jak naj żywotniej zainteresowana utrzymaniem silnych więzi transatlantyckich. Ich nieustanne wzmacnianie i rozwój są fundamentalnym zadaniem polskiej polityki bezpieczeństwa.⁵⁷⁷”

W expose z 2019 ogłoszonym przez MSZ Jacka Czaputowicza odniesienia do relacji polsko-amerykańskich pojawiły się w różnym kontekście trzykrotnie. Pierwszy raz poruszając kwestie strategicznego partnerstwa jakie zdaniem Ministra łączy Polskę ze Stanami Zjednoczonymi: ”Polska konsekwentnie umacnia strategiczne partnerstwo ze Stanami Zjednoczonymi, kluczowym sojusznikiem w NATO. Z powodzeniem rozwijaliśmy w ostatnim okresie dialog polityczny na wysokim szczeblu (...)”⁵⁷⁸”

Po raz drugi relacje bilateralne ze Stanami Zjednoczonymi pojawiają się w odniesieniu do podpisanych umów między państwami: „Perspektywy rozwoju współpracy polsko-amerykańskiej nakreśla przyjęta we wrześniu ubiegłego roku przez prezydentów RP i Stanów

⁵⁷⁵ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 10. Posiedzenia Sejmu RP V kadencji dnia 15 lutego 2006 r.

⁵⁷⁶ Tamże.

⁵⁷⁷ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 60. Posiedzenia Sejmu RP VIII kadencji dnia 21 marca 2018 r.

⁵⁷⁸ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP VIII kadencji dnia 14 marca 2019 r.

Zjednoczonych Deklaracja „Obrona wolności i budowanie dobrobytu poprzez polsko-amerykańskie partnerstwo strategiczne⁵⁷⁹”.

Ostatni raz w 2019 r. oraz w expose ministrów spraw zagranicznych partii prawicowych pojawia się odniesienie w kontekście priorytetów współpracy ze Stanami Zjednoczonymi: „Nasze priorytety w relacjach z USA obejmują rozszerzenie obecności sił amerykańskich w Polsce w ramach wzmocnienia wschodniej flanki NATO, wspólne projekty w sferze bezpieczeństwa i obronności, takie jak instalacja amerykańskiego systemu obrony przeciwrakietowej w Redzikowie i współpraca sił lotniczych obu państw, oraz systematyczne poszerzanie współpracy w wymiarze bezpieczeństwa energetycznego jak i gospodarczym, inwestycyjnym i kontaktów międzyludzkich.”⁵⁸⁰

Debata parlamentarna liderów klubów

Przemawiający w imieniu Akcji Wyborczej Solidarność, Czesław Bielecki po wystąpieniu w Sejmie Ministra Spraw Zagranicznych skupił się na kwestiach związanych z członkostwem Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim, temat ten w 1997 roku był najważniejszy w polityce wewnętrznej i zagranicznej Polski. Przedstawiciel Akcji Wyborczej Solidarność podkreślił również znaczenie rozwoju dalszej współpracy Polski oraz Stanów Zjednoczonych we wszystkich możliwych wymiarach współpracy dwustronnej także rozwijania dialogu z diasporą żydowską liczną w Stanach Zjednoczonych: „Szczególne znaczenie mają stosunki ze Stanami Zjednoczonymi. Polacy tradycyjnie upatrują w Amerykanach, z których wielu jest polskiego pochodzenia, życzliwych, gotowych do współpracy i pomocy przyjaciół. Dziękujemy Kongresowi Polonii Amerykańskiej za wspieranie naszych wysiłków zmierzających do członkostwa w NATO. (...) Wymagać będziemy od polskiego rządu, aby nie tylko utrzymał, ale rozwijał nowe przesłanki sprzyjające rozwojowi polsko-amerykańskiej współpracy politycznej, wojskowej, gospodarczej i naukowej. Warto w tym miejscu wspomnieć o korzystnie rozwijającym się dialogu z organizacjami diaspory żydowskiej, skupionymi głównie w Stanach Zjednoczonych.”⁵⁸¹

Przedstawiciel Unii Wolności Irena Lipowicz podkreśliła w swoim wystąpieniu kwestię przystąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego: „Dania, Kanada, Norwegia już ratyfikowały protokół o rozszerzeniu NATO. Oczekujemy, że w najbliższym czasie nastąpi to

⁵⁷⁹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP VIII kadencji dnia 14 marca 2019 r.

⁵⁸⁰ Tamże.

⁵⁸¹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 1997 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 13. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 5 marca 1998 r.

w Stanach Zjednoczonych. Witamy zalecenie Komisji Spraw Zagranicznych skierowane do Senatu.”⁵⁸² Przedstawiciel Unii Wolności podkreślił również znaczenie polonii mieszkającej w Stanach Zjednoczonych, która w opinii tej partii przyczyniła się do przyspieszenia procesu przystąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. „Była tu podkreślana rola Polonii. Przyłączam się do podziękowań dla Polonii amerykańskiej za jej wielki wkład w sprawę naszego wejścia do Sojuszu, a także za wkład polityków polskich żyjących w Stanach Zjednoczonych czy amerykańskich polityków polskiego pochodzenia.”⁵⁸³

Posel Sojusz Lewicy Demokratycznej, Longin Pastusiak odnosił się w swoim wystąpieniu do całości expose ministra spraw zagranicznych Bronisława Geremka poruszając także kwestie relacji z Sojuszem Północnoatlantyckim i relacjami bilateralnymi ze Stanami Zjednoczonymi: „Sądzimy, że członkostwo Polski w NATO jest z dużym prawdopodobieństwem przesądzone, choć proces ratyfikacyjny jest dopiero w stadium początkowym. Argumentem za ratyfikacją są nie tylko względy merytoryczne. Ważną rolę odgrywa także wola większości obywateli i wszystkich partii politycznych, aby wiązać nasze członkostwo w NATO ze wszystkimi bez wyjątku obowiązkami solidnego i solidarnego sojusznika. Uważamy, że przyszłe członkostwo w Sojuszu stawia nam określone wymogi. Dlatego poparliśmy działania Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i innych sojuszników na Środkowych Wschodzie. Uważamy jednak, że nawet w tak dramatycznych okolicznościach należy przestrzegać prawa. Tymczasem minister spraw zagranicznych złożył obietnicę udziału Polski w tej operacji, nie bacząc na konieczność zasięgnięcia opinii szefa państwa, jednocześnie zwierzchnika sił zbrojnych. Całkowicie też zlekceważył parlament.”⁵⁸⁴

Przedstawiciel Polskiego Stronnictwa Ludowego, Jan Dobrosz w swoim wystąpieniu po expose ministra spraw zagranicznych popiera działania rządu i ministra zmierzające to poszerzania współpracy ze Stanami Zjednoczonymi: „Wielokrotnie podkreślaliśmy, że za słuszne uważamy działania kolejnych rządów, które prowadzą do coraz lepszej współpracy ze Stanami Zjednoczonymi. To kraj, który jest nową ojczyzną dla bez mała 10 mln Amerykanów polskiego pochodzenia. Naród polski nigdy nie zapomni poparcia, jakiego udzielił nam prezydent Wilson, gdy powstawaliśmy z kolan po latach niewoli. Uważamy też za konieczną obecność militarną Stanów Zjednoczonych w Europie. Jednocześnie oczekujemy większej współpracy na polu kultury, ale również otwarcia się Ameryki na wizyty Polaków, gdyż obecnie

⁵⁸² Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 1997 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 13. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 5 marca 1998 r.

⁵⁸³ Tamże.

⁵⁸⁴ Tamże.

wielu naszych rodaków nie może odwiedzić swych bliskich ze względu na liczne odmowy wiz. Oczekujemy również od rządu, że uściśli współpracę z Polonią amerykańską, co zresztą czyni się sukcesywnie, a to też na pewno w perspektywie ułatwi kontakty gospodarcze.”⁵⁸⁵

Po exposé Ministra Spraw Zagranicznych w 1999 roku przedstawiciel Polskiego Stronnictwa Ludowego krytykował działania Stanów Zjednoczonych w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz działania w Serbii: „Wyraźnie też widać, że NATO stało się przede wszystkim narzędziem polityków i polityki Stanów Zjednoczonych. Trzeba sobie powiedzieć wyraźnie, że rola Organizacji Narodów Zjednoczonych, skupiającej wszystkie państwa świata, po raz drugi – po ataku na Irak – została w krótkim czasie sprowadzona do przysłowiowego zera. Atak NATO na Serbię jest wyraźnie sprzeczny z art. 1 i 42 Karty Narodów Zjednoczonych.”⁵⁸⁶

Przedstawiciel Akcja Wyborcza Solidarność w swoim wystąpieniu odniosła się do członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim, które Polska od 1 marca 1999 roku jest pełnoprawnym członkiem: „Dzisiejsza debata nad założeniami polskiej polityki zagranicznej ma miejsce w sytuacji szczególnej dla naszego narodu i kraju. Polska stała się już pełnoprawnym członkiem NATO. Decyzja ta to ostateczne przewyciężenie porządku pojałtańskiego, zakładającego podział Europy i skazującego Polskę na pozostawienie w strefie sowieckiej, jako kraju niesuwerennego. (...) Polska w NATO to kraj trwale suwerenny i bezpieczny, liczący się w świecie. To wielka zasługa rządu premiera Jerzego Buzka, który w swym programie umieścił ten postulat jako jeden z dwóch głównych priorytetów polityki zagranicznej i to zadanie zrealizował.”⁵⁸⁷

Akcja Wyborcza Solidarność po wystąpieniu ministra spraw zagranicznych w 2000 roku zauważyła, że rząd oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych przyjęły zrównoważone stanowisko pomiędzy opcją atlantycką i europejską w kwestii bezpieczeństwa i obrony. Celem jest zwiększenie zdolności obronnych, współpraca z innymi państwami europejskimi w odnowie bezpieczeństwa europejskiego, bez osłabiania więzi euroatlantyckich: „Ministerstwo Spraw Zagranicznych i rząd Rzeczypospolitej przyjęły bardzo trafne, zrównoważone stanowisko pomiędzy opcją atlantycką, tak jak widzą ją Stany Zjednoczone, a opcją, która zarysowała się w europejskich inicjatywach, na początku nazywanych europejską tożsamością w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony, a później wspólną europejską polityką w dziedzinie

⁵⁸⁵ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 1997 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 13. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 5 marca 1998 r.

⁵⁸⁶ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 1999 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 41. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 8 kwietnia 1999 r.

⁵⁸⁷ Tamże.

bezpieczeństwa i obrony. I można powiedzieć, że to stanowisko Ministerstwa Spraw Zagranicznych, w którym mówi się o tym, że chcemy zwiększenia zdolności obronnych jak Amerykanie w swojej inicjatywie i nie chcemy dublowania struktur. Chcemy współdziałać z Europejczykami w tej odnowie obronności europejskiej, na którą zdecydowano się w 1999 r., ale z drugiej strony nie chcemy osłabiać więzi euroatlantyckich. I mogę tu tylko powtórzyć to, co mówiłem w Parlamencie Europejskim: Benjamin Franklin, podróżując z Paryża do Filadelfii, nie tracił tożsamości europejskiej, a podróżując z Filadelfii do Paryża, tożsamości amerykańskiej. Nie jest to wybór albo-albo. Jest to typowy przykład możliwości połączenia obu tych opcji i tej europejskiej, i atlantyckiej. Jeżeli jednak nie ma to być dyskusja akademicka, to na Ministerstwie Obrony Narodowej ciąży obowiązek takiego zbudowania zdolności reagowania kryzysowego, które zapewni państwu bezpieczeństwo i spowoduje, że polityka zagraniczna nie będzie polityką pozbawioną czynnika wojskowego o właściwym potencjale.”⁵⁸⁸

Sojusz Lewicy Demokratycznej uważa, że euroatlantycki kierunek umacniania bezpieczeństwa będzie efektywny także w przyszłości. Partia ta uważa, że zjawiska napięć pomiędzy Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi są niepotrzebne a nawet określa je w wystąpieniu mianem szkodliwych. Partia ta zdaje sobie sprawę, że Polska jest zainteresowana dalszym umacnianiem bezpieczeństwa europejskiego i dostosowaniem Sojuszu Atlantyckiego do nowych realiów, ale bez osłabiania więzi między Europą i Stanami Zjednoczonymi, które były fundamentem pokoju i pomyślności naszego kontynentu: „Doceniamy rolę Stanów Zjednoczonych w dostosowywaniu NATO do nowej sytuacji i wyzwań, a deklaracja waszyngtońska jest tego wyrazem. Współczesne potrzeby bezpieczeństwa wykraczają bowiem poza możliwości płynące z regulacji Karty NZ, czego przykładem był dramat humanitarnych praw w Kosowie. Jesteśmy przekonani, że euroatlantycki kierunek umacniania bezpieczeństwa będzie efektywny także w przyszłości. SLD uważa za niepotrzebne i wręcz szkodliwe pojawiające się zjawiska napięć pomiędzy Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi. Polska jest zainteresowana dalszym umacnianiem bezpieczeństwa europejskiego i dostosowaniem Sojuszu Atlantyckiego do nowych realiów, ale bez osłabiania więzi między Europą i Stanami Zjednoczonymi, które były fundamentem pokoju i pomyślności naszego kontynentu.”⁵⁸⁹

Unia Wolności uznawała, że Polska jest ważnym partnerem Stanów Zjednoczonych w Europie, szczególnie w kwestii stabilizacji i prozachodniej orientacji Ukrainy. Przewodniczący

⁵⁸⁸ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2000 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 9 maja 2000 r.

⁵⁸⁹ Tamże.

tej partii, podczas wystąpienia po exposé Ministra Spraw Zagranicznych zwrócił uwagę również na fakt, że głębsze powiązania z Ukrainą są korzystne dla Europy, Polski i samej Ukrainy i leżą w interesie bezpieczeństwa i stabilności całej Europy: „Polska jest obecnie praktycznie jedynym partnerem Stanów Zjednoczonych w Europie we wspólnych przedsięwzięciach mających na celu stabilizację i prozachodnią orientację Ukrainy. Europa coraz częściej mówi, że stosunki ukraińsko-polskie są jedną z gwarancji bezpieczeństwa i stabilności w całej Europie, głębsze powiązania z Ukrainą leżą w interesie Europy, Polski i samej Ukrainy.”⁵⁹⁰

Przedstawiciel Polskiego Stronnictwa Ludowego uważał, że pojawiające się opinie, aby Polska jako naturalny partner Stanów Zjednoczonych może być nielojalnym partnerem Unii Europejskiej, są niekorzystne dla interesów Polski i powodują napięcia pomiędzy Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi, osłabiając więzi Europy z Ameryką, co jest szkodliwe dla stabilności i bezpieczeństwa Europy. Polityka zagraniczna według tej partii powinna być bardziej dalekowzroczna, zapobiegać napięciom i dążyć do neutralności wobec sprzeczności między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską, gdyż Polska ma naturalne warunki, aby pełnić taką rolę: „Dodatkowo, na tle stosunków Polski z krajami Unii Europejskiej, pojawiły się ostatnio opinie znaczących osobistości Europy, że Polska jako naturalny partner Stanów Zjednoczonych może być nielojalnym partnerem Unii Europejskiej. Każdy pretekst staje się dobry. Klub Parlamentarny PSL zgadza się z tezą exposé, że zbędne i niekorzystne z perspektywy naszych interesów narodowych jest tworzenie napięć pomiędzy Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi. Osłabia to więzi Europy z Ameryką, dzięki którym Europa była stabilna i bezpieczna. Szkoda tylko, że MSZ tak późno o tym mówi. Można było prowadzić bardziej dalekowzroczną politykę zagraniczną, przyczyniając się jednocześnie do wygaszenia napięć. Jest również rzeczą oczywistą, że nieustanne podkreślanie, i to nie zawsze przy odpowiedniej okazji, aspirowania rządu polskiego do członkostwa w Unii Europejskiej uniemożliwia Polsce zajęcie postawy neutralności wobec sprzeczności pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską. A przecież nasz kraj ma naturalne warunki, by taką rolę pełnić dla własnej oraz Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej korzyści. Uważamy, że nie wszystko jeszcze stracone i o taką misję dla Polski trzeba zabiegać.”⁵⁹¹

Przedstawiciel Polskiego Stronnictwa Ludowego uważał również, że utrzymanie obecności i zaangażowania Stanów Zjednoczonych w sprawy europejskie jest słusznym

⁵⁹⁰ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2000 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 9 maja 2000 r.

⁵⁹¹ Tamże.

interesem narodowym Polski, ponieważ wzmacnia ono bezpieczeństwo inwestycji i postęp techniczny w Europie. Tradycyjne sympatie Polaków do Stanów Zjednoczonych oraz duża Polonia mieszkająca w Stanach Zjednoczonych dają gwarancje rozwoju wzajemnych stosunków gospodarczych i kulturalnych między Polską a Stanami Zjednoczonymi: „Za słuszny uznajemy ten sposób myślenia polskiej dyplomacji, która za nasz interes narodowy uważa utrzymanie obecności i zaangażowania Stanów Zjednoczonych w sprawy europejskie, zwłaszcza w sferze bezpieczeństwa inwestycji i postępu technicznego. Tradycyjne, choć ostatnio w mniejszym stopniu, sympatie polskiego narodu do amerykańskiego dają gwarancje, że ta współpraca będzie lepsza, zwłaszcza że mamy dużą Polonię w Stanach Zjednoczonych. To dobra podstawa.”⁵⁹²

Bronisław Komorowski w imieniu Platformy Obywatelskiej w debacie po exposé Ministra Spraw Zagranicznych z 2006 roku podkreślał, że Polska powinna dążyć do najlepszych, zrównoważonych i partnerskich relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Uznawał, że Polska już wiele zrobiła, aby uzyskać opinię wiarygodnego sojusznika Stanów Zjednoczonych, jednak brakuje determinacji rządu w celu uzyskania pogłębienia akceptacji społeczeństwa polskiego dla kosztów związanych z tym sojuszem. Poseł Bronisław Komorowski zwracał uwagę na ważność trwałości więzów transatlantyckich dla Polski, bazując na naszej historii, doświadczeniu historycznym i geografii: „Oczywiście trzeba się zgodzić w pełni z oczywistymi stwierdzeniami, ale warto je też podkreślić, że przywódcą świata zachodniego pozostaną Stany Zjednoczone. Polsce winno zależeć na jak najszybszych, ale i najlepszych, najbardziej zrównoważonych partnerskich relacjach ze Stanami Zjednoczonymi. Polska uczyniła już wiele, aby uzyskać opinię wiarygodnego sojusznika Stanów Zjednoczonych, i to sojusznika nie tylko na czas dobrej pogody w polityce, ale i na te czasy trudne. Trzeba pamiętać, że to jest istotny kapitał, którego nie można roztrwonić, a odnosimy wrażenie, że brakuje w działaniach rządu determinacji odnośnie do uzyskania pogłębienia akceptacji społeczeństwa polskiego, także dla kosztów, które wiążą się z tym pogłębionym sojuszem polsko-amerykańskim. Polska oczywiście powinna nadal pozostawać żywotnie zainteresowana trwałością więzów transatlantyckich. Przemawia za tym nasza historia, doświadczenie historyczne, także geografia. Jedność Zachodu i podtrzymanie jego znaczenia w świecie winny mieć dla nas kluczowe znaczenie, stąd oczywiście akceptacja co do naszej gotowości umacniania roli Sojuszu Północnoatlantyckiego. Ale chciałbym wiedzieć, jaki jest pomysł na rolę Polski w

⁵⁹² Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2000 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 9 maja 2000 r.

pogłębieniu współpracy transatlantyckiej, z jaką misją my chcemy funkcjonować jako członek NATO i członek Unii Europejskiej, a jednocześnie sojusznik Stanów Zjednoczonych.”⁵⁹³

Mateusz Piskorski, lider Samoobrona⁵⁹⁴, podkreśla wagę budowy symetrycznych i partnerskich relacji między Polską a Stanami Zjednoczonymi w swojej wypowiedzi w trakcie debaty po wystąpieniu Ministra Spraw Zagranicznych. Wskazuje, że głos prezydenta Kaczyńskiego podczas jego wizyty w Stanach Zjednoczonych zwrócił uwagę na konieczność rozwiązania kwestii wizowej zgodnie z interesami zarówno Polonii amerykańskiej, jak i Polaków mieszkających w Polsce. Jednocześnie, Piskorski podkreślał, że partnerstwo nie oznacza bezwarunkowego popierania wszystkich działań Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej, w tym działań zbrojnych: „Kwestia Stanów Zjednoczonych. Oczywiście bardzo cieszy głos pana prezydenta Kaczyńskiego podczas ostatniej wizyty w Stanach Zjednoczonych, który zwrócił uwagę na potrzebę budowy symetrycznych stosunków między naszymi krajami, partnerskich i symetrycznych stosunków w odniesieniu choćby do kwestii wizowej, która, mamy nadzieję, zostanie niebawem rozwiązana zgodnie z interesami zarówno Polonii amerykańskiej, jak i Polaków zamieszkujących kraj. (...) Jednocześnie sądzimy, iż dobre, nawet strategiczne, partnerstwo nie zwalnia nas od krytycyzmu wobec niektórych działań Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej. Partnerstwo i współpraca nie oznaczają bezwarunkowego popierania wszystkich działań Stanów Zjednoczonych na tej niwie, łącznie z działaniami zbrojnymi.”⁵⁹⁵

Liga Polskich Rodzin, jak widać z wypowiedzi przedstawiciela partii Janusza Dobrosza podczas debaty po exposé ministra spraw zagranicznych z 2006 roku, podkreśla znaczenie sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi oraz Sojuszem Północnoatlantyckim dla bezpieczeństwa Polski. Jednocześnie jednak krytykuje pewne działania Stanów Zjednoczonych, jak na przykład ich politykę wobec Iraku, która według tej partii nie jest korzystna dla Polski. Wskazuje on, że nawet przy silnym sojuszu z jednym krajem, inne interesy

⁵⁹³ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 10. Posiedzenia Sejmu RP V kadencji dnia 15 lutego 2006 r.

⁵⁹⁴ Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej to partia polityczna, która została założona w 1992 roku przez działaczy Związku Zawodowego Rolnictwa "Samoobrona" pod przewodnictwem Andrzeja Leppera. Partia ta odwoływała się do różnych nurtów politycznych, takich jak narodowo-lewicowy, chrześcijańsko-lewicowy, socjaldemokratyczny, chrześcijańsko-demokratyczny, nacjonalistyczny, narodowo-katolicki i agrarny, łącząc poszczególne elementy tych nurtów. W latach 2006-2007 Samoobrona współtworzyła koalicyjny rząd wraz z Prawem i Sprawiedliwością i Ligą Polskich Rodzin. W latach 2001-2007 posiadała klub parlamentarny, a od 2004 do 2009 reprezentację w Parlamencie Europejskim. W 2010 roku część działaczy Samoobrony RP powołała inną partię o tej samej nazwie, która została zarejestrowana jako Samoobrona. W listopadzie 2021 złożono wniosek o rejestrację reaktywowanej Samoobrony RP, która nastąpiła 28 września 2022, i która działa równolegle do Samoobrony.

⁵⁹⁵ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 10. Posiedzenia Sejmu RP V kadencji dnia 15 lutego 2006 r.

i cele mogą prowadzić do różnic w opiniach i działaniach: „Polska swoje bezpieczeństwo opiera o sojusz ze Stanami Zjednoczonymi i NATO. To słuszny kierunek. Klub Parlamentarny Ligi Polskich Rodzin z zadowoleniem przyjął ogólną wymowę ostatniej wizyty prezydenta RP w Stanach Zjednoczonych. Tradycyjne więzi narodu polskiego z Amerykanami były wręcz swego czasu modelowe, ale na nich pojawiają się coraz bardziej rysy, bo współpraca i poparcie Stanów Zjednoczonych i ich polityki nie zawsze są dla nas korzystne, nawet w kontekście Unii Europejskiej, zwłaszcza jeśli chodzi na przykład o kwestię iracką, co nie jest w odpowiedni sposób dostrzegane przez naszego amerykańskiego partnera. Tu widać wyraźny dysonans. Rozchodzi się nasze chęćstwo z polityką i dyplomacją Stanów Zjednoczonych.”⁵⁹⁶

Lider Nowoczesnej Ryszard Petru, podkreślił wagę sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi dla bezpieczeństwa Polski, jednocześnie jednak krytykował brak jednoznaczności w polityce rządu względem Stanów Zjednoczonych. Petru zauważył, że relacje ze Stanami Zjednoczonymi są pochodną relacji z Niemcami oraz pozycji Polski w Unii Europejskiej, dlatego konieczne jest określenie jasnej polityki wobec Stanów Zjednoczonych, która będzie zgodna z interesami Polski i nie będzie sprzeczna z polityką wobec innych państw. Petru sugeruje, że obecnie brakuje jednoznaczności w polityce rządu wobec Stanów Zjednoczonych, co jest źródłem dezorientacji i wymaga więcej informacji w tej kwestii: „Stany Zjednoczone. Proszę państwa, sojusz z USA jest naszym strategicznym wyzwaniem. Ale on, nasze relacje ze Stanami są pochodną naszej siły w ramach Unii Europejskiej i pochodną naszej siły i relacji z Niemcami. Trochę mnie dziwi, że na wiecach prezes Jarosław Kaczyński ma bardzo negatywny stosunek do naszego sąsiada, a pan minister mówi o przyjaźni. Chciałbym wiedzieć, którą politykę naprawdę państwo uprawiacie. Tę na wiecach czy tę tutaj, do korpusu dyplomatycznego? Bo widzę, że są dwie. Tutaj wprost było powiedziane, że ma być przyjazna polityka, a Jarosław Kaczyński i niektórzy z państwa mówią coś zupełnie innego. Przydałoby się trochę więcej informacji w tej sprawie, bo jesteśmy zdezorientowani.”⁵⁹⁷

Piotr Appel, lider partii Kukiz'15, w poniższym cytacie z debaty po exposé Ministra Spraw Zagranicznych odnosi się do kwestii dotyczącej bezpieczeństwa i polityki zagranicznej Polski. W swoim wystąpieniu Appel podkreśla, że bezpieczeństwo jest najważniejsze i udział Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim jest kluczem do tego bezpieczeństwa. Zauważa jednak, że w ostatnim czasie wydatki na obronność były mniejsze niż wymagane przez Sojusz Północnoatlantycki i to stanowi poważny problem. Appel podkreśla też, że bezpieczeństwo

⁵⁹⁶ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 10. Posiedzenia Sejmu RP V kadencji dnia 15 lutego 2006 r.

⁵⁹⁷ Tamże.

musi mieć także charakter polityczny i potrzebny jest dobry kontakt z innymi krajami, takimi jak USA, Wielka Brytania, Niemcy, Francja i Bruksela: „Bezpieczeństwo rzeczywiście jest najważniejsze. Co do tego, że nasz udział w NATO jest kluczem do naszego bezpieczeństwa, chyba nikt nie ma żadnych wątpliwości. Pytanie tylko, dlaczego pierwszy raz od wielu, wielu lat przekazywane przez nas środki na obronność są mniejsze niż 2% PKB, mniejsze od wymaganych przez NATO. Wprawdzie są one niewiele mniejsze, ale do tej pory nasza bardzo mocna i zdecydowana pozycja w NATO była efektem m.in. tego, że wzorowo wypełnialiśmy nasze obowiązki jako sojusznika. Niestety w ostatnim roku ten obowiązek został lekko niedopełniony. To są poważne sprawy. Ale poza wydatkami na zbrojenie bezpieczeństwo musi mieć też charakter polityczny. Tutaj potrzebny jest bardzo dobry kontakt z Waszyngtonem – co oczywiste – z Londynem, być może nawet z Budapesztem, ale także z Berlinem, Paryżem i Brukselą.”⁵⁹⁸

Wypowiedź Andrzeja Halickiego polityka z Platformy Obywatelskiej zwraca uwagę na to, że w przeszłości rządy tej ekipy prowadziły politykę, która nie przynosiła pozytywnych rezultatów w kontaktach z kluczowymi sojusznikami, takimi jak Stany Zjednoczone czy Unią Europejską. Twierdzi, że przeprosiny prezydenta Stanów Zjednoczonych za działania rządu były potwierdzeniem tego faktu. Polityk wskazuje również, że obecnie rząd nie dba o relacje z sojusznikami, co jest szczególnie widoczne w braku odpowiedniego świętowania ważnych rocznic, takich jak 20-lecie wejścia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego: „A przypomina pan sobie, że kiedy my prowadziliśmy politykę „na kolanach”, prezydent Barack Obama nas przeproszał? Zresztą chodziło tu o dużo mniejszą gafę, aczkolwiek było to fatalne wystąpienie. Nas, Polaków przeproszał wtedy głośno, również w prasie, sam prezydent Stanów Zjednoczonych. Mówimy o bardzo ważnych zadaniach dla dyplomacji, dla pana jako ministra, także w kontekście rocznic i tego, jaką drogę przeszliśmy. Tylko proszę nie przypisywać sobie cudzych zasług. Z Unią Europejską wam nie po drodze. Z Komisją Europejską macie konflikt. A co się dzieje z NATO? Była 20. rocznica naszego wejścia do NATO, tego wielkiego sukcesu polskiej dyplomacji. I gdzie było to świętowane? W Pradze. A powinno się świętować to nad Wisłą. To z kraju nad Wisłą napłynął ten sygnał, ten powiew wolności, o którym pan wspominał. Tylko wy nawet o to nie dbacie.”⁵⁹⁹

⁵⁹⁸ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 60. Posiedzenia Sejmu RP VIII kadencji dnia 21 marca 2018 r.

⁵⁹⁹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP VIII kadencji dnia 14 marca 2019 r.

Grzegorz Długi z Kukiz'15 zwraca uwagę na brak pomysłu na realizację polityki dotyczącej Stanów Zjednoczonych, szczególnie po prezydenturze Trumpa. Twierdzi w swojej wypowiedzi, że polska polityka wobec Stanów Zjednoczonych jest zbyt uzależniona od jednej opcji politycznej, co może być ryzykowne, gdyż prezydent Trump nie będzie rządził zawsze. Poseł partii Kukiz'15 sugeruje, że powinno się prowadzić szerszą politykę wobec różnych ośrodków amerykańskich, a także brać przykład z ambasadorki Stanów Zjednoczonych w Polsce, która wspiera różne antytrumpowskie publikatory: „Brak pomysłu na realizację polityki dotyczącej Stanów Zjednoczonych, przede wszystkim Stanów Zjednoczonych po prezydenturze Trumpa. Trump nie będzie rządził zawsze, a my w tej chwili postawiliśmy wszystko na jedną opcję polityczną w Stanach Zjednoczonych. Nawet pani ambasador amerykańska w Polsce wspiera np. wszystkie antytrumpowskie publikatory itd. Wobec tego być może należałoby brać z niej przykład i prowadzić szerszą politykę, jeżeli chodzi o ośrodki amerykańskie.”⁶⁰⁰

Adam Szłapka w imieniu Nowoczesnej odniósł się do wydarzeń, które miały miejsce podczas wizyty prezydenta Andrzeja Dudy w Stanach Zjednoczonych: „W polityce bezpieczeństwa kluczowe są stosunki ze Stanami Zjednoczonymi. Jeszcze nigdy nie były one tak słabe. Bardzo długo czekaliśmy na wizytę prezydenta Dudy w Stanach Zjednoczonych, a potem podpisał on tzw. deklarację na stojąco, bo inaczej tego nie można nazwać.”⁶⁰¹

Tabela 8 Ramy interpretacyjne jakie zostały poruszone przez Ministra Spraw Zagranicznych podczas Informacji Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej z debatą, która ma miejsce po jego wystąpieniu.

Rok expose	Rama interpretacyjna MSZ	Partia opozycyjna	Ramy interpretacyjne opozycji po expose MSZ			
			I	II	III	IV
1998	RAMA II	Akcja Wyborcza Solidarność		X		
		Sojusz Lewicy Demokratycznej		X		
		Unia Wolności		X		

⁶⁰⁰ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP VIII kadencji dnia 14 marca 2019 r.

⁶⁰¹ Tamże.

		Polskie Stronnictwo Ludowe			X	X
1999	RAMA I	Akcja Wyborcza Solidarność		X		
		Polskie Stronnictwo Ludowe		X		
2000	RAMA III	Akcja Wyborcza Solidarność		X		
		Sojusz Lewicy Demokratycznej		X		
		Unia Wolności	X	X		
		Polskie Stronnictwo Ludowe		X		X
2006	RAMA I	Platforma Obywatelska		X	X	
	RAMA II	Samoobrona			X	X
		Liga Polskich Rodzin		X		
2018	RAMA I	Kukiz'15	X	X		
	RAMA III					
2019	RAMA II	Platforma Obywatelska		X		
	RAMA III	Kukiz'15		X		

Zródło: Na podstawie Informacji ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej oraz debaty parlamentarnej.

Podsumowując coroczne Informacje Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej oraz debatę parlamentarną po wystąpieniu Ministra Spraw Zagranicznych należy podkreślić kilka cech charakterystycznych:

- Partie podczas swoich wystąpień najczęściej nie odnoszą się do samego expose Ministra Spraw Zagranicznych traktując udział w debacie jako przedstawienie swojej wizji polityki zagranicznej
- Partie, które podczas debaty odnosiły się do wystąpienia Ministra Spraw Zagranicznych najczęściej odnosiły się do niego krytycznie
- Polskie Stronnictwo Ludowe to partia, która najczęściej podczas expose Ministrów Spraw Zagranicznych z ramienia partii prawicowych odnosiła się z uznaniem do

poszczególnych działań partii rządzącej w kwestii polityki Polski wobec Stanów Zjednoczonych

- Partie opozycyjne często krytykują brak jasnej strategii i skoncentrowanie się na jednej opcji politycznej w Stanach Zjednoczonych oraz brak działań wobec innych ośrodków politycznych i gospodarczych na świecie.
- Często podkreślany jest wpływ polityki zagranicznej na bezpieczeństwo kraju i potrzeba utrzymywania dobrych relacji z sojusznikami.
- Wiele partii podkreśla potrzebę działań na rzecz rozwoju gospodarczego i promocji interesów Polski na arenie międzynarodowej.
- Niektóre partie krytykują brak konsultacji z parlamentem i brak transparentności w działaniach polityki zagranicznej.
- Wiele partii podkreśla potrzebę działań na rzecz pokoju i stabilizacji sytuacji w Europie oraz na świecie, w szczególności w kontekście konfliktów zbrojnych i problemów humanitarnych.

Debata parlamentarna po expose Ministra Spraw Zagranicznych ewoluowała na przestrzeni lat. W pierwszych latach po upadku komunizmu w Polsce, debata ta była bardziej merytoryczna i skupiona na rzeczywistych problemach polityki zagranicznej. W tym okresie, partie opozycyjne skupiały się na konstruktywnej krytyce polityki rządu i proponowaniu alternatywnych rozwiązań. Jednak w ostatnich latach, debata ta stała się bardziej polityczna i skupiona na wymianie zarzutów między partiami politycznymi. Partie opozycyjne często skupiały się na krytyce polityki rządu, a partia rządząca broniła swoich działań. W efekcie, debata ta stała się mniej merytoryczna i skupiona na politycznych przepychankach między partiami, a mniej na rzeczywistych problemach polityki zagranicznej.

4.3. Debaty nad expose ministra spraw zagranicznych w rządach centrowych

Stanowisko rządu

Expose Ministra Spraw Zagranicznych jest jednym z najważniejszych wystąpień politycznych w Polsce. To nie tylko okazja do przedstawienia planów i celów polskiej polityki zagranicznej, ale również do dyskusji nad aktualnymi wyzwaniami i problemami, jakie stoją przed Polską na arenie międzynarodowej. W czasie wystąpienia Minister Spraw Zagranicznych przedstawia między innymi cele, jakie Polska stawia sobie w stosunkach z innymi państwami, kierunki rozwoju współpracy międzynarodowej, a także problemy i wyzwania, które Polska

musi stawić czoła w swojej polityce zagranicznej. Ważnym elementem wystąpienia jest również omówienie planów na najbliższy rok oraz prezentacja osiągnięć i dokonań Ministerstwa w mijającym roku.

Debata, która odbywa się po expose, umożliwia posłom Sejmu wyrażenie swoich opinii na temat polityki zagranicznej oraz zgłoszenie ewentualnych pytań i uwag. Dzięki temu politycy mogą w pełni wykorzystać swoje uprawnienia i wpłynąć na kształt polskiej polityki zagranicznej.

Expose Ministra Spraw Zagranicznych jest zatem ważnym elementem demokratycznego funkcjonowania państwa i umożliwia kontrolę nad działaniami Ministerstwa oraz wpływanie na kształt polityki zagranicznej Polski.

Poniższa tabela przedstawia kadencje Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w trakcie, których rządziły partie centrowe, centro-prawicowe oraz centro-lewicowe. Zostały uwzględnione również obsadzone stanowiska Premierów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych. W Polsce partie centrowe, centro-prawicowe oraz centro-lewicowe rządziły w X kadencji Sejmu, I kadencji Sejmu, II kadencji Sejmu, VI kadencji Sejmu oraz VII kadencji Sejmu⁶⁰².

Tabela 9 Kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie centrowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych.

Kadencja Sejmu	Partia/koalicja partyjna	Premier (partia)	Minister Spraw Zagranicznych (partia)	Usytuowanie na osi ideologicznej
X Kadencji (1989-1990)	UD, PSL, SD, SdRP	Tadeusz Mazowiecki (Unia Demokratyczna, Unia Wolności)	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	Centrum
	KLD, PC, ZChN, SD, ROAD/UD	Jan Krzysztof Bielecki	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	Centrum

⁶⁰² <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/page.xsp/archiwum>, [dostęp: 05.05.2023].

I Kadencji (1991- 1993)	KLD, PC, ZChN, SD, ROAD/UD	Jan Krzysztof Bielecki	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	Centrum
	PC, ZChN, PSL- PL, SLCh	Jan Olszewski	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	Centrum
	ZChN, UD, KLD, SLCh, PSL-PL, PChD, PPPP	Hanna Suchocka	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	Centrum
II Kadencji (1993- 1997)	Polskie Stronnictwo Ludowe, Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej	Waldemar Pawlak (Polskie Stronnictwo Ludowe)	Andrzej Olechowski (bezpartyjny)	Centrum
	Polskie Stronnictwo Ludowe, Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej	Józef Oleksy	Dariusz Rosati (bezpartyjny)	Centrum
	Polskie Stronnictwo Ludowe, Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej	Włodzimierz Cimoszewicz	Dariusz Rosati (bezpartyjny)	Centrum
VI Kadencji (2007- 2011)	Platforma Obywatelska,	Donald Tusk (Platforma Obywatelska)	Radosław Sikorski (Platforma Obywatelska)	Centrum

	Polskie Stronnictwo Ludowe			
VII Kadencji (2011- 2015)	Platforma Obywatelska, Polskie Stronnictwo Ludowe	Donald Tusk (Platforma Obywatelska)	Radosław Sikorski (Platforma Obywatelska)	Centrum
	Platforma Obywatelska, Polskie Stronnictwo Ludowe	Ewa Kopacz (Platforma Obywatelska)	Grzegorz Schetyna (Platforma Obywatelska)	Centrum

Zródło: sejm.gov.pl

Expose Ministra Spraw Zagranicznych z 1990 roku, odnosi się do zacieśniania stosunków Polski z Ameryką Północną, czyli ze Stanami Zjednoczonymi i Kanadą. Wizyta premiera Tadeusza Mazowieckiego w Stanach Zjednoczonych przyczyniła się do przełomu w relacjach Polski z USA i Polska odzyskała swoje należne miejsce w polityce Stanów Zjednoczonych, przestając być tylko funkcją polityki Stanów Zjednoczonych wobec Związku Radzieckiego. Expose sugeruje, że Polska zaczęła odgrywać bardziej samodzielną rolę w polityce międzynarodowej i coraz bardziej koncentrować się na swoich interesach w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi: „W ostatnich miesiącach zacieśniliśmy stosunki z Ameryką Północną, czyli ze Stanami Zjednoczonymi i Kanadą. Wizyta premiera Mazowieckiego dała przełom w naszych relacjach z supermocarstwem amerykańskim - w polityce tego państwa Polska odzyskuje należne jej miejsce, przestaje być tylko funkcją polityki tego państwa wobec Związku Radzieckiego.”

Expose Ministra Spraw Zagranicznych z 2008 roku podkreślało znaczenie strategicznego partnerstwa między Polską a Stanami Zjednoczonymi, szczególnie w dziedzinie bezpieczeństwa. Partnerstwo to miało wykraczać poza współpracę polityczną i wojskową i

obejmować również wymiar ekonomiczny i kulturowy. W wystąpieniu podkreślono, że zniesienie obowiązku wizowego dla obywateli polskich podróżujących do Stanów Zjednoczonych byłoby symbolicznym i praktycznym dopełnieniem strategicznego partnerstwa między Polską a Stanami Zjednoczonymi. Uważano, że taka zmiana wpłynęłaby pozytywnie na rozwój kontaktów międzyludzkich, wymianę kulturalną, naukową i gospodarczą między obydwoma krajami⁶⁰³.

Wystąpienie Ministra Spraw Zagranicznych z 2008 roku był wyrazem dążenia do zbliżenia Polski i Stanów Zjednoczonych oraz rozwijania strategicznego partnerstwa w wielu dziedzinach, w tym w zakresie bezpieczeństwa, gospodarki, kultury i nauki. W kontekście dzisiejszych wydarzeń i sytuacji międzynarodowej, polityka zagraniczna Polski wobec Stanów Zjednoczonych nadal pozostaje ważnym elementem kształtującym jej stosunki z Stanami Zjednoczonymi: „W dziedzinie bezpieczeństwa należy zwrócić uwagę na strategiczne partnerstwo łączące nas ze Stanami Zjednoczonymi. Partnerstwo to daleko wykracza poza wymiar pogłębionego dialogu politycznego i współdziałania wojskowego. Zniesienie obowiązku wizowego dla obywateli polskich udających się do USA byłoby symbolicznym i praktycznym jego dopełnieniem.”⁶⁰⁴

Coroczna wypowiedź Ministra Spraw Zagranicznych w Sejmie w 2009 roku podkreślała, że Polska opiera swoje bezpieczeństwo na trzech filarach: członkostwie w Sojuszu Północnoatlantyckim, członkostwie w Unii Europejskiej oraz na relacjach dwustronnych, w tym przede wszystkim ze Stanami Zjednoczonymi. Polska uznaje członkostwo w Sojuszu Północnoatlantyckim za kluczowe dla zapewnienia bezpieczeństwa Polski. Sojusz Północnoatlantycki został określony jako najskuteczniejszy sojusz kolektywnej obrony w historii, a uczestnictwo Polski w nim miało umożliwić wypracowanie skutecznych mechanizmów obrony przed zagrożeniami zewnętrznymi. W kontekście relacji dwustronnych, eksponowano szczególnie znaczenie relacji ze Stanami Zjednoczonymi jako kraju, z którym Polska dzieli wiele wartości i interesów strategicznych. W dokumencie podkreślono, że rozwijanie partnerstwa ze Stanami Zjednoczonymi, w oparciu o wartości i zasady określone w Karcie Narodów Zjednoczonych, jest kluczowe dla zapewnienia bezpieczeństwa Polski i Europy. Expose Ministra Spraw Zagranicznych z 2009 roku stanowił wyraz zaangażowania Polski w budowę stabilnego i bezpiecznego regionu Europy Środkowo-Wschodniej, poprzez rozwijanie partnerstwa z Sojuszem Północnoatlantyckim, Unią Europejską i Stanami

⁶⁰³ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 15. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 7 maja 2008 r.

⁶⁰⁴ Tamże.

Zjednoczonymi: „Polska opiera swoje bezpieczeństwo na trzech filarach: członkostwie w Sojuszu Północnoatlantyckim, który okazał się najbardziej skutecznym sojuszem kolektywnej obrony w historii, członkostwie w Unii Europejskiej, która buduje swoje zdolności obronne oraz na relacjach dwustronnych, w tym przede wszystkim ze Stanami Zjednoczonymi.⁶⁰⁵”

Expose Ministra Spraw Zagranicznych z 2011 roku podkreślało, że sojusz ze Stanami Zjednoczonymi w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego pozostaje trwały, a stosunki ze Stanami Zjednoczonymi są przyjacielskie, ale dojrzałe. Zwrócono jednak uwagę na niewspółmierność potencjałów Polski i Stanów Zjednoczonych oraz na to, że amerykańskie priorytety w polityce zagranicznej są skierowane na inne regiony świata, takie jak Bliski Wschód i Azja. Wyrażono również wątpliwości co do tego, czy w każdej sytuacji Stany Zjednoczone będą w stanie pomóc Polsce. Wskazano na to, że Polska musi być gotowa na samoobronę i budować swoje zdolności obronne, aby w razie potrzeby móc zapewnić sobie bezpieczeństwo. Wypowiedz ministra z 2011 roku stanowi wyraz refleksji nad sytuacją międzynarodową i zmieniającą się rolą Stanów Zjednoczonych w polityce światowej. W dokumencie podkreślono konieczność dążenia do wzmocnienia unijnej polityki zagranicznej, aby UE mogła odgrywać bardziej aktywną rolę w stosunkach międzynarodowych. Dokument ten podkreślał też znaczenie współpracy z krajami regionu, w tym z Rosją jako ważnym partnerem w Europie i sąsiadem Polski: „Sojusz ze Stanami Zjednoczonymi w ramach NATO pozostaje trwały. Nasze stosunki z USA są przyjacielskie, ale dojrzałe, przy uwzględnieniu niewspółmiernych potencjałów. Nie mamy jednak złudzeń - amerykańskie priorytety są gdzie indziej: na Bliskim Wschodzie i – w coraz większym stopniu - w Azji. Nie wiadomo, czy w każdej sytuacji Ameryka będzie nam w stanie pomóc.⁶⁰⁶”

W 2012 roku Minister Spraw Zagranicznych kontynuuje wątki z poprzednich lat i podkreśla, że Stany Zjednoczone są najważniejszym partnerem pozaeuropejskim dla Polski. W dokumencie tym zaznacza się, że Polska i Stany Zjednoczone łączą wspólne wartości, takie jak wolność i demokracja, i że jest to jeden z głównych powodów, dla których Polska utrzymuje silne i przyjazne stosunki z USA. Expose z 2012 roku podkreśla również, że Polska i Stany Zjednoczone są bliskie sobie na arenie międzynarodowej, a ich współpraca nie ogranicza się tylko do działań militarnych, ale obejmuje również dialog polityczny i współpracę gospodarczą. W dokumencie tym podkreśla się także znaczenie roli, jaką Polska odgrywa w stosunkach

⁶⁰⁵ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2009 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 35. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 13 lutego 2009 r.

⁶⁰⁶ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 87. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 16 marca 2011 r.

między Stanami Zjednoczonymi a Europą Środkową i Wschodnią oraz potrzebę dalszego rozwijania tej roli: „Naszym najważniejszym partnerem pozaeuropejskim pozostają Stany Zjednoczone, które są nam szczególnie bliskie zawsze i wszędzie tam, gdzie wspólnie realizujemy ideały wolności i demokracji.⁶⁰⁷”

W 2013 roku Minister Spraw Zagranicznych kontynuuje podkreślanie znaczenia partnerstwa między Polską a Stanami Zjednoczonymi jako kluczowego elementu polskiej polityki zagranicznej. Podkreśla, że Polska pozostaje orędownikiem bliskiego współdziałania między Europą Zachodnią a Stanami Zjednoczonymi w dziedzinie handlu, gospodarki, bezpieczeństwa i promowania demokracji. Expose z 2013 roku podkreśla również znaczenie bliskiej współpracy w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, zwłaszcza w obliczu zmieniającej się sytuacji bezpieczeństwa w Europie. Dokument ten zwraca uwagę na potrzebę wzmocnienia pozycji Sojuszu Północnoatlantyckiego w dziedzinie obrony przed zagrożeniami hybrydowymi oraz na potrzebę podjęcia działań w celu zapewnienia stabilności i bezpieczeństwa w regionie: „Najważniejszym partnerem pozaeuropejskim pozostają Stany Zjednoczone. Cieszymy się, że mimo interesów w innych częściach świata USA przypominają sobie o starych europejskich przyjaciółach. Polska pozostanie orędownikiem bliskiego współdziałania obu części zachodniej cywilizacji tak w dziedzinie handlu i gospodarki, jak i bezpieczeństwa oraz szerzenia demokracji.⁶⁰⁸”

W wystąpieniu z 2015 roku Minister Spraw Zagranicznych podkreślał znaczenie partnerstwa wojskowego ze Stanami Zjednoczonymi w kontekście wzmocnienia bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego. Podkreśla, że współpraca ta posiada silne podstawy wynikające z kontekstu historycznego i doświadczeń wspólnych misji wojskowych w ostatnich latach. Z zadowoleniem odnotowuje Inicjatywę Gwarancji na rzecz Bezpieczeństwa Europy, zaproponowaną przez prezydenta Baracka Obamę podczas szczytu Sojuszu Północnoatlantyckiego w Warszawie w 2016 roku oraz rotacyjne ćwiczenia amerykańskich sił lądowych w Polsce. Minister Spraw Zagranicznych podkreślał, że partnerstwo to jest istotne dla zagwarantowania bezpieczeństwa Polsce i całej Europie: „W proces wzmocnienia bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu wpisuje się coraz intensywniejsza współpraca obronna ze Stanami Zjednoczonymi. Posiada ona silne podstawy wynikające zarówno z kontekstu historycznego, jak i doświadczeń wspólnych misji

⁶⁰⁷ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2012 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 11. Posiedzenia Sejmu RP VII kadencji dnia 29 marca 2012 r.

⁶⁰⁸ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 25. Posiedzenia Sejmu RP VII kadencji dnia 15 kwietnia 2013 r.

wojskowych w ostatnich latach. Z satysfakcją odnotowujemy rozpoczęcie przez naszych amerykańskich partnerów zgłoszonej w Warszawie przez prezydenta Baracka Obamę Inicjatywy Gwarancji na rzecz Bezpieczeństwa Europy. Od 2012 roku w Łasku stacjonują amerykańskie samoloty bojowe F-16. Od ubiegłego roku rotacyjnie ćwiczą w Polsce amerykańskie siły lądowe.⁶⁰⁹”

Tabela 10 Kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie centrowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych.

Kadencja Sejmu	Partia/koalicja partyjna	Premier (partia)	Minister Spraw Zagranicznych (partia)	Rama interpretacyjna
X Kadencji (1989-1990)	UD, PSL, SD, SdRP	Tadeusz Mazowiecki (Unia Demokratyczna, Unia Wolności)	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	RAMA I
	KLD, PC, ZChN, SD, ROAD/UD	Jan Krzysztof Bielecki	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	---
I Kadencji (1991-1993)	KLD, PC, ZChN, SD, ROAD/UD	Jan Krzysztof Bielecki	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	---
	PC, ZChN, PSL-PL, SLCh	Jan Olszewski	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	---
	ZChN, UD, KLD, SLCh, PSL-PL, PChD, PPPP	Hanna Suchocka	Krzysztof Skubiszewski (bezpartyjny)	---
II Kadencji (1993-1997)	Polskie Stronnictwo Ludowe,	Waldemar Pawlak (Polskie Stronnictwo Ludowe)	Andrzej Olechowski (bezpartyjny)	---

⁶⁰⁹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 15. Posiedzenia Sejmu RP VII kadencji dnia 29 marca 2015 r.

	Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej			
	Polskie Stronnictwo Ludowe, Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej	Józef Oleksy	Dariusz Rosati (bezpartyjny)	---
	Polskie Stronnictwo Ludowe, Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej	Włodzimierz Cimoszewicz	Dariusz Rosati (bezpartyjny)	---
VI Kadencji (2007-2011)	Platforma Obywatelska, Polskie Stronnictwo Ludowe	Donald Tusk (Platforma Obywatelska)	Radosław Sikorski (Platforma Obywatelska)	RAMA I RAMA III
VII Kadencji (2011-2015)	Platforma Obywatelska, Polskie Stronnictwo Ludowe	Donald Tusk (Platforma Obywatelska)	Radosław Sikorski (Platforma Obywatelska)	RAMA I RAMA II

	Platforma Obywatelska, Polskie Stronnictwo Ludowe	Ewa Kopacz (Platforma Obywatelska)	Grzegorz Schetyna (Platforma Obywatelska)	RAMA I RAM A III
--	---	------------------------------------	---	------------------------

Zródło: Na podstawie Informacji ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej oraz debaty parlamentarnej.

Podsumowując coroczne wystąpienia Ministrów Spraw Zagranicznych w okresie rządów partii centrowych w Polsce należy zwrócić uwagę, że partie centrowe często kładą duży nacisk na politykę zagraniczną, szczególnie na budowanie dobrych relacji z innymi krajami i organizacjami międzynarodowymi. W polityce zagranicznej centryści zwykle dążą do utrzymywania równowagi między sojusznikami i partnerami handlowymi, a także do promowania praw człowieka i demokracji na świecie. Partie centrowe w Polsce zazwyczaj wykazują pozytywny stosunek do Stanów Zjednoczonych i uważają relacje ze Stanami Zjednoczonymi za bardzo ważne dla polskiej polityki zagranicznej. Współpraca ze Stanami Zjednoczonymi jest często postrzegana jako kluczowa dla bezpieczeństwa Polski oraz dla realizacji strategicznych interesów kraju.

Partie centrowe, takie jak Platforma Obywatelska czy Nowoczesna, kładą nacisk na rozwijanie relacji ze Stanami Zjednoczonymi w zakresie bezpieczeństwa, gospodarki i dyplomacji. Zazwyczaj popierają również obecność wojsk amerykańskich w Polsce, widząc ją jako ważny element polskiej obrony. Jednocześnie, partie centrowe w Polsce krytykują niektóre decyzje polityczne podejmowane przez rząd Stanów Zjednoczonych, takie jak wyjście z porozumienia klimatycznego z Paryża czy stosowanie sankcji gospodarczych wobec Rosji, które negatywnie wpływają na polskie interesy.

Przedstawione powyżej zestawienie wszystkich wystąpień Ministrów Spraw Zagranicznych, którzy pełnili swój urząd podczas rządzenia w Polsce partii o usytuowaniu ideologicznym centrowym, centro-prawicowym oraz centro-lewicowym wskazują na duże zainteresowanie tych partii relacjami bilateralnymi ze Stanami Zjednoczonymi oraz w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego szczególnie w zakresie bezpieczeństwa Polski. Jednak w odróżnieniu od partii prawicowych rozwijanie współpracy w ramach innych aspektów relacji dwustronnych jest tak samo ważne o ile nie ważniejsze. Zdaniem Ministrów Spraw

Zagranicznych oraz rządów centrowych bez rozwinięcia wszystkich gałęzi współpracy bilateralnej nie można mówić o pełnej współpracy w ramach zapewnienia bezpieczeństwa.

Oprócz kwestii bezpieczeństwa, partie centrowe w Polsce zwracają także uwagę na rozwijanie współpracy ze Stanami Zjednoczonymi w innych dziedzinach, takich jak gospodarka, nauka, kultura czy ochrona środowiska. Warto także zauważyć, że partie centrowe często podkreślają znaczenie dialogu i współpracy między krajami, nie tylko ze Stanami Zjednoczonymi, ale również z innymi państwami, w tym z Unią Europejską. Partie centrowe w Polsce dążą do utrzymania dobrych relacji z USA, jednocześnie starając się rozwijać współpracę w innych dziedzinach i dbać o równowagę w relacjach z innymi krajami.

Debata parlamentarna liderów klubów

Posel Paweł Kowal w imieniu klubu Prawo i Sprawiedliwość porusza kwestię negocjacji dotyczących sojuszu z USA, spraw bezpieczeństwa i przyszłości NATO. Zauważa, że negocjacje te są obecnie w toku, co sprawia, że trudno jest wyrazić jednoznaczne opinie na ten temat. Podkreśla, że instrukcja negocjacyjna oraz negocjator pozostają prawie bez zmian, co sugeruje kontynuację dotychczasowej polityki. Posel wyraża niezadowolenie z faktu, że niektórzy przedstawiciele rządu sugerowali, że pełnoprawne relacje z USA nastąpiły dopiero po wizycie premiera Donalda Tuska w Waszyngtonie. Autor uważa, że nie ma wątpliwości co do intencji Stanów Zjednoczonych i podkreśla potrzebę prowadzenia negocjacji skutecznie i spokojnie, bez wykorzystywania ich do celów politycznych. „Było wiele dyskusji, panie ministrze, w ostatnich miesiącach o naszym sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi, o sprawach bezpieczeństwa, o kształcie NATO. Dzisiaj trwają negocjacje. Trudno o nich coś powiedzieć, i dlatego że one trwają, i dlatego że my nic o nich nie wiemy. Wiadomo, że prawie bez zmian jest instrukcja negocjacyjna, ten sam negocjator co w poprzednim rządzie. Wydawałoby się więc, że wszystko jest dobrze. Można by mniej tej sprawy używać do polityki wewnętrznej. Ale od przedstawicieli rządu słyszymy w Sejmie – tak, panie ministrze, słyszałem – że nasze relacje z USA stały się pełnoprawne dopiero po wizycie premiera Donalda Tuska w Waszyngtonie. Ile razy słowo „twarde” było odmieniane przy okazji tej wizyty? Pan minister mówi dzisiaj o probierzu intencji Stanów Zjednoczonych. Ja myślę, że co do intencji nie mamy żadnych wątpliwości. Negocjacje faktycznie powinny być prowadzone skutecznie i spokojnie”⁶¹⁰.

⁶¹⁰ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 15. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 7 maja 2008 r.

Posłanka Jolanta Szymanek-Deresz w imieniu klubu poselskiego Lewica podkreśla osiągnięcie strategicznych celów Polski, takich jak zapewnienie bezpieczeństwa poprzez przynależność do NATO, integracja w międzynarodowym obiegu gospodarczym oraz przynależność do Unii Europejskiej. Podkreślała znaczenie tych osiągnięć i przypomina, że nie powinno się ich marnotrawić. Posłanka wyraża również niezadowolenie związane z kwestią tarczy antyrakietowej i zastanawia się, dlaczego nie prowadzi się dyskusji na ten temat z Unią Europejską. „Osiągnęliśmy strategiczne cele, zapewniliśmy krajowi bezpieczeństwo poprzez obecność w NATO, wprowadziliśmy Polskę do międzynarodowego obiegu gospodarczego, zapewniliśmy naszemu krajowi miejsce w Unii Europejskiej, uporządkowaliśmy wszystkie kontakty z sąsiadami. To wielki dorobek, o którym nie wolno nie pamiętać, nie wolno go marnotrawić [...] Ze Stanami Zjednoczonymi związana jest kwestia, która bardzo nurtuje i irytuje polskie społeczeństwo: tarcza antyrakietowa. Dlaczego nie dyskutuje się o niej z Unią Europejską?”⁶¹¹.

Poseł Marek Borowski z klubu parlamentarnego Socjaldemokracja Polska – Nowa Lewica poruszył kwestię negocjacji dotyczących sojuszu z USA, spraw bezpieczeństwa i przyszłości NATO. Autor zauważa, że negocjacje te są obecnie w toku, co sprawia, że trudno jest wyrazić jednoznaczne opinie na ten temat. Podkreśla, że instrukcja negocjacyjna oraz negocjator pozostają prawie bez zmian, co sugeruje kontynuację dotychczasowej polityki. Poseł wyraził niezadowolenie z faktu, że niektórzy przedstawiciele rządu sugerowali, że pełnoprawne relacje z USA nastąpiły dopiero po wizycie premiera Donalda Tuska w Waszyngtonie. Uważa, że nie ma wątpliwości co do intencji Stanów Zjednoczonych i podkreśla potrzebę prowadzenia negocjacji skutecznie i spokojnie, bez wykorzystywania ich do celów politycznych. „Nie będziemy ponoć bezpieczni, dopóki nie zostaniemy strategicznym partnerem Stanów Zjednoczonych – tak na marginesie: cóż to za megalomania! – oraz nie sprowadzimy na nasze terytorium choćby jednego plutonu żołnierzy amerykańskich. Realizując tę dziwną i nierealistyczną teorię, rząd Prawa i Sprawiedliwości wzmocnił satelicką politykę Polski wobec Stanów Zjednoczonych, akceptując praktycznie tarczę antyrakietową, przedłużając misję wojsk polskich w Iraku, z którego to Iraku dopiero teraz się wycofujemy, i zwiększając kontyngent oraz zmieniając charakter naszej misji w Afganistanie. Tak postępując, Polska przez dwa lata pokazywała Europie, że istotnym miejscem, w którym realizuje swoje życiowe interesy, nie jest Europa, tym miejscem są Stany Zjednoczone. Przy całym szacunku i uznaniu, o czym jeszcze będę mówił, dla Stanów Zjednoczonych, dla

⁶¹¹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 15. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 7 maja 2008 r.

Ameryki, jednak to do Europy eksportujemy towary za 108 mld euro, podczas gdy do Stanów Zjednoczonych tylko za 2 mld, to w Europie znajduje pracę i zarobek prawie 2 mln polskich obywateli, a ze Stanami Zjednoczonymi toczyliśmy upokarzające dyskusje na temat zniesienia wiz, to wreszcie z Europy płyną do nas transfery liczące kilkadziesiąt miliardów euro, podczas gdy ze Stanów Zjednoczonych nie jest to pewnie nawet dziesiąta ani dwudziesta część tej kwoty”⁶¹².

W imieniu klubu parlamentarnego Sojuszu Lewicy Demokratycznej głos zabierała pani poseł Jolanta Szymanek-Deresz zwróciła uwagę na początek nowej ery w Stanach Zjednoczonych i wyraża nadzieję, że wpłynie to również na relacje amerykańsko-polskie. Krytykuje prezydenta Busha za niedostateczne podkreślenie znaczenia tych stosunków w swoich pożegnalnych wystąpieniach. Sugeruje, że Bush mógł nie rozróżniać między polskimi liderami i nie traktować Polski partnersko. Jolanta Szymanek-Deresz zauważa, że Polska powinna przeanalizować swoją politykę zagraniczną w kontekście zmian w Waszyngtonie, podobnie jak to robią inne państwa, takie jak Europa, Chiny, Japonia, Indie i Rosja. Zwraca uwagę, że wiceprezydent Joe Biden mówił o nowym tonie, ale nie dostrzega tej zmiany w wystąpieniu ministra. Krytykuje decyzję poprzedniej administracji, która pozwoliła na narzucenie Polsce warunków w sprawie tarczy antyrakietowej. Uważa to za błąd i twierdzi, że projekt tarczy bardziej służył interesom Stanów Zjednoczonych niż Polski, zwiększając nasze zagrożenie jako państwa frontowego. „W Ameryce rozpoczyna się nowa era. Mam nadzieję, że będzie to dotyczyło również stosunków amerykańsko-polskich, których jakość została na odchodne przez prezydenta Busha podkreślona w następujący sposób. Otóż prezydent Bush, żegnając się ze swoimi dotychczasowymi współpracownikami, zapomniał o Polsce. Nie wykluczam, że prezydent Bush uważał, że od takiego partnera jak Polska należy – tak jak od wasala – tylko żądać, wymagać, niekoniecznie zaś należy traktować go po partnersku. Usprawiedliwieniem dla prezydenta Busha może być od biedy fakt, iż mógł nie wiedzieć, do kogo ma wykonać ten pożegnalny telefon, czyj głos, pana premiera czy pana prezydenta, reprezentuje Polskę na arenie międzynarodowej. Tak więc jeśli chodzi o polską politykę zagraniczną, warto mieć świadomość, o czym tak naprawdę dzisiaj dyskutujemy, czy o tym, co przedstawia, prezentuje pan premier, czy o tym, co głosiło i głosi do dzisiaj Prawo i Sprawiedliwość, reprezentowane przez pana prezydenta. Nowa era może rozpocząć się nie tylko w Stanach Zjednoczonych, co zostało zasygnalizowane przed kilkoma dniami w Monachium przez wiceprezydenta Joe Bidena. Przewartościowania swojej polityki pod

⁶¹² Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 15. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 7 maja 2008 r.

wpływem zmian, jakie zaszły w Waszyngtonie, dokonują Europa, Chiny, Japonia, Indie, Rosja. Powinna dokonać tego także Polska. Joe Biden mówił w Monachium o nowym tonie. W wystąpieniu pana ministra nie dostrzegłam korespondującej z tym tonacji. [...] Podczas panowania prezydenta Busha pozwoliliśmy na narzucenie nam warunków porozumienia w kwestii tarczy antyrakietowej. Był to także niewątpliwy błąd. Sojusz Lewicy Demokratycznej był konsekwentnie temu przeciwny. Naszym zdaniem projekt dotyczący tarczy uwzględnia przede wszystkim, jeśli nie wyłącznie, interesy strony amerykańskiej, zwiększając nasze zagrożenie choćby dlatego, że czyni nasz kraj państwem frontowym.”⁶¹³

Poseł Andrzej Grzyb w imieniu klubu Polskiego Stronnictwa Ludowego wskazuje na przewidywaną zmianę jakości polityki obecnej administracji prezydenta Baracka Obamy. Ta zmiana ma wpłynąć na to, jak Stany Zjednoczone definiują swoją rolę w polityce światowej i ich podejście do kluczowych kwestii, takich jak sytuacja w Iraku, kryzys na Bliskim Wschodzie, sprawa Afganistanu, relacje między Rosją a Stanami Zjednoczonymi, oraz stosunki między Stanami Zjednoczonymi a partnerami w Unii Europejskiej i samą Unią Europejską jako całością. Autor sugeruje, że ta nadzieja na zmianę polityki USA może mieć wpływ na sytuację międzynarodową. „[...] Oraz czwarty czynnik, który raczej jest nadzieją, nadzieją jest zapowiedziana zmiana jakości polityki amerykańskiej obecnej ekipy pana prezydenta Baracka Obamy i w konsekwencji zdefiniowania na nowo roli Stanów Zjednoczonych w polityce światowej, ich stosunku wobec głównych problemów, jakie stanowią np. Irak, kryzys bliskowschodni, sprawa Afganistanu, relacje pomiędzy Rosją a Stanami Zjednoczonymi czy też relacje pomiędzy Stanami i partnerami Unii Europejskiej i Unią jako całością.”⁶¹⁴

W imieniu klubu Prawo i Sprawiedliwość wystąpił Pan poseł Mariusz Błaszczak, który zwrócił uwagę na fakt, że w Polsce nie udało się zrealizować planu dotyczącego umieszczenia elementów tarczy antyrakietowej. Zaniechano wcześniejszej polityki, której celem było wzmocnienie relacji ze Stanami Zjednoczonymi w ramach NATO poprzez ten projekt. Pomimo pierwotnego sprzeciwu wobec tzw. Tarczy antyrakietowej, prezydent Lech Kaczyński doprowadził do podpisania porozumienia, które jednak nie zostało później ratyfikowane. Ostateczny upadek tej koncepcji wynikał głównie ze zmiany polityki Stanów Zjednoczonych. Nawet jeśli nowa administracja zdecydowałaby się ratyfikować traktat, nasza pozycja jako sojusznika, któremu nie dotrzymano umowy, byłaby korzystniejsza. Stany Zjednoczone przywiązują wagę do swojej wiarygodności, a łamanie umów podważa ją na arenie

⁶¹³ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2009 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 35. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 13 lutego 2009 r.

⁶¹⁴ Tamże.

międzynarodowej. Decyzja Polski o odrzuceniu tarczy antyrakietowej, ogłoszona w dniu święta narodowego USA, skutkowała tym, że Amerykanie przekazali swoje negatywne stanowisko 17 września. ”Porażka w sprawie umieszczenia w Polsce elementów tarczy antyrakietowej. Zrezygnowano z tych aspektów polityki poprzedników, które miały wzmocnić nasze związki ze Stanami Zjednoczonymi w ramach NATO. Tzw. Tarczy antyrakietowej najpierw nie akceptowano, ale pod naciskiem śp. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego porozumienie w końcu podpisano, by następnie go nie ratyfikować. Ostateczny upadek tej koncepcji wynikał ze zmiany polityki Stanów Zjednoczonych. Jest mało prawdopodobne, by nowa administracja realizowała nawet ratyfikowany traktat, jednak nasza pozycja jako sojusznika, z którym złamano umowę, byłaby lepsza, gdyż Stany Zjednoczone dbają o swoją wiarygodność, a łamanie umów podważa ją w skali globalnej. Bezsensowne było ogłoszenie negatywnej decyzji Polski w sprawie tarczy antyrakietowej w dniu święta narodowego Stanów Zjednoczonych, co spowodowało, że Amerykanie swoją negatywną decyzję przekazali 17 września.”⁶¹⁵

Poseł Tadeusz Iwiński z klubu Sojusz Lewicy Demokratycznej podkreśla, że podpisanie i niedawna ratyfikacja amerykańsko-rosyjskiego traktatu START w sprawie redukcji broni strategicznych stanowi jedno z najważniejszych wydarzeń ostatnich lat. Traktat ten ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa światowego, a w obliczu globalnego kryzysu ekonomicznego przynosi również istotne oszczędności finansowe. Iwiński uważa, że porozumienie to jest zgodne z interesami Polski, która nadal traktuje USA jako fundamentalnego gwaranta bezpieczeństwa w ramach NATO. Jednakże, poseł wyraża kontrowersje wobec ratyfikacji umowy z USA o rozmieszczeniu na terytorium Polski antybalistycznych obronnych rakiet przechwytyjących oraz protokołu zmieniającego tę umowę. Sugeruje, że lepszym rozwiązaniem byłoby zsynchronizowanie systemu obrony przeciw rakietowej NATO z rosyjskim systemem obrony przeciw rakietowej, co byłoby korzystne dla ogólnego bezpieczeństwa. „Podpisanie i niedawne ratyfikowanie amerykańsko-rosyjskiego traktatu o redukcji broni strategicznych START to jedno z najważniejszych wydarzeń ostatnich lat. Ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa światowego, a w sytuacji globalnego kryzysu ekonomicznego niezwykle rolę odgrywają też ogromne oszczędności finansowe. To porozumienie odpowiada przy tym interesom Polski. USA pozostaje naszym podstawowym gwarantem bezpieczeństwa jako filar NATO. Jednak ratyfikacja na początku marca polsko-amerykańskiej umowy o rozmieszczeniu na naszym terytorium antybalistycznych obronnych rakiet przechwytyjących oraz protokołu z ubiegłego roku

⁶¹⁵ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 87. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 16 marca 2011 r.

zmieniającego ową umowę wydaje się bardzo kontrowersyjna. Generalnie dobrym rozwiązaniem byłaby synchronizacja natowskiego i rosyjskiego systemu obrony przeciwrakietowej.”⁶¹⁶

W imieniu Klubu Poselskiego Ruch Palikota głos zabierze pan poseł Łukasz Gibała podnosi kwestie związane z polityką zagraniczną Stanów Zjednoczonych i sugeruje, że Polska powinna wziąć pod uwagę pewne zmiany w stosunkach międzynarodowych. Po pierwsze, zauważa, że świat nie jest już jednobiegunowy, a Stany Zjednoczone tracą na znaczeniu jako supermocarstwo. Po drugie, podkreśla, że dochodzi do cięć w amerykańskim budżecie obronnym. Po trzecie, zauważa, że USA skupiają się coraz bardziej na obszarze Pacyfiku niż na Europie. Poseł sugeruje, że tradycyjna strategia Polski, polegająca na budowaniu dobrych relacji zarówno z USA, jak i Unią Europejską, może być niewystarczająca w obliczu tych zmian. Zauważa, że stosunek Polski do Stanów Zjednoczonych nie zawsze przynosi pożądane efekty, przykładem tego jest kwestia wiz dla Polaków. Wyraża wątpliwości co do tego, czy Polska jest traktowana przez Amerykanów jako poważny i równorzędny partner. Cytuje wypowiedzi amerykańskich polityków, które sugerują opóźnienie w kwestii zniesienia wiz dla Polaków. Autor domaga się większej stanowczości ze strony polskiego rządu w relacjach z USA i podkreśla potrzebę partnerskiego traktowania Polski w oparciu o wzajemny szacunek i uwzględnianie polskich interesów. „Teraz mamy szereg faktów dotyczących polityki zagranicznej USA, na które pan minister zwraca uwagę, ale z których moim zdaniem nie wyciąga wystarczających wniosków. Po pierwsze, nie mamy już do czynienia ze światem jednobiegunowym – Stany Zjednoczone jako supermocarstwo tracą na znaczeniu. Po drugie, dochodzi do cięć amerykańskiego budżetu obronnego. Po trzecie, ten budżet i w ogóle polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych są coraz bardziej ukierunkowane na kraje związane z Pacyfikiem, że się tak wyrażę, a coraz mniej – na strefę europejską. Te trzy fakty w połączeniu z kryzysem, który mamy w Unii Europejskiej, w mojej opinii powodują, że ta stara strategia Polski, strategia dotycząca przede wszystkim bezpieczeństwa, która ciągle oczywiście musi być podstawą, czyli strategia, która polega na tym, że powinniśmy budować dobre relacje ze Stanami Zjednoczonymi i jednocześnie dbać o integrację w Unii Europejskiej, w perspektywie średnio- i długookresowej może okazać się niewystarczająca, może wymagać pewnych dodatkowych elementów. I warto to przemyśleć, i warto już teraz nad tym się zastanawiać, panie ministrze. W dodatku, jeżeli chodzi o nasze relacje ze Stanami Zjednoczonymi, to należy podkreślić, że niestety w pewnym wymiarze nasza polityka w stosunku do Stanów

⁶¹⁶ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 87. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 16 marca 2011 r.

Zjednoczonych cały czas ponosi fiasko. Istnieje mianowicie zasadnicze pytanie, czy my rzeczywiście jesteśmy przez Amerykanów traktowani jako poważny, równorzędny partner. No właśnie, panie ministrze. Kwestia wiz, oprócz pewnego realnego problemu, jaki stanowi, jest pewnym symbolicznym znakiem tego, w jaki sposób Amerykanie nas traktują. Pani Hillary Clinton mówi o wizach następująco: jest to sprawa bardzo ważna także dla USA z powodu bliskich więzi polsko-amerykańskich, a jednocześnie dodaje w kolejnych zdaniach: Sprawa zniesienia wiz się przedłuża. Nastąpi to prawdopodobnie trochę później niż do końca tego roku. To cytat z wypowiedzi z początku tego roku. No to, jeśli pani Clinton, sekretarz spraw zagranicznych w rządzie amerykańskim, w administracji amerykańskiej, mówi, że realizacja sprawy najprawdopodobniej się przedłuży, i nastąpi po upływie tego roku, to w języku dyplomacji oznacza to, że najprawdopodobniej nie zostanie załatwiona w ciągu najbliższych kilku lat. I teraz jeśli to jest tak, że z jednej strony my wspieramy Amerykanów we wszystkich misjach zagranicznych bardzo intensywnie, w stopniu często moim zdaniem wykraczającym nawet poza nasze możliwości i znacznie większym niż większość ich sojuszników, jeśli my często w kwestiach dyplomatycznych zajmujemy stanowisko proamerykańskie w przeciwieństwie do dużej części krajów Unii Europejskiej, a z drugiej strony nie jesteśmy w stanie, bo Amerykanie nie są gotowi do tego, załatwić tak prostej sprawy dla nas, to jeszcze raz powtarzam to pytanie: Czy rzeczywiście mamy tutaj do czynienia z partnerskim traktowaniem nas przez Amerykanów? Kwestię amerykańską zamknę cytatem z kolei z wypowiedzi innego wybitnego polityka Winstona Churchilla, który powiedział, że od sojuszników jest gorszy tylko ich brak. Amerykanie są naszym bardzo ważnym sojusznikiem. My to akceptujemy, panie ministrze. Ale domagamy się od pana większej stanowczości w relacjach z Ameryką polegającej na tym, ażeby twardo egzekwować taki stosunek Amerykanów do nas, który będzie się opierał na wzajemnym szacunku i na uwzględnieniu naszych interesów”⁶¹⁷.

⁶¹⁷ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2012 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 11. Posiedzenia Sejmu RP VII kadencji dnia 29 marca 2012 r.

Tabela 11 Ramy interpretacyjne jakie zostały poruszone przez Ministra Spraw Zagranicznych podczas Informacji Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej z debatą, która ma miejsce po jego wystąpieniu.

Rok expose	Rama interpretacyjna Ministra Spraw Zagranicznych	Partia opozycyjna	Rama interpretacyjna			
			I	II	III	IV
1990	RAMA I	---				
2008	RAMA I	Prawo i Sprawiedliwość		X		
	RAMA III	Sojusz Lewicy Demokratycznej		X		
		Socjaldemokracja Polska	X	X		
2009	RAMA I	Prawo i Sprawiedliwość				
		Sojusz Lewicy Demokratycznej	X			
		Polskie Stronnictwo Ludowe	X			
2011	RAMA I	Prawo i Sprawiedliwość	X	X		
		Sojusz Lewicy Demokratycznej	X	X		
		Polskie Stronnictwo Ludowe				
2012	RAMA I RAMA III	Ruch Palikota		X		
2013	RAMA II	---	---			
2015	RAMA II	---	---			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Ministra Spraw Zagranicznych oraz debaty parlamentarnej.

W ramach debaty na temat relacji polsko-amerykańskich, politycy prezentują zróżnicowane stanowiska i obawy.

Posłowie partii Prawo i Sprawiedliwość zwracają uwagę na trwające negocjacje dotyczące sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi, zwracając uwagę na kontynuację polityki zagranicznej Polski w tej kwestii. Poseł Mariusz Błaszczak w swoim wystąpieniu zaznaczał

nieudane próby umieszczenia tarczy antyrakietowej, sugerując utratę wiarygodności Polski jako sojusznika.

Przedstawiciele Sojuszu Lewicy Demokratycznej krytykowali poprzednią administrację za brak podkreślenia znaczenia relacji z Polską. Poseł Marek Borowski oraz Tadeusz Iwiński podkreślają znaczenie zmiany jakości polityki Stanów Zjednoczonych pod prezydenturą Baracka Obamy.

Poseł Ruchu Palikota Łukasz Gibała zwracał natomiast uwagę na zmieniający się światowy układ sił i zmniejszające się znaczenie USA jako supermocarstwa. Sugerował, że Polska powinna dostosować swoją strategię do tych zmian i domaga się partnerskiego traktowania w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi.

W debacie pojawiają się kwestie związane z polityką obronną, tarczą antyrakietową oraz oceną znaczenia Polski jako sojusznika. Podmioty polityczne różnią się w ocenie zmian w polityce Stanów Zjednoczonych i sposobu, w jaki Polska powinna dostosować swoją strategię w kontekście tych zmian.

4.4 Debaty nad expose ministra spraw zagranicznych w rządach lewicowych

Stanowisko rządu

Expose Ministra Spraw Zagranicznych to okazja do przedstawienia planów i celów polskiej polityki zagranicznej, ale również do dyskusji nad aktualnymi wyzwaniami i problemami, jakie stoją przed Polską na arenie międzynarodowej. W czasie wystąpienia Minister Spraw Zagranicznych przedstawia między innymi cele, jakie Polska stawia sobie w stosunkach z innymi państwami, kierunki rozwoju współpracy międzynarodowej, a także problemy i wyzwania, które Polska musi stawić czoła w swojej polityce zagranicznej. Ważnym elementem wystąpienia jest również omówienie planów na najbliższy rok oraz prezentacja osiągnięć i dokonań Ministerstwa w mijającym roku.

Debata, która odbywa się po expose, umożliwia posłom Sejmu wyrażenie swoich opinii na temat polityki zagranicznej oraz zgłoszenie ewentualnych pytań i uwag. Dzięki temu politycy mogą w pełni wykorzystać swoje uprawnienia i wpłynąć na kształt polskiej polityki zagranicznej.

Tabela 12 Przedstawia kadencje Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w trakcie, których rządziły partie lewicowe.

Kadencja Sejmu	Partia/koalicja partyjna	Premier (partia)	Minister Spraw Zagranicznych (partia)	Usytuowanie na osi ideologicznej
IV Kadencji (2001-2005)	Sojusz Lewicy Demokratycznej, Unia Pracy, do 2003 także Polskie Stronnictwo Ludowe	Leszek Miller (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	Włodzimierz Cimoszewicz (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	Lewica
	Sojusz Lewicy Demokratycznej, Unia Pracy	Marek Belka	Włodzimierz Cimoszewicz (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	Lewica

Zródło: sejm.gov.pl

Podczas wystąpienia Ministra Spraw Zagranicznych w 2002 r. zostały poruszone kwestie związane z udziałem i wsparciem Polski dla Stanów Zjednoczonych po atakach z 11 września. Stany Zjednoczone są ważnym partnerem i sojusznikiem Polski, szczególnie jeśli chodzi o kwestie bezpieczeństwa. Współpraca polityczna między Polską a Stanami Zjednoczonymi, zwłaszcza w kontekście koalicji antyterrorystycznej, miała duże znaczenie w przeszłości i prawdopodobnie będzie kontynuowana w przyszłości. Współdziałanie Polski i Stanów Zjednoczonych w ramach koalicji antyterrorystycznej, zwłaszcza po zamachach z 11 września 2001 roku, było istotnym elementem walki z terroryzmem na arenie międzynarodowej. Polska brała udział w operacjach wojskowych w Afganistanie i Iraku, wspierając wysiłki antyterrorystyczne i stabilizacyjne. Ta współpraca przyczyniła się zarówno do wzmacniania bezpieczeństwa globalnego, jak i do umocnienia więzi polsko-amerykańskich. Współpraca polityczna związana z koalicją antyterrorystyczną obejmuje także wymianę informacji, współpracę wywiadowczą oraz wzmacnianie zdolności obronnych i antyterrorystycznych. Polska i Stany Zjednoczone są zaangażowane w partnerstwo na wielu poziomach, takich jak szkolenia wojskowe, wspólne ćwiczenia i udział w programach obronnych: „Mając na uwadze priorytety wynikające z kwestii szeroko pojętego bezpieczeństwa, Stany Zjednoczone pozostają naszym głównym partnerem i sojusznikiem. W 2002 r. polsko-amerykańska współpraca polityczna będzie w dużej mierze podporządkowana

realizacji zadań wynikających ze współdziałania obu państw w ramach koalicji antyterrorystycznej.⁶¹⁸”

W corocznym wystąpieniu Ministra Spraw Zagranicznych w 2003 r. poruszone zostały kwestie związane z współpracą gospodarczą między Stanami Zjednoczonymi a Polską. Utrwalenie dojrzałego partnerstwa strategicznego ze Stanami Zjednoczonymi oraz podtrzymanie dynamiki relacji politycznych i wojskowych są ważnymi priorytetami polskiej polityki zagranicznej. W kontekście rozwoju stosunków polsko-amerykańskich istnieje również wyzwanie związane z podniesieniem kontaktów gospodarczych na odpowiedni poziom, odpowiadający współpracy politycznej. Rozwinięcie kontaktów gospodarczych między Polską a Stanami Zjednoczonymi ma kluczowe znaczenie dla wzmacniania relacji bilateralnych oraz dla modernizacji polskiej gospodarki. Właściwie zaprojektowane i przeprowadzone amerykańskie inwestycje mogą przyczynić się do unowocześnienia różnych sektorów gospodarki polskiej, generując wzrost gospodarczy, tworząc nowe miejsca pracy i przynosząc technologiczne korzyści. Aby zwiększyć amerykańskie inwestycje w Polsce, istotne jest tworzenie przyjaznego środowiska biznesowego, które przyciągnie zagraniczne firmy. Ułatwienie procesów inwestycyjnych, zapewnienie stabilności prawnoustrojowej oraz rozwój infrastruktury i kwalifikowanej siły roboczej to czynniki, które mogą przyciągnąć amerykańskie inwestycje do Polski. Ponadto, promowanie Polski jako atrakcyjnego rynku i partnera handlowego dla amerykańskich firm jest istotne. Wzmacnianie obustronnych kontaktów biznesowych, uczestnictwo w targach i misjach handlowych, a także podpisywanie porozumień handlowych i inwestycyjnych to ważne działania w tym kontekście: „W stosunkach z USA zmierzamy do utrwalenia dojrzałego partnerstwa strategicznego, podtrzymywania dynamiki relacji politycznych i wojskowych. Wyzwaniem dla polskiej polityki zagranicznej pozostaje podniesienie polsko-amerykańskich kontaktów gospodarczych na poziom odpowiadający współpracy politycznej. Chodzi zwłaszcza o pozyskiwanie takich amerykańskich inwestycji, które ułatwią na unowocześnienie naszej gospodarki. Jest to szczególnie aktualne w kontekście decyzji o wyborze samolotu wielozadaniowego dla polskich sił zbrojnych.⁶¹⁹”

W tym samym exposé z 2003 r. Minister Spraw Zagranicznych Włodzimierz Cimoszewicz zwrócił uwagę na fakt, iż wydarzenia z 11 września 2001 roku miały duże

⁶¹⁸ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2002 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 16. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 15 marca 2002 r.

⁶¹⁹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 40. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 22 stycznia 2003 r.

znaczenie dla polskiej polityki zagranicznej i uświadomiły wagę kontekstu globalnego w kontekście zagrożeń terrorystycznych. Polska aktywnie włączyła się w kampanię antyterrorystyczną i wykazała gotowość do dalszego zaangażowania w zwalczanie zagrożeń, które mogą bezpośrednio dotyczyć jej bezpieczeństwa: „Wagę kontekstu globalnego w naszej polityce uświadomiły nam wydarzenia z 11 września 2001 r. Polska aktywnie włączyła się do kampanii antyterrorystycznej i zamierza swoje zaangażowanie kontynuować. Chodzi bowiem o zagrożenia, które mogą i nas bezpośrednio dotyczyć.⁶²⁰”

W wystąpieniu Ministra Spraw Zagranicznych w 2004 r. został poruszony temat ułatwień w podróżowaniu obywateli Polski do Stanów Zjednoczonych są one istotnym celem w rozwoju stosunków polsko-amerykańskich. Wprowadzenie udogodnień w tym zakresie może przyczynić się do zwiększenia wymiany ludzi, biznesu, kultury i nauki między Polską a Stanami Zjednoczonymi. W tym kontekście istotną rolę odgrywają negocjacje w sprawie umowy wizowej między Polską a Stanami Zjednoczonymi. Wprowadzenie programu bezwizowego lub ułatwień wizowych dla polskich obywateli byłoby korzystne dla rozwoju relacji bilateralnych i stymulowałoby wzrost kontaktów międzyludzkich, turystyki, biznesu i nauki: „Będziemy zabiegać o ułatwienia w podróżowaniu obywateli Rzeczypospolitej do Stanów Zjednoczonych.⁶²¹”

Tabela 13 Kadencje Sejmu w trakcie, których rządziły lub współrządziły partie lewicowe wraz z informacją o obsadzie stanowiska Prezesa Rady Ministrów w tym okresie oraz Ministrów Spraw Zagranicznych.

Kadencja Sejmu	Partia/koalicja partyjna	Premier (partia)	Minister Spraw Zagranicznych (partia)	Rama interpretacyjna
IV Kadencji (2001-2005)	Sojusz Lewicy Demokratycznej, Unia Pracy, do 2003 także Polskie Stronnictwo Ludowe	Leszek Miller (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	Włodzimierz Cimoszewicz (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	RAMA I RAMA III

⁶²⁰ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 40. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 22 stycznia 2003 r.

⁶²¹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2004 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 67. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 21 stycznia 2004 r.

	Sojusz Lewicy Demokratycznej, Unia Pracy	Marek Belka	Włodzimierz Cimoszewicz (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	RAMA IV
--	--	-------------	---	---------

Zródło: Na podstawie Informacji ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej.

Partie lewicowe w Polsce rządziły razy podczas trwania IV kadencji Sejmu trwającej od 2001 r do 2005 r. Był to okres bardzo ważny w relacjach bilateralnych ze Stanami Zjednoczonymi oraz jednocześnie bardzo trudny okres dla samych Stanów Zjednoczonych, które po atakach z 11 września 2001 r. mierzyły się zagrożeniem terrorystycznym oraz rozpoczęły wojnę z terroryzmem, do której Polska przystąpiła jako jeden z sojuszników Stanów Zjednoczonych. Polska brała udział w operacjach wojskowych w Afganistanie i Iraku, wspierając wysiłki antyterrorystyczne i stabilizacyjne. Ta współpraca przyczyniła się do umocnienia więzi polsko-amerykańskich.

Minister Spraw Zagranicznych w 2002 roku poruszył kwestie związane z udziałem i wsparciem Polski dla Stanów Zjednoczonych po atakach z 11 września. Stany Zjednoczone były ważnym partnerem i sojusznikiem Polski, szczególnie w kontekście kwestii bezpieczeństwa. Współpraca polityczna między Polską a Stanami Zjednoczonymi, zwłaszcza w ramach koalicji antyterrorystycznej, była istotna dla walki z terroryzmem na arenie międzynarodowej⁶²².

W wystąpieniu Ministra Spraw Zagranicznych z 2003 roku podkreślono znaczenie współpracy gospodarczej między Stanami Zjednoczonymi a Polską. Rozwinięcie kontaktów gospodarczych miało kluczowe znaczenie dla wzmacniania relacji bilateralnych i modernizacji polskiej gospodarki. Właściwie zaprojektowane amerykańskie inwestycje mogły przyczynić się do unowocześnienia różnych sektorów polskiej gospodarki, generując wzrost gospodarczy, tworząc miejsca pracy i przynosząc korzyści technologiczne. Aby zwiększyć amerykańskie inwestycje w Polsce, istotne było tworzenie przyjaznego środowiska biznesowego, ułatwienie procesów inwestycyjnych, zapewnienie stabilności prawnoustrojowej oraz rozwój infrastruktury i kwalifikowanej siły roboczej. Promowanie Polski jako atrakcyjnego rynku i partnera handlowego dla amerykańskich firm było również istotne⁶²³.

⁶²² Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2002 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 67. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 21 stycznia 2002 r.

⁶²³ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 40. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 22 stycznia 2003 r.

W tym samym wystąpieniu z 2003 roku Minister Spraw Zagranicznych zwrócił uwagę na fakt, że wydarzenia z 11 września 2001 roku miały duże znaczenie dla polskiej polityki zagranicznej i uświadomiły wagę kontekstu globalnego w kontekście zagrożeń terrorystycznych. Polska aktywnie włączyła się w kampanię antyterrorystyczną i wykazała gotowość do dalszego zaangażowania w zwalczanie zagrożeń, które mogą bezpośrednio dotyczyć jej bezpieczeństwa⁶²⁴.

W wystąpieniu Ministra Spraw Zagranicznych z 2004 roku poruszono temat ułatwień w podróżowaniu obywateli Polski do Stanów Zjednoczonych. Wprowadzenie udogodnień wizowych miało na celu zwiększenie wymiany międzyludzkiej, turystyki, biznesu i nauki między Polską a Stanami Zjednoczonymi. Negocjacje w sprawie umowy wizowej między oboma krajami miały istotne znaczenie dla rozwoju relacji bilateralnych i stymulowania kontaktów międzyludzkich⁶²⁵.

Debata parlamentarna liderów klubów

Poseł Jan Rokita w imieniu klubu parlamentarnego Platformy Obywatelskiej zwrócił szczególną uwagę na doświadczenie jakie Polskie siły zbrojne nabyły w Iraku, uczestnicząc w operacjach wojskowych i misjach pokojowych. Ta wiedza operacyjna obejmuje takie aspekty jak taktyka, strategia, zarządzanie kryzysowe, logistyka. Zdaniem Platformy Obywatelskiej wiedza operacyjna zdobyta w Iraku może przyczynić się do podniesienia potencjału obronnego Polski i przyczynić się do lepszej przygotowania polskich sił zbrojnych do działań w przyszłości. „[...] Prosiłbym, ażeby to co tak naprawdę w tym irackim sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi w moim przekonaniu okaże się dla Polski wartością najtrwalszą to znacząca bezcenna wiedza operacyjna wyniesiona przez polskie wojsko z irackiego frontu [...]”⁶²⁶

Zdaniem Jarosława Kaczyńskiego przedstawicieli klubu parlamentarnego Prawo i Sprawiedliwość obecność baz wojskowych Stanów Zjednoczonych w Polsce ma na celu wzmocnienie sojuszu między obydwojema krajami. To może pomóc w zwiększeniu bezpieczeństwa Polski i zwiększeniu jej wpływu na arenie międzynarodowej. „Bazy amerykańskie w Polsce to nowa gwarancja naszej pozycji i niepodległości. [...] Nie można też zapominać, że jeżeli w relacjach polsko-amerykańskich będziemy mieli ciągle do czynienia z

⁶²⁴ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 40. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 22 stycznia 2003 r.

⁶²⁵ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2004 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 67. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 21 stycznia 2004 r.

⁶²⁶ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2002 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 67. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 21 stycznia 2002 r.

sytuacją niekiedy dobrą a bywa, że upokarzającą to symetria między stosunkiem do Stanów Zjednoczonych polskiego rządu – tego, jak sadze następnego – stosunkiem społeczeństwa, ta symetria, która dzisiaj można powiedzieć, jest pełna i stanowi ewenement w skali europejskiej, może zacząć się zmieniać. To jest kwestia polskiej odwagi i zdecydowania w prowadzeniu polityki zagranicznej, ale to jest także – i o tym też trzeba powiedzieć – kwestia wyobraźni naszych amerykańskich sojuszników. Trzeba do tej wyobraźni wyraźnie apelować. [...]. Stany Zjednoczone są dziś bardzo, bardzo potężnym państwem, są jedynym supermocarstwem, ale stany zjednoczone powinny szanować swoich, nie tak bardzo licznych w świecie autentycznych przyjaciół.”⁶²⁷

Tadeusz Szymborski poseł Polskie Stronnictwo Ludowe uważa, że Kongres Polonii Amerykańskiej jest ważną organizacją polonijną w Stanach Zjednoczonych i odgrywa istotną rolę w promocji polskiej kultury, historii i interesów wśród Polonii amerykańskiej. Twierdzi, że Ministerstwo Spraw Zagranicznych powinno docenić rolę i znaczenie KPA w relacjach polsko-amerykańskich. „Na tle tych pozytywów naszą dezaprobatę budzi niezrozumiały dla społeczeństwa stosunek MSZ do Kongresu Polonii Amerykańskiej, największej i najzasobniejszej organizacji polonijnej w USA, kierowanej przez Edwarda Moskała. Zauważalne próby marginalizowania roli i znaczenia Kongresu Polonii Amerykańskiej i jego popularnego prezesa źle służą Polsce i jej interesom w Stanach Zjednoczonych Przecież trudno nie zauważyć, iż w okresie swojego istnienia KPA był i pozostaje wiernym i skutecznym partnerem oraz wsparciem dla macierzy w realizacji najbardziej żywotnych interesów Polski. Walka o zniesienie wiz USA dla Polaków jest tu sztandarowym przykładem. [...] Niestety wiele wskazuje na to, że Polska nie stanie się w NATO ani w Unii Europejskiej współkreatorem europejskiej polityki wschodniej. Styl pracy i działalności niektórych naszych przedstawicielstw na Wschodzie nie daje podstaw do przekonania, że mogą być one skutecznym instrumentem w tej misternej i wymagającej wielkiego dynamizmu grze o strefy wpływów lub chociażby tylko o serca i umysły sąsiadujących z nami narodów. Nowe zadania wymagają na głównych kierunkach naszej aktywności wschodniej nowych ludzi i nowej filozofii działania. Działania twórczego, ofiarnego, z wielką wyobraźnią i z głębokim przeświadczeniem, że zawsze celem nadrzędnym tych działań powinien być interes państwa i narodu polskiego, a także Polaków żyjących poza macierzą, którzy są integralną częścią tego narodu.”⁶²⁸

⁶²⁷ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2002 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 67. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 21 stycznia 2002 r.

⁶²⁸ Tamże.

Posel Andrzej Lepper klub parlamentarny Samoobrona krytykuje politykę Stanów Zjednoczonych dotyczącą wiz dla Polaków, zwłaszcza wymogu odcisków palców. Wyraża poparcie dla tych urzędników i polityków, którzy zdecydowali się nie podróżować do Stanów, dopóki ta polityka nie zostanie zmieniona. Autor zarzuca polskim urzędnikom zapomnienie o tej kwestii i sugeruje, że nie poświęcili wystarczającej uwagi temu problemowi. Posel Andrzej Lepper krytykuje również relacje między Polską a Stanami Zjednoczonymi w kontekście udziału Polski w wojnie w Iraku. Wyraża rozczarowanie brakiem korzyści gospodarczych i miejsc pracy dla Polaków, które miały wynikać z udziału Polski w tej wojnie. Autor sugeruje, że obietnice te zostały zapomniane, a obecna sytuacja spowodowała konflikt w relacjach między Polską a USA. „Stany Zjednoczone: wize dla Polaków, odciski palców, oczywiście. Popieram tych urzędników i polityków, którzy powiedzieli, że nie pojedą do Stanów, dopóki to będzie obowiązywało. Nawet tego nie mogliśmy wywalczyć. Znowu, panie ministrze, zapomnieliście o tym, tak? Bo po co, czy to takie ważne? Przecież Polacy mogą być poniżani, a Amerykanie, mocarstwo, nadludzie muszą być traktowani wszędzie bardzo dobrze. Brazylia, mała, niby zadłużona, a raz odwet: jak wy nam robicie, tak my wam robimy. I nie ma mowy, żeby było inaczej, inaczej być nie może. Prezydent Bush często mówi... Dzisiaj radio od rana trąbiło, że wczoraj składał doroczne sprawozdanie, tak, doroczne, z jego działalności. Podawał wizje na przyszłość i w radiu się powtarza, że wymienił Polskę. Ojej, jaka radość! Wymienił Polskę, że Polska jest w Iraku. Jakie zadowolenie! I co za to mamy? Co mamy z tego Iraku? Nie mówcie dzisiaj, że nie mówiliście, iż do Iraku jedziemy również po to, żeby tam były miejsca pracy dla Polaków. Około 25 tys. ludzi miało mieć przygotowane miejsca pracy, polskie firmy itd. Już zapomnieliście? Macie szybko następującą amnezję, może jecie za dużo zachodniego masła i zachodnich wyrobów, bo to działa tak, że bardzo szybko odbiera pamięć. Jedzcie polskie przetwory mleczne i mięsne, to będziecie mieć dłuższą pamięć, będziecie pamiętać, że to powiedzieliście. Niczego z tego dzisiaj nie mamy, mamy tylko konflikt.”⁶²⁹

Janusz Dobrosz w imieniu klubu parlamentarnego Liga Polskich mówił o ważności dobrych stosunków między Polską a Stanami Zjednoczonymi, które są szczególnie istotne dla większości Polaków i jego formacji politycznej. Polska tradycyjnie cieszy się sympatią wobec Ameryki i Amerykanów. Uważa, że obecność sił zbrojnych USA w Europie jest kluczowa dla Polski. Posel krytykuje pomysły tworzenia niezależnych sił zbrojnych Unii Europejskiej, uważając je za błędne i szkodliwe. Wyraża oburzenie nad traktowaniem Polaków przez amerykańskich urzędników, w tym rewizjami, deportacjami i pogardliwym traktowaniem na

⁶²⁹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2002 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 67. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 21 stycznia 2002 r.

lotniskach. Argument o pracy na czarno jako powód do takiego traktowania jest wg. autora wstydlivy. „Dla większości Polaków, dla naszej formacji politycznej niezwykle ważne są dobre, wręcz szczególnie dobre stosunki ze Stanami Zjednoczonymi. W narodzie polskim od lat Ameryka i Amerykanie mieli wielką sympatię. Uważamy, że naszą polską racją stanu jest znaczna obecność sil zbrojnych Stanów Zjednoczonych w Europie. Za błędne i szkodliwe dla Polski, dla stabilizacji międzynarodowej uważamy pomysły tworzenia niezależnych sił zbrojnych Unii Europejskiej. Miliony naszych rodaków są w USA, są przedłużeniem naszej ojczyzny. Polska jest dziś sojusznikiem Stanów Zjednoczonych, nawet może na wyrost. Oficjalnie wzorowe stosunki między władzami Polski i USA to jednak nie wszystko. Naród polski czuje się obecnie upokarzany przez Amerykę, rewizje, deportacje, pogardliwy stosunek amerykańskich urzędników na lotniskach, traktowanie sojuszniczego narodu jak terrorystów. Gdy obok tego przedstawiciele narodów, które szydziły z polityki amerykańskiej, przechodzą bez niczego przez przejścia graniczne, my musimy czerwienić się ze wstydu. Tłumaczenie, że Polacy pracują w dużej mierze na czarno i to jest jakoby argument za utrzymaniem wiz, powód do takiego traktowania przez Stany Zjednoczone jest niby wstydlivy. Z drugiej strony nie powinniśmy z tym występować w kontekście naszego zaangażowania w Iraku. Ale czy to przeszkadza z drugiej strony przyjmować taką formułę, kiedy my faktycznie jesteśmy w gorszej sytuacji finansowej, a decydujemy się na taki krok? Przyjaźnie pomiędzy narodami są rzeczą trudną, są rzeczą delikatną. Rządy się zmieniają, ale i sympatie narodów też się zmieniają. Dlatego postulujemy i będziemy bardzo mocno o to zabiegać, żeby stosunek do Polaków się zmienił, nie mówiąc o offsecie, o tych wszystkich kwestiach gospodarczych, bo tutaj niestety ponosimy fiasko.”⁶³⁰

Poseł Maciej Płażyński w imieniu klubu parlamentarnego Platformy Obywatelskiej podkreśla, że Polska traktuje Sojusz Północnoatlantycki jako sojusz obronny, a głównym priorytetem jest możliwość realizacji art. 5 traktatu, czyli solidarnej obrony terytorium państw członkowskich, w tym Polski. Polska obecność w NATO i jej wiarygodność jako sojusznika zależy od oczekiwań obrony własnego terytorium. Polska nie jest w NATO jako światowe mocarstwo, ale jako kraj oczekujący wsparcia innych członków w przypadku konieczności. Uważa, że ważne jest budowanie poczucia narodowego bezpieczeństwa, szczególnie w obliczu zmian w NATO i jego poszerzenia. Polski interes leży w utrzymaniu NATO jako silnego militarnego sojuszu, z obecnością wojskową Stanów Zjednoczonych w Europie oraz dobrymi relacjami polsko-amerykańskimi. Autor pozytywnie ocenia rok 2002 jako okres zacieśnienia

⁶³⁰ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2002 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 67. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 21 stycznia 2002 r.

kontaktów polsko-amerykańskich i uważa, że to służy narodowym interesom Polski. „Na jedną kwestię trzeba zwrócić uwagę, trzeba ją jednak podnosić. Dla nas NATO jest sojuszem obronnym, na który patrzymy przez pryzmat możliwości realizacji art. 5 tego traktatu, solidarnej obrony terytoriów państw członkowskich, a więc Polski. Nasza obecność w NATO, nasza wiarygodność sojusznicza też musi być budowana i spostrzegana przez nasze oczekiwania obrony naszego terytorium, bo po to tam przede wszystkim jesteśmy. Nie jesteśmy dlatego, że jesteśmy mocarstwem światowym, jesteśmy po to, żeby za nasze zaangażowanie w innych wymiarach oczekiwać pełnego zaangażowania członków wtedy, kiedy byłaby taka konieczność. To jest budowanie poczucia narodowego bezpieczeństwa i przy wszystkich przemianach w NATO, przy poszerzeniu, które powoduje, że jest to pakt postrzegany trochę jako pakt zbiorowego bezpieczeństwa, jest w naszym podstawowym interesie, żeby w dalszym ciągu był to silny militarny pakt, silny wojskową obecnością amerykańską w Europie, z bardzo dobrymi relacjami bezpośrednimi między Polską a Stanami Zjednoczonymi. Rok 2002 trzeba zapisać zdecydowanie na plus, bo to był rok zacieśnienia kontaktów polsko-amerykańskich. Sądzę, że to również dobrze służy naszym narodowym interesom.”⁶³¹

Poseł Jarosław Kaczyński reprezentujący klub parlamentarny Prawo i Sprawiedliwość podkreśla znaczenie polskiego udziału w wojnie z terroryzmem w kontekście stosunków Polski ze Stanami Zjednoczonymi. Uważa, że Polska powinna aktywnie uczestniczyć w walce przeciw terroryzmowi, ponieważ ma to globalne znaczenie i długofalowe korzyści. Chociaż Polska nie jest głównym celem ataków terrorystycznych, autor uważa, że w perspektywie historycznej i jako część cywilizacji euroatlantyckiej, Polska powinna wspierać drastyczne środki konieczne do zwycięstwa w tej wojnie. Odradza nawiązywanie do monachijskiego syndromu, który może prowadzić do unikania zaangażowania w sprawy międzynarodowe, i wyraża poparcie dla deklaracji ministra Cimoszewicza w tej kwestii. „Sądzę, że w kontekście naszych stosunków ze Stanami Zjednoczonymi trzeba mówić także o naszym udziale w wojnie z terroryzmem. Musimy wziąć tu udział, to jest oczywiste, musimy być tutaj zdecydowani. Ten wymiar naszych stosunków ze Stanami Zjednoczonymi ma, można powiedzieć, charakter globalny i dotyczy także naszego dalekosiężnego interesu. Tak, dzisiaj Polska nie jest na pierwszej linii tej walki. Nic nie wskazuje na to, żebyśmy byli jakimś szczególnym celem planowanych ataków, chociaż każdego dnia możemy się przekonać, że jest inaczej. Ale w perspektywie historycznej, w perspektywie, która odnosi się do Polski jako części cywilizacji euroatlantyckiej, mającej swoje korzenie w starożytnej kulturze obszaru Morza Śródziemnego,

⁶³¹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 40. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 22 stycznia 2003 r.

ta wojna jest także naszą wojną. I stąd bez zastrzeżeń powinniśmy popierać nawet drastyczne przedsięwzięcia, które są konieczne, by tę wojnę wygrać. (Oklaski) Nie należy w żadnym wypadku nawiązywać do monachijskiego syndromu, który dzisiaj niestety wydaje się ożywać w niektórych sytuacjach. W tej sprawie popieramy deklaracje ministra Cimoszewicza.”⁶³²

Poseł Roman Giertych w imieniu klubu parlamentarnego Liga Polskich Rodzin podkreśla znaczenie stosunków Polski ze Stanami Zjednoczonymi, uważając je za szczególne. Stany Zjednoczone są bardziej prawdopodobnym sojusznikiem i obrońcą Polski niż Niemcy czy Francja. Zaznacza, że Stany Zjednoczone nawiązują strategiczne partnerstwa na całym świecie, nie ingerując zbyt w życie wewnętrzne swoich sojuszników, takimi partnerami są m.in. Anglia, Tajwan, Arabia Saudyjska i Chile. Polska według Ligii Polskich Rodzin mogłaby być strategicznym partnerem Stanów Zjednoczonych w Europie Środkowej, ale pod warunkiem większego zaangażowania Polski w relacje ze Stanami Zjednoczonymi niż z Unią Europejską. Przy tym Roman Giertych podkreśla, że współpraca ze Stanami Zjednoczonymi nie oznacza, że Polska powinna bezwarunkowo służyć Ameryce w konfliktach, które nie dotyczą jej interesów. Zachęca do zachowania własnej godności i szacunku dla Polski oraz kontynuowania udziału w misjach pokojowych na całym świecie jako wyraz gotowości służenia społeczności międzynarodowej. „Stosunki ze Stanami Zjednoczonymi mają miejsce szczególne. Uważam za bardziej prawdopodobne to, że to USA będzie nas bronić, niż to, że będą to robić Niemcy czy Francja. USA ma obyczaj, że wybiera sobie w różnych częściach świata partnerów strategicznych i ich broni, na ogół nie wtrącając się specjalnie w ich życie wewnętrzne. Takimi partnerami USA są: Anglia, Tajwan, Arabia Saudyjska, Chile. W Europie Środkowej mogłaby być Polska, ale musiałaby Polska się bardziej związać z USA niż z Unią Europejską. Wcale nie oznacza to, że mamy zaraz służyć Ameryce w wojnach, gdzie nie mamy żadnych interesów. Trzeba mieć trochę własnej godności i szanować się. Polska od wielu już lat uczestniczy w różnych misjach pokojowych na całym świecie, wszędzie tam, gdzie drogą negocjacji udało się zażegnać istniejące konflikty. Polska winna nadal wyrażać gotowość służenia społeczności międzynarodowej w tej mierze.”⁶³³

⁶³² Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 40. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 22 stycznia 2003 r.

⁶³³ Tamże.

Tabela 14 Ramy interpretacyjne jakie zostały poruszone przez Ministra Spraw Zagranicznych podczas Informacji Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej z debatą, która ma miejsce po jego wystąpieniu.

Rok expose	Rama interpretacyjna MSZ	Partia pozycyjna	Rama interpretacyjna			
			I	II	III	IV
2002	RAMA I	Platforma Obywatelska				
		Prawo i Sprawiedliwość	X			
		Polskie Stronnictwo Ludowe			X	
		Samobrona				
		Liga Polskich Rodzin		X		
2003	RAMA I RAMA III	Platforma Obywatelska	X	X		
		Prawo i Sprawiedliwość	X			
		Liga Polskich Rodzin	X			
2004	RAMA IV	---				

Źródło: Na podstawie Informacji ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej i debaty parlamentarnej.

Platforma Obywatelska w swoich wypowiedziach podczas debaty nad expose Ministra Spraw Zagranicznych podkreślała znaczenie doświadczeń zdobytych przez polskie siły zbrojne w Iraku, zwłaszcza w kontekście taktyki, strategii, zarządzania kryzysowego i logistyki. Platforma Obywatelska uważała, że ta wiedza może przyczynić się do podniesienia potencjału obronnego Polski. Polska zdaniem przedstawicieli Platformy Obywatelskiej traktuje NATO jako sojusz obronny, a jej obecność w tym sojuszu zależy od oczekiwań obrony własnego terytorium. Pozytywnie ocenia relacje polsko-amerykańskie i obecność wojsk amerykańskich w Europie.

Prawo i Sprawiedliwość akcentuje, że obecność baz wojskowych Stanów Zjednoczonych w Polsce ma na celu wzmocnienie sojuszu między krajami, co przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa Polski i wpływu na arenie międzynarodowej. Podkreśla znaczenie

polskiego udziału w walce z terroryzmem dla stosunków z USA. Prawo i Sprawiedliwość uważało, że Polska powinna aktywnie wspierać globalne wysiłki antyterrorystyczne.

Polskie Stronnictwo Ludowe w swoich wypowiedziach skupia się na Kongresie Polonii Amerykańskiej uznając ten organ za istotną organizację polonijną w USA, promującą polską kulturę i historię. Zaleca, aby Ministerstwo Spraw Zagranicznych doceniło rolę KPA w relacjach polsko-amerykańskich.

Posel Samoobrony krytykuje politykę wizową Stanów Zjednoczonych wobec Polaków, zwłaszcza wymogu odcisków palców. Wyrażał natomiast poparcie dla tych, którzy bojkotują podróże do USA z powodu tych przepisów. Krytykuje także relacje polsko-amerykańskie w kontekście udziału Polski w wojnie w Iraku.

Posel Ligii Polskich Rodzin w wystąpieniach po expose Ministra Spraw Zagranicznych zwracał uwagę na ważność dobrych stosunków Polski ze Stanami Zjednoczonymi, krytykuje pomysły tworzenia niezależnych sił zbrojnych UE. Wyraża oburzenie nad traktowaniem Polaków przez amerykańskich urzędników. Uznaje Stany Zjednoczone za potencjalnego strategicznego partnera Polski w Europie Środkowej. Zachęca do współpracy, ale podkreśla konieczność utrzymania własnej godności i szacunku dla Polski.

Wypowiedzi przedstawicieli klubów po expose Ministra Spraw Zagranicznych przedstawiają różnorodne perspektywy i opinie na temat stosunków polsko-amerykańskich, roli Polski w NATO, udziału w operacjach wojskowych, oraz kwestii polityki wizowej i traktowania Polaków w Stanach Zjednoczonych.

Relacje polsko-amerykańskie w polskim dyskursie prasowym w latach 1989-2019, na podstawie „Gazety Wyborczej”, „Rzeczpospolitej” oraz „Polityki”

5.1. Siatka pojęciowa i analityczna

Dyskurs medialny to termin odnoszący się do sposobu, w jaki media komunikują informacje i kształtują opinie społeczeństwa⁶³⁴. Obejmuje on szeroki zakres tematów, stylów, narracji i strategii używanych przez media w przekazywaniu informacji oraz wpływ, jaki mają one na percepcję rzeczywistości przez społeczeństwo⁶³⁵. Dyskurs medialny może być analizowany pod kątem różnych czynników, takich jak wybór tematów, ton używany w artykułach, sposoby prezentacji informacji oraz skutki tych przekazów na publiczność. Ostatecznie, dyskurs medialny odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu opinii publicznej i formowaniu społeczeństwa⁶³⁶. Jako kategoria analityczna jest on powszechnie używany w literaturze naukowej z zakresu mediów, komunikacji społecznej i nauk politycznych. Warto zaznaczyć, że pojęcie to może być używane przez różnych badaczy w nieco różny sposób, co może wpływać na jego definicję i zakres⁶³⁷.

Dyskurs publicystyczny jest podkategorią dyskursu medialnego. Odnosi się do specyficznego rodzaju dyskursu używanego w publicystyce, czyli formie dziennikarstwa, która ma na celu wyrażanie opinii, analizę zdarzeń oraz komentarze na temat bieżących wydarzeń i problemów społecznych, politycznych, kulturalnych⁶³⁸. W przeciwieństwie do tradycyjnego dziennikarstwa informacyjnego, które ma na celu przede wszystkim przekazywanie faktów w sposób obiektywny, publicystyka opiera się na subiektywnych opiniach i interpretacjach autora⁶³⁹. W dyskursie publicystycznym często można znaleźć argumenty, polemiki, retorykę oraz stylistyczne zabiegi mające na celu przekonanie czytelników do określonych stanowisk⁶⁴⁰. Ten rodzaj dyskursu jest często używany w komentarzach politycznych, recenzjach kulturalnych,

⁶³⁴ R. Fowler, *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*, Routledge, London 1991, s. 42-45.

⁶³⁵ N. Fairclough, *Media Discourse*, Arnold, London, 2000, s. 45-50.

⁶³⁶ M. Billig, *Ideology and Opinions: Studies in Rhetorical Psychology*, SAGE Publications, London 1991, s. 15-20.

⁶³⁷ R. Fowler, *op. cit.*, s. 22-35.

⁶³⁸ G. Kress, T. van Leeuwen, *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*, Arnold, London 2002, s. 98.

⁶³⁹ M. Jørgensen, L. J., Phillips, *Discourse Analysis as Theory and Method*, SAGE Publications, London 2002, s. 18-30.

⁶⁴⁰ N. Fairclough, *Media Discourse*, Arnold, London 2000, s. 45-50.

esejach oraz innych formach publicystycznych. Jego celem jest często nie tylko przekazanie informacji, ale również budowanie narracji, kształtowanie opinii czy nawet aktywne wpływanie na społeczny dyskurs⁶⁴¹.

Dyskurs medialny kształtował się w wyniku rozwinięcia modułu aksjologicznego w dyskursie potocznym. W procesie tym nastąpiło przeniesienie opisywanej i ocenianej rzeczywistości z obszaru życia codziennego w szersze życie społeczne. Podstawowym wyróżnikiem tekstów powstających w obrębie dyskursu publicystycznego jest perswazja, czyli wywieranie wpływu na odbiorców. Wpływ ten ma powodować zmiany lub umocnienie ich systemów przekonań i motywować ich zachowanie się w społeczeństwie⁶⁴². Nadawcami (autorami) dyskursu publicystycznego są zazwyczaj dziennikarze i redaktorzy radiowo-telewizyjni, którzy przedstawiając opinie określonych grup społecznych, dążą do tego, by wpłynąć na odbiorców i kształtować ich postawy w pożądanym kierunku. Najczęściej reprezentują oni stanowiska wydawców, za którymi stoją określone środowisko opiniotwórcze nierzadko powiązane z określonymi środowiskami politycznymi i biznesowymi. Przyjmują zatem również określone pozycje aksjologiczne, ideologiczne, światopoglądowe. To determinuje specyfikę narracji: prezentowanie określonych stanowisk, polemika i krytyka innych stanowisk, subiektywny dobór argumentów, odwoływanie się do perswazji⁶⁴³.

Dyskurs medialny i publicystyczny oraz dyskurs prasowy są związane z komunikacją w mediach, ale istnieją pewne różnice pomiędzy nimi. Dyskurs medialny obejmuje szeroki zakres treści przekazywanych przez media, w tym wiadomości, programy telewizyjne, filmy, reklamy, itp. Jest to ogólny termin odnoszący się do wszystkich form komunikacji medialnej⁶⁴⁴. Dyskurs publicystyczny koncentruje się na analizie, interpretacji i komentarzach dotyczących wydarzeń, trendów społecznych, politycznych i kulturalnych. Publicyści często zajmują się wyrażaniem opinii na temat tych zagadnień⁶⁴⁵. Natomiast dyskurs prasowy skupia się głównie na tekście drukowanym, czyli artykułach i komentarzach publikowanych w prasie. Może

⁶⁴¹ D. Machin, A. Mayr, *How to Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*, SAGE Publications, London 2012, s. 20.

⁶⁴² P. Chilton, C. Schäffner, *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse*, John Benjamins Publishing, Amsterdam 2002, s. 26-33.

⁶⁴³ P. R. R. White, E. A. Thomson, *The News Story as Rhetoric: linguistic approaches to the analysis of journalistic discourse*, [w:] *Communicating Conflict: Multilingual Case Studies of the News Media*, red. E. A. Thomson, P. R. R. White, Bloomsbury, s. 1-23; A. Awdiejew, *Ideologia, postawa a komunikacja*, [w:] *Ideologie w słowach i obrazach*, red. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Poprawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008, s. 65-72.

⁶⁴⁴ *Methods of Critical Discourse Analysis*, red. R. Wodak, M. Meyer, SAGE Publications, London 2001, s. 55 – 60.

⁶⁴⁵ Machin, D., Mayr, A., *How to Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction.*, SAGE Publications, London 2012, s. 15-22.

obejmować zarówno informacje, jak i opinie, ale w bardziej spójnej formie niż w przypadku dyskursu medialno-publicystycznego⁶⁴⁶.

Różnice między kategoriami dyskursu mogą być subtelne, ale głównie polegają na formie prezentacji treści. Dyskurs medialny i publicystyczny jest bardziej zróżnicowany i może obejmować różne media i style komunikacji⁶⁴⁷, podczas gdy dyskurs prasowy skupia się na tekstach drukowanych w gazetach i czasopismach⁶⁴⁸.

Prasa stanowi najstarszą formę przekazu medialnego, klasyfikując się jednocześnie do kategorii tzw. mediów tradycyjnych. Pojawienie się mediów elektronicznych, a zwłaszcza nowych mediów, których dystrybucja, przekaz i komunikacja dokonywane są za pośrednictwem Internetu, znacząco osłabiło pozycję mediów tradycyjnych, w tym szczególnie prasy⁶⁴⁹. Pozostaje ona jednocześnie wciąż najbardziej opiniotwórczym medium, stanowiąc źródło informacji dla większości przekazów i treści publikowanych w nowych mediach. Prasa uznawana jest również za medium o mniejszym potencjale manipulacyjnym niż tradycyjne media elektroniczne, a zwłaszcza internetowe⁶⁵⁰.

Niniejszy rozdział ma na celu ustalenie dominujących ram interpretacyjnych ujawniających się w głównym nurcie debaty prasowej dotyczącej relacji polsko-amerykańskich w latach 1989-2019. Do analizy wytypowano trzy tytuły: dwa dzienniki („Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita”) oraz tygodnik „Polityka”.

U podstaw doboru tytułów prasowych przyjęto cztery kryteria: 1) zakres oddziaływania (nakład); 2) ciągłość chronologiczna; 3) zróżnicowanie ideowo-światopoglądowe; 4) obecność na łamach problematyki polsko-amerykańskiej.

Dobór tytułów, które spełniają wszystkie cztery kryteria okazał się niemożliwy. Najbardziej problematyczne okazały się pierwsze, drugie i czwarte kryterium, których nie spełniło większość tytułów. Odnośnie do trzech wybranych tytułów, należy stwierdzić, że spełniają one trzy z czterech kryteriów, nie spełniają jednak kryterium trzeciego (zróżnicowanie ideowo-światopoglądowe). Jak ukazuje analiza dyskursu politycznego w zakresie programowej i debat parlamentarnych, zróżnicowanie ideologiczne jawi się jako faktor różnicujący

⁶⁴⁶ M. Meyer, *Between Theory and Method: Towards a Methodology for the Study of the Media Discourse in Society*, In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, SAGE Publications, London 2001, s. 52-68.

⁶⁴⁷ S. Hall, *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, SAGE Publications, London 1997, s. 10-30.

⁶⁴⁸ G. Kress, T. van Leeuwen, *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*, Arnold, London. 2001, s. 16-19.

⁶⁴⁹ D. Machin, A. Mayr, *How to Do Critical ...*, s. 25-27.

⁶⁵⁰ R. L. Steele, *Traditional and New Media*, [w:] *21st Century Communication. A Reference Handbook*, ed. W. F. Eadie, Sage, Thousand Oaks 2009, s. 492

stanowiska aktorów politycznych w kwestii relacji polsko-amerykańskich. Skromna reprezentacja tekstów prasowych dotyczących tych relacji w takich gazetach jak Trybuna (lewica) czy Nasz Dziennik (prawica) niesie jednak ryzyko przypadkowości wyprowadzonych stad wniosków.

Analiza treści oraz tematów poruszanych w artykułach pozwoliła na wyodrębnienie trzech ram interpretacyjnych:

- Stany Zjednoczone jako gwarant bezpieczeństwa Polski oraz Europy [RAMA 1],
- współpraca ze Stanami Zjednoczonymi w zakresie gospodarki, nauki i technologii [RAMA 2],
- współpraca polityczna między Polską a Stanami Zjednoczonymi [RAMA 3].

„Gazeta Wyborcza” to ogólnopolski opiniotwórczy dziennik społeczno-polityczny o profilu centro-liberalnym dziś bardziej można określić mianem soc-liberalnego, wydawany od 1989 przez spółkę Agora, z siedzibą w Warszawie. Redaktorem naczelnym od początku jego istnienia jest Adam Michnik. „Gazeta Wyborcza” powstała na podstawie uzgodnień Okrągłego Stołu jako organ prasowy Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” w kampanii wyborczej przed wyborami parlamentarnymi w 1989 roku. Po zerwaniu współpracy przez związek kontynuowała działalność jako niezależny dziennik⁶⁵¹. Wydawcą „Gazety Wyborczej” jest spółka Agora.

Nakład „Gazety Wyborczej” w poszczególnych latach ulegał zmianie. W latach 90-tych oscylował w granicach pół miliona egzemplarzy, natomiast w późniejszym okresie zaczął stopniowo spadać, osiągając w 2019 r. 95 tysięcy egzemplarzy. Z końcem kwietnia 2020 wydawca dziennika poinformował, że „Gazeta Wyborcza” posiada ponad 240 tys. stałych subskrybentów, którzy prenumerują wydanie elektroniczne gazety, a z końcem grudnia 2021 r. ta liczba przekroczyła 280 tys.⁶⁵², w czerwcu 2022 było to 290 tys. subskrybentów elektronicznych. Sprzedaż dzienna wydania papierowego w I kwartale 2023 roku wynosiła ok. 42 tys. egzemplarzy⁶⁵³. Większy nakład dziennika trafia m.in. na stacje benzynowe czy do

⁶⁵¹ P. Szpecht, „Gazeta Wyborcza” po 33 latach: Prasowy tygrys czy zakurzona kanapa?, <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/urodziny-gazeta-wyborcza-subskrypcja-ceny-promocja-historia-powstania-zalozyciel>, [dostęp: 22.10.2023].

⁶⁵² „Gazeta Wyborcza” z ponad 280 tys. prenumerat cyfrowych na koniec 2021 r., <https://www.agora.pl/gazeta-wyborcza-z-ponad-280-tys-prenumerat-cyfrowych-na-koniec-2021-r>, [dostęp: 22.10.2023].

⁶⁵³ M. Kurdupski, „Gazeta Wyborcza” z największym spadkiem sprzedaży w I kwartale 2023 roku, <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/gazeta-wyborcza-z-najwiekszym-spadkiem-sprzedazy-w-i-kwartale-2023-roku>, [dostęp: 22.10.2023].

placówek Poczty Polskiej⁶⁵⁴. W 2020 roku „Gazeta Wyborcza” była 10. najchętniej czytany dziennikiem w Europie⁶⁵⁵.

„Rzeczpospolita” to polska gazeta codzienna, a także portal internetowy, skupiający się na informacjach z dziedziny ekonomii, polityki, prawa, nauki, kultury oraz społeczeństwa. „Rzeczpospolita” została założona w 1982 roku, w okresie transformacji ustrojowej w Polsce po upadku komunizmu. Jej celem było dostarczanie rzetelnych informacji oraz analiz, wspieranie debaty publicznej i promowanie wartości demokratycznych. „Rzeczpospolita” była wydawana przez Polskapresse, jednego z największych koncernów medialnych w Polsce. Wydawcą gazety Rzeczpospolita jest Gremi Media S.A⁶⁵⁶.

„Rzeczpospolita” skoncentrowana jest na tematach gospodarczych, prawnych i politycznych. W swoich działaniach redakcyjnych stara się utrzymać wysoki standard dziennikarski oraz dostarczać czytelnikom informacje związane z bieżącymi wydarzeniami krajowymi i międzynarodowymi. Wraz z rozwojem mediów cyfrowych, „Rzeczpospolita” dostosowała się do nowych trendów, poszerzając swoją obecność w internecie. Portal internetowy gazety oferuje treści online, a czytelnicy mają dostęp do artykułów również w formie elektronicznej.

W roku 2016 „Rzeczpospolita” wydawana była w średnim nakładzie jednorazowym około 66 tys. egzemplarzy, a jej sprzedaż wynosiła ok. 55 tys. egzemplarzy⁶⁵⁷. W 2017 roku było to odpowiednio: 71 tys. oraz 49 tys. egzemplarzy, a sprzedaż ogółem w porównaniu do roku poprzedniego spadła o 9,8%⁶⁵⁸.

„Rzeczpospolita” to wielokrotny zwycięzca rankingu najczęściej cytowanych mediów w Polsce. W roku 2014 została uznana za najbardziej opiniotwórcze medium dekady (2004 – 2013). Również w 2016 r. „Rzeczpospolita” zwyciężyła w rankingu najbardziej opiniotwórczych mediów w Polsce, przygotowywanym cyklicznie przez Instytut Monitorowania Mediów⁶⁵⁹.

⁶⁵⁴ „Dziennik Gazeta Prawna” najwięcej stracił w lutym. Liderem „Fakt” ze sprzedażą na poziomie 212 tys. egz., <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/wyniki-sprzedazy-dziennikow-luty-2020-fakt-gazeta-wyborcza>, [dostęp: 22.10.2023].

⁶⁵⁵ *Download the latest Global Digital Subscriptions Snapshot 2020 Q3*, <https://archive.ph/pl8oZ>, [dostęp: 22.10.2023].

⁶⁵⁶ *Wydawca „Rzeczpospolitej” i „Parkietu” rozpoczyna współpracę z Google*, <https://www.rp.pl/media/art38352191-wydawca-rzeczpospolitej-i-parkietu-rozpoczyna-wspolprace-z-google>, [dostęp: 22.10.2023].

⁶⁵⁷ <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/sprzedaz-dziennikow-ogolnopolskich-w-2016-roku>, [dostęp: 02.10.2023].

⁶⁵⁸ <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/sprzedaz-gazet-codziennych-2017-rok-dane-zkdp>, [dostęp: 02.10.2023].

⁶⁵⁹ Tamże.

"Polityka" to jedno z najstarszych i najbardziej znanych czasopism politycznych w Polsce⁶⁶⁰. „Polityka” została założona w 1957 roku. W swej historii "Polityka" była periodykiem, w którym wielu wybitnych intelektualistów, dziennikarzy i polityków wyrażało swoje poglądy. Jest to czasopismo o profilu politycznym, które od samego początku swojej działalności angażowało się w bieżące wydarzenia polityczne, społeczne i kulturalne. Tygodnik jest wydawana przez Spółdzielnię Pracy Redakcja "Polityki". Redakcja stanowi spółdzielnię pracowniczą, co oznacza, że dziennikarze mają wpływ na zarządzanie i kierunek czasopisma.

"Polityka" skupia się na tematach politycznych, społecznych, kulturalnych i międzynarodowych. Prezentuje analizy, komentarze i opinie na temat wydarzeń w kraju i za granicą. Czasopismo odgrywa istotną rolę w życiu publicznym.

Wraz z rozwojem mediów cyfrowych, "Polityka" dostosowała się do nowych trendów, udostępniając treści online i korzystając z różnych platform, aby dotrzeć do różnorodnej publiczności. Nakład tygodnika „Polityka” może ulegać zmianom w zależności od wielu czynników, takich jak zmiany w czytelnictwie czy strategii wydawnicze. Szacuje się, że "Polityka" utrzymuje się jako jedno z najważniejszych czasopism politycznych w Polsce. Czasopismo wielokrotnie było nagradzane za jakość dziennikarstwa i wkład w rozwój debaty publicznej. Nakład tygodnika „Polityka” w poszczególnych latach podobnie jak w przypadku innych gazet wahał się jednak uśredniony w badanym okresie wyniósł 140 tysięcy egzemplarzy⁶⁶¹.

Nakład gazet w Polsce może być różny w zależności od danego tytułu. Popularne gazety ogólnokrajowe, takie jak "Gazeta Wyborcza" czy "Rzeczpospolita", zazwyczaj mają większy nakład niż gazety lokalne. W ostatnich latach obserwuje się trend spadku nakładu gazet papierowych, co jest związane z rozwojem mediów internetowych. Czytelnicy coraz częściej korzystają z informacji online. Gazety w Polsce, podobnie jak w innych państwach, borykają się z wyzwaniami związanymi z cyfryzacją mediów, konkurencją internetowych portali informacyjnych oraz zmieniającymi się preferencjami czytelników. W związku z tym wiele redakcji podejmuje wysiłki w kierunku dostosowania się do nowych trendów i poszukiwania nowych modeli biznesowych.

W analizowanych gazetach i tygodniku „Polityka” łączna ilość artykułów dotyczących bezpośrednio relacji polsko-amerykańskich była najwyższa w tygodniku „Polityka” i wyniosła

⁶⁶⁰ *Polityka liderem sprzedaży!* „Polityka” nr 40(2877)/2012, s. 97.

⁶⁶¹ T. Łysoń, *Zmieniający się rynek polskich tygodników opinii na początku pandemii COVID-19*, <https://compress.edu.pl/e-wydania/item/zmieniajacy-sie-rynek-polskich-tygodnikow-opinii-na-poczatku-pandemii-covid-19>, [dostęp: 24.02.2024].

151 artykułów, w „Gazecie Wyborczej” liczba ta wyniosła 81 artykułów, natomiast w „Rzeczpospolitej” była to liczba 42 artykułów. Najwięcej artykułów w „Rzeczpospolitej” oraz „Gazecie Wyborczej” pojawiło się w 2010 r. – było to 10 artykułów poruszających tematy relacji polsko-amerykańskich. W tygodniku „Polityka” najwięcej artykułów, bo aż 22 pojawiły się w 1999 roku. Liczba oraz tematyka artykułów w poszczególnych latach była zależna od wydarzeń w relacjach polsko-amerykańskich wizyt dyplomatycznych, zakupów sprzętu wojskowego oraz kwestii spornych pojawiających się w badanym okresie.

Tabela 15 Rekordy wyszukiwania odnoszące się do relacji polsko-amerykańskich.

Rekord wyszukiwania	Gazeta Wyborcza	Rzeczpospolita	Polityka
(relacje) polsko-amerykańskie i pochodne*	129 593	541	15 248
Polska	160 8278	11 918	73 783
Stany Zjednoczone	759 932	705	11 281

* pod uwagę wzięto różne formy zapisu (np. polsko-amerykański, polsko-amerykańskich; polsko-amerykańskiego, itp.) jak również odwrotność zapisu (amerykańsko-polski, itp.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zawartości archiwum: „Gazety Wyborczej”, „Rzeczpospolitej”, „Polityki”.

Dane z powyższej tabeli przedstawiają liczbę rekordów wyszukiwania w poszczególnych formach wyszukiwania treści w archiwach „Gazety Wyborczej”, „Rzeczpospolitej” oraz tygodnika „Polityka”. Należy tutaj zwrócić uwagę na szczególnie małą liczbę artykułów odnoszących się do relacji polsko-amerykańskich lub zawierających w swojej treści rekord „polsko-amerykańskie” (i pochodne) w „Rzeczpospolitej” – są to tylko 541 rekordy. Podobna sytuacja ma miejsce w tej gazecie w przypadku samego rekordu „Stany Zjednoczone”, który zawiera jedynie 705 pozycji. Dla porównania sprawdzony został również rekord „Polska”. O ile – jak należało się spodziewać w „Rzeczpospolitej” i „Polityce” liczba takich rekordów przewyższa wyraźnie liczbę rekordów „Stany Zjednoczone”, o tyle odwrotna sytuacja, którą stwierdzono w przypadku „Gazety Wyborczej” jest dużym zaskoczeniem.

5.2 Relacje polityczne

Relacjom politycznym – jak już wielokrotnie była o tym mowa – można przypisać pierwotny charakter zarówno w odniesieniu do współpracy militarnej, jak i ekonomicznej i

kulturalnej. Relacje polityczne służą zatem wypracowaniu określonej infrastruktury, klimatu dla bardziej uszczegółowionych form relacji.

W stosunkach bilateralnych, relacje polityczne mogą być bardzo zróżnicowane i obejmować wiele obszarów, takich jak dyplomacja, handel, współpraca militarna, czy też kultura. Te relacje mogą być oparte na wspólnych interesach, wartościach, historycznych powiązaniach lub konkretnych umowach i traktatach. Ważnymi elementami relacji politycznych w stosunkach bilateralnych są kontakty między przywódcami państw, wizyty dyplomatyczne, negocjacje międzynarodowe, wymiana ambasadorów, umowy handlowe, współpraca w dziedzinie obronności czy też kulturowe i naukowe wymiany⁶⁶².

W przypadku stosunków bilateralnych, te relacje mogą być szczególnie zróżnicowane i oparte na różnorodnych czynnikach, takich jak interesy, wartości, historyczne powiązania czy konkretne umowy i traktaty. Kontakty między przywódcami, wizyty dyplomatyczne, negocjacje międzynarodowe oraz różnego rodzaju umowy i współpraca są kluczowymi elementami tych relacji. Oparte na zaufaniu i wzajemnym zrozumieniu, relacje polityczne są istotne dla budowania trwałej infrastruktury współpracy międzynarodowej.

Największą liczbę artykułów w badanym okresie (1989-2019), odnoszących się do politycznych relacji polsko-amerykańskich, opublikowana została na łamach „Polityki” (50); w „Gazecie Wyborczej” tego typu artykułów ukazało się 28, natomiast w „Rzeczpospolitej” 13 artykułów.

Wspólne działania w obszarze dyplomacji, zwłaszcza w ramach i w odniesieniu do międzynarodowych organizacji, takich jak ONZ czy Unia Europejska, są tematami, które pojawiają się w dyskursie prasowym. W artykułach i komentarzach często porusza się kwestie związane ze wspólnymi wartościami demokratycznymi, prawnymi i kulturowymi, a także wspólnymi celami obu krajów. Tematyka artykułów dotyczących relacji polsko-amerykańskich w zakresie polityki dotyczyła w dużej mierze wizyt dyplomatycznych⁶⁶³, wypowiedzi ambasadorów dotyczących bieżących wydarzeń politycznych⁶⁶⁴, przygotowania oraz

⁶⁶² Smith, J., *Dyplomacja w relacjach międzynarodowych: Analiza teoretyczna i studium przypadku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2020, s. 25-30.

⁶⁶³ *Ostatni raz do USA*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/4486446/Ostatni-raz-do-USA>, [dostęp: 17.01.2024].

⁶⁶⁴ M. Bosacki, *Tarcza nie jest przeciw Rosji*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/4821692/TARCZA-NIE-JEST-PRZECIW-ROSI>, [dostęp: 10.01.2024]. B. Węglarczyk, *Jesteśmy i będziemy sojusznikami*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/7106624/Jestesmy-i-bedziemy-sojusznicami>, [dostęp: 12.12.2023].

zapowiedzi wizyt dyplomatycznych⁶⁶⁵, wywiadów z politykami⁶⁶⁶ oraz ekspertami⁶⁶⁷, które dotyczyły relacji polsko-amerykańskich.

Tygodnik „Polityka” najwięcej artykułów o tematyce związanej z polityką odnoszących się do relacji polsko-amerykańskich opublikował w 2017 r. Dotyczyły one konferencji w Monachium. Autor artykułu podejmuje próbę interpretacji przekazu, który administracja prezydenta Trumpa kieruje do sojuszników z Europy:

„Przyjmując optymistyczną interpretację, składem delegacji na najważniejsze europejskie forum bezpieczeństwa ekipa Trumpa chce przekonać Europę, że wbrew obawom przywiązuje znaczenie do tradycyjnych transatlantyckich więzi. W sobotę w specjalnym przemówieniu ma o tym mówić wiceprezydent Mike Pence. [...] W negatywnej interpretacji silna ekipa z Ameryki ma Europie pokazać, gdzie jest jej miejsce, a na europejskich członkach NATO wymusić zwiększenie wydatków obronnych. Część obserwatorów tak właśnie odebrała wystąpienie generała Mattis na pierwszym z jego udziałem forum ministrów obrony sojuszu”⁶⁶⁸.

Wątek rywalizacji między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską podjęty został w innym artykule na łamach „Polityki”. Jak konkluduje Łukasz Wójcik: „Wstępne słowa i czyny nowo zaprzysiężonego Donalda Trumpa to potwierdzają: po raz pierwszy od stu lat prezydent USA widzi w Europie rywala, a nie sojusznika”⁶⁶⁹.

W tym kontekście interesująco jawi się wątek podjęty przez dziennikarzy „Polityki”, dotyczący reperkusji, jakie wspomniane rozdziewięki pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Europą wywołują na polskiej scenie politycznej, w kontekście wizyty Donalda Trumpa w Warszawie. W kilku artykułach poświęconych tej kwestii, autorzy zwracają uwagę, sympatię, jaką rządząca od 2015 r. Polską prawica obdarzę prezydenta Trumpa i jego populistyczna

⁶⁶⁵ Szeff MSZ Radosław Sikorski w USA: Wyprawa po tarczę, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5136648/Szeff-MSZ-Radoslaw-Sikorski-w-USA—Wyprawa-po-tarcze>, [dostęp: 12.12.2023].

⁶⁶⁶ J. Paradowska, J. Baczyński, W. Włodyka, *Pół na pół*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1827198,1,pol-na-pol.read>, [dostęp: 12.02.2024].

⁶⁶⁷ *Wschodni filar*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1818730,1,wschodni-filar.read>, [dostęp: 22.01.2024]. M. Bosacki, *Chłód polsko-amerykański*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5020339/Chlod-polsko-amerykanski>, [dostęp: 10.01.2024].

⁶⁶⁸ M. Świerczyński, *Czego się spodziewać po konferencji w Monachium. I z kim NIE spotka się Andrzej Duda?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1694696,1,czego-sie-spodziewac-po-konferencji-w-monachium-i-z-kim-nie-spotka-sie-andrzej-duda.read>, [dostęp: 20.01.2024]. M. Świerczyński, *Monachium: Trump uspokaja i zapewnia o przyjaźni, ale w drugiej ręce trzyma kij*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1694742,1,monachium-trump-uspokaja-i-zapewnia-o-przyjazni-ale-w-drugiej-rece-trzyma-kij.read>, [dostęp: 20.01.2024].

⁶⁶⁹ Ł. Wójcik, *Ameryka Trumpa przeciw Europie*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1691498,1,ameryka-trumpa-przeciw-europie.read>, [dostęp: 20.01.2024].

politykę, z drugiej zaś strony – negatywny stosunek wobec niego ugrupowań opozycyjnych. Jest to typowy dla publicystyki sposób analizy politycznych wydarzeń, który ma na celu ukazanie różnych perspektyw oraz interpretacji. Przywołano w tym kontekście wypowiedź Adama Bielana, że „oczy całego świata były zwrócone na Warszawę”. W istocie też, skróty z przemówienia Donalda Trumpa pokazywały wszystkie wiodące stacje telewizyjne na świecie, m.in. CNN, Al Jazeera czy France24. Polityce Prawa i Sprawiedliwości oraz powiązane z nimi media, podkreślali bliskość ideologiczną oraz szczególną więź łączącą oba kraje pod rządami prawicy. Do Polski przyjechał, jak ujął we „wSieci” Stanisław Janecki, „»nasz Donald” – przeciwieństwo „waszego Donalda”, który urzęduje w Brukseli”⁶⁷⁰.

Można było również znaleźć komentarze polityczne dotyczące polityki zagranicznej Polski względem Stanów Zjednoczonych i reszty świata, którą zdaniem komentatorów można było w tym czasie określić jako bardzo jednostronną i proamerykańską.

„Liderzy PiS, w szczególności odpowiadający za prowadzenie polityki zagranicznej, bardzo potrzebowali sukcesu. Taką okazję stworzył im Trump. Ale to przecież za mało. W obecnej politycznej sytuacji Polski wcale nie uważam za sprawę oczywistą, iż sukces odnoszony przez polski rząd w polityce zagranicznej musi być także koniecznym sukcesem naszego kraju. Dzieje się tak z dwóch powodów. Pierwszym są głębokie zmiany linii polskiej polityki zagranicznej wprowadzone po ponownym dojściu do władzy PiS w 2015 r. Nie są one tylko korektą, ale – przede wszystkim w stosunku do Unii Europejskiej – bardzo poważną zmianą celów i kierunków. Drugi powód to koniec konsensu w sprawach naszej polityki, jaki ukształtował się w pierwszej połowie lat 90. ubiegłego wieku pomiędzy głównymi siłami politycznymi. Obecnie spory pomiędzy obozem władzy a opozycją nie dotyczą już sposobu realizacji powszechnie akceptowanych celów, ale spraw o podstawowym znaczeniu. Z powyższych względów pytanie postawione w tytule uważam za w pełni zasadne”⁶⁷¹.

Rozważając te kwestie, trzeba brać pod uwagę zarówno kontekst polityczny, jak i skutki dla Polski. Sukcesy w polityce zagranicznej nie zawsze przekładają się bezpośrednio na korzyści dla kraju. W przypadku Polski, zmiany w linii polityki zagranicznej wprowadzone

⁶⁷⁰ J. Skibicki, „Nasz Donald” w Warszawie, czyli jak Donalda Trumpa widzi polska prawica, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1711472,1,nasz-donald-w-warszawie-czyli-jak-donald-trumpa-widzi-polska-prawica.read>, [dostęp: 20.01.2024]. M. Świerczyński, Donald Trump umiejętnie grał na nastrojach Polaków. To gorzka pigułka dla opozycji, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1711530,1,donald-trump-umiejtnie-gral-na-nastrojach-polakow-to-gorzka-pigulka-dla-opozycji.read>, [dostęp: 20.01.2024]. J. Baczyński, Naczelny „Polityki” o skutkach wizyty Donalda Trumpa, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1711876,1,naczelny-polityki-o-skutkach-wizyty-donald-trumpa.read>, [dostęp: 20.01.2024].

⁶⁷¹ A. Hall, Polska polityka zagraniczna nie może się opierać tylko na relacjach z USA, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1712004,1,polska-polityka-zagraniczna-nie-moze-sie-opierac-tylko-na-relacjach-z-usa.read>, [dostęp: 20.01.2024].

przez rząd PiS w 2015 roku wywołały wiele dyskusji i kontrowersji, zwłaszcza w kontekście relacji z Unią Europejską. Pierwszym z wymienionych powodów jest istotna zmiana celów i kierunków polityki zagranicznej Polski, zwłaszcza w relacjach z Unią Europejską. Polska, będąc częścią Unii, jest zaangażowana w jej procesy i musi dążyć do wspólnego celu, zachowując jednocześnie swoje interesy narodowe. Zmiana tych celów i kierunków może prowadzić do konfliktów z innymi członkami Unii i osłabienia pozycji Polski na arenie międzynarodowej. Drugi powód dotyczy braku konsensusu w sprawach polityki zagranicznej między różnymi siłami politycznymi w Polsce. Konsensus ten był ważny dla jedności i skuteczności polityki zagranicznej kraju. Obecnie, gdy spory dotyczą fundamentalnych kwestii, może to prowadzić do podziałów wewnętrznych i osłabienia pozycji Polski na arenie międzynarodowej. Podsumowując, pytanie o to, czy sukcesy polskiego rządu w polityce zagranicznej są równoznaczne z sukcesem kraju, jest zasadne. Sukcesy w tej dziedzinie powinny przyczyniać się do dobra całego społeczeństwa, a ich brak może prowadzić do problemów zarówno w relacjach międzynarodowych, jak i wewnętrznych.

Kolejnym tematem odnoszącym się do kwestii politycznych były zmiany dotyczące telewizji w Polsce, które miały uderzyć w kapitał amerykański w Polsce i stację TVN: „Według Departamentu Stanu w USA kara na TVN zagraża wolności mediów w Polsce, a w konsekwencji także demokracji”⁶⁷². Temat wolności mediów w Polsce był szeroko komentowany zarówno w Stanach Zjednoczonych jak i w Polsce przez ambasador Stanów Zjednoczonych w Polsce Georget Mosbacher:

„W listopadzie ambasador weszła w bezpośredni konflikt z rządem, wystosowując list do Mateusza Morawieckiego w obronie TVN (właścicielem stacji jest amerykański Discovery Channel). Mosbacher działania wobec tej telewizji uznała za nieakceptowalne. Przekręciła przy okazji nazwisko premiera. List wywołał skandal i był szeroko komentowany. Jego upublicznienie i gniewne reakcje czołowych polityków PiS nie wróżą najlepiej relacjom Polska–USA.”⁶⁷³

Mosbacher wystosowała list do premiera w obronie TVN, stacji telewizyjnej będącej własnością amerykańskiego Discovery Channel, która była obiektem kontrowersji ze strony

⁶⁷² M. Ostrowski, *Czy PiS zdrze z Amerykanami? Departament stanu USA krytykuje Polskę za TVN*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1731228,1,czy-pis-zdrze-z-amerykanami-departament-stanu-usa-krytykuje-polske-za-tvn.read>, [dostęp: 20.01.2024].

⁶⁷³ M. Zaborowski, *Polska polityka zagraniczna w 2018 r.? Skok do basenu bez wody*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1776804,1,polska-polityka-zagraniczna-w-2018-r-skok-do-basenu-bez-wody.read>, [dostęp: 10.04.2024].

rządu. Ambasador uznała działania wobec TVN za nieakceptowalne i wywołała tym samym skandal, szczególnie zwracając uwagę na to, że popełniła błąd w nazwisku premiera.

„Gazeta Wyborcza” opublikowała 28 artykułów, które swoją tematyką odnosiły się zarówno do relacji polsko-amerykańskich jak i tematów dotyczących polityki w tychże relacjach. Najwięcej artykułów zostało opublikowanych w 2014 roku.

Artykuły dotyczyły między innymi debaty w Sejmie dotyczącej informacji Ministra Spraw Zagranicznych odnośnie do polityki zagranicznej:

„ Najwięcej emocji wzbudziły stosunki z USA i kwestia wiz dla obywateli polskich udających się do Stanów oraz niedawno wprowadzony przez USA wymóg pobierania odcisków palców i fotografowania przyjezdnych. Minister Cimoszewicz zapewniał, że od wielu miesięcy toczą się rozmowy z Amerykanami na ten temat. Mimo to na USA i polski rząd posypały się gromy z prawa i z lewa.- Polska, która staje się tak ważnym partnerem strategicznym USA, jest państwem drugorzędym w kwestii traktowania obywateli - mówił Jerzy Jaskiernia (SLD).- Stany powinny szanować swoich nie tak bardzo licznych w świecie przyjaciół - wtórował mu Jarosław Kaczyński (PiS).- Oczekujemy w tej sprawie sukcesów (...). Mamy coraz bardziej silne poczucie, że w polityce amerykańskiej rząd zachowuje się jak niezguła - skierował swe uwagi do polskiego rządu Jan Rokita (PO). Zdaniem Tadeusza Samborskiego (PSL) pogłębia się nasz "serwilizm wobec Stanów Zjednoczonych" ⁶⁷⁴.

Kwestia wiz dla obywateli polskich udających się do Stanów Zjednoczonych oraz nowe wymogi dotyczące pobierania odcisków palców i fotografowania przyjezdnych wywołały wiele emocji i kontrowersji w Polsce. Reakcje polityków z różnych ugrupowań odzwierciedlają zróżnicowane podejścia do relacji między Polską a Stanami Zjednoczonymi, jak również do sposobu, w jaki rząd Polski broni interesów obywateli. Opinie, które wyrażają niezadowolenie z traktowania obywateli polskich przez Stany Zjednoczone, sugerują, że pomimo jak twierdzą polscy politycy partnerstwa strategicznego między obydwojma krajami, niektórzy czują, że Polska nie jest odpowiednio traktowana. Krytycy argumentują, że Polska powinna być traktowana na równi z innymi partnerami strategicznymi Stanów Zjednoczonych i oczekują większego szacunku w relacjach między oboma krajami.

Kolejny z artykułów dotyczył obchodów Święta Niepodległości Stanów Zjednoczonych o których poinformował ambasador Stanów Zjednoczonych w Polsce: „Ambasada amerykańska co roku wybiera inne miasto, w którym organizuje obchody. Tym

⁶⁷⁴ D. Pszczółkowska, *Rzeczpospolita silna jak nigdy*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/2307314/Rzeczpospolita-silna-jak-nigdy> [dostęp: 12.12.2023].

razem będzie to Lublin. - Cieszymy się, że goście przyjadą do nas. Zawsze dawaliśmy wyraz naszego szacunku i sympatii do Amerykanów”⁶⁷⁵.

Gazeta „Rzeczpospolita” opublikowała w badanym okresie 13 artykułów odnoszących się do relacji polsko-amerykańskich w zakresie polityki. Najwięcej artykułów zostało opublikowanych w 2008 roku dotyczyły one negocjacji dotyczących umieszczenia w Polsce elementów tarczy antyrakietowej⁶⁷⁶.

Szefowa Kancelarii Prezydenta jest w Stanach Zjednoczonych od wtorku. Łopiński wyjaśniał, że pojechała do USA „dać wyraz” zaniepokojeniu głowy państwa stanem negocjacji w sprawie budowy w Polsce elementów tarczy antyrakietowej. Zdementował pogłoski o rzekomej „tajnej misji” Fotygi w czasie tej wizyty. – Opowiadanie o tajnej misji traktuję w kategoriach dowcipu – stwierdził Łopiński. Prezydencki minister odniósł się do opinii strony rządowej, która utrzymuje, że wyjazd nie był uzgadniany ani z premierem, ani szefem MSZ. Maciej Łopiński stwierdził, że było inaczej. – Prezydent tę decyzję podjął w piątek i w piątek MSZ został poinformowany – powiedział.⁶⁷⁷”

Wizyta szefowej Kancelarii Prezydenta w Stanach Zjednoczonych wywołała pewne kontrowersje i spekulacje na temat jej celu oraz charakteru. Maciej Łopiński, prezydencki minister, wyjaśnił, że głównym celem wizyty było wyrażenie zaniepokojenia stanem negocjacji w sprawie budowy elementów tarczy antyrakietowej w Polsce. Pojawiły się doniesienia o rzekomej "tajnej misji" szefowej Kancelarii Prezydenta w czasie tej wizyty. Maciej Łopiński zdementował te pogłoski, określając je jako dowcip. Wyjaśnił również, że decyzja o tej wizycie została podjęta przez prezydenta, a ministerstwo spraw zagranicznych zostało poinformowane o niej w piątek. Niektóre opinie sugerują, że wyjazd ten nie był uzgadniany z premierem ani szefem Ministerstwa Spraw Zagranicznych, co może wzbudzać pewne wątpliwości co do harmonii i koordynacji działań w polskim rządzie. Minister Łopiński podkreślił, że informacje te nie odzwierciedlają rzeczywistości, a decyzja o wizycie została odpowiednio skomunikowana. Kwestia ta pokazuje, jak istotne są skuteczna komunikacja i współpraca między różnymi organami władzy, zwłaszcza w kontekście ważnych spraw międzynarodowych, takich jak negocjacje dotyczące obronności.

⁶⁷⁵ K. Kowalik, *Amerykanie świętują u nas*,

<https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/4098433/Amerykanie-swietuja-u-nas> [dostęp: 12.12.2023].

⁶⁷⁶ W. Lorenz, *Amerykanie muszą coś dodać, a Polska trochę ustąpić*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/788881-Amerykanie-musza-cos-dodac--a-Polska-troche-ustapic.html>, [dostęp: 12.12.2023].

⁶⁷⁷ *Fotyga nie jechała negocjować tarczy*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/788903-Fotyga-nie-jechala-negocjowac-tarczy.html>, [dostęp: 20.04.2024].

Dotyczyły one również negocjacji dotyczących umieszczenia w Polsce elementów tarczy antyrakietowej ale odnoszących się do kwestii politycznych – nie bezpieczeństwa:

„Sławomir Nowak mówił w TVN 24: – Chcieli im dać wszystko, byle mieć tę bazę w Polsce. Dodał, że PO udało się to zmienić. – Uległość poprzedniego rządu prowadziła do niesymetrycznych relacji i tak naprawdę partnerstwo polsko-amerykańskie kończyło się na słowach – twierdził. Podkreślił, że obecny rząd nie prowadzi negocjacji z Amerykanami na kolanach”⁶⁷⁸.

Wypowiedź Sławomira Nowaka sugeruje, że poprzedni rząd, według niego, przyjmował zbyt uległe podejście wobec Stanów Zjednoczonych, co mogło prowadzić do nierównych relacji i braku rzeczywistego partnerstwa. Zdaniem Nowaka, dążenie poprzedniej administracji do zadowolenia Stanów Zjednoczonych mogło prowadzić do sytuacji, w której Polska stawiała się zbyt ustępliwa, a efektywność relacji na linii polsko-amerykańskiej była ograniczona. W jego ocenie, obecny rząd zmienił podejście, starając się bardziej równoważyć interesy Polski z relacjami ze Stanami Zjednoczonymi. Twierdzi, że teraz Polska nie prowadzi negocjacji z Amerykanami na kolanach, co może sugerować, że obecna administracja jest bardziej stanowcza i dąży do bardziej równorzędnych relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Jest to interpretacja polityczna, która odzwierciedla pewne podejście do stosunków międzynarodowych i strategii negocjacyjnej. Ostateczne oceny dotyczące skuteczności polityki zagranicznej można jednak dokonać dopiero po czasie, analizując faktyczne rezultaty i wpływ działań na interesy narodowe.

Tygodnik „Polityka” w badanym okresie opublikował najwięcej artykułów na temat relacji polsko-amerykańskich w zakresie polityki. Najwięcej artykułów pojawiło się w 2017 roku i dotyczyły one różnorodnych wydarzeń, takich jak konferencje w Monachium, wizyty prezydenta USA Donalda Trumpa w Polsce, oraz kwestii politycznych związanych z polską telewizją, szczególnie stacją TVN. „Gazeta Wyborcza” również poświęciła uwagę relacjom polsko-amerykańskim, publikując 28 artykułów na ten temat w badanym okresie. Najwięcej z nich pojawiło się w 2014 roku. Artykuły te poruszały różnorodne tematy z zakresu polityki, włączając w to debaty w Sejmie na temat polityki zagranicznej oraz obchody Święta Niepodległości Stanów Zjednoczonych. „Rzeczpospolita” skupiała się również na relacjach polsko-amerykańskich, choć opublikowała mniej artykułów w porównaniu do dwóch pozostałych tytułów. Najwięcej artykułów pojawiło się w 2008 roku, dotyczyły one negocjacji

⁶⁷⁸ W. Lorenz, *Prezydent i premier klócą się o tarczę*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/789838-Prezydent-i-premier-kloca-sie-o-tarcze-.html>, [dostęp: 20.12.2023]

związanych z umieszczeniem w Polsce elementów tarczy antyrakietowej co w tym okresie było najgorętszym, tematem w debacie politycznej w Polsce.

Analiza wskazuje, że relacje polsko-amerykańskie są istotnym tematem w polskich mediach, a ich omówienie obejmuje różnorodne aspekty, od wizyt dyplomatycznych po kwestie bezpieczeństwa i polityki zagranicznej.

5.3 Bezpieczeństwo oraz współpraca militarna w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi w dyskursie prasowym

Ocena bezpieczeństwa w relacjach Polski ze Stanami Zjednoczonymi często odzwierciedla się w dyskursie prasowym, który może być zróżnicowany w zależności od aktualnych wydarzeń, polityki zagranicznej i sytuacji międzynarodowej. Warto zauważyć, że opinie w mediach mogą być subiektywne i różnić się w zależności od politycznych sympatii czy punktu widzenia danego medium.

Polska jest członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego, a obecność amerykańskich wojsk na terytorium Polski jest kluczowym elementem współpracy obronnej. Decyzje dotyczące rozmieszczenia amerykańskich sił zbrojnych na terenie Polski są często analizowane i komentowane w prasie⁶⁷⁹.

Polska i Stany Zjednoczone są członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego, co jest istotnym elementem współpracy wojskowej i bezpieczeństwa⁶⁸⁰. Media skupiają się na wspólnych działaniach wojskowych⁶⁸¹, wzmocnieniu obecności Sojuszu Północnoatlantyckiego na wschodnich flankach⁶⁸² oraz innych inicjatywach mających na celu zwiększenie bezpieczeństwa regionu. Omawianie wspólnych projektów obronnych, zakupu

⁶⁷⁹ P. Wroński, *Nasze dwa układy z Ameryką*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/8371066/NASZE-DWA-UKLADY-Z-AMERYKA>, [dostęp: 25.02.2024]. B. Wieleński, *Cena za przyjaźń Trumpa rośnie*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/9060465/Cena-za-przyjazn-Trumpa-rosnie>, [dostęp: 20.02.2024].

⁶⁸⁰ Ł. Warzecha, *Utracona szansa Polski?*, <https://archiwum.rp.pl/artukul/850208-Utracona-szansa-Polski-.html>, [dostęp: 20.01.2024]. P. Zalewski, *Służalność to nie partnerstwo*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/9057353/Sluzalczosc-to-nie-partnerstwo>, [dostęp: 10.01.2024].

⁶⁸¹ M. Świerczyński, *Dlaczego sekretarz obrony USA unika wizyty w Polsce?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1717044,1,dlaczego-sekretarz-obrony-usa-unika-wizyty-w-polsce.read>, [dostęp: 11.01.2024].

⁶⁸² M. Świerczyński, *Polskie F-16 szykują się do pierwszej misji. To będzie przełom*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1651564,1,polskie-f-16-szykuja-sie-do-pierwszej-misji-to-bedzie-przelom.read>, [dostęp: 10.01.2024]. M. Kokot, A. Kondzińska, *Waszczykowski: naprawiłem stosunki z Ameryką*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/8139251/WASZCZYKOWSKI—NAPRAWILEM-STOSUNKI-Z-AMERYKA>, [dostęp: 15.02.2024].

sprzętu militarnego⁶⁸³ oraz udziału Polski w amerykańskich inicjatywach z zakresu bezpieczeństwa⁶⁸⁴ może być tematem artykułów prasowych.

Współpraca na poziomie dyplomatycznym i politycznym może być analizowana w kontekście bezpieczeństwa⁶⁸⁵. Komentarze polityków, wizyty dyplomatyczne i wspólne deklaracje mogą wpływać na obraz relacji między krajami⁶⁸⁶.

Współpraca służb wywiadowczych w kontekście walki z terroryzmem i zagrożeniami dla bezpieczeństwa⁶⁸⁷ może być omawiana w prasie. Media często odzwierciedlają także opinie społeczeństwa w kwestiach bezpieczeństwa. Analiza ankiet publicznych, komentarzy czy wywiadów może dostarczyć informacji na temat poziomu zaufania do sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi oraz ewentualnych obaw czy poparcia dla współpracy.

Ze względu na największą ilość artykułów odnoszących się do relacji polsko-amerykańskich w tygodniu „Polityka” w zakresie tematów związanych z bezpieczeństwem obronnością oraz relacjami polsko-amerykańskimi w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego tygodnik ten w badanym okresie również opublikował największą ilość artykułów odnoszących się do tej tematyki między Polską a Stanami Zjednoczonymi było ich aż 88. „Gazeta Wyborcza” opublikowała ich 46 natomiast „Rzeczpospolita” 16 artykułów w badanym okresie od 1989 do 2019 roku.

Tematyka artykułów dotyczących relacji polsko-amerykańskich w zakresie bezpieczeństwa, obronności, współpracy wojskowej oraz współpracy w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego dotyczyła w dużej mierze wypowiedzi Ministrów Obrony Narodowej, spotkań na najwyższym szczeblu dotyczących obronności i współpracy wojskowej, szczytów

⁶⁸³ M. Świerczyński, *Polska na ostatniej prostej do podpisania kontraktu na patrioty*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1742944,1,polska-na-ostatniej-prostej-do-podpisania-kontraktu-na-patrioty.read>, [dostęp: 22.01.2024]. M. Świerczyński, *Rząd podpisze umowę na dostawę systemu Patriot*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1743314,1,rzad-podpisze-umowe-na-dostawe-systemu-patriot.read>, [dostęp: 22.01.2024]. M. Świerczyński, *16 miliardów za patrioty. Podatnik oszczędzi, przynajmniej na razie*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1743488,1,16-miliardow-za-patrioty-podatnik-oszczedzi-przynajmniej-na-razie.read>, [dostęp: 22.01.2024].

⁶⁸⁴ R. Frister, *Tajne irańskie arsenały*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1508332,1,tajne-iranskie-arsenaly.read>, [dostęp: 16.01.2024].

⁶⁸⁵ M. Markowski, J. Krywko, *Amerykanie nie wylądowali*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/7669726/Amerykanie-nie-wyladowali>, [dostęp: 17.01.2024].

⁶⁸⁶ R. Kuźniar, *Warszawa warta uwagi. Do kogo nam bliżej: USA czy Rosji?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1511160,1,warszawa-warta-uwagi-do-kogo-nam-blizej-usa-czy-rosji.read>, [dostęp: 14.01.2024].

⁶⁸⁷ K. Szymborski, E. Bendyk, A. Gorzym, K. Wróblewski, *Kroki po szoku*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1835414,1,kroki-po-szoku.read>, [dostęp: 22.01.2024]. P. Wroński, *Idziemy na wojnę*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/1590197/IDZIEMY-NA-WOJNE>, [dostęp: 11.01.2024]. W. Cimoszewicz, *Odwaga nas zbliży*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/1795755/ODWAGA-NAS-ZBLIZY>, [dostęp: 15.02.2024].

Sojuszu Północnoatlantyckiego czy też kwestii związanych z tarczą antyrakietową, która miała zostać umieszczona na terenie Polski.

Gazeta „Polityka” w której zostało opublikowanych najwięcej artykułów dotyczących bilateralnej współpracy Polski i Stanów Zjednoczonych w zakresie bezpieczeństwa opublikowała najwięcej artykułów dotyczących tychże tematów w 2018 r. Dotyczyły one: pozycji Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim, która zdaniem autora jest coraz słabsza względem innych krajów oraz w odniesieniu do zainteresowania Stanów Zjednoczonych Polską i tym regionem Europy⁶⁸⁸. Kilka artykułów w 2018 r. dotyczyło ważnej kwestii w relacjach polsko-amerykańskich w zakresie bezpieczeństwa - odpisania kontraktu na zakup od Stanów Zjednoczonych „Patriotów”⁶⁸⁹. Kolejnym tematem poruszonym w tygodniku „Polityka” była sprawa zwiększenia obecności wojsk Stanów Zjednoczonych w Polsce: „Pentagon milczy w kwestii kolejnych wojsk USA w Polsce. Strategia wyprzedzania decyzji sojusznika okazała się nieskuteczna”⁶⁹⁰, której poświęcono kilka artykułów w 2018 roku⁶⁹¹. Ze względu na brak zaufania państw Europy do ówczesnego prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa rósł brak zaufania do Sojuszu Północnoatlantyckiego co również stało się przedmiotem analizy w tygodniku „Polityka”⁶⁹².

W odniesieniu do współpracy w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego ważnym wydarzeniem był szczyt Sojuszu w Brukseli, który miał miejsce w 2018 roku: „Spotkanie przywódców NATO w Brukseli może się okazać ważniejsze niż to w Newport czy Warszawie. Na stole będzie rola i przyszłość Ameryki w Sojuszu, a więc i przyszłość jego samego. A co za

⁶⁸⁸ J. Ćwieluch, *Coraz słabsza pozycja Polski w NATO*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1740304,1,coraz-slabsza-pozycja-polski-w-nato.read>, [dostęp: 20.01.2024].

⁶⁸⁹ M. Świerczyński, *Polska na ostatniej prostej do podpisania kontraktu na patrioty*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1742944,1,polska-na-ostatniej-prostej-do-podpisania-kontraktu-na-patrioty.read>, [dostęp: 22.01.2024]. M. Świerczyński, *Rząd podpisze umowę na dostawę systemu Patriot*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1743314,1,rzad-podpisze-umowe-na-dostawe-systemu-patriot.read>, [dostęp: 22.01.2024]. M. Świerczyński, *16 miliardów za patrioty. Podatnik oszczędzi, przynajmniej na razie*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1743488,1,16-miliardow-za-patrioty-podatnik-oszczedzi-przynajmniej-na-razie.read>, [dostęp: 22.01.2024].

⁶⁹⁰ M. Świerczyński, *Mariusz Błaszczak nie przywiózł dywizji z Waszyngtonu*, [polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1747260,1,mariusz-blaszczak-nie-przywiozl-dywizji-z-waszyngtonu.read](https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1747260,1,mariusz-blaszczak-nie-przywiozl-dywizji-z-waszyngtonu.read), [dostęp: 22.01.2024 r].

⁶⁹¹ M. Świerczyński, *Dwa miliardy za dywizję. Polska oferta dla USA jest sensacją w NATO*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1750796,1,dwa-miliardy-za-dywizje-polska-oferta-dla-usa-jest-sensacja-w-nato.read>, [dostęp: 15.01.2024].

⁶⁹² M. Świerczyński, *NATO w kryzysie zaufania. Ratuj się, kto może?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1749132,1,nato-w-kryzysie-zaufania-ratuj-sie-kto-moze.read>, [dostęp: 22.01.2024]

tym idzie, strategiczna przyszłość Polski”⁶⁹³. Był on określany jako jeden z najważniejszych po Newport oraz szczycie w Warszawie⁶⁹⁴. Wizyta prezydenta Polski Andrzeja Dudy w Stanach Zjednoczonych była kolejnym ważnym wydarzeniem w zakresie bezpieczeństwa. Prezydent Polski Andrzej Duda odbył wizytę z jednym strategicznym celem – stworzenie stałej bazy wojskowej Stanów Zjednoczonych w Polsce⁶⁹⁵.

„Andrzej Duda już nadał nazwę amerykańskiej bazie w Polsce, ale nie znalazł chętnego do jej budowy. Fort Trump – to sformułowanie zostanie zapewne najbardziej zapamiętane z wizyty Andrzeja Dudy w Białym Domu. „Zbudujemy wspólnie Fort Trump w Polsce” – tak w Gabinetcie Ovalnym, przed oficjalnymi rozmowami, polski prezydent próbował pół-żartem, półserio zmotywować Donalda Trumpa do bardziej zdecydowanej deklaracji o stałej bazie w Polsce”⁶⁹⁶.

Propozycja nazwania amerykańskiej bazy w Polsce "Fort Trump" przyciągnęła uwagę mediów i opinii publicznej, zarówno w Polsce, jak i za granicą. To niecodzienne sformułowanie było wynikiem próby prezydenta Andrzeja Dudy, do zmotywowania prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa do bardziej zdecydowanej deklaracji dotyczącej utworzenia stałej bazy wojskowej w Polsce. Nazwa "Fort Trump" miała być wyrazem uznania dla prezydenta Stanów Zjednoczonych, ale jednocześnie bydziła różne reakcje i interpretacje. Dla niektórych to symbol współpracy i solidarności między Polską a Stanami Zjednoczonymi w dziedzinie bezpieczeństwa, podczas gdy dla innych brzmiał jak nadmierna demonstracja przywiązania do prezydenta Trumpa i zbytne uzależnienie się od jego decyzji. Propozycja ta pokazywała determinację Polski w kwestii zacieśnienia współpracy obronnej ze Stanami Zjednoczonymi oraz próbę wywarcia wpływu na decyzje administracji amerykańskiej poprzez używanie takiej symboliki. Ostatecznie, nazwa "Fort Trump" może być zapamiętana jako część szerszego kontekstu relacji polsko-amerykańskich w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa.

⁶⁹³ M. Świerczyński, *Szczyt wszystkich strachów? W Brukseli o dalszych losach NATO*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1755606,1,szczyt-wszystkich-strachow-w-brukseli-o-dalszych-losach-nato.read>, [dostęp: 15.01.2024].

⁶⁹⁴ M. Świerczyński, *Nerwowy szczyt NATO. Co zrobić z tym Trumpem?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1756192,1,nerwowy-szczyt-nato-co-zrobic-z-tym-trumpem.read>, [dostęp: 15.01.2024].

⁶⁹⁵ M. Świerczyński, *Andrzej Duda bazy nie przywiezie*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1764312,1,andrzej-duda-bazy-nie-przywiezie.read>, [dostęp: 15.01.2024].

⁶⁹⁶ M. Świerczyński, *Fort Trump jeszcze poczeka*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1764412,1,fort-trump-jeszcze-poczeka.read>, [dostęp: 20.01.2024].

Był to kolejny ważny temat w 2018 roku, któremu zostało poświęconych kilka artykułów w tygodniku „Polityka”⁶⁹⁷.

„Euforia związana z Fort Trump nie trwała długo. Z Pentagonu nadchodzą studzące entuzjazm wypowiedzi wiceministra i sekretarza obrony USA. To jeszcze nie jest zimny prysznic, ale jasny sygnał, że kwestia ustanowienia w Polsce stałej bazy sił lądowych USA jest odległa i niepewna. Sekretarz ds. armii, czyli cywilny zwierzchnik sił lądowych USA (każdy rodzaj wojsk ma tam swojego wiceministra), Mark Esper powiedział agencji AFP, że proponowane mu w Polsce lokalizacje, które miał oglądać w styczniu, nie odpowiadały wojskom lądowym pod względem wielkości i dostępności terenu do ćwiczeń. AFP tytułuje swoją depezę: „Polska może nie być gotowa na Fort Trump: zwierzchnik armii”, choć cytatu z Espera o braku takiej gotowości nie zawiera”⁶⁹⁸.”

Wątpliwości co do realizacji Fort Trump w Polsce, wskazują na konkretne problemy z lokalizacjami oraz ogólną niepewność i brak gotowości do podjęcia ostatecznej decyzji. Wypowiedz z Pentagonu, są kluczowe w zrozumieniu sytuacji i perspektyw tego projektu.

„Gazeta Wyborcza” w której zostało opublikowanych 46 artykułów dotyczących bilateralnej współpracy Polski i Stanów Zjednoczonych w zakresie bezpieczeństwa opublikowała najwięcej artykułów dotyczących tychże tematów w 2008 roku. W tym roku najwięcej artykułów dotyczących bezpieczeństwa dotyczyło negocjacji między Polską a Stanami Zjednoczonymi w zakresie budowy tarczy antyrakietowej w Polsce.

„Tymczasem w Polsce macie nowy rząd z wielkim kapitałem politycznym i poparciem społecznym. I ten rząd dokonuje poważnej redefinicji miejsca Polski w świecie, w tym także w stosunkach z USA. Czy to oznacza, że rządy Polski i USA nie dogadają się w sprawie tarczy? Z naszej strony właściwe pytanie brzmi: czy Polska chce tej umowy? Wielu ludzi w Pentagonie i Departamencie Stanu, z którymi rozmawiam, bardzo w to powątpiewa. Polska twierdzi, że chce tej umowy, ale w zamian za gwarancje bezpieczeństwa, za rakiety Patriot i za zwiększoną pomoc dla polskiej armii. Rząd USA części z tych żądań nie jest w stanie, a innych nie chce spełnić. Żądanie pierwsze to dwustronne gwarancje bezpieczeństwa USA dla Polski, takie jakie dawno temu daliśmy Turcji i Włochom. Wszyscy inni w NATO zapytają: a dlaczego dajecie Polsce coś

⁶⁹⁷ M. Świerczyński, *Fortu Trump nie będzie. Polska „niegotowa” na bazy USA?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1764654,1,fortu-trump-nie-bedzie-polska-niegotowa-na-bazy-usa.read>, [dostęp: 20.01.2024]. M. Świerczyński, *Fort Trump nie budzi entuzjazmu w USA*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1768396,1,fort-trump-nie-budzi-entuzjazmu-w-usa.read>, [dostęp: 20.01.2024]. M. Świerczyński, *Hybrydowy Fort Trump*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1770914,1,hybrydowy-fort-trump.read>, [dostęp: 20.01.2024].

⁶⁹⁸ M. Świerczyński, *Fortu Trump nie będzie. Polska „niegotowa” na bazy USA?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1764654,1,fortu-trump-nie-bedzie-polska-niegotowa-na-bazy-usa.read>, [dostęp: 20.01.2024].

więcej niż nam? USA więc tego Polsce nie dadzą. Ale jeśli Warszawie chodzi tu nie o nowy traktat, lecz o gwarancje, że Ameryka będzie dzielić się z nią np. informacjami wywiadowczymi, to myślę, że Ameryka może o tym rozmawiać. Drugi postulat to zwiększenie pomocy wojskowej dla Polski. Z tym też jest problem. Pentagon jest przekonany, że Polska dostała już w ostatnich latach wielką pomoc 750 mln dol. na modernizację armii, ale nie potrafiła tych pieniędzy właściwie wykorzystać. Więc nie ma sensu dawać Warszawie jeszcze więcej. W trzeciej sprawie rakiet Patriot to z tego, co słyszę w Pentagonie, wynika, że USA nie mogą w najbliższych latach dać Polsce takich rakiet krótkiego zasięgu najnowszej generacji, bo ich nie mamy. Moglibyśmy dać starsze, ale tych Polska nie chce, co jest oczywiście zrozumiałe”⁶⁹⁹.

Analiza sytuacji dotyczącej potencjalnej umowy między Polską a Stanami Zjednoczonymi w sprawie tarczy antyrakietowej pokazuje, że istnieją różnice w oczekiwaniach i możliwościach obu stron. Rząd Polski, wyraża chęć podpisania umowy, ale pod warunkiem uzyskania gwarancji bezpieczeństwa, wsparcia w postaci systemów obronnych, takich jak rakiety Patriot, oraz zwiększonej pomocy wojskowej. Istnieją pewne trudności w realizacji tych żądań. Stany Zjednoczone mogą nie być gotowe na przyjęcie dwustronnych gwarancji bezpieczeństwa dla Polski, które wykraczają poza standardowe zobowiązania w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, aby uniknąć konfliktu z innymi członkami sojuszu. Względem zwiększenia pomocy wojskowej, Pentagon może mieć obawy co do efektywności wykorzystania tych środków przez Polskę, co może wpływać na decyzję o dalszym wsparciu. Co do żądania dotyczącego rakiet Patriot, ograniczenia techniczne i brak dostępności najnowszych rakiet mogą utrudniać spełnienie tego postulatu przez Stany Zjednoczone. W rezultacie, choć istnieje wola polskiego rządu do zawarcia umowy w sprawie tarczy antyrakietowej ze Stanami Zjednoczonymi, różnice w oczekiwaniach i możliwościach obu stron stanowiły przeszkodę w finalizacji porozumienia.

Kolejnym tematem było dokładne umiejscowienie tarczy zarówno w Polsce jak i w Czechach.

„Według źródeł dyplomatycznych oferta modernizacji polskiej armii przywieziona przez Amerykanów do Warszawy na początku kwietnia była ciekawa, ale niewystarczająca. Polskim warunkiem zgody na tarczę jest właśnie rozpisane na wiele lat wsparcie wojskowe, a w

⁶⁹⁹ M. Bosacki, *Chłód polsko-amerykański*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5020339/Chlod-polsko-amerykanski>, [dostęp 12.12.2023]. M. Wojciechowski, *Polska: z tarczą powoli*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5050763/Polska--z-tarcza-powoli>, [dostęp 12.12.2023]. *Umowa w sprawie tarczy jeszcze w tym tygodniu*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5160808/Umowa-w-sprawie-tarczy-jeszcze-w-tym-tygodniu>, [dostęp: 12.01.2024]. *Szef MSZ Radosław Sikorski w USA: Wyprawa po tarczę*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5136648/Szef-MSZ-Radoslaw-Sikorski-w-USA—Wyprawa-po-tarcze>, [dostęp: 12.01.2024].

szczegółności wyposażenie obrony przeciwlotniczej w rakiety typu Patriot. [...] Z informacji "Gazety" wynika, że Amerykanie sondowali też Czechów, czy oprócz radaru nie zgodziliby się na przyjęcie u siebie bazy antyrakiet. Praga podobno nie odmówiła, ale zastrzegła, że z przyczyn politycznych (bardzo silna opozycja) wolałaby zostać tylko z radarem.⁷⁰⁰”

Gazeta „Rzeczpospolita” opublikowała w badanym okresie 16 artykułów dotyczących współpracy Polski i Stanów Zjednoczonych w zakresie bezpieczeństwa najwięcej artykułów o tej tematyce zostało opublikowanych w 2008 roku było ich 5. Podobnie jak w przypadku roku 2008 w „Gazecie Wyborczej” tematy dotyczące bezpieczeństwa w tymże roku w gazecie „Rzeczpospolita” podobnie dotyczyły kwestii związanych z negocjacjami w sprawie tarczy antyrakietowej artykuły dotyczyły kwestii politycznych wewnątrz Polski odnoszących się do tarczy antyrakietowej⁷⁰¹ jak i wizyt przedstawicieli Polski w Stanach Zjednoczonych w celu negocjacji związanych z umową dotyczącą tarczy⁷⁰².

„Zakończyła się ostatnia runda negocjacji na temat budowy w Polsce amerykańskiej bazy. Waszyngton przedstawił też propozycję w sprawie modernizacji polskiej armii. Teraz rząd musi podjąć decyzję”⁷⁰³.

Propozycja modernizacji polskiej armii, przygotowana przez stronę amerykańską, może być elementem porozumienia lub stanowić dodatkowy czynnik motywujący do zawarcia umowy. Rząd polski stał przed zadaniem podjęcia decyzji, która będzie miała znaczący wpływ na przyszłość relacji między Polską a Stanami Zjednoczonymi, a także na bezpieczeństwo kraju oraz jego zdolność obronną. Decyzja musiała uwzględniać zarówno kwestie polityczne, jak i strategiczne, oraz zapewnić optymalne zabezpieczenie interesów Polski.

Analizując te informacje, możemy zauważyć, że tematyka bezpieczeństwa i obronności w relacjach polsko-amerykańskich stanowi istotny obszar zainteresowań w polskich mediach, szczególnie w tygodniku "Polityka", który opublikował największą liczbę artykułów na ten temat w badanym okresie.

⁷⁰⁰ Czy Czesi wezmą całą tarczę antyrakietową?, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5080752/Czy-Czesi-wezma-cala-tarcze-antyrakietowa->, [dostęp: 12.01.2024]. Czesi nie chcą amerykańskich antyrakiet <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5082341/Czesi-nie-chca-amerykanskich-antyrakiet>, [dostęp: 12.01.2024]. Czy Obama podzieli tarczę, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5232922/Czy-Obama-podzieli-tarcze>, [dostęp: 12.01.2024].

⁷⁰¹ W. Lorenz, *Prezydent i premier klóca się o tarczę*, <https://archiwum.rp.pl/artukul/789838-Prezydent-i-premier-kloca-sie-o-tarcze-.html>, [dostęp: 11.11.2023].

⁷⁰² Fotyga nie jechała negocjować tarczy, <https://archiwum.rp.pl/artukul/788903-Fotyga-nie-jechala-negocjowac-tarczy.html>, [dostęp: 11.11.2023].

⁷⁰³ W. Lorenz, P. Gillert, *Polska przyjmie tarczę?*, <https://archiwum.rp.pl/artukul/790172-Polska-pryjmie-tarcze-.html>, [dostęp: 12.11.2023]. A. Pisalnik, *Operetkowy spór o tarczę antyrakietową*, <https://archiwum.rp.pl/artukul/791280-Operetkowy-spor-o-tarcze-antyrakietowa.html>, [dostęp: 11.11.2023].

Tygodnik "Polityka" skupiał się na różnorodnych aspektach współpracy wojskowej i bezpieczeństwa pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi. Artykuły te obejmowały wypowiedzi polskich Ministrów Obrony Narodowej, spotkania na najwyższym szczeblu dotyczące obronności, a także kwestie związane z umieszczaniem tarczy antyrakietowej na terenie Polski. Ważne wydarzenia, takie jak szczyt Sojuszu Północnoatlantyckiego w Brukseli w 2018 roku oraz wizyta prezydenta Polski Andrzeja Dudy w Stanach Zjednoczonych, były również przedmiotem zainteresowania i analizy w tych artykułach. Próba stworzenia stałej bazy wojskowej Stanów Zjednoczonych w Polsce, znana jako "Fort Trump", również stanowiła istotny temat.

"Gazeta Wyborcza" oraz "Rzeczpospolita" również poruszały te kwestie, skupiając się głównie na negocjacjach dotyczących tarczy antyrakietowej w 2008 roku. W obu gazetach widać też analizę politycznych aspektów tych negocjacji oraz ich wpływ na sytuację wewnętrzną Polski.

Relacje polsko-amerykańskie w kontekście bezpieczeństwa i obronności są tematem o dużym znaczeniu dla polskich mediów, odzwierciedlając ważność tych relacji dla polskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa narodowego.

5.4 Kwestie gospodarcze i naukowo-technologiczne w polskim dyskursie prasowym

Relacje handlowe między Polską a Stanami Zjednoczonymi są również ważnym tematem. Negocjacje handlowe, inwestycje i współpraca gospodarcza wpływają na postrzeganie obu krajów.

W kontekście kwestii gospodarczych i naukowo-technologicznych, relacje między Polską a Stanami Zjednoczonymi są przedmiotem zainteresowania w polskim dyskursie prasowym. Media często analizują obroty handlowe między Polską a Stanami Zjednoczonymi, a także inwestycje amerykańskich firm w Polsce⁷⁰⁴. Współpraca gospodarcza, umowy handlowe i rozwijanie partnerstw biznesowych są istotnymi tematami, które mogą być omawiane w kontekście rozwoju gospodarczego obu krajów⁷⁰⁵. W relacjach naukowo-technologicznych ważną rolę odgrywa współpraca w dziedzinie innowacji i transferu

⁷⁰⁴ *Polsko-amerykańskie ubezpieczenia*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/95660/Polsko-amerykanskie-ubezpieczenia>, [dostęp: 26.07.2023].

⁷⁰⁵ E. Zychowicz, *Amerykańskie pieniądze, polska przedsiębiorczość*, <https://archiwum.rp.pl/artukul/41826-Amerykanskie-pieniadze--polska-przedsiębiorczosc.html>, [dostęp: 06.01.2024].

technologii⁷⁰⁶. Media mogą także analizować projekty badawcze, partnerstwa naukowe oraz udziały polskich naukowców w programach badawczych realizowanych we współpracy z instytucjami amerykańskimi⁷⁰⁷.

Rozwój startupów, przedsiębiorczość oraz wspieranie innowacyjnych przedsięwzięć są tematami, które mogą przyciągać uwagę mediów. Współpraca z amerykańskimi inwestorami czy udział polskich firm w programach akceleryjnych w Stanach Zjednoczonych mogą być przedmiotem artykułów. Kwestie związane z polityką przemysłową, zwłaszcza w sektorach kluczowych dla nauki i technologii, mogą być analizowane w kontekście współpracy Polski i USA. To obejmuje również zagadnienia związane z regulacjami, patentami czy ochroną własności intelektualnej.

Współpraca w dziedzinie edukacji i wymiany akademickiej jest istotnym elementem relacji naukowo-technologicznych⁷⁰⁸. Programy wymiany studenckiej, stypendia, czy współpraca między uczelniami są tematami, które mogą być poruszane w prasie. W obliczu wzrostu cyberzagrożeń, współpraca w zakresie cyberbezpieczeństwa może być istotnym tematem w relacjach polsko-amerykańskich. Incydenty cybernetyczne, wspólne inicjatywy na rzecz zabezpieczeń cyfrowych oraz wymiana doświadczeń w tej dziedzinie mogą być omawiane w mediach⁷⁰⁹. Kwestie związane z polityką przemysłową, zwłaszcza w sektorach kluczowych dla nauki i technologii, mogą być analizowane w kontekście współpracy Polski i USA. To obejmuje również zagadnienia związane z regulacjami, patentami czy ochroną własności intelektualnej.

Kwestie gospodarcze i naukowo-technologicznych w relacjach między Polską a Stanami Zjednoczonymi są przedmiotem zainteresowania w polskim dyskursie prasowym jednak znacznie mniejszym niż relacje polityczne i kwestie związane z bezpieczeństwem i współpracą wojskową. Media często analizują obroty handlowe między Polską a Stanami Zjednoczonymi, a także inwestycje amerykańskich firm w Polsce czy też umowy między Państwami dotyczące kwestii gospodarczych, naukowych oraz technologicznych. Ze względu na charakter relacji łączących Polskę i Stany Zjednoczone kwestie te mimo tego, że są ważnym

⁷⁰⁶ A. Lubowski, *Ameryka kontra Europa*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1864324,1,ameryka-kontra-europa.read>, [dostęp: 10.01.2024]. *Amerykański biznes plus polski intelekt*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/4870315/Amerykanski-biznes-plus-polski-intelekt>, [dostęp: 10.01.2024].

⁷⁰⁷ P. Wroński, *Nasze dwa układy z Ameryką*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/8371066/NASZE-DWA-UKLADY-Z-AMERYKA>, [dostęp: 11.02.2024].

⁷⁰⁸ *Amerykański biznes plus polski intelekt*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/4870315/Amerykanski-biznes-plus-polski-intelekt>, [dostęp: 10.01.2024]. *Obama odleciał, F-16 przylecą*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/7418678/Obama-odlecial--F-16-przyleca>, [dostęp: 10.01.2024].

⁷⁰⁹ M. Ostrowski, *Barack Obama dla „Polityki”*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1516658,1,barack-obama-dla-polityki.read>, [dostęp: 11.02.2024].

elementem relacji między państwami w dyskursie prasowym nie znajdują takiego odzwierciedlenia.

Najwięcej artykułów odnoszących się do kwestii gospodarczych oraz naukowo-technologicznych w relacjach między Polską a Stanami Zjednoczonymi zostało opublikowanych w tygodnik „Polityka” były to 23 artykuły w badanym okresie. Kolejną gazetą była „Rzeczpospolita” z 13 artykułami dotyczącymi kwestii gospodarczych oraz naukowo-technologicznych, natomiast 9 artykułów o tej tematyce opublikowała „Gazeta Wyborcza”.

Tygodnik „Polityka” opublikował w badanym okresie najwięcej artykułów sprawą w relacjach polsko-amerykańskich związanych z gospodarką, nauką i technologią. Najwięcej artykułów zostało opublikowanych w „Polityce” w 1999 roku. Jeden z artykułów dotyczył McDonaldyzacji Polski, która zaczęła się dokonywać po 1989 r. kiedy to zachodnie w tym amerykańskie towary, usługi i firmy zaczęły nieskrępowanie napływać do Polski. Jednym z najważniejszych i najliczniejszych elementów tego procesu były restauracje szybkich dań McDonald’s:

„Restauracje McDonald’s w wielu historycznych miastach stają się kluczowym punktem szkolnych wycieczek. W odczuciach dzieci pochodzących z rejonów kraju, nietkniętych jeszcze McDonaldyzacją, zabytki Warszawy lub Krakowa, z Wawelem na czele, niewiele znaczą w konkurencji z glansowanymi posadzkami placówki sprzedającej prefabrykowane mity. Smok wawelski funkcjonuje na równi (o ile nie przegrywa w konkurencji) z plastikowymi wytłoczkami, ilustrującymi najnowszą superprodukcję wytwórni Disneya czy innymi bieżącymi produktami kultury masowej”⁷¹⁰.

Kolejny z artykułów opublikowanych w 1999 roku mówi o współpracy Polski i Stanów Zjednoczonych w zakresie nauki i pielęgnowani a zasobów historycznych:

„Amerykański Instytut Hoovera jest jedną z największych placówek przechowujących oryginały dokumentów wytworzonych w tym stuleciu przez polskie instytucje, organizacje, urzędy, w tym centralne. Amerykanie wyłożyli pół miliona dolarów na skopiowanie tych dokumentów i przekazanie ich Polsce”⁷¹¹.

To zdecydowanie ważne przedsięwzięcie w kontekście zachowania i udostępniania historycznych dokumentów związanych z Polską. Amerykański Instytut Hoovera, będąc jedną z największych placówek przechowujących tego typu dokumenty, odgrywa kluczową rolę w

⁷¹⁰ P. Bieńka, W. Szumowski, *McWawel*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1878206,1,mcwawel.read>, [dostęp: 11.01.2024].

⁷¹¹ D. Nałęcz, *Kopie od Hoovera*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1819760,1,kopie-od-hoovera.read>, [dostęp: 05.01.2024].

zapewnianiu dostępu do tych materiałów dla badaczy, historyków oraz interesariuszy z całego świata. Inicjatywa Amerykanów polegająca na sfinansowaniu skopiowania tych dokumentów oraz ich przekazaniu Polsce za kwotę pół miliona dolarów jest niezwykle ceniona. Dzięki temu Polska może uzyskać kopie dokumentów, które są istotne dla jej historii, kultury i dziedzictwa narodowego. To także umożliwi polskim badaczom i instytucjom naukowym lepszy dostęp do tych materiałów oraz ich dalszą analizę i interpretację. Tego rodzaju inicjatywy współpracy i wymiany kulturalnej są ważne dla budowania więzi między narodami oraz dla poszerzania wiedzy o historii i kulturze różnych krajów.

Kwestie gospodarcze w relacjach polsko-amerykańskich oraz stan gospodarek świata w 1999 roku został opisany w artykule „Amerykańskie spoiwo”⁷¹².

Tematem związanym zarówno z kwestiami bezpieczeństwa jak i naukowo technologicznymi był artykuł odnoszący się do współpracy Polski i Stanów Zjednoczonych w zakresie szkolenia Polskich żołnierzy w zakresie obsługi nowoczesnych technologii wojskowych, którymi w tamtym czasie dysponowały Stany Zjednoczone⁷¹³.

„Członkostwo Polski w NATO wymaga wdrożenia systemów dowodzenia i kierowania już gotowych, zgodnych ze standardami Sojuszu. Centrum Informatyki SG przekonuje jednak, że projektowany przez nich zautomatyzowany system dowodzenia wojsk lądowych (program Kolorado) przyczyni się do podniesienia jakości analizy i oceny sytuacji, ułatwi zbieranie informacji i utrzymywanie baz danych o wojskach i terenie. Już dzisiaj jest możliwe obrazowanie sytuacji operacyjno-taktycznej wojsk na mapie numerycznej (komputerowej). Brakuje tylko odpowiedzi, kiedy ten system zostanie w pełni wdrożony? Raczej nigdy. Dlaczego? Szybciej i taniej kupić produkt z polki i dopasować go do naszych realiów, włączając wyniki programu Kolorado, niż czekać latami na rodzime rozwiązanie, które potem należałoby poddać długiemu procesowi natowskich homologacji.”⁷¹⁴

Ze względu na dość małą liczbę artykułów odnoszących się do relacji w zakresie gospodarki oraz nauki i technologii w „Gazecie Wyborczej nie można przedstawić jednego kluczowego roku, w którym pojawiło się najwięcej artykułów o tej tematyce. W badanym okresie w „Gazecie wyborczej zostało opublikowanych 9 artykułów. Pierwszy z nich został

⁷¹² J. Keller, *Amerykańskie spoiwo*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1819754,1,amerykanskie-spoiwo.read>, [dostęp: 15.01.2024].

⁷¹³ S. Kosieleński, *Czołgi na komputery*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1820004,1,czolgi-na-komputery.read>, [dostęp: 05.01.2024].

⁷¹⁴ Tamże.

opublikowany w 1991 r. i dotyczył rozwijania współpracy gospodarczej między Polską a Stanami Zjednoczonymi w czasie prezydentury Geорга Busha oraz Lecha Wałęsy⁷¹⁵.

„Bush zapowiedział również dwie nowe inicjatywy gospodarcze. Pierwsza to powołanie tzw. American Business Initiative – rząd USA przeznaczy 65 mln dolarów na budowę w Europie Wschodniej infrastruktury pomocy fachowej dla Amerykanów, którzy chcieliby inwestować w tym regionie. Druga inicjatywa to rozszerzenie tzw. ogólnych preferencji celnych, z których już korzystają: Polska, Węgry i Jugosławia. Dalsza obniżka cel importowych, jaką zapowiedział prezydent Bush, ma przynieść Polsce możliwość, zwiększenia eksportu do USA o 93 mln dolarów”⁷¹⁶. W 1992 r. został opublikowany artykuł dotyczący otwarcia się amerykańskich towarzystw ubezpieczeniowych na rynek Polski⁷¹⁷.

Podobnie jak w przypadku „Gazety Wyborczej” w gazecie „Rzeczpospolita” ze względu na małą ilość artykułów odnoszących się do relacji w zakresie gospodarki oraz nauki i technologii trudno jest określić rok, w którym było publikowanych najwięcej artykułów w badanym czasookresie w całym badanym okresie 1989 do 2019 roku zostało opublikowanych 13 artykułów. W latach 1995 oraz 2009 gazeta „Rzeczpospolita” opublikowała po 2 artykuły dotyczące badanej tematyki. W roku 1995 dotyczyły amerykańskich technologii cyfrowych wdrażanych na polskim rynku:

„Pierwsza centrala telefoniczna dostarczona polskim odbiorcom przez Digital Telecommunication Systems/ ZWUT była produktem całkowicie importowanym. Tak było przed trzema laty, ale zgodnie z planami warszawskiej spółki poziom krajowej produkcji miał się stopniowo powiększać i w rezultacie w ciągu 15 miesięcy udział importu spadł poniżej 50 proc. Dziś do produkcji cyfrowych central używa się niespełna 25 proc. podzespołów z importu. Elementy central kupowane są od różnych krajowych producentów m. in. firm w Krakowie, Białymstoku, Kutnie, Gąbinie”⁷¹⁸.

Kolejny artykuł w gazecie „Rzeczpospolita” z 2002 r. opisuje wpływ amerykańskiej gospodarki na zawirowania na giełdzie światowej w tym także na Polskiej giełdzie:

„Wczoraj od rana taniały akcje na zachodnich giełdach. Powodem były obawy, że w USA bank centralny może podnieść stopy procentowe, a także słabsze od spodziewanych prognozy wyników ogłoszone przez Intel, największego światowego producenta półprzewodników. Także

⁷¹⁵ J. Kalabiński, *Bush daje więcej*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/6051731/Bush-daje-wiecej>, [dostęp: 26.07.2023].

⁷¹⁶ Tamże.

⁷¹⁷ *Polsko-amerykańskie ubezpieczenia*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/95660/Polsko-amerykanskie-ubezpieczenia>, [dostęp: 26.07.2023].

⁷¹⁸ *Amerykańskie technologie w polskim wcieleniu*, <https://archiwum.rp.pl/artukul/48430-Amerykanskie-technologie-w-polskim-wcieleniu.html>, [dostęp: 06.01.2024].

w Polsce sesja była spadkowa. Źródłem obaw przed podwyżką stop w USA były najpierw prognozy ekonomistów dotyczące wzrostu inflacji w USA, a potem dane o inflacji, które pokazały, że wzrosła bardziej, niż oczekiwano”⁷¹⁹.

Kolejny artykuł dotyczył pieniędzy amerykańskich, które miały wspomóc polską przedsiębiorczość:

„W Natolinie pod Warszawą (k. Grodziska Mazowieckiego) powstanie osiedle złożone z 98 domków jednorodzinnych zbudowanych w technologii kanadyjskiej z polskich energooszczędnych materiałów. Finansuje to przedsięwzięcie amerykańska Korporacja Rozwoju Mieszkaniowego (HDC) we współpracy z Polsko-Amerykańskim Bankiem Hipotecznym w Warszawie”⁷²⁰.

Inicjatywa budowy osiedla z 98 domków jednorodzinnych w Natolinie, oparta na technologii kanadyjskiej i wykorzystująca polskie energooszczędne materiały. Finansowanie tego przedsięwzięcia przez amerykańską Korporację Rozwoju Mieszkaniowego (HDC) we współpracy z Polsko-Amerykańskim Bankiem Hipotecznym w Warszawie jest dowodem na międzynarodową współpracę w zakresie inwestycji mieszkaniowych. To dobry przykład zagranicznego zaangażowania w rozwój infrastruktury mieszkaniowej w Polsce, co może mieć pozytywny wpływ na lokalną gospodarkę oraz poprawę warunków życia dla mieszkańców. Inwestycje tego typu mogą także przyczynić się do wzrostu zatrudnienia w sektorze budowlanym i zwiększenia dostępności do nowoczesnych, energooszczędnych mieszkań dla społeczności lokalnych.

Artykuł z 2007 r. opublikowany w gazecie „Rzeczpospolita” dotyczył serwisowania amerykańskich samolotów w Polsce:

„Obsługą maszyn zajmą się Wojskowe Zakłady Lotnicze w tym mieście. Amerykański koncern Lockheed Martin, producent samolotów, przez długi czas opierał się umieszczeniu ośrodka w naszym kraju. Jednak coraz częstsze awarie dostarczonych do Polski maszyn przekonały w końcu szefów firmy”⁷²¹.

Decyzja o umieszczeniu ośrodka obsługi maszyn w Polsce, prowadzonego przez Wojskowe Zakłady Lotnicze, jest istotnym krokiem w rozwijaniu współpracy między Polską a amerykańskim koncernem Lockheed Martin. Lockheed Martin, będąc producentem samolotów

⁷¹⁹ T. Świderek, *Rynek boi się amerykańskiej inflacji*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/482670-Rynek-boi-sie-amerykanskej-inflacji.html>, [dostęp: 15.01.2024].

⁷²⁰ E. Zychowicz, *Amerykańskie pieniądze, polska przedsiębiorczość*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/41826-Amerykanske-pieniadze--polska-przedsiębiorczosc.html>, [dostęp: 06.01.2024].

⁷²¹ *Amerykańskie maszyny serwisowane w Polsce*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/702380-Amerykanske-maszyny-serwisowane-w-Polsce.html>, [dostęp: 06.01.2024].

o zasięgu globalnym, mógł początkowo opierać się umieszczeniu ośrodka serwisowego w Polsce z różnych powodów, takich jak kwestie kosztowe czy logistyczne. Umieszczenie ośrodka obsługi w Polsce może przynieść korzyści obu stronom. Dla Polski oznacza to tworzenie nowych miejsc pracy oraz przyspieszenie rozwoju lokalnego przemysłu lotniczego i obronnego. Dla Lockheed Martin natomiast, lokalizacja ośrodka w Polsce może oznaczać szybszą i bardziej efektywną obsługę maszyn, co przekłada się na zadowolenie klientów i poprawę wizerunku firmy. Ta decyzja może być także symbolem rosnącej współpracy w dziedzinie obronności między Polską a Stanami Zjednoczonymi oraz pokazuje zaufanie amerykańskich firm do potencjału polskiego sektora obronnego.

W analizie polskiego dyskursu prasowego dotyczącego relacji między Polską a Stanami Zjednoczonymi wyraźnie widać, że kwestie gospodarcze i naukowo-technologiczne są często pomijane na rzecz tematów politycznych oraz bezpieczeństwa i współpracy wojskowej. Mimo że są one istotnym elementem tych relacji, ich obecność w mediach nie jest proporcjonalna do ich znaczenia.

Najwięcej artykułów na temat gospodarczych i naukowo-technologicznych aspektów relacji między Polską a Stanami Zjednoczonymi opublikował tygodnik "Polityka". Przykładem może być artykuł z 1999 roku, który omawiał zjawisko "McDonaldyzacji" Polski oraz współpracę w zakresie nauki i przechowywania historycznych zasobów. "Gazeta Wyborcza" i "Rzeczpospolita" również poruszały te tematy, choć w mniejszym zakresie. W "Gazecie Wyborczej" z 1991 roku wspomniano o inicjatywach gospodarczych prezydenta Busha oraz o otwarciu amerykańskich towarzystw ubezpieczeniowych na rynek polski. Natomiast "Rzeczpospolita" w 1995 roku omawiała wprowadzanie technologii cyfrowych na polski rynek oraz wsparcie amerykańskie dla polskiej przedsiębiorczości.

Kwestie gospodarcze i naukowo-technologiczne są obecne w dyskursie prasowym, to ich znaczenie nie jest tak wyraźnie widoczne jak tematy polityczne czy bezpieczeństwa.

Analiza dyskursu prasowego na podstawie wybranych czasopism polskich ukazuje, że relacje polsko-amerykańskie odgrywają istotną rolę zarówno w polityce zagranicznej Polski, jak i w polityce międzynarodowej ogólnie. Te relacje są kompleksowe, obejmując zarówno aspekty polityczne, jak i gospodarcze, a także współpracę wojskową i bezpieczeństwo. W kontekście polityki zagranicznej, Polska i Stany Zjednoczone są sojusznikami w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, co sprawia, że decyzje dotyczące obecności amerykańskich sił zbrojnych na terytorium Polski są kluczowe dla współpracy obronnej obu krajów. Również kwestie polityczne, takie jak wizyty dyplomatyczne, konferencje międzynarodowe oraz relacje

między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską, są często omawiane i analizowane w kontekście prasy.

W tygodniku "Polityka" opublikowano najwięcej artykułów odnoszących się do relacji polsko-amerykańskich, zarówno w kontekście polityki, jak i bezpieczeństwa oraz gospodarki i nauki. W innych gazetach, takich jak "Gazeta Wyborcza" i "Rzeczpospolita", liczba artykułów dotyczących tych relacji była niższa, zwłaszcza jeśli chodzi o kwestie gospodarcze i naukowo-technologiczne. W artykułach poruszano różnorodne tematy, od wizyt dyplomatycznych po negocjacje handlowe i współpracę w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wiele uwagi poświęcono również współpracy wojskowej i bezpieczeństwu, zwłaszcza w kontekście umieszczania amerykańskich sił zbrojnych na terenie Polski oraz budowy tarczy antyrakietowej.

Relacje handlowe między Polską a Stanami Zjednoczonymi stanowią istotny element współpracy ekonomicznej, co często znajduje odzwierciedlenie w prasie. Negocjacje handlowe, inwestycje amerykańskich firm w Polsce oraz umowy dotyczące spraw gospodarczych i technologicznych są tematami, które pojawiają się w dyskursie prasowym. Choć kwestie gospodarcze i technologiczne są istotne, to relacje polityczne i bezpieczeństwo są często traktowane jako priorytetowe. Prasa skupia się na takich tematach jak obecność amerykańskich sił wojskowych w Polsce, budowa tarczy antyrakietowej, czy też współpraca w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Te zagadnienia są szczególnie istotne ze względu na ich wpływ na bezpieczeństwo kraju oraz stabilność regionu.

Analiza tekstów prasowych wskazuje, że relacje polsko-amerykańskie są przedmiotem ciągłego zainteresowania i dyskusji w polskim społeczeństwie oraz że są one postrzegane jako kluczowe dla polityki zagranicznej Polski oraz dla stabilności i bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Zakończenie

Polska polityka zagraniczna, szczególnie relacje ze Stanami Zjednoczonymi, od lat stanowią istotny element debat politycznych oraz programów partii politycznych. Analiza programów wyborczych i działań partii od 1989 roku pozwoliła na zidentyfikowanie głównych ram interpretacyjnych tych relacji, które ewoluowały na przestrzeni badanego okresu.

Programy partii politycznych od 1997 roku pozwoliły w niniejszej dysertacji na wyodrębnienie głównych ram interpretacyjnych dotyczących relacji polsko-amerykańskich. Widoczna jest reaktywność w określaniu cech tych relacji, która jest również widoczna przez pryzmat polityki wewnętrznej. Partie polityczne nie odnosiły się do relacji polsko-amerykańskich w swoich programach zbyt często to jednak z biegiem lat polityka zagraniczna stała się na tyle ważnym elementem polityki Polski, że jej uwzględnienie w programach politycznych stało się konieczne, a z biegiem lat ta kwestia zaczęła zajmować coraz ważniejsze miejsce w programach Polskich partii politycznych.

Analizę programów wyborczych polskich partii politycznych usytuowanych na osi ideologicznej na prawicy oraz centroprawicy widać, że największa Polska partia prawicowa Prawo i Sprawiedliwość odnosi się do relacji polsko-amerykańskich najczęściej i najbardziej kompleksowo. Jednak inne mniejsze partie również w swoich programach odnoszą się do relacji z supermocarstwem światowym jakim niewątpliwie są Stany Zjednoczone. Należy jednak zauważyć, że poziom konceptualizacji programów w kwestii polityki zagranicznej i odniesień do niej jest różny. Programy mniejszych i mniej znaczących partii; Ligii Polskich Rodzin oraz Akcji Wyborczej Solidarność poruszały w swoich programach jedynie kwestie związane z zacieśnianiem współpracy ze Stanami Zjednoczonymi w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Odniesienia polskich partii centrowych do relacji polsko-amerykańskich można zauważyć ciągłość poruszania kwestii polityki zagranicznej, w tym relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Ostatecznie, w programach tych partii Polska racja stanu jest uznawana za kluczową. Relacje ze Stanami Zjednoczonymi i innymi partnerami międzynarodowymi powinny być budowane w oparciu o konsekwentne działania, które będą korzystne dla bezpieczeństwa kraju. W programach partii centrowych polska racja stanu jest uznawana za kluczową i relacje ze Stanami Zjednoczonymi oraz innymi partnerami międzynarodowymi powinny być budowane na bazie działań korzystnych dla bezpieczeństwa kraju.

Partie lewicowe w Polsce w swoich programach podkreślają znaczenie dialogu, współpracy międzynarodowej i rozwiązywania konfliktów drogą dyplomatyczną. Mają również różne perspektywy wobec Stanów Zjednoczonych, z krytyką niektórych aspektów ich polityki zagranicznej, zwłaszcza jeśli chodzi o interwencjonizm militarystyczny i brak wystarczającej uwagi dla praw człowieka. Należy jednak pamiętać, że konkretne stanowisko partii lewicowych w Polsce wobec Stanów Zjednoczonych może się różnić w zależności od danej partii i aktualnej sytuacji politycznej. Jak w przypadku każdej partii politycznej, ich podejście do polityki zagranicznej może ulegać zmianie w odpowiedzi na rozwój wydarzeń międzynarodowych i krajowych.

Po analizie corocznej Informacji Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej oraz debacie parlamentarnej po wystąpieniu Ministra Spraw Zagranicznych należy podkreślić kilka cech charakterystycznych:

- Partie podczas swoich wystąpień najczęściej nie odnoszą się do samego expose Ministra Spraw Zagranicznych traktując udział w debacie jako przedstawienie swojej wizji polityki zagranicznej
- Partie, które podczas debaty odnosiły się do wystąpienia Ministra Spraw Zagranicznych najczęściej odnosiły się do niego krytycznie
- Polskie Stronnictwo Ludowe to partia, która najczęściej podczas expose Ministrów Spraw Zagranicznych z ramienia partii prawicowych odnosiła się z uznaniem do poszczególnych działań partii rządzącej w kwestii polityki Polski wobec Stanów Zjednoczonych
- Partie opozycyjne często krytykują brak jasnej strategii i skoncentrowanie się na jednej opcji politycznej w Stanach Zjednoczonych oraz brak działań wobec innych ośrodków politycznych i gospodarczych na świecie.
- Często podkreślany jest wpływ polityki zagranicznej na bezpieczeństwo kraju i potrzeba utrzymywania dobrych relacji z sojusznikami.
- Wiele partii podkreśla potrzebę działań na rzecz rozwoju gospodarczego i promocji interesów Polski na arenie międzynarodowej.
- Niektóre partie krytykują brak konsultacji z parlamentem i brak transparentności w działaniach polityki zagranicznej.
- Wiele partii podkreśla potrzebę działań na rzecz pokoju i stabilizacji sytuacji w Europie oraz na świecie, w szczególności w kontekście konfliktów zbrojnych i problemów humanitarnych.

Debata parlamentarna po exposé Ministra Spraw Zagranicznych ewoluowała na przestrzeni lat. W pierwszych latach po upadku komunizmu w Polsce, debata ta była bardziej merytoryczna i skupiona na rzeczywistych problemach polityki zagranicznej. W tym okresie, partie opozycyjne skupiały się na konstruktywnej krytyce polityki rządu i proponowaniu alternatywnych rozwiązań. Jednak w kolejnych latach, debata ta stała się bardziej polityczna i skupiona na wymianie zarzutów między partiami politycznymi. Partie opozycyjne często skupiały się na krytyce polityki rządu, a partia rządząca broniła swoich działań. W efekcie, debata ta stała się mniej merytoryczna i skupiona na politycznych przepychankach między partiami, a mniej na rzeczywistych problemach polityki zagranicznej.

Analiza dyskursu prasowego na podstawie wybranych czasopism polskich ukazuje, że relacje polsko-amerykańskie odgrywają istotną rolę zarówno w polityce zagranicznej Polski, jak i w polityce międzynarodowej ogólnie. Te relacje są kompleksowe, obejmując zarówno aspekty polityczne, jak i gospodarcze, a także współpracę wojskową i bezpieczeństwo. W kontekście polityki zagranicznej, Polska i Stany Zjednoczone są sojusznikami w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, co sprawia, że decyzje dotyczące obecności amerykańskich sił zbrojnych na terytorium Polski są kluczowe dla współpracy obronnej obu krajów. Również kwestie polityczne, takie jak wizyty dyplomatyczne, konferencje międzynarodowe oraz relacje między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską, są często omawiane i analizowane w kontekście prasy.

W tygodniku "Polityka" opublikowano najwięcej artykułów odnoszących się do relacji polsko-amerykańskich, zarówno w kontekście polityki, jak i bezpieczeństwa oraz gospodarki i nauki. W innych gazetach, takich jak "Gazeta Wyborcza" i "Rzeczpospolita", liczba artykułów dotyczących tych relacji była niższa, zwłaszcza jeśli chodzi o kwestie gospodarcze i naukowo-technologiczne. W artykułach poruszano różnorodne tematy, od wizyt dyplomatycznych po negocjacje handlowe i współpracę w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wiele uwagi poświęcono również współpracy wojskowej i bezpieczeństwu, zwłaszcza w kontekście umieszczania amerykańskich sił zbrojnych na terenie Polski oraz budowy tarczy antyrakietowej.

Relacje handlowe między Polską a Stanami Zjednoczonymi stanowią istotny element współpracy ekonomicznej, co często znajduje odzwierciedlenie w prasie. Negocjacje handlowe, inwestycje amerykańskich firm w Polsce oraz umowy dotyczące spraw gospodarczych i technologicznych są tematami, które pojawiają się w dyskursie prasowym. Choć kwestie gospodarcze i technologiczne są istotne, to relacje polityczne i bezpieczeństwo są często traktowane jako priorytetowe. Prasa skupia się na takich tematach jak obecność

amerykańskich sił wojskowych w Polsce, budowa tarczy antyrakietowej, czy też współpraca w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Te zagadnienia są szczególnie istotne ze względu na ich wpływ na bezpieczeństwo kraju oraz stabilność regionu.

Analiza tekstów prasowych wskazuje, że relacje polsko-amerykańskie są przedmiotem ciągłego zainteresowania i dyskusji w polskim społeczeństwie oraz że są one postrzegane jako kluczowe dla polityki zagranicznej Polski oraz dla stabilności i bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Bibliografia

Dokumenty i akty prawne

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 1997 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 13. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 5 marca 1998 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 1998 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 13. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 5 marca 1997 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 1999 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 41. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 8 kwietnia 1999 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2000 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP III kadencji dnia 9 maja 2000 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2002 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 67. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 21 stycznia 2002 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 40. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 22 stycznia 2003 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2004 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 67. Posiedzenia Sejmu RP IV kadencji dnia 21 stycznia 2004 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 10. Posiedzenia Sejmu RP V kadencji dnia 15 lutego 2006 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 15. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 7 maja 2008 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2009 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 35. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 13 lutego 2009 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 87. Posiedzenia Sejmu RP VI kadencji dnia 16 marca 2011 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2012 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 11. Posiedzenia Sejmu RP VII kadencji dnia 29 marca 2012 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 25. Posiedzenia Sejmu RP VII kadencji dnia 15 kwietnia 2013 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 15. Posiedzenia Sejmu RP VII kadencji dnia 29 marca 2015 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 60. Posiedzenia Sejmu RP VIII kadencji dnia 21 marca 2018 r.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku, [w:] Sprawozdanie stenograficzne z 78. Posiedzenia Sejmu RP VIII kadencji dnia 14 marca 2019 r.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

Konstytucja Stanów Zjednoczonych.

Orzeczenie TK z 21 listopada 1994 r., sygn. K. 6/94, 1994, cz. 2, s. 91.

Program Kongresu Liberalno-Demokratycznego z 1991 r.

Program Nowoczesnej z 2015 r.

Program partii Akcja Wyborcza Solidarność z 1997 r.

Program partii Liga Polskich Rodzin z 2001 r.

Program Platformy Obywatelskiej z 2007 r.,

Program Platformy Obywatelskiej z 2011 r.

Program Platformy Obywatelskiej z 2015 r.

Program Platformy Obywatelskiej z 2019 r.

Program Polskie Stronnictwo Ludowe z 2019 r.

Program Polskiego Stronnictwa Ludowego z 2007 r.

Program Polskiego Stronnictwa Ludowego z 2015 r.

Program Prawa i Sprawiedliwości z 2005 r.

Program Prawa i Sprawiedliwości z 2006 r.

Program Prawa i Sprawiedliwości z 2007 r.
Program Prawa i Sprawiedliwości z 2011 r.,
Program Prawo i Sprawiedliwości z 2015 r.
Program Prawa i Sprawiedliwości z 2019 r.
Program Ruchu Palikota z 2011 r.
Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej z 2001 r.
Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej z 2011 r.
Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej z 2015 r.
Program Unii Demokratycznej z 1993 r.
Program Unii Pracy z 1993 r.
Traktat o przyjaźni, handlowy i praw konsularnych między Rzeczpospolitą Polską a Stanami
Zjednoczonymi Ameryki, podpisany w Waszyngtonie dnia 15 czerwca 1931 roku.
Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych.
Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne.
Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych.
Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o partiach politycznych.

Prace zwarte

Antonowicz L., *Państwa i terytoria*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988.
Antonowicz L., *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Wydawnictwo Prawnicze
Państwowego Wydawnictwa Naukowego, Warszawa 1996.
Antonowicz L., *Status prawnomiędzynarodowy Polski (1918–2018)*, Wydawnictwo Naukowe
Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2018.
Antoszewski A., *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*,
Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
Balcer A., Wóycicki K., *Polska na globalnej szachownicy*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa
2014.
Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, LexisNexis, Warszawa 1994.
Bierzanek R., *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Państwowy Instytut Wydawniczy,
Warszawa 1980.
Billig M., *Ideology and Opinions: Studies in Rhetorical Psychology*, SAGE Publications,
London 1991.

- Biskupski M.B.B., *The United States and the Rebirth of Poland, 1914–1918*, Republic of Letters Publishing, Dordrecht 2012.
- Boas M., McNeill D., *Multilateral institutions. A critical introduction*, Pluto Press, London 2003.
- Bobbio N., *Prawica i lewica*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1996.
- Borodziej W., *Od Poczdamu do Szklarskiej Poręby: Polityka zagraniczna Polski na początku zimnej wojny*, Wydawnictwo Aneks, Warszawa 1990.
- Brzezińska M. M., Burgoński P., Gierycz M., *Analiza dyskursu politycznego. Teoria, zastosowanie, granice naukowości*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2018.
- Brzeziński Z., *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 1997.
- Chilton P., Schäffner C., *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse*, John Benjamins Publishing, Amsterdam 2002.
- Chmaj M., W. Skrzydło, *System wyborczy w Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Zakamycze – Warszawa 2005.
- Chochowski K., *Shużby specjalne w Polsce*, Publishing Bulgarian Academy of Science, Sofia 2021.
- Ciechanowski J., *Przegrani zwycięzcy. Wspomnienia ambasadora Polski w Stanach Zjednoczonych w czasie II wojny światowej*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2017.
- Cytowska-Siegrist E., *Stany Zjednoczone i Polska 1939-1945*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2013.
- Czachur W., *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe Wrocław 2020.
- Czaputowicz J., *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Polskie Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1998.
- Cziomer E., *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2014.
- Dewey Ch.S., *As I Recall It*, Williams & Heintz Lithograph Corp., Washington DC 1957.
- Dmochowska H., *Mały rocznik statystyczny Polski 2015*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015.
- Dobek-Ostrowska B., *Komunikowanie polityczne i publiczne. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2007.

- Dobroczyński M., Stefanowicz J., *Polityka zagraniczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984.
- Dodds K., *Geopolitics: A Very Short Introduction*, Oxford 2007.
- Dudek A., *Historia polityczna Polski 1989-2015*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023.
- Dudek A., *Historia polityczna Polski 1989–2012*, Znak, Kraków 2013.
- Duverger M., *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*, Wiley, New York 1959.
- Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2019 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.
- Ehrlich L., *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Kraków 1947.
- Fairclough N., *Media Discourse*, Arnold, London 2000.
- Fasold R., *Sociolinguistics of Language*, Blackwell, Oxford 1990.
- Fischer F., *Reframing public policy*, Oxford University Press, Oxford 2003.
- Fowler R., *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*, Routledge, London 1991.
- Franowski P., *Polityki zewnętrzne stanów amerykańskich w procesie kształtowania polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin 2014.
- Friedrichs J., *European approaches to international relations theory. A house with many mansions*, Routledge, London 2004.
- Gee J. P., *How to do discourse analysis: A toolkit*, Routledge, London 2004.
- Gelfand L.E., *The Inquiry. American Preparations for Peace 1917–1919*, Yale University Press, New Haven 1963.
- Gibbs, CR Vernon, *Western Ocean Passenger Liners 1934–1969*, Brown Son & Ferguson, Glasgow 1970.
- Gibson H. S., *Amerykanin w Warszawie 1919–1924: niepodległa Rzeczpospolita oczami pierwszego ambasadora Stanów Zjednoczonych*, przeł. A. Ehrlich, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2018.
- Giddens A., *Poza lewicą i prawicą*, Poznań 2001.
- Goffman E., Erving, *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*, Northeastern University Press, Boston 1974.

- Gruszko K., *Rola i miejsce Chin oraz USA w nowym ładzie globalnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2020.
- Grzmil-Tylutki H., *Francuska lingwistyczna teoria dyskursu. Historia, tendencje, perspektywy*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 2010.
- Hall S., *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, SAGE Publications, London 1997.
- Hartliński M., *Przywództwo polityczne – wprowadzenie*, Wydawnictwo Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2012.
- Hill C., *The changing poliitics of foreign policy*, Palgrave MacMillan, Basingstoke 2003.
- Holzer J., *Europa zimnej wojny*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Wydawnictwo Znak, Kraków 2012.
- Horalets A., *Obrazy Europy w polskim dyskursie publicznym*, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2006.
- Huntington S., *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2007.
- Jean C., *Geopolityka*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 2003.
- Jørgensen M., Phillips L. J., *Discourse Analysis as Theory and Method*, SAGE Publications, London 2002.
- Judt T., *Po wojnie. Historia Europy od roku 1945*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2008,
- Kamiński M.K. , *W obliczu sowieckiego ekspansjonizmu. Polityka Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii wobec Polski i Czechosłowacji 1945–1948*, Instytut Historii PAN, Warszawa 2005.
- Karpińska K., Protasiewicz A., Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Białystok 2018.
- Kennedy P., *The Rise and Fall of the Great Powers*, Random House, New York 1989.
- Kennedy P., *U progu XXI wieku (przemiarka do przyszłości)*, Wydawnictwo Puls, Londyn 1994.
- Kersten K., *Narodziny systemu władzy. Polska 1943–1948*, Kantor Wydawniczy SAWW, Poznań 1990.
- Keukeleire S., MacNaughtan J., *The Foreign Policy of the European Union*, Basingstoke 2008.
- Khanna P., *The Future Is Asian: Commerce, Conflict and Culture in the 21st Century*, Simon&Schuster Audio, New York,2019.
- Knutsen T. L., *A history of International Relations Theory*, Manchester University Press, Manchester 1992.

- Kress G., van Leeuwen T., *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*, Arnold, London 2002.
- Kress G., van Leeuwen T., *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*, Arnold, London 2001
- Krukowski J., *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004.
- Kukułka J., *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Oficyna Wydawnicza Aspra, Warszawa 2003.
- Kumelska M., *Globalne implikacje polityki zagranicznej George'a W. Busha*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2019.
- Kupiecki R., *NATO u progu XXI wieku*, Wydawnictwo Akson, Warszawa 2000.
- Kupiecki R., *Polsko-amerykańska współpraca strategiczna w XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2018.
- Kuźniar R., *Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.
- Kuźniar R., *Pozimnowojenne dwudziestolecie 1989—2010, Stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2011.
- Lasswell H.D., *Propaganda technique in the world war*, Nowy Jork 1927.
- Latkiewicz H., *Zagadnienie podmiotowości prawnomiędzynarodowej EWG*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979.
- Leszczyński M., *Międzynarodowe public relations jako narzędzie konkurencyjności gospodarki na przykładzie Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2018.
- Lipski J. , Raczyński E. , Stroński S., *Trzy podróże gen. Sikorskiego do Ameryki [Three Visits of the General Sikorski to America]*, Instytut Historyczny im. gen. Sikorskiego, London 1949.
- Listowska-Magdziarz M., *Analiza tekstu w dyskursie medialnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.
- Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2019 r. Stan w dniu 30 czerwca*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.
- Łakota-Mickner M., *Instrumentarium przyszłego dyplomaty*, Legens. Publishing Workshops, Londyn 2016.
- Łoś-Nowak T., *Stosunki międzynarodowe teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.

- Machin D., A. Mayr, *How to Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*, SAGE Publications, London 2012.
- Mair P., *Ruling the void: The hollowing of Western democracy*, Verso Books, New York 2013.
- Małajny R., *Trzy teorie podzielonej władzy*, Wydawnictwo Volumen, Warszawa 2001.
- Mazurkiewicz A., *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych wobec wyborów w Polsce w latach 1947 i 1989*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2007.
- Mierzejewski D. J., *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
- Morawski L., *Argumentacje, racjonalność praw i postępowanie dowodowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1988.
- Morawski W., *Zmiana instytucjonalna. Społeczeństwo, gospodarka, polityka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Nauka i technika w 2011 r., Informacje i opracowania statystyczne*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012.
- Nowak E., *Koncepcja primingu w studiach nad komunikowaniem politycznym*, „Studia Medioznawcze” 2012, nr 2 (49).
- Olson M., *The Logic of Collective Action*, Harvard University Press Cambridge 1965.
- Oświecimski K., *Grupy interesu i lobbying w amerykańskim systemie politycznym*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012.
- Paczkowski A., *Pół wieku dziejów Polski 1939-1989*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Panbianco A., *Political Parties: Organization and Power*, Cambridge University Press, London 1988.
- Pastusiak L., *400 lat stosunków polsko-amerykańskich (1608-2008)*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, tom I i II, Warszawa 2010.
- Pastusiak L., *Prezydenci amerykańscy wobec spraw polskich*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2003.
- Pastusiak L., *Roosevelt a sprawa polska*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa 1980.
- Pastusiak L., *Stosunki polsko-amerykańskie 1945-1955*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.
- Pease N., *Poland, the United States and the Stabilization of Europe, 1919–1933*, Oxford University Press, New York 1986.

- Perkowski M., *Podmiotowość prawa międzynarodowego współczesnego uniwersalizmu w złożonym modelu klasyfikacyjnym*, Agencja Wydawniczo-Edytorska EkoPress, Białystok, 2008.
- Phillips N., Hardy C., *Discourse Analysis. Investigating processes of social construction*, Sage, Thousand Oaks 2002.
- Poguntke T., Webb P., *The Presidentialization of Politics: A Comparative Study of Modern Democracies*, Oxford University Press 2005.
- Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2018 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018
- Prognoza ludności na lata 2008-2035*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009.
- Pułło A., *System konstytucyjny Stanów Zjednoczonych*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1997.
- Rana K. S., *21st Century Diplomacy A Practitioner's Guide*, Bloomsbury Academic, London 2011.
- Rawls J., *A Theory of Justice*, Harvard University Press, Harvard 1971.
- Ritzer G., *McDonaldyzacja społeczeństwa*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 1997.
- Roberts P., *Political Constructivism*, Routledge, London 2007.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2019*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.
- Salmon T. C., *Issues in International Relations*, Routledge, London/New York 2000.
- Sarnecki P., *Prawo konstytucyjne RP*, Warszawa 2004.
- Sarnecki P., *Ustroje konstytucyjne państw współczesnych*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Kraków 2003.
- Sartori G., *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*, Cambridge University press, Cambridge 1976.
- Shotwell J. T., *Poland and Russia, 1941–1945*, Carnegie Endowment, New York 1945.
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Skubiszewski K., *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989—1993*, Wydawnictwo Interpress, Warszawa 1997.
- Sobolewska-Myślik K., *Partie i systemy partyjne na świecie*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Stockman N., *Antipositivist Theories of the Sciences: Critical Rationalism, Critical Theory and Scientific Realism*, Springer – Science+Business Media, B.V., Dordrecht 1983.

- Strategia rozwoju kraju 2007–2015*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, listopad 2006 r.
- Stubbs M., *Discourse Analysis*, Blackwell, Oxford 1981.
- Szydłowski A., *Europejska polityka bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa 1996.
- Szymborski S., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wydawnictwo Wers, Bydgoszcz 2008.
- Turska – Kawa A., *Determinanty chwiejności wyborczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015.
- Upton A. F., *Finland 1939–1940*, University of Delaware Press, Newark 1974.
- Wandycz P.S., *The United States and Poland*, Harvard University Press, Cambridge 1980.
- Wiatr J., *Spoleczeństwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1968.
- Wilkinson P., *International relations*, Oxford, New York/London 2007.
- Wilson W., *A History of the American People*, 5 t., Harper & Bros., New York–London 1902.
- Wimmer R.D., Dominick J.R., *Mass Media. Metody badań*, Kraków 2008..
- Wituch T., *Terytoria sporne w Europie po roku 1815*, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku 2001.
- Wojtaszczyk K., *Partie polityczne w państwie demokratycznym*, Warszawa 1998.
- Zięba R., *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Zięba R., Bieleń S., Zajac J., *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015.
- Zięba R., *Polityka zagraniczna polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013.
- Zimny R., Nowak P., *Słownik polszczyzny politycznej po roku 1989*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Życie religijne w Polsce. Wyniki badania spójności społecznej 2018*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018.

Prace pod redakcją

- Antoszewski A., *Wybory parlamentarne i prezydenckie 2005 r. a instytucjonalizacja polskiego systemu partyjnego* [w:] Sasińska-Klas T. red., *Media w wyborach. Kampanie wyborcze. Media w polityce*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.

- Awdziejew A., *Ideologia, postawa a komunikacja*, [w:] *Ideologie w słowach i obrazach*, red. Kamińska-Szmaj I., Piekot T., Poprawa M., Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008.
- Balcerowicz B., *Megatrendy rozwojowe a bezpieczeństwo międzynarodowe*. [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Polska – Europa – Świat. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Ryszardowi Ziębie z okazji czterdziestolecia pracy naukowej*, red. Zając J., Włodawska-Bagan A., Kaczmarek M., Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015.
- Banks M., *The Inter-Paradigm Debate*, [w:] Light M., Groom A. J., *International Relations. A handbook of current theory*, Bloomsbury Academic, London 1985.
- Bieńczyk – Missala A., *Kontynuacja w Polskiej polityce zagranicznej*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2009-2010*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010.
- Bieńczyk-Missala A., „*Dobra zmiana*” w polityce zagranicznej RP, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2016-2017*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017.
- Bieńczyk-Missala A., *Po prezydencji nadal po pierwsze, Europa*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2011-2012*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.
- Bieńczyk-Missala A., *Polityka zagraniczna Polski – napływają czarne chmury*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2014-2015*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015.
- Bieńczyk-Missala A., *Polityka zagraniczna Polski w roku wyborów*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2015-2016*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016.
- Bieńczyk-Missala A., *Polityka zagraniczna Polski w trudnym roku 2010*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2010-2011*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011.
- Bieńczyk-Missala A., *Polityka zagraniczna RP „w pułapce”*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2017-2018*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2018.
- Bieńczyk-Missala A., *Polska Polityka zagraniczna – Z Unią Europejską na Majdan*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2013-2014*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2014.
- Bieńczyk-Missala A., *Polska polityka zagraniczna: jeden rok dwie odsłony*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2007-2008*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008.
- Bieńczyk-Missala A., *Polska prezydencja w Unii Europejskiej w cieniu kryzysu*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2010-2011*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011.

- Bieńczyk-Missala A., *Rozpogodzenie w Polskiej polityce zagranicznej*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 2008-2009*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.
- Candlin C.N., *General editor's preface*, [w:] *The Construction of Professional Discourse*, red., Gunnarsson B.L., Linell P., Nordberg B., Longman, London 1997.
- Czajkowski M., *Nowa pozycja i rola międzynarodowa USA*, [w:] red. Cziomer E., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2019.
- Czaputowicz J., *The Civil Service in Poland – Between Politicization and Professionalization*, „The Polish Yearbook of Civil Service 2005”, s. 44–45, [w:] James S., red., *Political Advisors and Civil Servants in European Countries*, „SIGMA Papers” nr 38, Paris 2007.
- Czyżewski M., *Wokół analizy ramowej jako perspektywy badawczej*, [w:] red. Gacowski T., *Zawartość mediów czyli rozważania nad metodologią badań medioznawczych*, Warszawa 2011.
- Dąbrowska-Prokopowska E., *Krytyczna analiza teorii zmian ustrojowych w Polsce w aspekcie rozwoju lokalnego i regionalnego w odniesieniu do teorii systemów złożonych*, [w:], *Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców*, red. Gruszewska E., Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Białystok 2008.
- Dąbrowski A., *Polsko-amerykański dialog strategiczny a sytuacja bezpieczeństwa Europy Środkowej*, *Rocznik Polsko-Amerykański*, nr 2, Warszawa 2017.
- Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, red. A. Antoszewski, R. Herbut. Wrocław 1998.
- Dębski S., Dołęga J., *Polska polityka zagraniczna w 2005 r.*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2005-2006*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
- Dębski S., *Polska polityka zagraniczna w 2006r.*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2006-2007*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 309-310.
- Dubel L., *O pojęciu i istocie państwa*, [w:] *Elementy nauki o państwie i polityce*, red. Dubel L., Kostrubc J., Ławnikowicz G., Markwart Z., Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Encyklopedia politologii. Stosunki międzynarodowe*, red. Łoś-Nowak T., Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002.
- Gebeth S., *Sejm rozczłonkowany: wytwór ordynacji wyborczej czy polaryzacji na polskiej scenie politycznej?* [w:] *Polska scena polityczna a wybory*, red. Gebeth S., Wydawnictwo Tezeusz, Warszawa 1993.
- Habowski M., *Kompetencje wewnętrznych organów władzy Rzeczypospolitej Polskiej w stosunkach międzynarodowych*, [w:] red. Wolański M. S., *Uwarunkowania i kierunki*

- polskiej polityki zagranicznej w pierwszej dekadzie XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wrocław 2004.
- Jackiewicz A., *Miejsce umów międzynarodowych w polskim porządku prawnym*, [w:] red. Matwiejuk J., *Konstytucyjno-ustawowa regulacja stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś*, Wydawnictwo Temida, Białystok 2009.
- Kukułka J., *Polityka zagraniczna a polityka wewnętrzna*, [w:] *Polityka zagraniczna państwa*, red. Kukułka J., Zięba R., Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992.
- Kurth J., *The United States as a Civilizational Leader*, [w:] *Civilizations in World, Politics. Plural and Pluralist Perspective*, red., Katzenstein P.J. Taylor and Francis, London – New York 2010.
- Kuypers J. A., *Framing Analysis From a Rhetorical Perspective*, [w:] red. D'Angelo P., Kuypers J. A., *Doing News Framing Analysis*, Routledge, London 2010.
- Kleinowski M., *Stany Zjednoczone i Kanada w polskiej polityce zagranicznej* [w:] red. Knopek J., Willa R., *Polska polityka zagraniczna 1989–2014*, Difin, Warszawa 2016..
- Migalski M., *Typologie systemów partyjnych — przypadek Polski*. [w:] *Polski system partyjny*, red. Migalski M., Wojtasik W., Mazur M., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Molo B., *Systemy, zasady i formy międzynarodowej współpracy politycznej*, [w:] *Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. Cziomer E., Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2008.
- Fairclough N., *Critical discourse analysis in transdisciplinary research* [w:] *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis: Theory, Methodology and Interdisciplinarity*, red. Wodak R., Chilton P., Amsterdam 2005.
- Osiński J., Pytlik B., *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] red. Osiński J., *Prezydent w państwach współczesnych*, Warszawa 2009.
- Pietraś Z.J., *Polityka zagraniczna państwa* [w:] red. *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Łoś-Nowak T., Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1992.
- Polska na arenie. Galop do Kopenhagi*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2002-2003*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 360-362.
- Polska polityka zagraniczna w 1999 r. i na początku 2000 r. beczka miodu...?*, [w:] red. R. Kuźniar, *Rocznik Strategiczny 1999-2000*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000, s. 351-352.
- Prokop K., *Podstawowe zasady ustrojowe*, [w:] red. Bożyk S., *Prawo konstytucyjne*, Wydawnictwo Temida2, Białystok 2014.

- Rajczyk R., *Partia i system partyjny: założenia teoretyczne*, [w:] red. Barański M., Czyż A., Głajcar R., Kubas S., Migalski M., Rajczyk R., Tyrała M., *Współczesne partie i systemy partyjne państw Grupy Wyszehradzkiej w procesie demokratyzacji*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2018.
- Rytualny chaos. Studium dyskursu publicznego*, red. Czyżewski M., Kowalski S., Piotrowski A., Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Wrocław 2004.
- Sikorski T., *Udział ugrupowań konserwatywnych w koalicjach/parakoalicjach partyjnych (1989/1990–1992)*, [w:] red. Fordoński A., Lewandowski A., Polakowski M., Radomski G., *Ugrupowania postsolidarnościowe w systemie partyjnym Trzeciej Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Naukowe uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2020.
- Steele R. L., *Traditional and New Media*, [w:] *21st Century Communication. A Reference Handbook*, ed. W. F. Eadie, Sage, Thousand Oaks 2009.
- Stelmach A., *System partyjny*, [w:] *Współczesne instytucje polityczne Polski*, red. Stelmach A., Zyborowicz S., Instytut Nauk Społecznych i Dziennikarstwa Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 1993.
- Szumulik B., Żmigrodzki M., *Pojęcie, sposoby definiowania oraz cechy państwa*, [w:] *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, red. Szumulik B., Żmigrodzki M., Wolters Kluwer, Lublin 2007.
- T. van Dijk, *Dyskurs jako struktura i proces*, [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*, red. T. van Dijk, PWN, Warszawa 2001.
- Towpik A., *Budowanie bezpieczeństwa Polski*, [w:] red. Kuźniar R., *Krzysztof Skubiszewski – dyplomata i mąż stanu*, Wydawnictwo Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2011.
- van Dijk T.A., *Badania nad dyskursem*, [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- White P. R. R., Thomson E. A., *The News Story as Rhetoric: linguistic approaches to the analysis of journalistic discourse*, [w:] *Communicating Conflict: Multilingual Case Studies of the News Media*, red. E. A. Thomson, P. R. R. White, Bloomsbury 2008.
- Wilson J., *Political Discourse*, [w:] *The Handbook of Discourse Analysis*, red. Schiffrin D., Tannen D., Hamilton H. E., Blackwell Publishers, Oxford 2001.
- Winczorek P., *Dobre państwo; kryteria i wskaźniki (spojrzenie prawnika)*, [w:] red. Winczorek P., *Polska pod rządami Konstytucji z 1997 roku*, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2006.

- Wodak R., *Dyskurs populistyczny: retoryka wykluczenia a gatunki języka pisanego*, [w:] *Krytyczna analiza dyskursu: Interdyscyplinarne Podejście do Komunikacji Społecznej*, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2008.
- Wojtasik W., *Systemy partyjne i partie polityczne w procesach transformacji systemowej* [w:] *Transformacja systemowa w Polsce 1989-2009*, red. Glajcar R., Wojtasik W., Wydawnictwo Remar, Katowice 2009.
- Zajac J., *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] red. Zięba R., *Wstęp do teorii polityki zagranicznej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005.
- Zięba R., *Polityka w ramach NATO i wobec Unii Europejskiej*, [w:] *Polityka zagraniczna USA po zimnej wojnie*, red. J. Zajac, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
- Zięba R., *Polska polityka zagraniczna – U.S. first, lecz także więcej Europy*, [w:] red. Kuźniar R., *Rocznik Strategiczny 2004-2005*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.
- Zięba R., *Poszukiwanie roli dla Polski- konceptualizacja roli państwa „średniej rangi”*, [w:] red. Bieleń, S. *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i Unii Europejskiej. Problemy tożsamości i akceptacji*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010.
- Zięba R., *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa*, [w:] red. Zięba R., *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005.
- Zięba R., *Uwarunkowania polityki zagranicznej*, [w:] red., Kukułka J., Zięba R., *Polityka zagraniczna państwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992.
- Żmigrodzki M., *Partie polityczne w systemie politycznym współczesnego państwa*, [w:] Tymanowski J. red., *Nauka o państwie i polityce*, Łódź 2003.

Artykuły naukowe

- Adamska-Płocic K., *Sentyment antyamerykański w stosunkach międzynarodowych*, *Studia Politologica* 21/2018, https://www.researchgate.net/publication/351011345_Sentyment_antyamerykanski_w_stosunkach_miedzynarodowych, [dostęp: 22.08.2022].
- Aldrich J. H., *Why parties? The origin and transformation of party politics in America*, vol 15, University of Chicago Press, Chicago, 1995.
- Balczyńska-Kosman A., *Język dyskursu publicznego w polskim systemie politycznym*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 2/2013, 2013.
- Barma N., Ratner E., Weber S., *Welcome to the World without the West*, „The National Interest” 2014, nr 12, <https://nationalinterest.org/feature/welcome-the-world-without-the-west-11651>, [dostęp: 13.03.2022].

- Biliński W., *Uznanie międzynarodowe Polski a ustanowienie przez nią stosunków dyplomatycznych w 1919 r.*, Studia Prawno-Ekonomiczne, t. 108/2018, Łódź, 2018.
- Blommaert J., Bulcaen C., *Critical Discourse Analysis*, „Annual Review of Anthropology” 2000, nr 29.
- Blum G., *Bilateralism, Multilateralism, and the Architecture of International Law*, nr. 49/2, Harvard Library, Harvard, 2008.
- Borowicz M., *Kampania wyborcza – definicje i cech charakterystyczne*, „Atheneum”, nr 23/2010.
- Clough M., *Grass-Roots Policymaking: Say Good-Bye to the ‘Wise Men’*, “Foreign Affairs” styczeń/luty 1994.
- Czajkowski M., *Nowa pozycja i rola międzynarodowa USA*, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/65563/czajkowski_nowa_pozycja_i_rola_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y, [dostęp: 14.02.2022].
- Czech C., *Krytyczna Analiza Dyskursu i jej zastosowanie na gruncie pedagogiki porównawczej*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2010, nr 4.
- Czerny D., *Wewnętrzne uwarunkowania amerykańskiej polityki zagranicznej*, Pisma Humanistyczne, nr 1, 1999.
- Czyżewski M., *Teoria dyskursu i dyskurs teorii*, Kultura i społeczeństw, nr 2/2013, Wydawnictwo Versita, Łódź, 2013.
- Dąbrowski A., *Polsko-amerykański dialog strategiczny a sytuacja bezpieczeństwa Europy Środkowej*, Rocznik Polsko-Amerykański, nr 2, Warszawa, 2017.
- Dobrołowicz J., *Analiza dyskursu i jej zastosowanie w badaniach edukacyjnych*, „Jakościowe Badania Pedagogiczne” 2016, t. 1, nr 1, 2016.
- Fairclough N., *Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities*, „Discourse & Society”, nr 4, 1993.
- Grodzki R., *Polsamerykańska współpraca wojskowa: stan i perspektywy*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2012, nr 114.
- Grzymała-Kazłowska A., *Socjologicznie zorientowana analiza dyskursu na tle współczesnych badań nad dyskursem*, „Kultura i Społeczeństwo”, 2004, nr 1.
- Grzymała-Kozłowska A., *Socjologicznie zorientowana analiza dyskursu na tle współczesnych badań nad dyskursem*, „Kultura i Społeczeństwo”, 2004, nr 48(1).
- Herms Drath V., *Toward a New Atlanticism*, „American Foreign Policy Interest”, 2006, nr 28.
- Jabłońska B., *Władza i wiedza w krytycznych studiach nad dyskursem – szkic teoretyczny*, „Studia Socjologiczne” 2012, nr 1 ((204)).

- Jachemek P., *Analiza dyskursu publicznego. Zastosowanie metod ilościowych i jakościowych analizy dyskursu w mediach na podstawie doniesień prasowych „Gazety Wyborczej” o procesie ratyfikacji traktatu lizbońskiego w okresie od 13.03.2008 do 2.04.2008*, Olsztyn, 2008, www.pl.scribd.com, [dostęp: 05.07.2022].
- Kamiński M., *Prawne aspekty współpracy międzynarodowej służb specjalnych*, [w:] red. P. Burczaniuk, *Prawne aspekty funkcjonowania służb specjalnych na przykładzie Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2021.
- Katz R.S., Mair P., *Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party*, *Party Politics*, 1(1), 1995.
- Kitler W., *System bezpieczeństwa narodowego RP – aspekty prawno-organizacyjne*, *Wiedza Obronna*, nr. 268/3, DOI: <https://doi.org/10.34752/gy7c-tk94>.
- Kitschelt H., *Linkages Between Citizens and Politicians In Democratic Polities*. “Comparative Political Studies” 2000, nr 33 (6/7), 2000.
- Kiwerska J., *Spór Ameryki z Europą o długi wojenne i reparacje (1921-1932)*, “Dzieje Najnowsze” 2007, nr. 4.
- Konefał A., *Wizerunek I sekretarza Edwarda Gierka kreowany przez propagandę reżimu komunistycznego na łamach dziennika „Trybuna Ludu”*, *Świat Idei i Polityki*, t. 19, 2019.
- Kopińska V., *Krytyczna analiza dyskursu – podstawowe założenia, implikacje, zastosowanie*, „Rocznik Androgogiczny”, 2016, nr 23.
- Kowalczyk K., *Typologia polskich partii politycznych według kryterium programowego*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2014, nr 1.
- Kukułka J., *Postrzeganie międzynarodowe*, *Stosunki Międzynarodowe - International Relations*, t. 16, Warszawa, 1992.
- Kułaga Ł., *Uznanie państwa: między teorią a praktyką*, *Kwartalnik Prawa Publicznego*, nr 12/1, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, 2012.
- Kurek-Bąk J., *Transformacja polskiego systemu partyjnego po 1989 r.*, *Studia Politicae Universitatis Silesiensis* nr 10/2013, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2013.
- Łapa M., *Reglamentacja handlu zagranicznego w Polsce w latach trzydziestych XX wieku*, https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.hdl_11089_29714/c/zw_22_Malgorzata_Lapa_635_656.pdf, [dostęp: 07.08.2022].
- Matysek K., *Węzłowe elementy relacji polsko-amerykańskich w świetle analizy ramowania*, „Historia i Polityka” nr 35 (42)/2021, 2021.

- Meiklejohn Terry S., *Poland's Foreign Policy since 1989: The Challenges for Independence*, „Communist and Post-Communist Studies” 2000, Vol. 33.
- Muddle C., *The paradox of the anti-party party insights from the extreme right*, Party Politics no. 2 (2).
- Muravchik J., *Affording Foreign Policy*, „Foreign Affairs”, marzec/kwiecień, 1996.
- Pacuła P., *Główne kierunki polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Cele strategiczne, narzędzia ich realizacji*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 5-6/2007, Warszawa 2010.
- Paszewski T., *Stosunki transatlantyckie z perspektywy amerykańskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” 2004, nr 4.
- Pawliszak P., Rancew-Sikora D., *Wprowadzenie do socjologicznej analizy dyskursu*, „Studia Socjologiczne”, 2012, nr 1 (204).
- Rodewald M., *Indywidualizm amerykański na tle innych społeczeństw zachodnich*, <http://repozytorium.amu.edu.pl:8080/bitstream/10593/4564/1/07-Rodewald.pdf>, [dostęp: 14.01.2023].
- Rosińska-Bukowska M., *Rola korporacji transnarodowych w procesach globalizacji. Kreowanie globalnej przestrzeni*, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/3188/Rola%20korporacji%20transnarodowych%20w%20procesach%20globalizacji%20%28ksi%C4%85%C5%BCka%202009%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, [dostęp: 22.02.2022].
- Saad L., *Americans More Divided on Social Than Economic Issues*, 24.06.2021, Gallup, <https://news.gallup.com/poll/351494/americans-divided-social-economic-issues.aspx> [dostęp: 15.12.2022].
- Schlesinger J. A., *The Primary Goals of Political parties: A Clarification of Positive Theory*, „The American Political Science Review” 1975, t. 69, nr 3.
- Shore C., Wright S., *Policy. A new field of anthropology*, [w:] *Anthropology of policy. Critical perspectives on governance and power*, red. C. Shore, S. Wright, Routledge Home, London-New York, 2005.
- Sławkowa E., *Dyskursywnie o dyskursie*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2006, nr 6.
- Sobczak B., *Amerykański trójpodział władz a polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych*, „Bezpieczeństwo: Teoria i praktyka”, nr 2/2011, 2011.
- Stolarczyk M., *Czynnik narodowy w polityce zagranicznej państw*, Studia Nauk Politycznych, nr 1, Warszawa, 1985.
- Szkudlarek T., *Poststrukturalizm a metodologia pedagogiki*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Socjologia wychowania XIII – Nauki Humanistyczno—Społeczne”, 1997.

- Szymanek J., *Ratyfikacja umów międzynarodowych w prawie polskim*, Kwartalnik Prawa Międzynarodowego 2022, nr II (II), DOI: 10.5604/01.3001.0015.9968.
- Śpiewak P., *Słowa modne i niemodne (słownik)*, „Res Publica Nowa”, 2002, nr 10.
- Thompson A., *Multilateralism, Bilateralism and Regime Design*, <https://politicalscience.osu.edu/faculty/athompson/Lateralisms.pdf>, [dostęp: 13.03.2021].
- van Dijk T. A., *What is Political Discourse Analysis?*, “Belgian Journal of Linguistics” 1997, nr 11.
- Wasilewski A., *Władza sędziowska w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Państwo i Prawo” 1998, nr 8.
- Węglarz A., *Idealista czy pragmatyk? Woodrow Wilson i jego plany urzędzenia powojennego świata w świetle „Czasu” z 1919 r.*, „Białostockie Teki Historyczne”, t. 5/2007, s. 147-155.
- Wilson W., *A History of the American People*, Vol. 1–5 vols, Harper & Bros, New York–London, 1902.
- Winid B., *After the Colby Note: The Wilson administration and the Polish--Bolshevik war*, „Presidential Studies Quarterly” 1996, t. 26.
- Winid B., Robert F. Kelley. *Wokół amerykańskiej polityki wschodniej w okresie międzywojennym*, „Dzieje Najnowsze” 1996, nr 3.
- Wiśniewski B., *Polityka Polski wobec Stanów Zjednoczonych*. [w:] Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2010, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2010.
- Wojciuk A., Czaputowicz J., *Realizm w polskiej nauce o stosunkach międzynarodowych*, https://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/teoria-realizmu-w-nauce-o-stosunkach-miedzynarodowych/J._Czaputowicz_A.Wojciuk.pdf, [dostęp: 03.02.2022 r.].
- Wolff-Powęska A., *Polskie spory o historię i pamięć. Polityka historyczna*, Przegląd Zachodni, nr 1, Poznań, 2007.
- Zajac J., *Bandwagoning w polskiej polityce zagranicznej*, Przegląd Zachodni, nr 3, 2009.
- Zięba R., *Implikacje stosunków polsko-amerykańskich dla polityki zagranicznej Polski*, Przegląd Politologiczny, nr. 2, 2015, s. 7–20. DOI: 10.14746/pp.2015.20.2.1.
- Zięba R., *Nowy regionalizm w Europie a Polska*, Sprawy Międzynarodowe, Warszawa, 1992, nr 1-2.
- Zięba R., *Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, Stosunki Międzynarodowe, nr 1-2 (t. 43) / 2011, Warszawa.

Artykuły prasowe

„Dziennik Gazeta Prawna” *najwięcej stracił w lutym. Liderem „Fakt” ze sprzedażą na poziomie 212 tys. egz.*, <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/wyniki-sprzedazy-dziennikow-luty-2020-fakt-gazeta-wyborcza>, [dostęp: 22.10.2023].

„Gazeta Wyborcza” *z ponad 280 tys. prenumerat cyfrowych na koniec 2021 r.*, <https://www.agora.pl/gazeta-wyborcza-z-ponad-280-tys-prenumerat-cyfrowych-na-koniec-2021-r>, [dostęp: 22.10.2023].

2021 United States Military Strength, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=United-States-of-America, [dostęp: 06.02.2022].

35 lat temu USA wprowadziły sankcje gospodarcze wobec PRL, <https://dzieje.pl/aktualnosci/35-lat-temu-usa-wprowadzily-sankcje-gospodarcze-wobec-prl>, [dostęp: 05.07.2022].

5 Biggest & Most Expensive Armies in the World, <https://web.archive.org/web/20180103174117/>

Ambasador Potocki o tym, kto na Zachodzie prze do wybuchu wojny, <https://www.salon24.pl/u/nick/535748,ambasador-potocki-o-tym-kto-na-zachodzie-prze-do-wybuchu-wojny>, [dostęp: 08.08.2022].

America’s Changing Religious Landscape, <https://www.pewforum.org/2015/05/12/americas-changing-religious-landscape/>, [dostęp 06.06.2021].

Amerykański biznes plus polski intelekt, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/4870315/Amerykanski-biznes-plus-polski-intelekt>, [dostęp: 10.01.2024].

Amerykańskie maszyny serwisowane w Polsce, <https://archiwum.rp.pl/artykul/702380-Amerykanskie-maszyny-serwisowane-w-Polsce.html>, [dostęp: 06.01.2024].

Amerykańskie technologie w polskim wcieleniu, <https://archiwum.rp.pl/artykul/48430-Amerykanskie-technologie-w-polskim-wcieleniu.html>, [dostęp: 06.01.2024].

Baczyński J., *Naczelny „Polityka” o skutkach wizyty Donalda Trumpa*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1711876,1,naczelny-polityki-o-skutkach-wizyty-donald-trumpa.read>, [dostęp: 20.01.2024].

Bednarz P., *Polska wydaje na wojsko coraz więcej. W 2018 r. aż 12 mld dol.*, <https://businessinsider.com.pl/finanse/wydatki-na-wojsko-polskie-w-2019-r/sbs6ys6>, [dostęp: 14.03.2022].

Bender J., S. Gould, *The 35 Most Powerful Militaries In The World*, <https://www.businessinsider.com/the-worlds-most-powerful-militaries-2014-12?IR=T>, [dostęp: 06.02.2022].

- Bernat J., *Przyczyny amerykańskich interwencji po zakończeniu zimnej wojny*, <http://www.psz.pl/tekst16974/Joanna-Bernat-Przyczyny-amerykanskich-interwencji-po-zakonczeniu-zimnej-wojny> [dostęp: 20.01.2022].
- Bieńczyk-Missala A., *Poland's balancing act after Trump's visit, Europe in World 2017*, nr. 35, <http://friendsofeurope.org/publication/poland-balancing-act-after-trumps-visit>, [dostęp: 22.08.2022].
- Bieńka P., W. Szumowski, *McWawel*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1878206,1,mcwawel.read>, [dostęp: 11.01.2024].
- Bosacki M., *Chłód polsko-amerykański*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5020339/Chlod-polsko-amerykanski>, [dostęp 12.12.2023].
- Bosacki M., *Tarcza nie jest przeciw Rosji*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/4821692/TARCZA-NIE-JEST-PRZECIW-ROSJI>, [dostęp: 10.01.2024].
- Cimoszewicz W., *Odwaga nas zbliży*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/1795755/ODWAGA-NAS-ZBLIZY>, [dostęp: 15.02.2024].
- Czesi nie chcą amerykańskich antyrakiet* <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5082341/Czesi-nie-chca-amerykanskich-antyrakiet>, [dostęp: 12.01.2024].
- Czy Czesi wezmą całą tarczę antyrakietową?*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5080752/Czy-Czesi-wezma-cala-tarcze-antyrakietowa->, [dostęp: 12.01.2024].
- Czy Obama podzieli tarczę*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5232922/Czy-Obama-podzieli-tarcze>, [dostęp: 12.01.2024].
- Ćwieluch J., *Coraz słabsza pozycja Polski w NATO*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1740304,1,coraz-slabsza-pozycja-polski-w-nato.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Download the latest Global Digital Subscriptions Snapshot 2020 Q3, <https://archive.ph/pl8oZ>, [dostęp: 22.10.2023].
- Działalność międzynarodowa Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego w latach 1996 – 2005*, <https://fae.pl/raport-nt.-dzialalnosci-miedzynarodowej-prezydenta-rp-aleksandra-kwasniewskiego-w-latach-1996-2005.pdf> [15.08.2022].
- Fandrejewska A., *Sukcesy i porażki okresu transformacji w Polsce*, <https://www.rp.pl/gospodarka/art38559431-sukcesy-i-porazki-okresu-transformacji-w-polsce>, [dostęp: 17.10.2022].
- Fotyga nie jechała negocjować tarczy*, <https://archiwum.rp.pl/artyku/788903-Fotyga-nie-jechala-negocjowac-tarczy.html>, [dostęp: 20.04.2024].

- Frister R., *Tajne irańskie arsenały*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1508332,1,tajne-iranskie-arsenaly.read>, [dostęp: 16.01.2024].
- Hall A., *Polska polityka zagraniczna nie może się opierać tylko na relacjach z USA*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1712004,1,polska-polityka-zagraniczna-nie-moze-sie-opierac-tylko-na-relacjach-z-usa.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Hładij A., *Baza w Redzikowie opóźniona o 2 lata. "Niesatysfakcjonujące tempo budowy"*, <https://defence24.pl/technologie/baza-w-redzikowie-opozniona-o-2-lata-niesatysfakcjonujace-tempo-budowy>, [dostęp: 22.08.2022].
- Jankowska M., *Wizerunek Polski stoi w miejscu*, <https://magazynterazpolska.pl/pl/a/wizerunek-polski-stoi-w-miejscu>, [dostęp: 15.02.2022].
- Kalabiński J., *Bush daje więcej*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/6051731/Bush-daje-wiecej>, [dostęp: 26.07.2024]
- Keller J., *Amerykańskie spoiwo*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1819754,1,amerykanskie-spoiwo.read>, [dostęp: 15.01.2024].
- Kokot M., Kondzińska A., *Waszczykowski: naprawilem stosunki z Ameryką*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/8139251/WASZCZYKOWSKI—NAPRAWILEM-STOSUNKI-Z-AMERYKA>, [dostęp: 15.02.2024].
- Kołodnicki K., HMMVEE w Wojsku Polskim. „Dziennik Zbrojny” 9.10.2012. Zob. <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,2512,armie-swiata,wojsko-polskie,hmmwv-w-wojsku-polskim>, [dostęp: 11.02.2024].
- Komunikat Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP dotyczący nowelizacji ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej z 27 stycznia 2018 r., https://www.msz.gov.pl/aktualnosci/wiadomosci/komunikat_ministerstwa_spraw_zagranicznych_rp_dotyczacy_nowelizacji_ustwau_o_insytyucie_pamieci_narodowej_, [dostęp: 22.08.2022].
- Komunikat z badań „O stosunkach polsko-amerykańskich i prezydenturze Donalda Trumpa”* https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_057_18.PDF, [dostęp: 22.09.2022].
- Koniec podziału lewica–prawica*, Dyskusja na łamach „Dziennika”, dodatek „Europa”, *Koniec podziału lewica–prawica*, 20 października 2007 oraz na łamach „Krytyka Polityczna”, 2002, nr 2, jesień, 2002.
- Kosieliński S., *Czołgi na komputery*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1820004,1,czolgi-na-komputery.read>, [dostęp: 05.01.2024].
- Kowalik K., *Amerykanie świętują u nas*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/4098433/Amerykanie-swietuja-u-nas> [dostęp: 12.12.2023].

- Kurdupski M., „*Gazeta Wyborcza*” z największym spadkiem sprzedaży w I kwartale 2023 roku, <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/gazeta-wyborcza-z-najwiekszym-spadkiem-sprzedazy-w-i-kwartale-2023-roku>, [dostęp: 22.10.2023].
- Kuźniar R., „*Duda w Waszyngtonie, czyli kolonialny kompleks PiS*”, *Gazety Wyborcza* z 20 września 2018 r.
- Kuźniar R., *Warszawa warta uwagi. Do kogo nam bliżej: USA czy Rosji?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1511160,1,warszawa-warta-uwagi-do-kogo-nam-blizej-usa-czy-rosji.read>, [dostęp: 14.01.2024].
- Legislation in Poland Regarding Crimes Committed During the Holocaust*, US Department of State, Press Statement, 31 January 2018, <https://www.state.gov.com/r/pa//prs/ps/2018/01/277802.htm>, [dostęp: 22.08.2022].
- Lesiecki R., *Amerykańska konfiguracja IBCS w Polskich patriotach*, <https://defence24.pl/polityka-obronna/amerykanska-konfiguracja-ibcs-w-polskich-patriotach>, [dostęp: 22.08.2022].
- Lipiński A., *Podział lewica–prawica w perspektywie konstruktywistycznej*, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/ssp/article/view/9834/9441>, [dostęp: 09.05.2023].
- Lorenz W., *Amerykanie muszą coś dodać, a Polska trochę ustąpić*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/788881-Amerykanie-musza-cos-dodac--a-Polska-troche-ustapic.html>, [dostęp: 12.12.2023].
- Lorenz W., Gillert P., *Polska przyjmie tarczę?*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/790172-Polska-pryjmie-tarcze-.html>, [dostęp: 12.11.2023].
- Lorenz W., *Prezydent i premier kłócą się o tarczę*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/789838-Prezydent-i-premier-kloca-sie-o-tarcze-.html>, [dostęp: 20.12.2023]
- Lubowski A., *Ameryka kontra Europa*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1864324,1,ameryka-kontra-europa.read>, [dostęp: 10.01.2024].
- Łysoń T., *Zmieniający się rynek polskich tygodników opinii na początku pandemii COVID-19*, <https://compress.edu.pl/e-wydania/item/zmieniajacy-sie-rynek-polskich-tygodnikow-opinii-na-poczatku-pandemii-covid-19>, [dostęp: 24.02.2024].
- Markowski M., Krywko J., *Amerykanie nie wylądowali*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/7669726/Amerykanie-nie-wyladowali>, [dostęp: 17.01.2024].
- MSZ opublikowało umowę z USA ws. roszczeń z 1960 r.*, <https://dzieje.pl/aktualnosci/msz-opublikowalo-umowe-z-usa-ws-roszczzen-z-1960-r>, [dostęp: 20.08.2022]
- Nałęcz D., *Kopie od Hoovera*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1819760,1,kopie-od-hoovera.read>, [dostęp: 05.01.2024].

- Obama B. H., *The National Security Strategy of the United States of America*, Waszyngton, 2010, s.34, https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/NSS2010.pdf?ver=Zt7IeSPX2uNQ00_7wq6Hg%3d%3d, [dostęp: 07.02.2022].
- Obama odleciał, F-16 przyleca*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/7418678/Obama-odlecial--F-16-przyleca>, [dostęp: 10.01.2024].
- Ogdowski M., Czas opuścić Afganistan. <http://fakty.interia.pl/raport-polacy-w-afganistanie/polacy-w-afganistanie/news-czas-opuscic-afganistan,nId,882568> [dostęp: 10.02.2024].
- Olczyk M., *Mistrz tonów i gorący patriota polski*, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/ignacy-jan-paderewski/57825,Mistrz-tonow-i-goracy-patriota-polski.html>, [dostęp: 18.04.2022].
- Osica O., w artykule: *Polska – banalny sojusznik*, Tygodnik Powszechny, 2003, nr 7
- Ostatni raz do USA*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/4486446/Ostatni-raz-do-USA>, [dostęp: 17.01.2024].
- Ostrowski M., *Barack Obama dla „Polityki”*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1516658,1,barack-obama-dla-polityki.read>, [dostęp: 11.02.2024].
- Ostrowski M., *Czy PiS zdrze z Amerykanami? Departament stanu USA krytykuje Polskę za TVN*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1731228,1,czy-pis-zdrze-z-amerykanami-departament-stanu-usa-krytykuje-polske-za-tvn.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Paradowska J., Baczyński J., Włodyka W., *Pół na pół*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1827198,1,pol-na-pol.read>, [dostęp: 12.02.2024].
- Pastusiak L., *Mitologia a realia amerykańskie*, <https://przepladdziennikarski.pl/mitologia-a-realiamerykanskie/>, [dostęp: 05.07.2022].
- Pastusiak L., *Październik 1956, a polityka USA wobec Polski*, <https://przepladdziennikarski.pl/pazdziernik-1956-a-polityka-usa-wobec-polski/>, [dostęp: 15.08.2022].
- PAUCI Inicjatywa Współpracy Polsko-Amerykańsko- Ukraińskiej*, <https://www.eurodesk.pl/organizacje/pauci-inicjatywa-wspolpracy-polsko-amerykansko-ukrainskiej>, [dostęp: 10.07.2022].
- Pisalnik A., *Operetkowy spór o tarczę antyrakietową*, <https://archiwum.rp.pl/arttykul/791280-Operetkowy-spor-o-tarcze-antyrakietowa.html>, [dostęp: 11.11.2023].
- Podstawowe informacje o budżecie resortu obrony narodowej na 2018 r.*, <https://archiwum2019.mon.gov.pl/d/pliki/dokumenty/rozne/2018/02/budzet2018.pdf>, [dostęp: 14.03.2022].
- Polityka liderem sprzedaży!* „Polityka” nr 40(2877)/2012, s. 97.

- Polsko-amerykańskie ubezpieczenia*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/95660/Polsko-amerykanskie-ubezpieczenia>, [dostęp: 26.07.2023].
- Pszczółkowska D., *Rzeczpospolita silna jak nigdy*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/2307314/Rzeczpospolita-silna-jak-nigdy> [dostęp: 12.12.2023].
- Raabe S., *Amerykańska tarcza antyrakietowa w Europie konieczność, warunki, akceptacja*, https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=4e9babd0-2f2f-cd40-11af-d5371a4dfcab&groupId=252038, [dostęp: 20.09.2022].
- Radziwińska T., *Druga młodość gospodarki amerykańskiej*, „Zycie Gospodarcze” 1994, nr 46.
- Recent Legislation in Poland*, U.S. Department of State by Secretary Tillerson, https://pl.usembassy.gov/legislation_poland/, [dostęp: 22.08.2022].
- Religious Landscape Study* <https://www.pewresearch.org/religion/religious-landscape-study/>, [dostęp: 03.03.2022].
- Sabak J., *JASSM dla Polski. Cena warta możliwości?*, <https://defence24.pl/sily-zbrojne/jassm-dla-polski-cena-warta-mozliwosci>, [dostęp: 26.09.2022].
- Sejm uchwalił budżet na 2021 r. Utrzymano 2,2 proc. PKB dla MON*, <https://www.defence24.pl/sejm-uchwalil-budzet-na-2021-r-utrzymano-22-proc-pkb-dla>, [dostęp: 14.03.2022].
- Skibicki J., „*Nasz Donald*” w Warszawie, czyli jak Donalda Trumpa widzi polska prawica, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1711472,1,nasz-donald-w-warszawie-czyli-jak-donald-trumpa-widzi-polska-prawica.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Smith, J., *Dyplomacja w relacjach międzynarodowych: Analiza teoretyczna i studium przypadku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2020, s. 25-30.
- Stelmach B., *Rola dyplomacji publicznej w kształtowaniu wizerunku kraju*, <https://magazynterazpolska.pl/pl/a/rola-dyplomacji-publicznej-w-ksztaltowaniu-wizerunku-kraju>, [dostęp: 20.07.2023].
- Stosunek Polaków do innych narodów*, Komunikat CBOS, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_012_13.PDF, [dostęp: 20.02.2022].
- Szef MSZ Radosław Sikorski w USA: Wyprawa po tarczę*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5136648/Szef-MSZ-Radoslaw-Sikorski-w-USA—Wyprawa-po-tarcze>, [dostęp: 12.01.2024].
- Szpecht P., „*Gazeta Wyborcza*” po 33 latach: *Prasowy tygrys czy zakurzona kanapa?*, <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/urodziny-gazeta-wyborcza-subskrypcja-ceny-promocja-historia-powstania-zalozyciel>, [dostęp: 22.10.2023].

- Szyborski K., E. Bendyk, A. Gorzym, K. Wróblewski, *Kroki po szoku*, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1835414,1,kroki-po-szoku.read>, [dostęp: 22.01.2024].
- Świderek T., *Rynek boi się amerykańskiej inflacji*, <https://archiwum.rp.pl/arttykul/482670-Rynek-boi-sie-amerykanskej-inflacji.html>, [dostęp: 15.01.2024].
- Świerczyński M., *16 miliardów za patrioty. Podatnik oszczędzi, przynajmniej na razie*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1743488,1,16-miliardow-za-patrioty-podatnik-oszczedzi-przynajmniej-na-razie.read>, [dostęp: 22.01.2024].
- Świerczyński M., *Andrzej Duda bazy nie przywiezie*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1764312,1,andrzej-duda-bazy-nie-przywiezie.read>, [dostęp: 15.01.2024].
- Świerczyński M., *Czego się spodziewać po konferencji w Monachium. I z kim NIE spotka się Andrzej Duda?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1694696,1,czego-sie-spodziewac-po-konferencji-w-monachium-i-z-kim-nie-spotka-sie-andrzej-duda.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Świerczyński M., *Dlaczego sekretarz obrony USA unika wizyty w Polsce?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1717044,1,dlaczego-sekretarz-obrony-usa-unika-wizyty-w-polsce.read>, [dostęp: 11.01.2024].
- Świerczyński M., *Donald Trump umiejętnie grał na nastrojach Polaków. To gorzka pigułka dla opozycji*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1711530,1,donald-trump-umiejtnie-gral-na-nastrojach-polakow-to-gorzka-pigułka-dla-opozycji.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Świerczyński M., *Dwa miliardy za dywizję. Polska oferta dla USA jest sensacją w NATO*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1750796,1,dwa-miliardy-za-dywizje-polska-oferta-dla-usa-jest-sensacja-w-nato.read>, [dostęp: 15.01.2024].
- Świerczyński M., *Fort Trump jeszcze poczeka*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1764412,1,fort-trump-jeszcze-poczeka.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Świerczyński M., *Fort Trump nie budzi entuzjazmu w USA*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1768396,1,fort-trump-nie-budzi-entuzjazmu-w-usa.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Świerczyński M., *Fortu Trump nie będzie. Polska „niegotowa” na bazy USA?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1764654,1,fortu-trump-nie-bedzie-polska-niegotowa-na-bazy-usa.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Świerczyński M., *Hybrydowy Fort Trump*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1770914,1,hybrydowy-fort-trump.read>, [dostęp: 20.01.2024].

- Świerczyński M., *Mariusz Błaszczak nie przywiózł dywizji z Waszyngtonu*, [polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1747260,1,mariusz-blaszczak-nie-przywiozl-dywizji-z-waszyngtonu.read](https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1747260,1,mariusz-blaszczak-nie-przywiozl-dywizji-z-waszyngtonu.read), [dostęp: 22.01.2024 r].
- Świerczyński M., *Monachium: Trump uspokaja i zapewnia o przyjaźni, ale w drugiej ręce trzyma kij*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1694742,1,monachium-trump-uspokaja-i-zapewnia-o-przyjazni-ale-w-drugiej-rece-trzyma-kij.read>, [dostęp: 20.01.2024].
- Świerczyński M., *NATO w kryzysie zaufania. Ratuj się, kto może?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1749132,1,nato-w-kryzysie-zaufania-ratuj-sie-kto-moze.read>, [dostęp: 22.01.2024]
- Świerczyński M., *Nerwowy szczyt NATO. Co zrobić z tym Trumpem?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1756192,1,nerwowy-szczyt-nato-co-zrobic-z-tym-trumpem.read>, [dostęp: 15.01.2024].
- Świerczyński M., *Polska na ostatniej prostej do podpisania kontraktu na patrioty*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1742944,1,polska-na-ostatniej-prostej-do-podpisania-kontraktu-na-patrioty.read>, [dostęp: 22.01.2024].
- Świerczyński M., *Polskie F-16 szykują się do pierwszej misji. To będzie przełom*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1651564,1,polskie-f-16-szykuja-sie-do-pierwszej-misji-to-bedzie-przelom.read>, [dostęp: 10.01.2024].
- Świerczyński M., *Rząd podpisze umowę na dostawę systemu Patriot*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1743314,1,rzad-podpisze-umowe-na-dostawe-systemu-patriot.read>, [dostęp: 22.01.2024].
- Świerczyński M., *Szczyt wszystkich strachów? W Brukseli o dalszych losach NATO*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1755606,1,szczyt-wszystkich-strachow-w-brukseli-o-dalszych-losach-nato.read>, [dostęp: 15.01.2024].
- Tęsirowski J., *Orędzie Wilsona. Plan dla świata, nadzieja dla Polski*, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/niepodleglosc/60720,Oredzie-Wilsona-Plan-dla-swiata-nadzieja-dla-Polski.html>, [dostęp: 11.07.2022].
- Trzy lata polityki zagranicznej rządu Prawa i Sprawiedliwości*, <http://bronislawkomorowski.org/wp-content/uploads/2018/12/RAPORT-Trzy-lata-polityki-zagranicznej-rz%C4%85du-Prawa-i-Sprawiedliwo%C5%9Bci-3.pdf>
- Tyszkiewicz J., *USA a stan wojenny w Polsce*, <https://histmag.org/USA-a-stan-wojenny-w-Polsce-12570>, [dostęp: 07.07.2022].

U.S. and Poland hold energy roundtable, „US Embassy News”,
<http://warsawusembassy.gov/poland/energy.html>, [dostęp: 15.07.2022].

Ukraina, bezpieczeństwo energetyczne i Irak - tematami rozmów min. Fotygi w USA, depesza PAP, 20 czerwca 2006 r.

Umowa w sprawie tarczy jeszcze w tym tygodniu, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5160808/Umowa-w-sprawie-tarczy-jeszcze-w-tym-tygodniu>, [dostęp: 12.01.2024].

United Nations, Trends in International Migrant Stock: The 2015 Revision, URL:
<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>, [dostęp: 26.05.2022].

Walczak S., *Amerykanie eksportują*, „Rzeczpospolita” nr 77 z dn. 30/31, 1996, s. 10.

Warzecha Ł., *Utracona szansa Polski?*, <https://archiwum.rp.pl/arttykul/850208-Utracona-szansa-Polski-.html>, [dostęp: 20.01.2024]. P. Zalewski, *Służalczosc to nie partnerstwo*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/9057353/Sluzalczosc-to-nie-partnerstwo>, [dostęp: 10.01.2024].

Węglarczyk B., *Jesteśmy i będziemy sojusznikami*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/7106624/Jestesmy-i-bedziemy-sojusznikami>, [dostęp: 12.12.2023].

Wieleński B., *Cena za przyjaźń Trumpa rośnie*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/9060465/Cena-za-przyjazn-Trump-a-rosnie>, [dostęp: 20.02.2024].

Wilczek P., *Współpraca polsko-amerykańska w latach 2016-2020 - Fakty i liczby* <https://warsawinstitute.org/pl/wspolpraca-polsko-amerykanska-w-latach-2016-2020-fakty-liczby/>, [dostęp: 10.07.2022].

Wojciechowski M., *Polska: z tarczą powoli*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5050763/Polska--z-tarcza-powoli>, [dostęp 12.12.2023].

Wójcik Ł., *Ameryka Trumpa przeciw Europie*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1691498,1,ameryka-trumpa-przeciw-europie.read>, [dostęp: 20.01.2024].

Wroński P., *Idziemy na wojnę*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/1590197/IDZIEMY-NA-WOJNE>, [dostęp: 11.01.2024].

Wroński P., *Nasze dwa układy z Ameryką*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/8371066/NASZE-DWA-UKLADY-Z-AMERYKA>, [dostęp: 25.02.2024].

Wroński P., *Nasze dwa układy z Ameryką*, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/8371066/NASZE-DWA-UKLADY-Z-AMERYKA>, [dostęp: 11.02.2024].

Wschodni filar, <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1818730,1,wschodni-filar.read>, [dostęp: 22.01.2024]. M. Bosacki, *Chłód polsko-amerykański*,

<https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/5020339/Chlod-polsko-amerykanski>, [dostęp: 10.01.2024].

Wydawca „Rzeczpospolitej” i „Parkietu” rozpoczyna współpracę z Google, <https://www.rp.pl/media/art38352191-wydawca-rzeczpospolitej-i-parkietu-rozpoczyna-wspolprace-z-google>, [dostęp: 22.10.2023].

Zaborowski M., *Polska polityka zagraniczna w 2018 r.? Skok do basenu bez wody*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1776804,1,polska-polityka-zagraniczna-w-2018-r-skok-do-basenu-bez-wody.read>, [dostęp: 10.04.2024].

Zychowicz E., *Amerykańskie pieniądze, polska przedsiębiorczość*, <https://archiwum.rp.pl/arttykul/41826-Amerykanske-pieniadze--polska-przedsiębiorczosc.html>, [dostęp: 06.01.2024].

Zychowicz E., *Amerykańskie pieniądze, polska przedsiębiorczość*, <https://archiwum.rp.pl/arttykul/41826-Amerykanske-pieniadze--polska-przedsiębiorczosc.html>, [dostęp: 06.01.2024].

Netografia

<https://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/sprzedaz-dziennikow-ogolnopolskich-w-2016-roku>, [dostęp: 02.10.2023].

<https://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/sprzedaz-gazet-codziennych-2017-rok-dane-zkdp>, [dostęp: 02.10.2023].

<https://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/sprzedaz-gazet-codziennych-2017-rok-dane-zkdp>, [dostęp: 02.10.2023].

Human Development Index, <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>, [dostęp: 20.02.2022].

The Fleets, The Sheeps List, 15.08.2022-5.10.2022, <https://web.archive.org/web/20020815101241/http://www.theshipslist.com/ships/lines/balticam.htm>, [dostęp: 15.07.2022].

<https://pafw.pl/wydarzenie/polsko-amerykanska-fundacja-wolnosc-2000-2020/>, [dostęp: 20.07.2022].

Spadek poparcia dla udziału Polskich żołnierzy w Iraku. Komunikat z badań., https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_086_04.PDF, [dostęp: 07.08.2022].

Badanie CBOS z 19 lutego 2007 r., 23 kwietnia 2007 r., 17 lipca 2007 r., www.cbos.pl.

Dane dotyczące PKB na podstawie szacunków Międzynarodowego Funduszu Walutowego w roku 2017, <https://www.imf.org/en/Countries/USA> [dostęp: 06.02.2022].

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/prawo-miedzynarodowe-publiczne;3961880.html>, [dostęp: 20.01.2022].

<https://www.gov.pl/web/usa/placowki>, [dostęp: 08.04.2022 r.].

<https://pl.usembassy.gov/pl/embassy-consulate-pl/>, [dostęp: 08.04.2022 r.].

The World Factbook, Central Inntelligence Agency, 12.12.2018, <https://web.archive.org/web/20181226055200/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, [dostęp: 03.03.2022].

<https://www.gov.pl/web/usa/ie>, [dostęp: 15.02.2022].

<http://populacja.population.city/stany-zjednoczone/#1>, [dostęp: 22.02.2022].

<https://web.archive.org/web/20181226055200/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, [dostęp: 03.03.2022].

<http://www.state.gov/s/d/rm/rls/dosstrat/2007/> [dostęp: 02.01.2022]

<https://web.archive.org/web/20200608075238/https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=27&pr.y=14&sy=2017&ey=2024&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=964&s=NGDPD,PPPGDP,NGDPDPC,PPPPC&grp=0&a=>, [dostęp: 14.03.2022].

Dyskurs, Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dyskurs.html>, [dostęp: 10.04.2022].

Discourse, <https://www.dictionary.com/browse/discourse>, [dostęp: 10.04.2022].

Stosunek do innych narodów, Komunikat CBOS, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_021_22.PDF, [dostęp: 10.05.2023]

<https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/page.xsp/archiwum>, [dostęp: 05.05.2023].